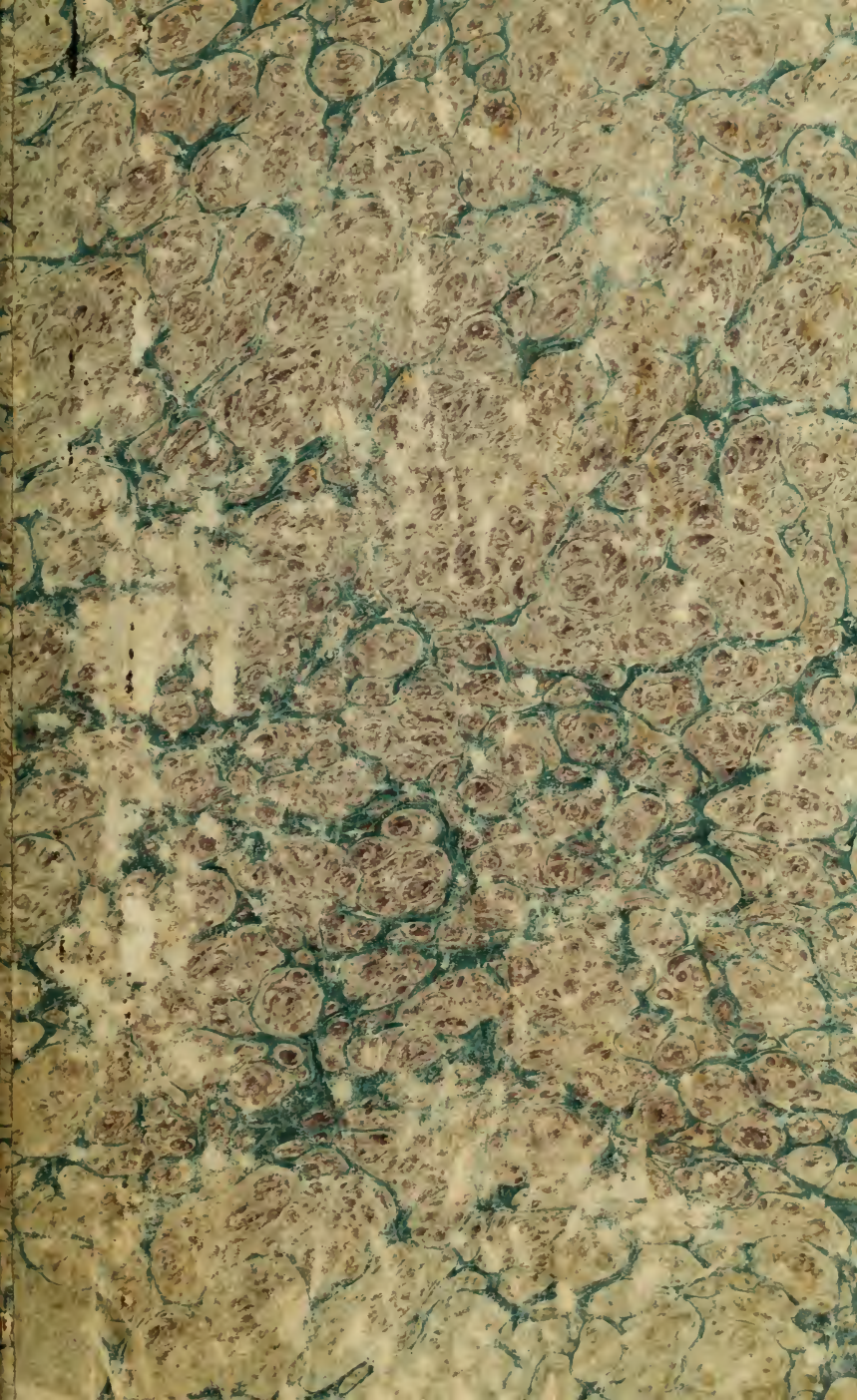

YALE
MEDICAL LIBRARY

HISTORICAL
LIBRARY

Digitized by the Internet Archive
in 2012 with funding from
Open Knowledge Commons and Yale University, Cushing/Whitney Medical Library

BUKVE

od

PORODNE POMOZHI

sa

porodne pomozhnize na kmetih.

„Spisal

Doktor Janes Nep. Kömm,

Vuzhenik sdravnishtva ino porodne pomozhi na
zefarsko-kraljevi Karlo - Franzhevi visnji fholi
v' Grádzi.

V' Grádzi, 1840.

V' salógi ino na prodaj per Franz Ferstli.

Janes Lovrenz Greiner.

BUKVA

da

PORODNE POMODI

na

porodne pomodni

na kmetih

1887. 1. 1. 1887

1887. 1. 1. 1887

1887. 1. 1. 1887

1887. 1. 1. 1887

1887. 1. 1. 1887

1887. 1. 1. 1887

1887. 1. 1. 1887

Natisk ino papir
od Andréja Lajkama dédzizhev.

1887. 1. 1. 1887

1887. 1. 1. 1887

1887. 1. 1. 1887

Dem
Hoch- und Wohlgebornen
Hochgelehrten
H e r r n H e r r n

Lorenz Chris. Edlen v. Vest,

Doctor der Heilkunde, Magister der Chirurgie,
k. k. Gubernialrathe, Protomedicus und Sanitätsre-
ferenten in Steiermark, Impfdirector, Director des
medicinisch - chirurgischen Studiums, emeritirten
Rector magnificus an der k. k. Carl-Franzens-
Universität zu Grätz, Landstande von Kärnten;
der Botanik und Chemie am Joanneo zu Grätz, der
Anatomie, speciellen Pathologie und Therapie zu
Klagenfurt emeritirten Professor; Ehrenmitglieder
der medicinischen Facultät an der königl. ungari-
schen Universität zu Pesth, der königl. botanischen
Gesellschaft in Regensburg, der k. k. Landwirth-
schafts-Gesellschaft in Grätz, Klagenfurt, Laibach
und Görz; correspondirendem Mitgliede der k. k.
Gesellschaft der Aerzte in Wien etc. etc.

dem unermüdeten Beförderer alles Guten und
Nützlichen, als schwaches Zeichen unbegrenzter
Verehrung und innigster Dankbarkeit

gewidmet

vom Verfasser.

Predgovor.

She v' dvajsto leto vuzhim porodno pomozh v' flovenskim jesiku, in ozhitno obstojim, da bo teshko kako podvuzhenje, ki bi bilo sa vuzhenika tako teshavno, in da bi mu toljko zhafa vselo, kakor ravno v' porodni pomozhi, ker so vuzhenke vezhi del perletne, ino vuzhenja she odvajene.

Takshne vuzhenke vender she k' vuzhenju nagniti, se je treba vsiga raspufhannya v' uftnim ino pifmenim podvuzhenju sdershati. *) Kar ni zhisto ino zelo po-

*) Das vorliegende Buch enthält nur diejenige Anleitung, die ich aus den vortrefflichen Werken eines Osiander, Siebold, Froriep, Jörg, Carus, Ricker, Hufian, Schwarzer u. s. w. entlehnt habe, und bemerke diese Namen der hochgeehrten Schriftsteller aus

trebno, se mora ispuštiti, to pa, kar bres isvsetja porodna pomozhniza snati mora, se mora vuzhenki v' kratkih ino lahko sa-stopnih besedah bres ovink naprej poloshiti.

Le serzhna shelja, flovenskim porodnim pomozhnizam per porodih bukve ofkerbeti, ki bi jim ne le kar sa voditeljzo v' sholi, ampak tudi sa svetovavko she potim flushile, ko bodo na pot svojiga vifokiga pokliza stopile, me je k' pisanju pri-zhejozhnih bukev nagnila.

Sosebno sim si persadeval, mejnike tiga pokliza na ravnost sasnamvati, ino okoljshine, v' kterih se perpomozh vuzhe-

dem Grunde, daß man sieht, daß es mir Ernst war, den windischen Hebammen ein in einer einfachen, deutschen und ihrer Fassungskraft angemessenen Schreibart zusammengestelltes und ausgearbeitetes Lehrbuch in die Hände zu geben, durch welches sie beim Nachlesen stets auf die strengste Erfüllung ihrer Berufspflichten hingewiesen werden sollen. Und so hoffe ich, daß es mir nicht mißlungen seyn soll, die Ausübung der Geburtshülfe, dem Zwecke entsprechend, bei den windischen Hebammen auch während ihrer spätern practischen Laufbahn durch dieses Buch befördert zu haben.

niga sdravnika iskati mora, raslozhno ras-
kasati.

Tudi sim s' premishljenjom v' vpelja-
vanji imenitnosti porodne sreshbe, kakor
tudi sa to potrebne lastnosti ino mozhi
porodne pomozhnize pred ozhí postavil ino
sosebno na ferze poloshil; dolgoletna skush-
nja me je svuzhila, da je to raslozhno
ras-kasanje sa vuzhenke slo koristno, ker
se skos to she v' pervim podvuku ob krat-
kim s' mnogimi teshavami njihoviga po-
kliza sesnanijo, si she v' sazhetku is vse
mozhi persadevajo tistim ferzhno nasprot
stopiti, se leshej navadijo, se mnogim od
doma perneshenim smotam odpovedati, in
tako ferze ino shelje dobijo, se to snanje
prav is korenine navuzhiti.

S' nar boljsim namenom ino od misli
oferzhen, k' natenkimu snanju ino korist-
nimu ispolnovanju slovenskim porodnim
pomozhnizam is vse mozhi perpomozhi,
sim isdanje tih bukev oskerbel, ino sim se
(ker mi je slovenski jesik, kakor se na

„Shtajarskim govori she pre malo snan) na nekte re svuzhene „Slovenze na „Shtajarskim obernil, ki so mi mojo delo oflovenili, kterim sa njihovo teshavno delo, s' tim ozhitno is ferza sahvalim.

V' Gradzi v' kimovzi 1839.

Pisaviz.

R A S G L E D SAPOPADKA TIH BUKEV.

Vpelvjanje. §. 1. — 11.

P E R V I D E L.

Od shenskih porodnih delov, ino od preteka no-
shenja, poroda ino otrozhje poštele, zhe je po
redi, ino od opravila, ktero porodno pomozhnizo
sraven sadene.

Pervi Rasdel.

Od shenskiga trupla sploh, ino od shenskih po-
rodnih delov posebej. §. 12 — 21.

I. P o s t a v a.

Od terdih porodnih delov, ali od shenske medenize. §. 22 — 32.

Od fklepanja medenizhnih kosti. §. 33 — 35.

Od votline shenske medenize, njeniga rasdelenja, po-
dobe ino velikosti. §. 36 — 45.

Od krivine medenize, njene fredne zherte, ino od nje-
niga nagnenja. §. 46 — 48.

Od snaminj dobro storjene medenize. §. 49 — 51.

Od pogreshkov shenske medenize. §. 52 — 57.

II. P o s t a v a.

Od mehkih porodnih delov. §. 58. — 59.

Od svunajnih porodnih delov. §. 60 — 70.

Pogrešhki svunajnih porodnih delov. §. 71.

III. P o s t a v a.

Od snotrajnih mehkih porodnih delov. §. 72.

Od materne noshnize, od njeniga prida ino njenih popak. §. 73 — 74.

Od maternize, ino od njene lege, rasdelenja, sklenitve, prida ino popak. §. 75 — 82.

Od maternih vés, maternih zevk ino jajzhnikov. §. 83 — 86.

Od delov, ki v' sosefki snotrajnih porodnih delov leshijo, namrezb od szavniga mehírja ino od ritniga zhrevafa. §. 87.

Drugi Rasdel.

Od noshenja.

I. P o s t a v a.

Od mesezhniga zbishenja ino spozhetja. §. 88 — 94.

II. P o s t a v a.

Od sapopadka, rasdelenja ino shterpezhnosti noshenja. §. 95. — 104.

III. P o s t a v a.

Od spremenjenja shensfika trupla ob zhafu noshenja. §. 105 — 120.

IV. P o s t a v a.

Od zhlevezhkiga jajzeta ino fadú v' njem. §. 121.

Od delov, ki so v' nosezhhi maternizi sapopadeni. §. 122.

Od jajzhnih mren. §. 123 — 126.

Od ladne vode. §. 127 — 130.

Od materne potize. §. 131 — 134.

Od popkoviga traka. §. 135 — 138.

Od zhlovezhkiga ladú. §. 139 — 148.

Od glave sreliga otroka, njeniga rasdelenja, podobe ino premernika. §. 149 — 154.

Od lege ladu v' maternizi. §. 155 — 157.

V. P o s t a v a.

Od snamenjov noshenja. §. 158 — 160.

Od snamenjov ediniga noshenja (ino od presójenja spola). §. 161 — 174.

Od snamenjov mnogiga noshenja. §. 175 — 176.

Od snamenjov popazheniga jajzeta. §. 177.

Od snamenjov noshenja svunaj maternize. §. 178 — 182.

Od snamenjov shivlenja ali smerti otroka v' noshenju. §. 183. — 185.

VI. P o s t a v a.

Od rajtanja zhafa noshenja. §. 186 — 188.

VII. P o s t a v a.

Od sadershanja nosezhe v' noshenji. §. 189 — 200.

Tretji Rasdel.

Od prejisikanja §. 201 — 217.

Šterti Rasdel.

Od poroda.

I. P o s t a v a.

Od sapopadka ino rasdelenja poroda. §. 218 — 223.

II. P o s t a v a.

Od vsrokov poroda, od bolov (bolesen) sploh, ino njihoviga rasdelenja. §. 224. — 235.

III. P o f t a v a.

Od potrebnih okoljstnin sa porod po redi, (ino od snamenjov nastopniga poroda). §. 236 — 241.

IV. P o f t a v a.

Od navadnih perkasenj, ki naturni pretek poroda napovedujejo. §. 242 — 251.

V. P o f t a v a.

Od otrokoviga hoda fkos medenizo s' glavo naprej. §. 252 — 273.

VI. P o f t a v a.

Od sadershanja porodne pomozhnize ob naturnim porodu (ino od orodja, kteriga ji je per vsakim porodu potreba). §. 274 — 326.

Peti Rasdel.

Od ravnanja s' shensko v' otrozhji posteli, ino s' njenim novorojenim otrokom.

I. P o f t a v a.

Od ravnanja s' shensko v' otrozhji posteli. §. 327 — 351.

II. P o f t a v a.

Od ravnanja s' novorojenim otrokom. §. 352 — 359.

III. P o f t a v a.

Od rejenja otroka fkos materne perla. §. 360 — 367.

IV. P o f t a v a.

Od prerejenja otroka fkos dojko ino fkos umetno rejenje. §. 368 — 378.

Šesti Rasdel.

Od nekterih porodov, ki se bolj redko permē-rijo, ino od opravlka porodne pomozhuize per tistih.

I. P o f t a v a.

Od poroda dvojzhkov. §. 379 — 388.

II. P o f t a v a.

Od poroda s' obrasom. §. 389 — 399.

III. P o f t a v a.

Od porodov s' ritjo. §. 400 — 414.

IV. P o f t a v a.

Od poroda s' kolēni ino nogami. §. 415 — 423.

D R U G I D E L.

Od preteka poroda, noſhenja ino otrozhje poſtele, zhe ni po redi, ino od opravila, ktero porodno pomozhnizo sraven sadene.

Pervi Rasdel.

Od porodov, ki ſavoljo ſpazhenja poroduik udov niſo po redi.

I. P o f t a v a.

Od poroda per popazheni medenizi. §. 424.

Od poroda per preveliki teſnobi medenize. §. 425 — 432.

Od poroda per proſtrani medenizi. §. 433 — 439.

Od poroda per prevezh ino premalo nagnjeni medc-nizi. §. 440 — 444.

Od medenizhne krivine. §. 445 — 447.

XIV

II. P o s t a v a.

Od poroda per popakih svunajnih mehkih porodnih delov. §. 448.

Od vodene otekline na framnih uftnizah. §. 449.

Od kervne otekline na framnih uftnizah. §. 450.

Od voslov kervnih shil na framnih uftnizah. §. 451.

Od prifadi na svunajnih porodnih delih. §. 452.

Od sarafhenja framnih uftniz. §. 453.

Od pòpazhnosti divishke koshize. §. 454.

Od preterganja fredniga mela. §. 455.

Od-terdih oteklín na framnih uftnizah. §. 456.

III. P o s t a v a.

Od poroda per popakah snotrajnih porodnih delov. §. 457.

Od pretetne materne noshnize. §. 458.

Od otekline na materni noshnizi. §. 459.

Od vprepada materne noshnize. §. 460.

Od rafterganja materne noshnize. §. 461.

Od sarafhenja ino tesnobe maternih uft. §. 462.

Od prifadi maternize. §. 463.

Od vprepada maternizo. §. 464.

Od krive lege maternize. §. 465 — 468.

Od rafterganja maternize. §. 469 — 475.

Drugi Rasdel.

Od porodov, ki savorjo popazheniga shivota porodnize niso po redi. §. 476.

I. P o s t a v a.

Od poroda per starih, skljudzenih ino nadufljivih porodnizah. §. 477 — 481.

II. P o f t a v a.

Od poroda per nagnenju k' kervotokom , kerzhom ino omedlevzam. §. 482 — 491.

III. P o f t a v a.

Od porodov per pozbih porodnize. §. 492 — 493.

IV. P o f t a v a.

Od poroda per kervoshiljnih veslih na nogah , porodnih delih ino ritnim zhrevefu porodnize. §. 494 — 496.

V. P o f t a v a.

Od poroda per vprepadu ritniga zhrevefa. §. 497 — 499.

Tretji Rasdel.

Od porodov , ki savoljo popak otroka , ino kar je okolj njega , niso po redi. §. 500.

I. P o f t a v a.

Od poroda per popakih otroka. §. 501.

Od prevelike velikosti otroka. §. 502 — 505.

Od okostenja glavnih kostí ino sarafhenja shivov ino mezháv. §. 506 — 508.

Od vodenizhne glave otroka. §. 509 — 511.

Od prevelike velikosti trebuha. §. 512 — 513.

Od popak otroka , ki porod teshaven storijo. §. 514 — 517.

II. P o f t a v a.

Od poroda per popazhenih jajzhnih mrenah. §. 518.

Od tenkih jajzhnih mren. §. 519 — 521.

Od debelih jajzhnih mren. §. 522 — 525.

Od navkasanja umetniga rasgnanja jajzhnih mren. §. 526.

Od sopernaturniga sarafhenja jajzhnih mren. 527.

III. P o f t a v a.

Od poroda, per katerim otrozhja voda ni po redi. §. 528.

Od preobilnosti sadne vode. §. 529 — 532.

Od premale mere sadne vode. §. 533 — 534.

Od mnogotire sadne vode. §. 535.

IV. P o f t a v a.

Od poroda per popakih popkoviga traka. §. 536.

Od prekratkega ino samotaniga popkoviga traka.
§. 537 — 541.

Od rašterganja popkoviga traka. §. 542 — 543.

Od vprepada popkoviga traka. Glej §. 623.

V. P o f t a v a.

Od poroda per popakih streve. §. 544.

Od predolgiga saostajanja streve v' maternizi, — od kod to izvira, in kako se sposná. §. 545 — 551.

Od preterdniga sarafšenja streve s' maternizo. §. 552 — 556.

Od fkerzheniga vkupvlezhenja maternize, ino uvesnjenja streve. §. 557 — 562.

Shterti Rasdel.

Od porodov, ki savoljo napzhne (pogreshne) lege otroka niso po redi.

I. P o f t a v a.

Od sapopadka, vsrokov ino snamenjov napzhne otrokove lege. §. 564.

Od krive ali poprezhne lege otroka v' maternizi.
§. 565 — 567.

Od vsrokov popazhene lege otroka. §. 568.

Od snamenjov popazhene lege otroka. §. 569 — 571.

Od opravila per popazheni legi otroka. §. 572.

II. P o f t a v a.

Od obrazhanja.

Od sapopadka obrazhanja, ino njegoviga rasdelenja.
§. 573 — 576.

Od navkasnov sa obrazhanje na noge. §. 577.

Od okoljshin, ktero delo obrazhanja na noge prepo-
vejo. §. 578.

Od laftnosti, ktere porođna pomozhniza per obrazhanju
imeti mora. §. 579 — 580.

Od nevarnosti sa mater ino otroka per obrazhanju na
noge. §. 581 — 583.

Od nar boljshiga zhafa sa obrazhanje na noge.
§. 584 — 585.

Od opravila s' obrazhanjom na noge, kakor ga imá po-
rodna pomozhniza storiti, zhe ni porodni pomozh-
nik prizhejozh. §. 586 — 611.

III. P o f t a v a.

Od krive lege glave (njeniga sposnanja ino ravnanja).
§. 612 — 615.

IV. P o f t a v a.

Od udov, ki sraven glave ali riti naprej padejo (isro-
kov ino ravnanja). §. 616 — 622.

V. P o f t a v a.

Od popkoviga traka, ako sraven naprej-leshezhih otrozhjih
delov naprej pade (vsroki, sposnanje ino ravnanja
per takih porodih). §. 623 — 631.

VI. P o f t a v a.

Od ramne lege, ino vprepada narozhja. §. 632.

Od snamenjov ramne lege, ino opravila per takim
porodu. §. 633 — 635.

Od ramnih porodov, njih vsrokov, sposnanja; in kako
mora porodna pomozhniza sraven ravnati. §. 636 — 642.

VII. P o s t a v a.

Od leg s' vratom , herbtom , perfi , trebuhom ino bedro. §. 643.

Od vratnih leg. §. 644.

Od leg s' herbtom. §. 645.

Od leg s' perfi ino stranó. §. 646 — 647.

Od lege s' trebuhom , s' bedrami , in she drugih leg otroka. §. 648 — 650.

Od pomozhi per eni ali drugi tih leg , ki niso po redi. §. 651 — 654.

Peti Rasdel.

Od porodov , ki savoljo nepravih popadkov niso po redi. §. 655.

I. P o s t a v a.

Od 'poroda , per premozhnih popadkih (njih vsrokov , sposnanja , nevarnosti ino ravnanja porodne pomozhnize poleg). §. 656 — 659.

II. P o s t a v a.

Od poroda per preflabih popadkih (njih vsrokov , sposnanja , nevarnosti ino opravilov per takih porodih v' raslozhnih zhafih poroda). §. 660 — 671.

III. P o s t a v a.

Od tako imenovanih nepravih popadkov (njih sapopadka , snamenjov ino opravilov porodne pomozhnize per tistih. §. 672 — 679.

Šesti Rasdel.

Od porodov , ki so s' kervotoki maternize sklenjeni. §. 680.

Od sapopadka ino rasdelenja maternizhnih kervotokov. §. 681 — 682.

Od zhafa v' kterim maternizlni kervotok per shenfski nastopiti samore. §. 683.

Od snamenjov, kteri od prizhejozhnosti maternizhniga kervotoka prizhujejo. §. 684.

Od vsrokov maternizhnih kervotokov v' noshenju, porodu ino kmalo po porodu. §. 685.

I. P o f t a v a.

Od negodniga poroda (in njegoviga raslozhka). §. 686.

Od teka negodniga poroda. §. 687.

Od vsrokov negodniga poroda. §. 688.

Od snamenjov, ki nastop in preték presaranih porodov kashejo. §. 689 — 692.

Od nevarnih nastopkov sa mater ino otroka per presa-
ranih porodih. §. 693 — 694.

Od ravnanja per presaranih porodih. §. 695 — 704.

II. P o f t a v a.

Od snetniga poroda (raslozhnosti snetja, snamenjov ino ravnanja). §. 705 — 710.

III. P o f t a v a.

Od sedenja streve na maternih uftih, ali poleg tiftih. §. 711.

Od vsrokov, hudih nastopkov ino sposnanja sedesha streve na snotrajnih maternih uftih ali bliso sraven, ino od pomozhi, ktero pomozhniza v' ti nevarni perméri podeliti mora. §. 712 — 723.

IV. P o f t a v a.

Od prevsgodniga odlozhenja streve med porodom (vsrokov, snamenjov ino ravnanja per takih porodih). §. 724 — 731.

V. P o f t a v a.

Od maternizhniga kervotoka po porodu (vsrokov, sposnanja ino ravnanja poleg. §. 732 — 746.

VI. P o f t a v a.

Od porodov, ki so s' boshjastmi, ali strefenjom fkle-
njeni. §. 747 — 754.

Sedmi Rasdel.

Od navadnih bolesni nosezhnih. §. 755.

I. P o f t a v a.

Od premnogiga zbresmetanja (in kaj imá tedaj porodna
pomozhniza opraviti). §. 756 — 757.

II. P o f t a v a.

Od kervoshiljnih voslov na nogah, bedrih ino porodnih
delih (vsrokov, sposnanja ino pomaganja). §. 758 — 764.

III. P o f t a v a.

Od vprepada maternize v' noshenji (vsrokov, sposnanja
ino ravnanja). §. 765 — 770.

IV. P o f t a v a.

Od opognjenja maternize (vsrokov, sposnanja ino rav-
nanja). 771 — 781.

Ofmi Rasdel.

Od narnavadniških bolehnost per otrozhnizah. §. 782.

I. P o f t a v a.

Od savilnjenja ali obernjenja maternize (vsrokov, spos-
nanja ino pomozhi). §. 783 — 792.

II. P o f t a v a.

Od otóka ino prifada na svunajnih porodnih delih.
§. 793 — 795.

III. P o f t a v a.

Od preterganja fredniga mefa (hudih nastopov; in kaj
imá porodna pomozhniza sraven opraviti). §. 796 — 800.

IV. P o f t a v a.

Od fzavnih teshav po porodu. §. 801 — 804.

V. P o f t a v a.

Od isvinjenja ino poknjenja kukovize. §. 805 — 806.

VI. P o f t a v a.

Od otrozhnifhke trefhlike (vsrokov, fposnanja; in kaj imá porodna pomozhniza sraven napraviti). §. 807 — 812.

VII. P o f t a v a.

Od mosolov otrozhnize. §. 813 — 815.

VIII. P o f t a v a.

Od nekterih bolesni siszov v' otrozhji posteli. §. 816 — 822.

Deveti Rasdel.

Od narnavádnifhkih bolefnofť novorojenih otrokov, ki porodni pomozhnizi snane biti morajo, ino od njihoviga vrazhenja. §. 823.

I. P o f t a v a.

Od dosdevne fmerti novorojenih otrokov (njenih fort, vsrokov, fposnanja ino pomozhi per oshivlenju novorojeniga). §. 824 — 833.

II. P o f t a v a.

Od premaknjenja glave — glavne otekljine — (ino kervne otekljine na glavi novorojeniga). §. 834 — 840.

III. P o f t a v a.

Od otezhenja siskov per novorojenih otrokih. §. 841 — 842.

IV. P o f t a v a.

Od slatenize novorojenih otrokov. §. 843 — 846.

V. P o f t a v a.

Od zhresmetanja ino sapretja novorojenih otrokov. §. 847 — 850.

VI. P o s t a v a.

Od strefenja ino zhelustniga kerzha novorojenih otrokov. §. 851.

VII. P o s t a v a.

Od prifada na trepavnizah novorojenih otrokov. §. 852 — 855.

VIII. P o s t a v a.

Od oranjenja (novorojenih otrokov). §. 856 — 858.

IX. P o s t a v a.

Od gobiz novorojenih (vsrokov, sposnanja ino ravnanja). §. 859 — 863.

X. P o s t a v a.

Od perrojenih popak otroka. §. 864 — 865.

XI. P o s t a v a.

Od perrafhenja jesika. §. 866 — 867.

T R E T J I D E L.

Od opravkov, ki so porodni pomozhnizi per ispolnovanji njeniga pokliza potrebni, ino od njenih dolshnost v' zerkvenih ino sódnih okoljshinah.

P e r v i R a s d e l.

Od opravkov, ktere so porodni pomozhnizi per ispolnovanju njeniga pokliza potrebni.

I. P o s t a v a.

Od vdristlanja v' ritno zhrevo. §. 868 — 875.

II. P o s t a v a.

Od ritnih satizhkov. §. 876. — 877.

III. P o s t a v a.

Od vbrisanja v' shenske porodne dele. §. 878 — 881.

IV. P o s t a v a.

Od umetniga ispušhanja, szavnize s' pipizo. §. 882 — 883.

Drugi Rasdel.

Od dolshnost porodne pomozhnize v' zerkvenih okoljshinah.

I. P o s t a v a.

Od kersta v' fili. §. 884 — 888.

II. P o s t a v a.

Od fkerbi porodne pomozhnize, kar prvi pot otrozhnize v' zerkev sadene. §. 889.

Tretji Rasdel.

Od dolshnost porodne pomozhnize v' fódnih okoljshinah.

I. P o s t a v a.

Od dolshnost porodne pomozhnize v' fódnim prejisfkanju. §. 890 — 892.

II. P o s t a v a.

Od dolshnosti porodne pomozhnize per nagli smerti nofezhe, porodnize, otrozhnize ali novorojeniga otroka. §. 893 — 897.

Shterti Rasdel.

Od snamenjov nepofhkodvaniga ino sdaviga divishtva ino popreshniga poroda v' fódnih okoljshinah. §. 898 — 904.

Peti Rasdel.

Od podvuzhenja sa porodne pomozhnize. §. 905.

Šesti Rasdel.

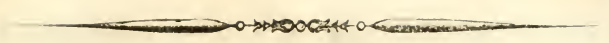
Od perfege sa porodne pomozhnize. §. 906 — 908.

Sedmi Rasdel.

Softava okoljshin, v' kterih je porodna pomozh-
niza dolshna, sdravnika v' pomozh poklizati.
§. 909 — 918.

Ofmi Rasdel.

Od ravnanja s' perstavljenjo kalendro noshenja.
§. 919.

V p e l v j a n j e.

§. 1.

Nauk od porodne pomozhi kashe, kako porodna pomozhniza shenske, ki so nofezhe, alj v' porodu, alj v' otrozhji posteli, ino novorojene otroke nevarnosti prevarvati, in kako jim, zhe so she v' nevarnosti, potrebno pomozh podeliti samore.

§. 2.

V' porodih si zelo shivali pomagajo med sebo, nektare matere pomagajo same sebi, dosti nevednih pomaga v' fili drugim shenskam. Toraj v' porodih, ki so zhifto lahki ino navadni, samore vsak zhlovek v' pomozh stati, ki le nekoljko vé, kaj se vse per porodih godi; ker se pa vender k' vsakimu porodu, naj se she tako lahko ino navadno sazgne ino ispelja, toljko nevarnih okoljshin perdrushiti samore, ktere frezhno vstavljati, je vezh snanja potreba, kakor se ga na samo besedo ino perpovedovanje drusih bres popolniga podvuzhenja per porodih dobiti da; tak se dolshnost vidi, k' vsakimu porodu le takfhne ljudi v' pomozh klizati, ki so se to vuzhenost nalash vuzhili, in si potrebno snanje ino prebrisnost perdobili.

§ 3.

Zilj in konz porodne pomozhi je prevarvanje, odvernjenje alj faj pomanjšhanje vsih nevarnosti sa mater in deteta, kër je vse, kar se po navadnim potu nature per porodih ne godi, vezh alj manj nevarno, in se odverniti mora. Ta zilj in konz je smeraj eden in tajisti, alj shé potrebuje, de porod bolj hitro, alj bolj kefno pride, alj se dofeshe fkos vkasila, kako se naj porodna shenfka dershi, kakshnih sdravil ji je potreba, alj se ji pomaga fkos rozhno pomozh alj pa s' zevmi, ki so sato narejene, alj se dofeshe fkos perpomozhke, ki niso zhisto nizh nevarni, alj fkos take perpomozhke, ki so s' navarnostjo fklenjeni, zhe je le nevarnost, ktera se fkos takshne perpomozhke perpelja, manjšha, kakor ta, ktera se fkus nje odvrazhuje.

§. 4.

Pomozh per porodih veliko obféshe. Od spozhetja noter do tih mal, gde nastopki poroda minejo, potrebuje mati s' otrokam vred fkerb porodne pomozhnize.

§. 5.

Pokliz porodne pomozhnize je eden nar vikshih dolshnosti, kterim se podvershe, so ravno tako slo imenitne, kakor sa spolniti vezhrat teshke; sakaj na tém, kak jih dopolni, je leshezhe, da prav dostikrat eden alj vezh ljudi, namrezh mati in eden alj vezh otrók per sdravju in shivlenju ostane.

§. 6.

Skos svešto spolnenje dolshnosti fvojiga pokliza samore porodna pomozhniza vezhkrat vezh

ljudem sdravje in shivljenje obdershati, blishno smert odverniti; nasproti pa samore skos neskerbnost, nevednost, neobdelanost ino terdoglavost mater in otroka v' nevarnost, in zelo ob shivljenje spraviti, in tako frezho zece hifhe podkopati.

§. 7.

Ktera se misli sa porodno pomozhnizo vuzhiti, ino sheli svoj stan po frezhi peljati, se naj skerbno prejishe ino dobro prevdari, alj vse tiste lastnosti ima, ktére so k' navuzhenju imenitne vuzhenosti potrebne, poverh pa tudi, alj ima potrebno mozh in pa terdno voljo, teshke dolshnosti téga pokliza po vesti in kakor gre, dopolniti.

§. 8.

Sploh se navuzhenje porodne pomozhi pre lahko domishlje, in se ne premisli, da nepopolno snanje nikjer vezhe shkode ne naredi, kakor tukaj, se dershi sa kaj majhinga, in se ji ne da toljko zhafa, koljkor ji ga gré. Shenfka, da bo pridna pomozhniza per porodih, mora imeti nektore lastnosti telefá, in nektore lastnosti duha in ferza.

§. 9.

Kar telo sadene, se per vfaki naslopni porodni pomozhnizi na nasledne rezhi gledati mora:

- a) Kakshne starosti je. Nar boljsihi leta sa navuzhenje porodne pomozhi so od 20. — 30. leta. Kar se v' mladosti vuzhi, se leshej sapopade in ohrani; roke so she mehkeje ino gibke, mnogitere teshavnosti, które flushba porodnih pomozhniz s' sobó pernese, kakor burdenje, se leshej prenese; tudi je savupanje,

da bodo takšne še ne postarane pomozhnize dalej shivele, in se zhedalje bolj isbrihtale.

b) Kakšno je njeno truplo. Shenška, ktera se v' ta stan poda, mora imeti ne pre shibko truplo ino stanovito sdravje, ne sme imeti slabih ozhi ino terdiga fluha, obenih sopernih pogreshk, postavim smerdlive sape, nalésljivih ispušhkov, hudih oteklin, boshjasi i. t. d., ker taki slegi porodno pomozhnizo soperno storijo, de se shenam, ktirim bi v' pomozh stati mogla, nad njo gabi: in torej takšne dostikrat ne mogo svoje blushbe opravljati.

c) Kakšne ima roke in perste. Porodna pomozhniza mora imeti vofko in urno roko, perste prezej dolge ino gibke, bres vsih jsrašk ino popak. Posebno ji je v' konz perstov potrebna tenka obzhutnost, ker ji na porodnih postelah ozhi malo perpomorejo, in se le po tipanju ravnati mora; tukaj mora prav sa prav svoje ozhi konz perstov imeti. Vse to je silno potrebno; sakaj zhe porodna pomozhniza savolj prekratkih alj neobzhutnih perstov ne more sposnati, kak' otrok lesli, tudi ni vstani previditi, alj bo porod frezhen alj ne. Navadno preposno sposna, zhe le treba po sdravnika poslati. Torej se porodnim pomozhnizam perporozhi, da si naj roke ino perste vezhkrat s' deshevnizo, alj s' vodo in pshenizhnimi otrobmi vmivajo, tudi si jih v' mes s' svinško mastjo ali s' jelenovim lojom namashejo, de dobijo gibke, mehke ino urne roke; nohte si naj vedno zhedno obresane ino vglajene obdershijo.

d) Ali je per opravkih brihtna. Neke shenške so tako okorne, telegaste, shitoraste in neprevme-

tne, da se povfod sadevajo, fpotikajo, kar v roke vsemi jo, narobe primejo, vbijejo, alj na tle fpuftijo; takfhne fe bodo tefhko kdaj sbrihtale, da bi fi v' neprevidenih okolijfhinah, kjer ni nizh sa odlagati, pomagati, in da bi lizhne opravilize per porodnih varno ino dobro ispe-lati samogle.

- e) Snashnoft shivota in oblazhila je posebni lifhp shenfkgiga fpola, in fe tudi per porodni pomozhnizi ne fme grefhati. Kdor fnago nad foboj ljubi, jo ljubi tudi na drugih, ino taka bo s' srozhenimi shenami in otrozi fkerbneje ravnala, kakor kaka nefnashna. Snaga je pa novorojenim detetam ravno tako potrebna, kakor porodnizam.

§. 10.

Lastnofti duha, ktere fo porodni pomozhnizi potrebre, fo: dobra in nagla saftopnoft, sveft fpomin, pravi ras-fodik, premifhljena prevdarnost, nevplafhnoft, ferzhnoft, ftanovitnoft. Tudi mora taka shenfka dobro brati ino pifati snati.

§. 11.

Lastnofti ferzá, na ktere fe per shenfki, ki sheli porodna pomozhniza poflati, gledati mora, fo:

- a) Poboshnoft, brumnoft in ftrah boshji; vfak mosh bo gotovo rajfhi shivlenje fvoje ljube shene shenfki srozhil, ki té lastnofti ima, kakor takfhni, ki flabo shivlenje pelja, in je sa voljo fvojih napak sanizhljiva, ko bi tudi bila bolj brihtua. Brumno ino kerfhanfko shivlenje bo porodnizi tudi mozh dajalo v' fpolnu-

vanju njenih dolshnosti, ino tolashenje v' toljk-
kih sopernostih podelilo.

b) Ojstra vestnost. Porodna pomozhniza, ki bi
svojih prevsetih dolshnosti popolno ne spolnja-
vala, ki bi is lahkomišlosti alj nefkerbnosti
srozhenim shenskam dostkrat neosdravljivo in
nepovrazhljivo shkodo storila; ki bi is neum-
nosti kaj sazhelda, od zhefar bi nastopke pre-
videti ne samogla, bi nikak sa to flushbo ne
bila, in bi she poverh nar hujsho pokorjenje
saflushila.

c) Preljudnost in ljnbesen. Po nozhi in po dné
mora porodna pomozhniza vsaki trenlej biti
perpravna, vsm, ki jo petrebujejo, hitro in
bres goderjanja v' pomozh perstopiti; oben do-
mazh opravl, oben' veselje jo ne smé nasaj
dershati. Mora skerbeti, da si skos prijasno,
krotko in dopadljivo sadershanje savupanje per-
dobi; ne smé ne s' porodnizo ne s' drugimi
prizhéjzohimi neobtesano ravnati, alj jih ne-
spodobno safegati, alj nad njimi revkati; tudi
tedaj, zhe kaj prav ne storijo, alj zhe niso
dopolnili, kar se jim je narozhilo, ne smé po-
mozhniza ras-fajati, ampak refno, pa vender
perljudno ljudi poduzhiti in boljshati jifkati.

d) Poterpeshljivošt je porodni pomozhnizi filno po-
trebna; per porodih, ki kesneje tezhejo, ne
smé nikdar ob poterpeshljivošt priti, in nikolj
bres nar vezhe file kaj sazheti, s' zhim bi
porodno opravilo prenaglila, ker bi skos to
mater in otroka lahko v' nevarnost spravila.
Tudi s' posebnostimi ino nerodnostimi nekterih
porodnih mora nevtrudeno poterpeshljivošt ime-
ti, in smirej misliti, da takshne perfhone v'

grosnih bolezhinah ne premislijo, kaj pozhejo, in se vezhdelj savoljo svojiga sadershanja potém sgovarjajo.

e) Zhujezhnost (budenje). Nikdar se porodna pomozhniza per kateri porodni ne smé od spanja posiliti pustiti, to veliko nefkerbnost kashe in savupanje manjšha; ko bi se pa spanja potrebovala, se pa ne smé pred ozhmi porodne vlézhi, ampak naj gre v' en drugi hram spat, in sizer ob zhafu, v' katerim nizh kaj posebniga naprej ne stoji, mora pa ta zhaf kako modro shensko namesto sebe per porodni pustiti, ktira jo, zhe bo fila, kmalo ima sbuditi.

f) Vsmilenost je ena poglavitnih zhednost porodne pomozhnize; toshvanje, zhe je tudi prefileno, naj poterpeshljivo ino s' vsmilenjom poslusha, ino naj ima sa vfako kako tolashljivo besedo perpravleno. Naj vedno misli, da ima s' flabimi ino revnimi sirotami opraviti, ki so vsmilenja vředne. Kjer je pa pomozh potrebna, se porodna pomozhniza od slepiga vsmilenja naj ne da sapeljati, da bi kaj opustila, kar je sizer porodni sa sdaj teshavno, pa k' prevarvanju nefrezhe potrebno.

g) Molzhanje se porodni pomozhnizi ne more dosti perporozhiti. Njoj per opravilih svojiga pokli za nepostanejo kar telefne ampak tudi hishne okoljshine srozhenih perfhon snane, in njena dolshnost je, vse to ojstro samolzhati. Ko bi le koljkej od tega med ljudi spravila, bi veliko prasnih marnov in prepira naredila, sebi velike fitnobe storila, in kmalo ob vse savupanje perfhla.

- h) Tresnost. Zhe porodna pomozhniza premisli, kako strafhno shkodo sna narediti, ko bi per opravilih svojiga pokliza bila pijana, in bi se dosti ne svédila, tak jo bo nad pijanostjo, nar gerfho pregreho sa njenin pokliz, grosilo. Sosebno se per botrinjah naj varje pred nesmernostjo v' jedi ino pijazhi, ino se, dokler dolgo njen opravk per porodnih shenfkah terpi, fkerbno vfake vpjanljive pijazhe sdershi, ker bi drugazhi ras-fodik in zhujezhnost sgrabila.
- i) Milodarna mora vfaka porodna pomozhniza biti, mora vbogim in bogatim s' enako vestnostjo, s' enako fkerbnostjo in s' enako dobro voljo streczhi. Ne smé revne savoljo njihoviga vbofhtva sanemariti, in naj blago zhednost milosti v' zeli njeni lepóti ispolnuje. Kjer bogatin s' dnarmi plazhuje, tam plazhuje revesh s' hvaleshnimi blagodarmi; in faj je vender tudi to plazhilo, — veseli spomin, de smo kaj dobriga storili, kar je po boshji sveti volji! — Naj torej nesapuisti vbogo revzo v' svojim omedlavanji, da bi se k' kaki bogati podala; ampak tam naj narpré svojo dolshnost opravi, kjer je fila nar vezha.
- k) Porodna pomozhniza se nikdar naj s' svojim snanjam ne baha, in naj bo sosebno tajiste zhaftisheljnosti prasna, ki hozhe povfod sama pomagati. Nektera porodna pomozhniza namrezh se framuje per teshkih porodih sdravnika v' pomozh klizati; mu nevarnost sakriva, in dostikrat veliko shkodo s' tim naredi. Sadnizh se pa vender le své, de je le ona sama tega kriva, in sgubi vse savupanje in sposhtvanje. Naj ne stopa zhes mejnike svoje snanosti,

in naj modro pové, kadar nevarnost vidi, domazhim, da sbe ob pravim zhasu po sdravnika poshlejo. Skos prasno odlaganje ravno toljko pokasi, kakor skos predersno pazkanje, ki drusiga ne stori, kakor da nevarnost pomnóshi. Sakaj porodna pomozhniza, ki materi in otroku skos to pomaga, da v' fili po perpomozhniga sdravnika sbe ob pravim zhasu poshle, je ravno tako dobro ravnala, kakor da bi bla kakiga zhloveka skos to refhila, da bi sbe bila koga drugiga h' pomozhi poklizala, ko ni bila v' stani, nefrezhniga sama is kake smertne nevarnosti refhiti. Sploh naj porodna pomozhniza sdravnika in porodniga pomozhnika slo obrajta, sposhtuje, in zeló vbo-ga, ker per bolnih in porodnih sa frezho zhlovezhstva gre; naj se pusti rada od njega podvuzhiti, in naj ne verjame, da bi se kdaj samóglo vuzhiti nehati; sakaj zhas vuzhenja terpi zelo shivljenje, ker vuzhenost porodne pomozhnize toljko obfeshe, in kér so okoljshine, ki se sraven perpetijo, tako mnó-gotire, da se porodna pomozhniza, zhe sbe tako dolgo svoje opravilo shene, sbe vfaki dan vezh vuzhiti mora. Tako bo smeraj vezh snala, bo smeraj bolj rasumna, urna ino brihtna. Tudi proti drugim porodnim pomozhnizam naj bo perjasna ino preljudna, in jih nikdar naj ne pomanjshuje. Sdershi se naj, kar je kolj mogozhe, vfakiga pazkanja per nosezhih, porodnih ino novorojenih otrokih.

- 1) Le od shenske, ki imenovane lastnosti imá, in se teshkim dolshnostam tiga imenitniga pokliza rada hozhe ino samore podvrezhi, se smé per-

zhakati, da bo desheli in svojim terpezhim to storila, kar oni od nje po pravizi perzhakujejo. In zhe dolshnosti svojiga pokliza prav svešto in fkerbno spolni, bo gotovo savupanje, spofhtovanje in ljubesen svojih sravnljudi vshivala, in si posebno hvaleshnost tistih perdobila, katerim je shivlenje ino sdravje obder-shala; in bo enkrat s' veselo vestjo, da je vfelej svoje dolshnosti dobro dopolnila, svét sapustila, in pred pravizhnim sodnikom rajtengo poloshiti samogla.

O d
Porodne pomozhi.

PERVI DEL.

Od shenskih porodnih udov in navadniga preteka noshenja, porojenja ino otrozhje postele.

179

L'origine humaine

PAR M. DE LAUNAY

On trouve dans ce livre une
nouvelle manière de voir
sur l'origine humaine.

PERVI RASDEL.

Od shenskiga trupla sploh, ino od shenskih porodnih delov posebej.

§. 12.

Shenfka je poklizana, otroke spozheti, v' svojim telefih nositi, roditi in po rojstvi nekaj zhafa s' svojim mlekom presliviti.

Po tim poklizu je shenska spodobljena, in se raslozhi ne le sploh na zelim trupli, is posebej na porodnih udih od moshkiga, ampak tudi zelo fkos zhaf ras-zvetenja in dosorenja svojih telefih in dufnih mozhi.

§. 13.

Shensko truplo je po navadi manjshe, drobnej-she ino slabejshe spodobleno, kakor moshko. Vse kosti shenskiga trupla so manjshe ino tenjshe, kakor per moshkih; posebno najdemo to na glavi, rokah ino nogah. Okoljza herbta je per shenski voshja, spodni shivot ino bedre so pa vezhe ino shirje, kakor per moshkim. Tudi zhreve, ki so v' shirjim spodnim shivotu shenske, so vezhe od moshkih, satorej se v' shenskim trupli vezh preshvodka napraviti da, kakor v' moshkim. In ker se v' shenskim trupli vezh preshvodka napravi, satorej se otrok lahko pred porodom v' maternim telefih, in potim na njenih perlah prerediti.

§. 14.

Vender se ne raslozhijo vse shenske od moshkih skos tako raslozhno spodoblenje. Nektere imajo moshki glaf, nekaj berk nad sgorno uftnizo. fhiroke perfa, voske bedre, in takshne so manj sa prave shenske namenbe. Takshne shenske tud teshje rodijo imajo manj mleka, in bolj vodeniga, in perneso navadno le majhine ino floke otroke; in ker so moshkim podobne, jim pravijo, da so moshakinje alj moshazhke.

§. 15.

Shenska ima rasen lastivniga spodoblenja zeliga shivota she posebno spodobljene ude spola, kakor orodje, skos katere samore svoj namen dosezhi. Med te slifhijo siseki. Pred letmi dosorenja se she malo posnajo, potem se pa napnejo, in se na obeh straneh perf okroglo spuhnajo, vezhe alj manjshe velikosti, ki so mehki in vlazhni in s' filno tenko in belo kosho pokriti. Na vsakim siski se raslozhi berdoviza, ki ni per vsih enako velika in dolga, in je tako obzhutna, da se spre, zhe se jo dotakne alj per sesanju sa njo prime. Okolj berdovize je kosha bolj temnikafta, kakor po drugim siszu; in to felo imenujemo obfertje.

§. 16.

Pod kosho siszov leschi rasen mnoge masti sisifzhna shlesa, ki je is mnogih shlesastih rezhi fofstavljen, in je k' odlozhitvi mleka namenjena. Is lete sisifzhne shlese ishajajo 15 drobnih in tenkih zevk na vsakim sisku, ki se sem in tje v' vijajo, do berdovize mleko perpelajo, in se tamkej s' konzhajjo.

§. 17.

Dobri in sdravi siski morejo fredno velikost ino lepo popolno podobo imeti, kakor dve mefnate zhes fredo preresane krugle. Ispod koshe se morejo sem in tje tekozhe, fivkaft shilize viditi. Berdovize ne fmejo biti ne prevelike ne premajhi-

ne, ne pregloboko leshezhe, da jih déte lahko ob-
sine ino sisá.

Namen siszov je, da fo sa isvirk, is kateriga
bi novorojeno dete svojo shivefh dobilo.

§. 18.

Shenski porodivni udje alj spola fo tisti deli
trupla, ki od shenske strani prvi vtók na spo-
zhetje, noseznost ino rojstvo imajo, in v' katerih
se nar imenitnihi delo nature, spozhetje in rojstvo
zhloveka opravlja; flushijo k' timu, da shenska
spozheti, nosezha postati ino roditi samore.

§. 19.

Shenski spolni ali rodivni udje fo podloga vsi-
ga tiga, kar je porodni pomozhnizi vediti treba;
dobro ji morajo snani biti, ali she sato, da samore
preték nosehenja ino porojenja prav presoditi, alj
pa tudi, da kadar kaj po redi ne gré, vsroke spos-
nati in se po njih ravnati samore.

§. 20.

Spolni ali porodivni udje imajo tako légo, da
se, alj she od svunaj vidijo, alj se pa le kar ofhla-
tati, in le na rasdjanim trupli viditi dajo.

§. 21.

Shenskini porodivni udje se rasdelijo :

a) v' terde porodivne ude, h' katerim flishijo
kosti, hrustez ino kite, ino

b) v' mehke porodivne ude, med ktere mefnate,
mafnate ino koshnate dele fhtejemo, ki fo od
sunaj okolj ali pa v' jami medenize in se sato po
svoji légi v' svunanje ino snotrajne rasdelijo.

Perva Postava.

Od terdih porodnih delov, ali od shénfke medenize.

§. 22.

Terdi porodni deli fkupej storijo kósnasto votlino, ki se medeniza imenuje. Shiva medeniza je takó sklenitev kósti ino mehkih delov, ki na nar spodnifhim konzu shénfkiga terfha, medenizi nar bolj podobno votlino storijo, ki na kóstéh beder lesi.

§. 23.

Ker ta medeniza ni kar samo k v' terdenju mehkih snotrajnih ino sunajnih porodnih delov ne slushi, ampak tudi déte ob rojftvi fkus iti mora, tak je popolno snanje, kak' je spodoblena, sa porodno pomozhnizo filno slo potrebno.

§. 24.

Zhe se spregleda, kar je kósteniga na medenizi bres mehkih delov, ták ima to fizer zelo lastno podobo ino fofravo, pa vender podlogo shive medenize ftori, in pomaga k' ras-fojenju zele nje-ne fofrave.

§. 25.

Zéla medeniza ni kjé ena fama kóft, ampak je fofavljena per odrashtenih shénfkkih is posledne ledne kósti, is krishne kósti ali fвете kósti, is kúkovize, ino is neimenovanih kósti, kterim se pa bolj prav pofttransfke medenizhne kósti pravi, ker pofttransfke stene medenize ftorijo.

§. 26.

Nar vezhi del medenize ftorijo neimenovane kósti, ker is njih so obé pofttransfke sténe ino fpredna sténa. Per odrashtenih shénfkkih so neimenovane kósti srafhene, da so le kakor ena fama; per otrozih se pa vfaka neimenovana kóft da v' tri

posamne kosti rasloshiti, namrežh ledno kost, sedno kost ino framno kost. Te tri kosti so per otrozih leskos hrustez sklenjene, in se snidejo v' jami, ktera se ponva pravi, in je sato, da glavo sgorniga bedra sprejme.

§. 27.

Ledna kost je nar vezha med timi tremi kostmi, leshi od strani in od sgorej, in stori sgorni del postranske stene per medenizi. Sazhne se v' ponvi, in gre na odsadej noter do krishne kosti. Per fredi je nar tenjsiha, debeljsiha na sgornim robu, nar debeljsiha pa nad ponvo. Sgorni rob ledne kosti imenujemo lednizhni greben, in spredni vogel grebena ledenizhno oft, in zelo lize kosti, ki le nekaj rasprostreni perotnizi tizha podobna, imenujemo lednizhno perotnizo. Ledna kost je na svunajnim lizi nekoliko robafta, na snotrajnim lizi nekoliko gladka ino le malo vdobljena. Na spodnim deli ledne kosti se najde odsnotraj tumpast rob, ki naprej moli, ino en del neimenovane zherte alj vhodishta v' malo medenizo stori. Te kosti so sato, da te ho zhrev ino nosezhe maternze, sosebno per sedenju, podpirajo, in sosebno, da terbuhovi votlini potrebni prostor skos odvernenje terbuhovih pokróvov podelijo, ino da nekterim mislizam sa podlogo in sa terden oprimik flushijo.

§. 28.

Sedna kost leshi pod ledno in framno kostjó, in stori spodni del postranske sténe in tudi en del spredne stene medenize. Na sedni kosti raslozhimo dvé veje, ena gre na odspod, ena na odsgor. Veja na odspod se sazhne v' ponvi, gré na dól, in na svojim nar spodnim sili stori debelo gumbo, sedno gerbo, na kateri per sedenju zelo sgorno truplo pozhiva. Od gerbe sedne kosti gré veja na odsgor na spredej in na kvishko, in se sklenc s' vejo framne kosti, ki gre na dól. Na veji sedne kosti, ki gre na dól, se sagleda sadi shpizhafto naprémlenje, ki se sednizhna oft imenuje. Te dvé sedne kosti so sato, da tesho trupla v' sedenji podpirajo, in da prostor, ki je sa spólne ude, szavnike ino rit potreben, spodobijo.

§. 29.

Sramna kost leshi nar bolj na spredej; obé framne kosti fkupej spodobita s' na gor gredezhimi vejami sednih kosti spredno steno medenize. Sramna kost ima dvé veje, eno popreki ino eno na sdol. Veja po preki se sazgne v' ponvi, in gré popreki sem na spredej noter do sklenitve framne kosti.

Na sgornim robu te poprèzhne veje se najde vun stojezha ojsfra zherta, ki se grebén framne kosti imenuje, in tudi en dél neimenovane zherte stori. Ta doligredozha veja framne kosti od fkle nitve na dol, smeraj tenjsfhi perhaja, in se fklene s' na gor gredozho vejo sedne kosti.

§. 30.

Ondi, kjer se obé framne kosti na spredej med fábo, ino s' gori gredozhimi vejami sednih kosti fskleneta, oftaja oblokafti (velbafti) isresik, framni obok imenuvan. Med framno in sedno kostjó se snajde na vfaki strani ena okroglo podolgovata velika odpertina, ki se jajzhnata ljuknja imenuje, in med ledno kostjó doli gredozho vejo sedne kosti ino krishno kostjo se najde velika odpertina, ki se lednizhni isresik imenuje, in je na shivih shenskih na sdol s' vlazhno kito, v' fredi pa s' mefnatimi déli sapert. Sramne kosti so sa podlogo fzavnimu mihurju in pa maternizi, ino v' nekterih okoljsfhinah sa brambo proti ranjenju od svunaj.

§. 31.

Krishna kost, tudi sveta kost imenovana, stori s' kukovizo fklenjena sadno sténo medenize. Sveta kost leshi pod herbtishom med dvémi neimenovanimi kostmi ino med kukovizo, imá podobo trivoglato, ki je sgorej fhiroka, spodej fshpizhafta. Njeni sgorni fhiroki dél je s' sadno obrazhno kostjó herbtishu fklenjen; na tim feli se sagleda veliko naprejmolénje, ki ima ime klanecz. Na obéh straneh klanza se vidi naprej molézhi rob, ki s' klanzom sadni dél neimenovanih kosti stori. Spodni fshpizhafti dél krishne kosti se fklene s' kukovizo. Na svojim snotrajnim lizi je krishna kost gladka in nekoljko votla, kar medenizhno jamo bolj prostorno

stori, na svunajnim lizi je pa ojštra ino obokana (vélbana). Krishna košt obstoji per otrozih is peterih obrazhnih košti, ki so per odraslenih shenskih skos koštenino sklenjene. Na vsaki strani krishne košti se vidi shtiri ali pet ljukenj, skos katere gredo shile in zhutne nitke sa mehke porodne ude ino bedre. Na sadnim lizi krishne košti se sagleda struga, ki je skorej na tri vogle, in je podaljšhanje herbtniga mosga, ter spodni dél herbtniga mosga sapopade. Ta košt je sato, da se tesha zeliga obrazhniga stolpa nad njo visezha obdershi, in da se medeniza došti isdaljšha, dalej da se obzhutne nitke in kervne posodve v' medenizi rasdelijo, in sadnizh, da se medenizhni deli podpirajo, in da so od sadej okovarjene.

§. 32.

Mala, en pavz dolga trivoglata, od spodej pa slo shpizhafta kukoviza obstoji is shtirih posamnih koshiz, ki so skos hrustez gibko med sabó sve-sane, od katerih je vsaka sgorna vezha, ko ta pod njo. Sgorni shirji dél kukovize je tudi skos hrustez ino kite s' krishno koštjo sklenjen, pa nekoljko gibzhen, tako da se kukoviza naprej ino nasaj tistiti da. Spodni shpizhafti dél ni s' obeno koštjo vezh sklenjen, in je nad ritno odpertino ofhlatati. Kukoviza v' to flushi, da ritno zhrevo ino maternizhne pote podpéra, savoljo svoje gibkošti pa pot napravlja všim rezhém, ki se tu skos is shivota trebijo, in da skos svojo vlazhnost pre hitri is-hod otroka per porodu prevarje.

Od sklepanja medenizhnih košti.

§. 33.

Te košti, ki medenizo storijo, so skos hrustez in kite terdno in nepremakljivo sklenjene, se torej per porodu nizh ne vdajo, samo sklepanje krishne košti s' kukovizo se da premikovati.

§. 34.

Ne imenovane košti se sklepa jo na spredej skupej fkos prezej debel hrustez ino fkos kite, in to sklepanje se imenuje sklepanje framne košti. Na sadej se sklepa del neimenovane košti, ki se bederna košt imenuje, na obéh straneh s' stranskimi lizi krishne košti, in te sklepanja se imenujejo sklepanja krishne košti.

Krishna ali svéta košt se sklepa na obéh straneh s' bedernimi koštmí, na sgoraj s' sadno lednih obrazhivnih košti herbtishta, in na spod s' kukovizo.

Kukoviza se sklène na sgor s' krishno koštjó, na sdol je pa njena šhpiza prosta, in je samo s' mefnatimi deli obdana.

§. 35.

Manj sa vterdenje košti, kakor sa spodoblenje medenizhniga prostora so falopshke kite, ino kite, ki od gerba ino ofti šhpizhašte košti do krishne košti grejo. Sklepanje bederne košti v' ponvi stranske medenizhne košti, ki se prav rada krene, se sgodi fkos shkatezhno kito ino okroglo kito.

Od roltine shenske medenize, njeniga rasdelenja, podobe ino velikosti.

§. 36.

Medenizhne košti in pa medenizhne kite storijo medenizo, ktere snotrajni prostor je sgoraj šhirji, spodej voshji, in je toljko šhirja ali voshja, koljker vezho alj manjšhi je zelo truplo shenske. Medenizhni prostor se rasdeli v' sgorno ali vezho, ino v' spodno ali manjšhi medenizo. Mejo med obema storijo klanjz svete košti, neimenovana zherta bederne košti, in pa greben kriline košti.

§. 37.

Sgorna alj velika medeniza se meji sadi od sadnih lednih vretenzov, ki na spred v' obok stojijo, od strani od lednih košti, ki postransko leshijo, ino predi, kjer obene košti ni, od falopških

kit in pa mehkih delov; mala ali spodna medeniza se pa lozhi od sadej od krishne kofti in kukovize, od strani od sedne kofti, ino spredej od framne kofti.

§. 38.

K' vezhim raslozhenju marfkterih rezhi, so-
sebnno per porodnim prejisikavanju se rasdeli spodna
ali mala medeniza:

1. v' vhodishe, ki stori mejo med sgorno in
spodno medenizo, in je otumpljenimu bolj shiro-
kimu ko dolgimu na klanjzu vresanemu kartnimu
serzu nekaj narbolj podobno.

2. V' medenizhno jamo, ktero stori isvotlina svete
kofti ino spodno mesto krilno koftne sklembe, kjer
je medeniza okrogla, ino

3. v' ishodishe, ki se od shpize kukovize, od
bolj spodej stojczhih gerb sedne kofti, in pa od
krilniga oboka meji, ino vpognjeno podobo serza
ima, ki se pa na okroglo podolguje, zhe kukoviza
nasaj stopi.

§. 39.

Savoljo raslozhne podobe medenizhne jame od
sgorej, v' fredi ino spodej se vidi, da otrozhji
udje skos medenizo gredozhi drugazhji prostor per
vstopu, drugazhi v' medenizi in spet drugazhi v'
istopu najdejo, in da po tej raslozhnosti tudi v'
drugazhno stajo ali légo pridejo, ali skos vmetnost
dobiti morajo.

§. 40.

Prostranost medenizhniga prostora v' tih ras-
lozhnih odpertinah sposnati, to je, svediti, kak
dalezh so medenizhne kofti na enim alj drugim
mesti narasne, alj meriti raslozhno dalezhino ene
medenizhne kofti do druge, se vlezhejo od ene
pike ravne zherte, ki se premérniki imenujejo.

§. 41.

Na veliki medenizi imajo le en sam premérnik,
gre poprek skos medenizo od ene ofti ledne kofti
do druge, in suse 9 1/2 pavzov. Ravniga pre-

mernika na veliki medenizi ni, ker predi ni obene
kostante stene.

§. 42.

Mala medeniza, ktere prostranost je she
veliko bolj vediti treba, ima v' vhodishu ino ishodishu,
in tudi v' medenizhni jami raslozhno preméro; in
szer so pervizh v' vhodishu ti le zhveteri premer-
niki sa pasiti;

1. Mali ali ravni premernik, ki od klanjza noter
do sgorniga roba sklembe framne kosti gré, snefe
per dobro spodobljeni medenizi po navadi 4 pavze.

2. Veliki ali poprezhni premernik, ki od frede
neimenovane zherie ene ledne kosti popreki zhes
vhodishne medenize noter do ravno tistiga mesta
druge ledne kosti gré, snefe 5 pavzov; in oba
poveshna premernika

3. grefta od vsake sklembe ledne in krishne
kosti na eni strani noter do vsakrat postransko-
zhes stojezhe sklembe ledne in framne kosti nad
jajzhnato lukno, ino mérita $4\frac{1}{2}$ pavza.

§. 43.

V' frede alj v' jami male medenize se naj na
dva premernika gleda, in szer:

1. na velikiga alj ravniga, ki od nar vezhe is-
votline krishne kosti, noter do sadne stene sklem-
be framne kosti gré, in 5 pavzov snefe;

2. na maliga ali vprezhniga, in ta gre od sad-
niga spodniga déla dna ponve ene strani noter do
ondi druge strani, in snefe 4 pavze.

§. 44.

V' is-hodishu je viditi:

1. Ravni premernik, ki od osti kukovize do frede
oboka framne kosti féshe, in $3\frac{1}{4}$ do $3\frac{1}{2}$ pavzov
snefe; da se pa skos vkrenenje kukovize sa pol
pavza, in zelo sa zeli pavz per rojstvi sdalshati;

2. Poprezhni premernik, ki od eniga fedniga
gerba do drugiga gré, in 4 pavze snefe.

§. 45.

Globozhina ali visokost zele medenize se razlozhi po vezhim ali manjšim nagnenju lednih kosti, snefe pa sploh 7 pavzov. Globokost male medenize ni povsod enaka. Na sadi od klanjza krishne kosti do oſti kukovize je medeniza 4', pavza globoka. Po strani od neimenovane zherte lednih kosti do sedniga gerba snefe globokost 3 1/2 pavza, in na spredej od sgorniga do spodniga roba ſklepanja ſramnih kosti 1 1/2 pavz.

Od krivine medenize, njene ſredne zherte, ino od njeniga nagnenja.

§. 46.

She ni doſti, da porodna pomozhniza proſtra-noſt medenizhniga proſtora poſná, dobro ji mora tudi njena krivina ſnana biti, ker medenizhne kosti ne ſtorijo ravni, ampak kriv ſhleb. Krivina medenizhne ſtruge ſe derſhi po krivini krishne kosti ino kukovize, in je ſkorej krivini meſza podobna, kadar ſe ko mlad meſez na nebi perkashe.

§. 47.

Zhe ſi zherto miſlimo, ki bi ſe od vhoda do is-hoda po ſredi ſkos medenizo vlekla, tako da bi od vſih ſteni medenize enako dalezh oſtala, tak ſi ſkos to légo medenize ſasnamvamo. Takſhno zherto imenujemo medenizhno óſ, ali zherto lége, alj pelavno zherto medenize. Ker pa medenizhna jama nikdar ni ravna, ampak ſtori le krivo ſtrugo, tak tudi medenizhna óſ ni nikdar ravna, ampak mora vſelaj obokano ſkrivena biti. To vediti je porodnim pomozhnizam ſilno treba, ker po tim obokostim potu dete ſ' vſim porodnimi rezhmí ob rojſtvi is medenize ſtopiti, in ſe ob vſaki pomozhi roka obokano v' medenizo peljati mora.

§. 48.

Zhe ſe medeniza po konzú ſtojezhe ſhene premiſli, tak ſe najde, da vhodíſhe male medenize

slo naspred vifi, in da klanjz sploh 2 $\frac{1}{2}$. do 3 pavzov vifhje ftoji, kakor fklepanje framnih kofti. To odvifljivo felo medenize imenujemo nagnenje medenize. Zhe pa shena fedi, alj zhe na herbti leshí, in fe ji podsglavnik pod rit poloshi, fe nagnenje medenize veliko pomanjsha; zhe fe pa leshézhí podsglavnik dvé gibé pod krish dene, tako, da je rit nishje ko herbet, tak fe nagnenje poviksha.

Od snaminj dobro ftozjene medenize.

§. 49.

Dobro ftozjeno imenujemo sploh vfako medenizo, ki je v' vfih fvojih delih takó proftrana, da srelo déte bres nevarnosti sa mater in febe lahko fkos samore. Premerniki medenize morejo torej pravo velikoft imeti, in fe morajo eden drugimu perlézhí. Zhe pa premerniki ali vfi, ali po famim nifo po tim, tak imenujemo tako medenizo, zhe jo velikofti otroka per porodi nafprot dershimo, fpazhno medenizo.

§. 50.

Dobro fpodobleno medenizo fmemo vupati, zhe je shenfka dofti velika, ino njeno zelo teló dobre poftave, zhe ima raven in lehek hod, bedre enako vifoke, malo navnoter nagnjen krish in dofti obokano felo neframnih kofti; dalej zhe bedre prezej ena od druge ftojijo, in zhe fe bederne kofti nasdol s' koleni fklepajo in zhe porodni udje naspred leshijo.

§. 51.

Natenzhno snanje fhirokofti ino globokofti medenizhne votline je sato filno potrebno, da fe proftor medenize prav napré poftavi, da fe mogozhnoft ali nemogozhnoft, lehkoft ali teshavnoft poroda po naturnim potu prefodi, in da fe po raslozhnofti proftora ino velikofti otroka per porodu ravnati vé. Nad to dobro naprépoftavo je doftokrat leshezhe, da fe materno in otrozhje shivljenje ohrani.

Od pogresfhkov shenske medenize.

§. 52.

Niso vse medenize tako po redi spodobljene, kakor so bile tukej popisane; ampak došti pogresfhkov se lahko nakljuzhi, ktere so porodu fhkodljive, ga velikrat storijo nevarniga, in ga velikokrat zhisto vstavijo. Nar navadnisfh pogresfhki na medenizi so: *a)* ni prav nagnjena, *b)* je pre tesna, *c)* je pre shiroka, *d)* je pokvezhena in vsa spazhena.

§. 53.

Dvojno nagnenje medenize ni pravo, preveliko, pa premajhino. Je medeniza prevezh nagnjena, tak leshi njeno vhodishe prevezh naspred, in njeno is-hodishe prevezh navsad. Shenskam s' slo nagnjeno medenizo rit slo vun stoji, krish je zhes navadno bolj vpognjen, trebuh jim naspred nekoliko zhres stoji, porodni udje jim slo navsad lesbijo. — Je medeniza pre malo nagnjena, tak je njeno vhodishe prevezh navsad, in njeno is-hodishe prevezh naspred nagnjeno. Shenske s' premalo nagnjeno medenizo imajo bolj gladko rit, flabo v' pognenje krishniga sela, napré molezhi trebuh, in dalezh naspred leshezhe porodne ude.

§. 54.

Pretesna se medeniza imenuje, zhe so njeni premerniki manjsfh, kakor so bili sgorej sa dobro spodobljeno medenizo popisani. Pretesna medeniza pa ni vselej skos in skos, ali v' vsfh svojih premernikih pretesna, ampak vzhafi le na posamnih mestih, ali v' posamnih premernikih. Vzhafi je vhodishe pretesno, druga medeniza pa dobro spodobljena, ravno tako sna tudi is-hodishe pretesno, zela druga medeniza pa došti, in she zelo prevezh prostorna biti. Medeniza sna v' vhodisfu pretesna biti, zhe klanjz predalezh noter moli (pogresfhik, ki se nar vezhkrat nakljuzhi), zhe je sklenitev framnih kosti preplafhata, ne došti oboklana, ali zhe je medeniza od strani prevezh stisnjena. Sna v' is-hodu pretesna biti, zhe kukoviza prevezh

noter moli, ali zhe je terdno ali nev gibljivo s' krishno kostjó sklenjena, zhe sedni gerbi prebliso eden drusiga stojijo, zhe je framni obok pre shpi-zhafti. Medenize, ki so v' vhodishu slabo storjene, ino tesne, so vzhafi nenavadno velike ino shiroke v' is-hodishu, in tak nasprot; vender se ne najde vselej tako.

§. 55.

Pre prostrana je medeniza, zhe so njeni premerniki vezhi, kakor so bili sa prav storjeno medenizo popisani. Tudi pre shiroka medeniza ni skos in skos, ampak je le ali v' vhodishu, v' votlini, ali v' is-hodishu, ali v' posamnih premernikih pre shiroka, zhe klanjez prevezh sadi stojí, ali zhe bedre predalezeh vsakfebi stojijo. V' votlini je medeniza pre shiroka, zhe je krishna kost preshiroko, ali prevezh isvotljena, in zhe sedne kosti prevezh narasen stojijo. V' is-hodishu je preshiroka, zhe je kukoviza pre kratka, ali zhe predalezeh sadi stojí, zhe sedni gerbi pre dalezeh narasen stojijo, zhe je framni obok preprostran.

§. 56.

Pokvezhena ali spazhena medeniza je, zhe je odspred navsad, ali od obeh strani stisnjena, zhe je pokvezhena, premaknjena, skerzhena, ali zhe se v' njeni votlini oteklini ali israftki na kostéh snajdejo.

§. 57.

Sroki, ki pogresfke medenize perpeljajo, to je, da jo pre shiroko ali pre tesno storijo, so mnogi, kakor bolesni, ki kosti omchzhajo (postavim kerzh, shelve, framna kuga, po ktéri samorejo kosti otezhi, in prostornost medenize smanjshti), pre sarano silenje k' hodi ino sedenji zelo mladih ino slabih otrok, mnogo sedenje na terdih klopéh sa mlade deklize, padi ino tepenje na krishno kost ino kukovizo, pre terdno prevesovanje spodniga trupla ino medenize, isvinenje bederne kosti, prelombe kosti in neumna pomožh per porodih.

Druga Postava.

Od mehkih porodnih delov.

§. 58.

Tako imeniten ko je sa porodno pomozhnizo bil navk od koštene podloge porodnih udov, da vé, kaki so sami na sebi, in kakó med sabó stojijo, ravno tak imenitno ji je vediti, kaki so mehki porodni deli enkrat sami na sebi, in kakšhno je njihovo opravilo, kar spozhetje, preshivitek ino rojstvo otroka sadene

§. 59.

Mehki porodni deli se rasdelijo v' svunajne, ali take, ki se odsvunaj viditi, ino v' snotrajne, ali take, ki se viditi ne dajo, drugazhi zhe se truplo shenske odpré.

Od svunajnih porodnih delov.

§. 60.

Svunajni mehki porodni deli leshijo vfi na ishodishu male medenize pred noshnizo, ino okolj nje, in se vřim řkupej pravi shenska fram. Semkej řliřhi zela framna ali krilina okoljza (krilo), framni verh, velike framne uřtnize, male framne uřtnize, řhegetavez, odpertina řzavne zevke, vhođiřhe noshnize, divizhna koshiza, vés framnih uřtniz in řredno meřo.

§. 61.

Zela framna okoljza se v' letah dosoritve obrařte s' kratkimi, kodraftimi lařami, ino imá ondi, kjer se řpodno truplo njehá, is mařti řpodobljeno moljávo, imenovano framni verh. Zela lega framne okoljze je per velkih pa tenkih shenřkih bolj nařpred nagnjena, per majhnih, debelih shenřkih se pa bolj řpodej med bedrami snajde, in se po nagnenji medenize ravna.

§. 62.

Velike ali svunajne framne uftnize so tiste velike koshne gerbanze, ki se od framniga verha sazhnejo, in med tim, da navspod smeraj tenjši perhajajo, noter do fredniga meša, kjer so skos kosnato framno vës svesane, grejo. Puftijo veliko fklad med sebó, ki se framna fklad imenuje. Na svunajni strani je kosha velikih uftniz bolj temnikasta, kakor kosha drugiga teleša, gerbanzhasta, in s' posamnimi lasmi obrašhena: na snotrajni strani je kosha pa filno tenka, rudezha, obzhutna, in lojenašto shleso is fé spuſti. Per divizah so te uftnize terdno fskup fsklenjene, in druge dele popolnoma sakrijejo; per shenfskih, ki so she rodile, so bolj ohlapne, in bolj vfakfebi. Savoljo fvoje rahlobe se dajo filno slo raspotegniti; nabirki kervi in vodenih popák, posebno pa zhrevefni is-ftopi jih samorejo v' zhudno velikofst nategniti, in v' nofhenji, porodu in otrozhji pofteli nesreklive teshave in nevarnofsti narediti.

§. 63.

Snotrajne uftnize (vodne uftnize) fpet dvoje koshnih gerbanz so prav sa prav le podaljšhanje koshe, is ktére so svunajne uftnize, le fhe bolj rahle in bolj rudezhe. Vezhi del leshijo fskrite pod svunajnimi uftnizami, vzhasi pa vender tudi ismed njih vun molijo, in tedaj so vmasano erjavkaſte. Uftnize so stvarjene, da se snotrajni porodni deli od pertifkanja svunajniga sraka (luſta), prahu itd. obvarjejo, in da fzavniza tak pot dobi, da se drugi deli trupla ne ofhkropijo.

§. 64.

Shegetavez leshi tikama nad sazhetkom malih uftniz, in je majhina, okrogla filno obzhutna rezh, je obdan s' kosho, ki is podaljšhanja malih uftniz obſtoji, in se predkosha fhegatavza imenuje. Ta, moshkimu udu kolj enaka rezh je zelo majhina. kje $\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{4}$ pavza dolga. Per novorojenih deklizah, posebno per tiſtih, ki so pre sarano rojene, je fhegetavez neperleshno velik, se lahko, zhe se

pre malo pogleda, sa moshki udek sposná, in samore v' spremenjenje rodu sapeljati.

§. 65.

Odpertina szavne zevke leshi med malimi uft-nizami, en pavz fhiroka pod shegetavzom in tikama pred vhodishom noshniz. Je okrogla odpertina, velikosti peresne zevke, in je s' nakipnjenim terdim robom obdana, tako da se she fkos otipanje od drusih delov raslozhiti da.

§. 66.

Vhodishe v' noshnizo leshi tikama pod odpertino szavne zevke, in kje en pavz snefe. Je s' mnogimi shlesastimi bisgavkami ino s' nekoliko navsdignjenim robom obdana.

§. 67.

Divizhna koshiza je tenka koshna gerbanza, polmeszu podobna, ki globokeji navnoter v' noshnizi leshi, noshnizo fkoraj savfim sakrije, in le majhino odpertino ima, fkos katero mefizhno zhi-fhenje odtéka. Per pervim spolnim sdrushenju s' moshkim se divizhna koshiza vezh dél preterga, in potim 3 ali 4 koshne berdovize savftanejo. Se pa tudi s' drugih nakluzhb rastergati samore.

§. 68.

Vés framnih uftniz leshi ondi, kjer se velike framne uftnize v' fredno meso sdaljfhajo, in jih ondi sklene. Je majhino, vosko svesilifhze, ki se le tedaj sagleda, zhe se velike framne uftnize vfakfebi raftegnejo. Rafterga se sploh per pervim porodi.

§. 69.

Sadni svunajni porodni delj je fredno meso, jés ali fredni proftor med framno fkladjo ino ritjo, in obftoji is kóshe, masti, mnogih kervnjakov (Blutgefäß) ino zhutnih shiliz. V' njegovi fredini se sagleda temnikafta vun molezha zherta, ki se fredna zherta ali fshiv (Raht) imenuje. Shirokost fred-

niga meša ni vſelej enaka, ſhirja ali voſhja po dolgoſti ali kratkoſti framne ſkladi, namreſh od $\frac{3}{4}$ do $1\frac{1}{2}$ (poldrugiga) pavza ſhirokoſti; med porodom ſe pa raſtegne od 4 do pet pavzov, in ſe per ſanemarnjeni ſkerbnoſti ino ſhtoraſti pomozhi rado vterga. Sredna ſhirokoſt fredniga meša je ſa porod velik varniſhi ino bolja, kakor prevelika. Je ſhe bilo rezheno, da porodni deli po ſvoji legi per tenkih, dobro ſraſhenih ino velikih ſhenſkih bolj navſpred, per majhinih ino terſatih (podſtavljениh) ſhenſkih bolj navſad ſtojijo; per pervih je fredno meſo ſhiroko, per poſlednih voſko, in nevarnoſt vterganja vezha, ko per pervih.

§. 70.

Vſi ti deli raſen framniga verba in fredniga meša niſo ſuhi, ampak ſ' lojenaſto ſhleso prevlezeni, ki vſe te dele ſmeraj povſke (ſliſke) obderſhi, in vſako doteknenje, poſebno per teleſnim ſdruſhenju (Beißſchlaf) in porodu manj bolezhе ſtori.

Pogreſhki ſvunajnih porodnih delov.

§. 71.

Svunajne framne uſtnize ſe vzhafi vſe ali ſlo ſaraſhene najdejo; ali ſe najdejo ſkos mnogotere nakluzhbe ſkerzhene, pre majhine, vodeno nakipnjene, otezhene, gerzhove, tudi imá ondi vezhkrat gerba zipne ali kervne ſhile, ali raſpók framnih uſtniz ſvoj ſedesh. Na ſnotrajnih (malih) framnih uſtnizah ſe v'zhafi ravno ti pogreſhki najdejo, ki ſo ravno tako ſhkodljivi, kakor zhe ſo na ſvunajnih framnih uſtnizah. Pogreſhki lege ſzavne zevke in njene odpertine, kakor pogreſhki ſhegetavza ſnajo tudi marſkatiriga neprijetniga naſtopka krivi biti. Slo je pa tudi na pogreſhke koſhize, ktera ſna zhiſto ſaraſhena, terda, vterpnjena, vkoftenéna biti, dvojo odpertino imeti, alj, bres nevarnoſti ſa porod, zhiſto ſaliti, gledati. Pogreſhki fredniga meša ſo: ſna vzhafi pre ſhiroko biti,

in storiti, da je potim framna sklad prevoska, alj veliko prevoska, alj savoljo slabo opravljene pomozhi per poprejšnih porodih vtergana ali zhisto pretergana, otezhená, prísadna, in k' preterganju slo nagnjena biti.

Trétja Postava.

Od snotrajnih mehkih porodnih delov.

§. 72.

Snotrajni porodni deli leshijo vsi v' votlini medenize. Sem se rajta noshniza, materniza, materna trobenta, jajzhnik in okrogla in shiroke materne vesi.

§. 73.

Noshniza je koshnata zev, ki se odspod svunajnih porodnih delov dershi, se med malimi framnimi ultnizami sazhne, v' fkriveni (frumm) legi med szavno zevjo in ritnim zhrevefom do maternize dofeshe, in s' svojim sgornim konzom vrat maternize objame. Spodni konz se imenuje vhodishe, sgorni konez, ki je obokaft (savelban) alj kakor shakel sadélan, in materin vrat objame, se imenuje noshnizhni obok (velb); uni del, ki je proti szavni zevi, ino szavnimu mehirju obrnjen, se imenuje predna, in ta, ki je proti ritnimu zhrevefšu obrnjen, sadna stena. Noshniza je 4 — 5 pavzov dolga, in per divizah na vhodishu 1 pavz, na noshnizhnim oboku pa $1\frac{1}{2}$ do 2 pavzov prostorna; per shenfskih, ki so she rodile, je pa krajsha in prostranjsiha. Imá od-notraj veliko gerbanz, kterih vezhi del se tikama nad vhodishom in na predni steni noshnize snajde; na noshizhnim oboku je pa le malo gerbanz viditi. Ob porodu te gerbanje k' podaljsihanju noshnize veliko perpomorejo. Na snotrajnih obkrajih noshnize, in fosebno med gerbanzami se veliko shlése lozhi, ki je sato, da noshnizo per telefnim sdrushenju (Beischlaf) in per porodu otroka varje, in jo povsko (flisko) obdershi.

§. 74.

Noshniza je v'zhafi velkim pogresfhkom podvershena. Samore pre dolga, pre kratka biti, tudi je v'zhafi nizh ni, v'zhafi je pa dvojja, sna biti otekla, in fkos to pre voska in sarafhena, rakasta, od ran nazheta, alj tudi rastergana biti. Lozhenje shlese se sna bolezhno pomnoshiti in spreminiti. Najdejo se fhe na njoj gerzhe kervnih skil, hudo mefo, in druge noshnizhne nakluzhbe.

§. 75.

Materniza je preshivivno felo, in fosebno isgonjavfhi del sa otroka. Bres nje po naturnim potu dete na svét ne more priti, pa svunaj maternize samore sad ravno tako dobro, ko v' njé svojo popolnost dosezhi.

§. 76.

Materniza je po tim takim nar imenitnejfhi del med snotrajnimi porodnimi deli. Leshi v' vhodifhu male medenize med fzavnim mehirjom in ritnim zhrevefom, fpodej ie s' noshnizo sklenjena, nad njo leshijo zhreva. Per divizah, ali per tih, ki fhe nifo spozhele, je plashato-ftifnjemi grufhki podobna, in je $2\frac{1}{2}$ pavza visoka, sgoraj $1\frac{1}{2}$ pavza, odspodej pa $\frac{3}{4}$ (tri fhtirtize) pavza fhiroka. Zhe je bila shenfka she nosezha, ji materniza ne bo pré kakor v' visfji starofiti tak majhina, kakor pred nosezhim ftanom.

§. 77.

K' boljfhimu rasgledu se materniza rasdeli: a) v' dno, ali v' sgorni, debeljfhi ino nekaj obokasti del; b) v' truplo ali fredni del; c) v' vrat ali voski fpodni del, ino d) v' fhtiri ftene. Tista plashát maternize, ki je proti fzavnimu mehirju obrnjena, se imenuje fpredna ftena, ta pa, ki je proti ritnimu zhrevefu, sadna ftena, in ftene na obéh stranéh, se imenujejo postranfke ftene.

§. 78.

Spodni del materniga vratu, ki v' noshnizo moli, in je od noshnizhniga oboka obdán, imenujemo

noshnizhni dél maternize. Per divizah je ta noshnizhni del kje en pavz dolg, in se fkos otipanje ofhlata terden, gladek in kakor hruftezhaft; per shenfskih, ki so she rodile, je debelej, mehkej in rahlej. Na spodnim konzi noshnizhniga dela se sagledata dve uftnize, ena spredna in ena sadna; perva je debeleja ino dalja, kakor posledna. Med obema uftnizama se snajde majhina odpertina, ki je per shenfskih, ki so she rodile, podolgovato-okrogla ino sobzhafta; to so svunajne materne ufta. Skos svuna ne ufta se pride s' nogovizhno iglo (fondo, Stricknadel) v' tefni potez, kje en pavz dolg, ta se imenuje struga materniga vratu, gre navsgor v' maternizo; felo, kjer se s' maternizo fklene, se snotrajne materne ufta imenujejo.

§. 79

Nad snotrajnimi maternimi uftmi se snajde votlina maternize, ki je v' nenofheni filno majzena, komaj tolika, da bi eno bobovo serno v' njoj prostor imélo. Materniza je trivoglata, je sgoraj fshirja in fpodej fhpizhafta. V' svojih sgornih kotih ima na vsaki strani eno materno trobento, in odspod se sgré v' strugo materniga vratu, ki se potem fkos svunajne materne ufta noter v' noshnize sdaljsiha. Stene maternize so prezej terdne, in kje pol pavza debele.

§. 80.

Materniza fama je is neke laftite mefnate ofnove (Masse), is kervnih in vodenih posodov ino zhutnih nitk tako storjena, da je v' maternim dnu nar bolj debela, pa tudi nar bolj rahla, v' maternim trupli manj debela in bolj gofta, in v' maternim vratu nar tenjsiha, pa tudi nar bolj gofta.

§. 81.

Prid (hafen) maternize je, da njena snotrajna plashád svunaj nofeshtva ob zhasu mesezhniga toka mesezhno kri isлива, ki fkos materne ufta vun kaple. Rasen tega imenitniga opravka she flushi k' spozhetju, hranjenju ino preshivenju, in sadnizh k' istifhenju sadu in v'fih delov, ki sraven (fém) flishijo.

§. 82.

Pogresfki maternize, ki na ravnost noshenje ino poro,enje sadenejo, bodo posnej pokasani. Drugazhi se je še najfihlo (bres da bi sdravju fhkodvalo), da je zelo nizh ni bilo, ali da fta dvé bile v' dvé votline sdalshane. Sna biti vfpred vpadena, vpognjena, prifadna, otekla, oterdena ali okostenena.

§. 83.

Materniza ima fhtiri vesi, ki jo vterdijo ino v' njeni legi obdershijo, namrezh dvé okrogle ino dvé fhiroke. Okrogle matrne vesi is-hajata na obéh straneh materniga dna tik maternih trobent, greta v' podobi dveh okroglih vervi navfpred fkos trebuhoz krog (Bauchring) in se polek fklepanja framnih kofci vterdita. One fofebno prevarjeta, da se materniza navsad ne vpogne. Shiroke matrne vesi fta dvé fhiroke pa tenke koshnate gerbanze, ki od poftanskih ftén maternize ishajata, trobente in jajzhnike pokri eta, in se ob straneh medenize vterdita. One fofebno povéfhno lego (Schiefslage) maternize prevarjeta.

§. 84.

Sgor od obeh straneh materniga dna sadi sa maternimi vesmi se sazlhnejo kje tri pavze dolge matrne trobente kakor dve zevke s' filno tenkimi odpertini. grejo valovato (wellenförmig) proti straném medenize, kjer se njihova stran nesaj isdalj-fha, sraven matrne vesi naprej, in nehajo (henjajo) v' odpertini. ki proti jajzhniku obernjena ino s' enakimi rudezhkafimi sobzi obroblena profto v' trebuhozi votlini vifi, in je v' divifhkim ftani bolj nagerbanzhana, kakor še po porodih. Odpertine zevk fo na svunajnim vufiji (Mündung) kje toljke, da ne predebéla nogovizhna igla (sonda) fkos gré, proti maternizi fo pa smeraj tenfše, ino grejo v' kote matrne votline. Osnova (Subftanz) maternih trobent je ofnóvi maternize slo enaka, in pogresfki, ki maternizo poprimejo, tudi fploh trobente sadenejo.

§. 85.

Jajzhnika leshita ob obéh stranéh maternize, tikama maternih trobent med gerbanzi fhirokih maternih vesi. Sta podolgato-okroglo, plashato stisnjene, ino bobu podobne rezhi, velika ko sredni oréhi. Poverh se na njih najde, kadar shenske dosorijo od 16 do 18 s' belo-romenkasto mokroto napolnjenih mehircov, ki se jajzhize imenujejo. Per shenskih, ki so she vezhkrat porodile, se manj tih jajzhiz najde. namesto njih so pa romene pike, ki so oftanki odlozhenih jajzhiz. Nar berfh je, da ti mehirci, kar shensko sadene, zimo spozhetja v' febi sopopadejo.

§. 86.

Pogrefhki jajzhnikov so: Prifad, oterjenje ino rak, oteklina ino tvor, vodenika; pogrefhki, ki, zhe oba jajzhnika poprimejo, rodovitnost vedno vftavljajo.

§. 87.

Tudi je potrebno, da porodna pomozhniza rassen porodnih udov tudi she nekaj drusih bliso leshezhih delov shenskgiga trupla sposna, na ktere se v' nosheni, ob porodu ino v' otrozhji posteli velikokrat gledati mora. Med te flifhita fosebno fzavni mehir ino ritno zhrevo. Szavni mehir leshi tikama sadi nad sklenitvo framnih kosti sred in nekaj nad maternizo, ino je snjo s' trebuho vo kosho svesan. Zhe je s' fzavnizo napolnjen, tak se vsdigne sadi sa framnim na kvifhko, ino medenizhno votlino smanjsha. Szavniza se isteka skos fzavno zev, ki sadi sa f lenitvo framnih kosti nadol gré, ino se med malimi framnimi uftnizami in pred noshnizami odpre. Ritno zhrevo leshi v' isvotlobi krishne kosti, nekaj na levo sad sa maternizo, je snjo skos trebuho vo kosho svesano, in se neha sadi sa srednim mesom, in tikama pred oftjo kukovize s' odpertino, ki se ji rit pravi. Zhe je ritno zhrevo s' blatom napolneno, tak tudi smanjsha medenizhno votlino, ino stiska strugo noshniz vkup.

DRUGI RASDEL.

Od noshenja.

Perva Postava.

Od mésezhniga zhishenja ino od spozhetja.

§. 88.

Le fama materniza je od porodnih delov per srelih divizah delavna, drugi bodo fhe le posnej. Shenfka starost, ki je sa spozhetje she pripravna, se v' nashih krajih malo kdaj pred stirnajstim letom sazhe, in terpi kje do 46. — 50. leta.

§. 89.

Kdar je deklina dosoréla, se fkashe fkos odtékanje kervi is porodnih delov, ki se vsaki 28. dan ali vsaki lunini mesez ponovi, in toraj mésezhno zhishenje imenuje, in sploh od 4 do 6 dni terpi. To odtékanje snefe od 4 do 6 unz kervi, v'zhafi manj. Kri, ki se per mésezhnim zhishenju lozhi, je bolj temna, in se ne rastaja, ko druga kri, in je sofebno od sazhetka in proti konz uvelaj s' shleso smeshana. Savoljo tega sapusti ta kri v' platni fkorjaste maroge, ki se pa leshej, ko drugi kervni vmaski isprati dadó.

§. 90.

Ta mésezhni kervotok ima svoj vsrok v' shenfkim trupli, ki imá preobilnost kervi, ktera je sa sploshni pokliz shenfke, namrezh mnoshenje plemená odmerjena, in se toraj le najde, dokler se ta zil in konz da dosezhi. V' mladosti se ta preobilnost kervi v' preshivitek ino ispodobljenje trupla obrazha, in to perpomore, da deklizh hitrej raste, in préj dosori ko fantizh. Zhe se pa enkrat truplo israfte, se preobilnost kervi fkos zhishenje lozhi.

Zhe mésezhno zhifhenje saostaje, vezhdelj bolesni nastopijo. Preobilnost kervi je shenski sofebnno sato dana, da samore v' noshenji v' telefí, in po porodi na persih otroka prerediti. Postane nosezhá, tak sploh zhifhenje vezh ne od-téka, ampak s' to kervjo se sdaj déte preshivi. Per kervipolnih shenskah se pa v' prvih meszih noshenja enkrat ali vezhikrat she zhifhenje pergodi. Ravno tak se ob zhasu, ko déte na persih doji, imenovana preobilnost kervi v' mleko preobrazha. Rezhem tedaj, da shenska ob zhasu, ko déte dói, sploh zhifhenja nima. Le per kervipolnih, in takih shenskih, ki predolgo dojió, je drugazhi.

§. 91.

Pervi sazhetek tiga opravka maternize je fkle-njen s' nekimi nakluzhbami, ki se napovedovavke mésezhniga zhifhenja sovejo: in v' spremenenu krogotéka kervi, in prekuhanja vshitih jedi, v' glavnih bolih, v' lehki griselizi (maternzi), v' obzhutki téshe v' spodnim telefí ino udih, v' gomsenji po kosteh ino bedrah, v' otékanju ino oterdenju siskov obsto-ijó. Te napovedovavke pa smeraj manj nastopajo, vezhkrat ko se mésezhno zhifhenje ponóví, in le v'zhafi se sopet neko preobzhutenje verne.

§. 92.

Per mésezhnim zhifhenju je dósti nakluzhb, ktire vezha ali mansha fhkoda sa sdav e ino mno-shenje plemena spremija. Namesto navadnih os-nanvavk pridejo vzhafi prelétovanje vrozhine ino sime po shivotu, kérzhi, huda griseliza, zhresmeta-nje (bluvanje, hitriza. In famo zhifhenje sna prevred alj preposno, premnogokrat ali preredko, v' preveliki ali pre mali mnoshi priti, ali zlo saostati; samore predolgo terpeti, prevred ali zelo saostati, tudi zhísto drugazhno biti, ino po zhísto nenavadnih potih priti.

§. 93.

Zhe se dosorela shenska spolnimu sdrushenju vda, in ta rodoviten postane, tak pravimo, da je spozhela, in to njeno okoljshino spozhetje imenu-

jemo. Zhe se spozhetje pergodi, tak se med spolnim sdrushenjom trompete po konzi sprejo, se s' svojimi sobzi jajzhnikov terdo primejo, da jih skoraj zhisto objamejo, ino vsamejo eno, malokdaj vezh jajzhiz, jih predenejo v' materno votlino, kjer potem napré raftó, in se v' prihodniga zhloveka isfnujejo.

§. 94.

Sazhetje perve oshivljene zime zhloveka nam je she skrito, satoraj nevemo nizh segurniga od tega povedati.

Druga Postava.

Od sapopadka, rasdelenja in terpezhnosti noshenja.

§. 95.

Noshenje je tisti stan shenfskiga trupla, v' katerim se shenfska od spozhetja do poroda snajde, kjer se sad prerediti ino pravo raft in podobo sadobiti samore.

§. 96.

Zima skos opravek obrodenja oshivljenja se snajde ob noshenju sploh v' votlini maternize, in ona sama je, ki mozh frezhniga ino naturniga poroda v' sebi ima, ali tista (zima) se sna tudi svunaj maternizhne votline v' drugih delih telefá sazheti ino napré rafti, toraj se noshenje v' vezh delov rasdeli.

§. 97.

Se jajzhize od trobente v' votlino maternize prenese, in rafte tam po rédi, tak se timu spozhetju pravi, da je po rédi, in tudi timu tako sazhetimu noshenju, da je noshenje po rédi, ali maternizhno noshenje, ktero po navadi, zhe svoj pravi konez dofeshe, 280 dni ali 40 tjednov, ali defet luninih mefzov po 28 dni ali 4 teden rajtati,

terpi, po mnogih nakluzhbih pa okraščano, ali noter do 44 — 46 tjeđnov sdaljšhano biti samore. Zhe pa jajzhize v' materno votlino ne pride, ampak na jajzhniku obleshi, ali na eni trobenti obvešči, ali v' terbuĥovo votlino pade, in tamkej naprérašte, tak se timu nošhenju pravi, da je nenaturno, ali nošhenje svunaj maternize.

§. 98.

Terbuĥovo nošhenje sna tudi posnej poštati fkos rašterganje maternize ino nošhnize, ali, zhe je nošhenje poprě she bilo, se sna na jajzhniku ali na materni trobenti rašterganje perġoditi, potem je nakljuzheno terbuĥovo nošhenje, in otrok sna zelo v' šzavni mehir ino v' ritno zhrevo priti. Zhe jajzhize nepride v' svoje namenjeno mešto, tak samore, ker laštno shivlenje imá, tudi na drugih meštih en zhaš shiveti, pa le per terbuĥovim nošhenju se samore sġodnjati, in njegov šad dosoriti. Per nošhenji na jajzhniku in v' trobente je pa rašti ino isġodjanu vezh vštavkov na poti, ki mu kmalo shivlenje vġafnejo; saka zhe se tukaj šad (dėte) fkos umetno pomozh prozh tak bo ali fkos oġnojenje is telefá peršhlo, ali pa she dolgo v' telefonu oštalo, se pošufhilo, ino š terdo, apnjeno fkorjo obleklo, takšhnimu se rezhe kamneno dete.

§. 99.

Se snajde snotraj ali svunaj medenize le eno dete (en otrok), tak je to edino nošhenje, je pa vezh šadov, dva, trije, šhtirji, peteri, tak je mnoshno nošhenje. Po vřak-kratnim šhtivilu šadov imenujemo nošhenje dvojzhkov, trojzhkov, šhtirzhkov itd.

§. 100.

Se snajde obrojeno jajzhize (rešnizhni zhloveshki šad) v' shenřkim trupli, naj si bo snotraj ali svunaj maternize, naj si bo popolnama ali nepopolnama, isobresano ali vse popazheno; naj si bo šad (eden alj njih vezh) v' njemu srel ali nesrel, shiv ali mertev, tak je pravo nošhenje.

§. 101.

Pride jajzhize fzer v' maternizo, pa tam ne rafte po redi. ampak se spazhi ino fkerzhi, tak imenujemo tako sprideno ja ze fnetje (Mele) in nofhenju pravimo, da je fnetno nofhenje.

§. 102.

Dosdevno ali nepravo nofhenje je tedaj, zhe ni ne praviga sadu, ne fnetja, ampak je trebuch is mnogih drugih vsrokov tak napet, da bi se nofhenje snalo domifhlovati. Vsroki, ki snajo tiga krivi biti, so: sadufhenje méfezhniga zhifhenja, vode-nika, shivi israftki (hudo mefo) ali drugi naraftki v' maternizhni ali terbuchovi votlini, ali zhe se jajzhniki in zhrevje naraftejo (napihnejo). Ta nakljuzhba se nemore nofhenje imenovati, ampak je le gola bolehot.

§. 103.

Se snajde sraven praviga zhloveshkiga jajzeta fhe kaka fnét, ali kaka sgoraj neimenovanih bolehot v' votlini medenize, tak se imenuje to smefno nofhenje.

§. 104.

Nofhenje je potim, kak istezhe, frezhno ali nefrezhno. Srezhno je, zhe se telefni sad saref v' maternizi snaide, zhe je sdrav ino shiv, zhe sraven njega ravno tazhaf obene druge rezhi, kje kake fneti v' maternizi ni; zhe nofhenje bres nevarnosti sa otroka, in bres fhkodljiviga kasenja materniga sdravja pretezhe, in takó dolgo terpi, kakor je k' popolni dorasti sadu potrebno. Nefrezhno je pa nasprot, zhe se ti timu ravno kaj nafkrish pergodi, in zhe je vezh alj manj nevarnosti sa mater ino otroka.

Trétja Postava.

Od spremenjenja shenfskiga trupla ob zhafu
noshenja.

§. 105.

Po spozhetju se v' nosezhim shenfskim télefi sploh, sosebno pa v' siskih, porodnih delih ino na spodnim shivotu prav veliko spremeni, kar vse dobro vediti je porodni pomozhnizi filno slo potrebno. Té premembe mora porodna pomozhniza narpré sploh, potim she pa k' ispolnovanju svojiga pokliza tudi posebej sposnati se vuzhiti, kakó se vsak menez noshenja (po 4 tjedne ali 28 dni rajtati) perkashejo.

§. 106.

Sploh sagledamo v' pravim ino ponaturnim noshenji, sosebno v' sazhetku per nosezhi shenfski posebno trudnost, bolezhno nateganje ino kerzhenje v' spodnim shivoti, nevoljo ino nepreljudnost, vmes pa nenavadno veselje, pogosto mrasenje, nenavadno dremoto, glavni bol, sobji bol, gabzhinost, riganje, zhresmetanje, sosebno sjutra, per katerim se pa vezhdel le shlesa s' nekajko sholzom ispljuva; nevolja proti moshu, omedlevze, sosebno v' zerkvi, gnusenje nad jedmi, ktere so ji drugazhi dobro dishale, in shelje po nenavadnih jedéh, vzhafi po rezheh, ki niso sa jésti; ofusenje rok, nog in obrasa, nasprot natekanje trebusne okoljze, sgornih beder ino vratú. Kri ji vezhkrat slo v' glavo pertifka ali na perfa, vezhkrat se ji po glavi fuzhe, serze mozno bije, slabosti jo obhajajo. Lize ji vezhdel bolj vpade, okolj ozhi se ji napravijo sivkasti okrogi (Ring), perkashejo se vezhkrat na zheli ino na lizi ramene maroge, bolj velikokrat jo fzat tifhi, kar samore velikrat le s' bolezhinami opraviti. Marfkake bolesni, na kterih je pré terpéla, se v' noshenji nehajo, ki se pa po porodu sploh opet vernejo. Shile na nogah se bolj napnejo, in vezhkrat se shiline gerzhe naredijo:

tudi noge ino framne uſtnize vzhafi vodeno otezhejo. Vender pa porodna pomozhniza naj ne perzhaka per eni ino tiſti ſheni vſe te nakluzhbe, ſakaj eno bolj eni, drugo bolj drugi pripadki (Zuſſe) ſadenejo.

§. 107.

Méſezhno zhifhenje ſploh per ſazhetku noſhenja henja, vender ſe pa per nekterih ſhenſkih, poſebno kervipolnih v' prvih meſzih noſhenja ene-krat poverne; in zeló ſe je ſhe ſgodilo, da je zeli zhaſ noſhenja kakor drugi krat terpelo.

§. 108.

Poſebno ſe pa per ſiſkih veliko ſpremeni, ki ſe zhifto po maternizi ravnati ſazhnejo. She med noſhenjom poſtanejo bolj ſhivi, bolj polni, bolj lazhni, bolj v' obok napeti (velbani), in napravijo nekteri noſezhi hudo napinjenje ino bodenje, ſarba obſtretja in berdoviz poſtane bolj temnikafſta, ino is njih ſoſebno k' konzú noſhenja neka vodena ſirotkafſta (meſſenähnlích) mokrota tezhé.

§. 109.

She vezho ſpremenenje ſe pa ob noſhenji na porodnih delih godi. Zhaſ noſhenja in naſtopniga poroda prerajtati, je toraj potrebno, ſpremenenje na ſpodnim ſhivotu, na porodnih delih ino ſiſzih vſako poſebej, in ſizer tako poſnati, kakor ſe vſak meſez (po 4 tjedne ali 28 dni rajtati) raſodenejo.

§. 110.

V' prvim meſzi noſhenja, kmaló po ſpozhetju ino ſprejetji jajzeta v' maternizhno votlino oſhlatamo materno noſhnizo in ſvunajne porodne dele nekoljko otezhe,ne, mokreje in topleje. Stene maternize ſo debele e ino rahleje, njena votlina ſe ſdaljſha in ſgubi ſvojo trivoglato podobo, materniza ſama na ſebi je ſhe pa ſmeraj v' ſvoji popreſhni legi, torej ſe tudi na ſpodnim ſhivoti v' ſazhetki perviga meſza ſkoraj nizh neſpremeni. Noſhnizhni del maternize poſtane debelej in meh-

kéj, uftnize maternih uft fo fi na dolgofti enake, in poprezhna sklád svunajnih maternih uft se v' majhino, okroglo, terdneje skleneno jamo spremeni. V' prvih fhtirih tjednih po spozhet i pa spodni shivot proti tretjemu ali fhtertimu tjednu she nekaj otezhe; je pa per v'fim tim vender she mehke, tak, kakorshen se svunaj nofhenja pred nastopnim zhfshenjom sagleda, ktero zhfshenje pa sdaj ali zhifto prehenja, ali se pa le bres v'figa reda in le po malim perkashe.

§. 111.

V' drugim mefzi se smeraj vezha in teshja materniza she nishje v' medenizhno votlino vgresne, spodni shivot postane plafhát, in sgubi lizhno obokost (okroglost), kakshno v' divifhkim ftanu tikama nad framnimi koftmi imá; do maternize, ki sdaj nishje ftoti, se per prejifkanji she leshej s' perftom dofeshe, in siski sazhinjajo terdi ino napeti biti.

§. 112.

V' tretjim mefzi se materniza po malim is male medenize vsdigovati sazhne, ker ji je proftor v' n'oj premajhin; to zhreve v' kvifhko tifhi; in spodni shivot fpet obokast (velbau) prihaja. Materne ufta fo v' podobí in legi she malo spremenjene, le nekaj vifhji fo, in siski sazhnejo med majhinimi vbodlaji v' njih, otekati.

§. 113.

V' fhtertim mefzi she maternizhno dno nad medenizhni rob v'fpred ftopi, in se per fuhih shenfskih ene pavze nad framnimi koftmi kakor terda krugla otíplje. Spodni shivot e she bolj obokast, materne ufta fo mehkeje, she vifhe in njekoljko navsad proti isvotlini fвете kofti obernjene. Obftretje okolj sisizhnih berdoviz je sopet temneje, berdovize same pa debéleje in nekoljko napozhene.

§. 114.

V' petim mefzi se obók fpodniga shivota bres velikiga pafanja she kar vezh ne da fkriti, in je

sosebnobno ob stranéh trebuha viditi. Materno dno stoji vfred med frannimi kostmi ino popkom, in materne ufta vishe. Nosezha obzhuti po navadi v tim mezzi pervo gibanje otroka kakor rahlo gomsenje.

§. 115.

V' shestim mezzi se materno dno na popki ofhlata, nar spodne gerbanze popkove jamize postanejo gladke, in popek dobi svojo lego kakor navsgor (pravimo, da se popek tazhaf sazhne safipavati), gibanje otroka se kakor hitro sadevanje she raslozhnifhi obzhuti, in noshnizhni del je mehkeji ko poprej.

§. 116.

V' sedmim mezzi je materno dno 2 — 3 perste fhiroko nad popkom, nad kteriga jamiza je tudi she bolj plashata. Noshnizhni del maternize je she krajshi ino omehzhan, in materne ufta vishe stojezhe so she bolj navsad proti isvotlini svete kosti obernjene. V' materni noshnizi se ofhlata spred sa krilnimi kostmi fkos noshnizhni obók prav gibki navspred leshezhi del otroka. Kervne shile sizov se fivkafto fkos kosho leskézhejo; in is siskinih berdoviz se vzhafi vodena mokrota istifniti da.

§. 117.

V' ofmim mezzi stoji materno dno med popkom ino ferzhno jamo, nad kterimi se raspréftreni terbutovi pokrovi napeti, obokafti in bolj na eni strani (po navadi na desni) snajdejo. Popkova jama je vfta plashata ino mehka (rezhemo sdaj: popek je safut), in vftan njega se vezh ali manj raslozhno vfpred molezhi del prihaja zhedalje krajshi, materne ufta stojijo prav visoko in navsad, in se teskho dajo dosezhi.

§. 118.

V' devetim mezzi se vsdigne maternza do svoje nar vezhe vishine, namrezh do treh perstov fhiroko pod ferzhno jamo, ino trebuh je svojo nar vezho rastegnjenje dobil, tako da sapa ino hod te-

shavneja postaneta. Noshizhni del je zhisto kratek, komaj shterti del pavza dolg proti klanjzu svete kosti obrnjen, in komaj dosezhi. Stene materniga vratu so veliko tenjsi postale, in materni vrat je vel safut. Vspred leshezhi del otroka sedi terdneje na medenizhnim vhodishu. V' drugi polovini devetiga luniniga mezsa se materne ufta po malim vsdol vsedati sazhno. Pogostim se she najde mleko v' sisizih, in vzhafi samo od feb' tezhe.

§. 119.

V' defetim mezzi se vgrosne materno dno po malim noter do vsredi med serzhno jamo in popkom, in kratko pred porodom she nishje; shenska se sploh polajshano obzhuti, popek je keglasto uvun sgnan, trebul se shpizhi. Materna noshniza je shirja in mokreja, materni vrat zhisto safut, materne ufta so nekoliko nishje leshezhe, pa she smeraj slo navsad obrnjene. Uftnize maternih uft per pervizh nosezhnih zhisto sginejo v' tim mezzi, materne ufte pa sploh noter do poroda saperte ostanejo, in se kakor majhina grudiza otipajo. Per shenskih pa, ki so vezhkrat nobile, in per kterih so se per pretezhenih porodih materne ufta nekoliko navtergale, she noter do poroda nekoliko narahljane ostanejo. Per tih so tudi she ene mezze pred porodom materne ufta nekoliko odperte, tako da se konez persta skos spravi. Spredi leshezhi del otroka stoji terdno nad medenizhnim vhodishom, in se lahko raslozhi, in se ofhlata kakor pol krugle s' rastegnjenim zhisto tenjkim noshnizhnim obokom, kakor s' mehirjom pokrit.

§. 120.

V' sazhetku noshenja se sosebno maternizhno dno rastegne, posnej truplo, ino od sedmiga mezsa noshenja se rashirjenje materniga vratu sazhne. Materniza dobi podobo na shpizi stojezhiga jajzeta, in je proti konzu noshenja sploh 12 pavzov vifoka, osem pavzov shiroka. Per tim rashirenji maternize njene stene nepostanejo tenjshe, ampak tudi s' njo vréd rasejo, postanejo bolj rahle in

shlesafte, in njih shile so bolj velike: same stene maternizhniga vratú se istenjfhajo v' dvéma sadnima mefzoma, kar se safutje materniga vratú imenuje.

.Shterta Postava.

Od zhlovezhkiga jajzeta, ino sadu v' njem.

§. 121.

Zhe se fskos rodovitno spolno sdrushenje sadna zima v' mehirzhku zhloveshkiga jajzhnika oshivi, kjer se sad ofnuje, tak se to imenuje zhloveshko jajze. V' naturnim, pravim noshenji se lozhi mehirzhek od jajzhnika, in se fskos matrne zevke v' votlino maternize spelá, da bi se tam, kakor serno v' rodovitni semlji ozimil, to se pravi, korenino pognal, in se s' dnom, is kteriga ima shivesh dobivati, fklenil. Na jajzhize se mnogo shiliz napravi, ki so od kraja okolj ino okolj jajzeta rasfhirjene, in fskos katere k' svoji rafti potrebni shivesh vlezhe. Té shilize pa ne obdajo zeli zhaf noshenja jajzeta, ampak se proti konzi tretjiga mefza ena sa drugo pozhafi sgubijo ob stranéh ino na fhpizhaftim konzi jajzeta, in se na njegovim tumpaftim konzi vkup s' vlézhejo. Tamkje postanejo veliko vezhe ino mozhnéfhe, in sfstorijo na tiftim mestih, ki se potim sploh v' dno maternize oprime, materno potizo. V' prvih dnéh po spozhetji je oshivlenjeno jajzhize v' maternizi komaj viditi, v' tretjim tjedni se pa sagleda resafta rezhka, kjé (do) léfhnikove velikosti, ktera pa potém filno hitro rafe, tako da je v' sfhtertim tjedni she toljka ko golobjo, v' sfhestim pa ko gosje jajze, in potim do konza noshenja s' votlino maternize vréd smeraj napré rafe.

Od delov, ki so v' nosfexhi maternizi sapopadeni.

§. 122.

V' votlini maternize se snajde ob pravim ponaturnim noshenji otrok, materna potiza, popkov

trák (Nabelschnur), ja zhne mréne, in sadna voda. Vse té rezhi skupej se imenujejo zblóveshko jajze, in otrok samo na sebi se imenuje sad.

§. 123.

Jajzhne mréne storiyo svunajno ogrinjalo zeliga jajzeta, ino druge njegove dele rasen matérne potize v' sé saprejo. V' tréh pervih mefzih noshenja se fizér tri mréne na jajzetu vidijo; ali ena od njih, minljiva ali sitova mrena imenovana, sopet sgine (premine), kakor hitro se matérna potiza stori. Ona tudi, rasen v' pervih mefzih, s' jajzetom manj vkup vísí, kakor s' maternizo, tak, da she, zhe she drugi deli jajzeta s' pota pridejo, v' maternizi obvisí, in she le nekaj zhafa posnej s' porodnim zhishenjom v' shlesastih flakotzih prozh gré.

§. 124.

Shilna mrena je prezej debela ino krepka, in se torej tudi usnjata mrena imenuje. V' pervih mefzih noshenja je ta mréna she s' shilizami (v' §. 121 popisanim) obdana, v' posnejim zhafi noshenja je od njih prosta, se prezej fkos njo vidi, odsvunaj je she nekaj refasta, od snotraj pa gladka ino s' snotrajno, ali ovzhjo mreno svesana.

§. 125.

Ovzhja mrena ali vodna mrena leshi v' usnjati mreni, je veliko tenjshe ino glajsha, kakor popreshnja; se vidi fkos njo, je bres raslozhnih potodov, ino stori s' svojim snotrajnim, gladkim lizom jajzhno votlino, v' kateri so prava sadna voda, popkov trak in sad saperti. She sdaljshe she naprej zhes popkov trak, in okolj njega kakor neko noshnizo stori. Te dve mrene leshita sploh tikama ena verh druge, in sta v' zhafi s' silno tenkimi nitki vkup svesane. Vzhasi, vender malo kdaj se snade med téma dvéma mrenama nekaj vode, ki se neprava sadna voda sove. Zhe so dvojzhki, tak imá vsako déte svojo lastno ovzhjo mreno, dostkrat imata obá le eno usnjato mreno.

§. 126.

Prid (korist) jajzhnih mrén je, da zelo jajze v' maternizi vterdijo, dele, ki so v' njoj, od vsih strani dobro saprejo, sadno vodo istezhi nepustijo, pertifkanje sraka (lušta) v' jajzhno votlino oddershavajo, in sraven tiga en del materne potize pokrijejo, in nar berfh k' odlozhenju sadne vode perpomorejo. Ob zhafu poroda storijo s' sadno vodo skos vkupvlezenje maternize mehír, ki se vodni mehír imenuje, ino skos to materne ušta kakor sagvosda pozhafi ras-shirijo. Potim, kak so velike, ino kakshne so, se presodi, kak dete leshi, kak bo na svetlo perfhlo, in kakshen bo porod.

Od sadne vode.

§. 127.

Raslozhi se pa dvojna sadna voda, prava ino nepravá. Prava sadna voda je vselej sraven, je v' jajzhni votlini saperta in obda sad in popkov trak, je v' sazhetki noshenja zhista, proti petim mefzi pa she kalna, shakotkasta in shlesasta postane, in je po farbi firotki podobna, zhifto lastno, semeno ino soperno difhi, ino platno od nie omokreno se vterdne, v' porodnih bolah smeraj odteka, in kadar is-tezhe, mora porod priti. Mnogóft sadne vode se ravna po zhafu noshenja ino velikósti sadu. Mlajshi in toraj manishi ko je sad, sa toljko vezha je mnogóft sadne vode, da se rahli sad v' njoj bolj obvarje. Bolj pa ko sad raste, in noshenje h' konzu gré, bolj voda minuje. V' srelim jajzetu snefe mnogóft vode kjé 1 $\frac{1}{2}$ (poldrugo) libro; sna se pa tudi tako is-sesati, da nje je zhifto malo, ali pa se sna na 10 liber (funtov) pomnoshiti.

§. 128.

Sadna voda je sato: maternizo v' noshenji na vse strani enako ras-stegne, in podeli takó sadu priloshen prostor, da se lahko mesi ino raste; prevarje, da se bliso leshezhi deli sadu vkup ne sra-stejo: prevarje, da kak pertifk od odsvunaj tako

hitro sadu ne škodijo, in da možno gibanje otroka tako ne boli; pomaga otroka prerediti, in polajšha porod, ker se škos sadni mehir matrne ušta nategnajo, in škos sadno vodo porodne pote povske (šiske) postanejo.

§ 129.

Neprave vode je malokdaj kaj sraven, in se snajde, kader je med šilno ino vodno mreno, alj med maternizo in šilno mreno. Neprava sadna voda je vezhdel vša zhista, nizh šakotkasta, in odtezhe vezhkrat she prezej en zhaš, vzhafi vezh tjednov pred rojstvom, nektirkat pak tudi she le ob rojstvu prozh, vſelaj pa bres vſe bol. Ni je nizh k' pridu, pa zhe je she le prevezh ni, tudi k' obeni škodi. Šlo je pa potrebno, da se od prave sadne vode raslozhiti vé, da se per njeni téki obene perprave sa porod ne sazhnejo.

§. 130.

K' delom, ki sad obdajo, šlišhi v' sadnih mešzih noſhenja tudi bela šajſnizhkasta prevleka, s' ktero je vezhkrat sad ali le na enih meštah, alj pa zelo povſod pokrit, in ſe otrozhja shlesa imenuje. Šploh ſe je najde narvezh na gibzhnih udih, pod paſ-hi (paſduhi), med bedri; vzhafi je ni, da ſi ſta ravno mati in otrok sdrava, tudi je ni vſelaj enako veliko, in ni vſelaj enakošna.

Od matrne polize.

§. 131.

Materna potiza ſe tiſti, meſu enaki, gobasti ino poſoduv poln del zhlovehkiga jajzeta imenuje, ki ſe po porodu otroka s' sadnimi koſzi (ſalazhki) popkoviga traka in vterganih mren po porodnih potih is-tiſhi. Kako poſtane, ſe ſhe doſti ne vé; menijo, da ſe is tiſtih poſodov, ki pervetri meſze noſhenja jajze na ſvunajſhnim lizi obdajo, naredi. Na materni potizi ſe dvojo lize raslozhi, eno ſvunajno in eno snotrajno. Švunajno proti maternizi obernjeno lize

je refaſto, negladko, gobafto, in ſe s' ſvojimi nitki terdno maternize derſhí. Snotrajno proti ſadu obernjeno lize je gladko, od jajzhnih mren prevle-zheno, vidi ſe na njem veliko molezhnih ſhilj, in na tim lizi ſe ſazhne popkov trak.

§ 132.

Materna potiza je ſploh okrogla, vzhafi ne-koljko podolgovata, in je plaſhato ſtiſnjeni potizi podobna. Njeni premernik ſneſe 6 — 7 pavzov, njena debeloſt v' ſredi po navadi en pavz, in njena peſa (teſha) ſneſe kjé vpizhlo libro, njena farba je fijolzhnata (med ſivo in rudezho). Per ſredi, ali ondi, kjer ſe popkov trak vraſe, je nar tovjá (debeleja), ob krajéh je pa zhedalje tenjſha; zhe ſe pa popkov trak bolj proti kterimu njenimu vſadí, tak je potem na-vadno ondi potiza nar tovfha. Materna potiza ima ſvoje ſelo v' dnu maternize nekaj navdeſno, ven-der ſe pa vzhafi na vſakim drugim meſti mater-nizhne votline, in ſhe zelo snotraj na maternih uſtah ali pa ſraven vſadi.

§. 133.

Zhe ſo dvojzhki, ima vſak ſvojo laſtno potizo, vſak ſvoj popkov trak, vſak ſvoje mrene, in vſak ſvojo ſadno vodo; potize ſe pa rade ondi, kjer ſe ena drugo tiſhijo, ſprimejo: alj pa imata oba le eno ſamo potizo, is ktere dva popkova traka is-hajata.

§. 134.

Materna potiza je ſoſebno ſa prerejenje ſadu, ker ga s' materjo ſklene; podeli kri, ki ji od ma-tere dotéka, potem ko je v' njoj (potizi) laſtno ſpremenenje preſtala, ſadu ſkos popkov trak, in vsame nekaj kervi is krogotéka ſadu ſopet v' ſebe; materna potiza je torej ſa ſad nameſto pljuzh, ker ſe v' njoj kri ſa ſhivljenje ſadu ſhe popré vdé-lati mora.

Od popkoviga traka.

§. 135.

Popkov trak je tisto, ko verv spleteno sdaljšanje matrne potize, ki v popki sadú sgubi, ino is dvéh zipltj (shil, da bajejo) ino is ene kervne shile obstoji, med kterimi se pa nekakšna sferdjina (kakor shovza) snajde, in je s' noshnizo, ktera se is ovzhje mreue naredi, oblézhená.

§. 136.

Te dvé ziplti popkoviga traka is-hajata vezhi del ob obéh stranéh is medenizhnih zipltj otroka, stopita skos popkov okrog is njegove trebuhoie votline, in od ondi greta po silno dolgi poti v' materno potizo, kjer se v' smeraj manjšhe vejze rasdelita, ino se v' piskrizhastim tkanji (Zellengewebe) matrne potize sgubita. Popkova kervna shila, ki preseshe na velikosti obé ziplti vkup, se is-haja is vkup stekanja nepreshtétih kervnih shiliz, ki so po otrokovim deli matrne potize rasdelene, in gré potim, od obéh popkovih zipltj ovíta, skos popkovo odpertino otroka, ino se skonzhá nekoljko v' vsgr gredezhó votlo shilo tiste. Popkov trak je sdaj debelej, sdaj tenj potim ko je piskrazhasto tkanje, ki posodve obda, vezh alj manj s' sferdjino (shovzo) napolnjeno; savoljo tega se tudi popkov trak sdaj tolst, sdaj suh imenuje.

§. 137.

Dolgoft popkoviga traka je dolgofti sreliga otroka po navadi enaka, kje 18 do 20 pavzov, sna pa tudi daljšha ali krajšha biti, se je she najdla 40 pavzov dolga, krajšhe pa ko 7 pavzov she ni bilo. Zhe se na ene mesta popkoviga traka vezh sferdjine napravi, alj zhe se kervni krogoték savoljo velikiga sukanja popkoviga traka nekoljko vstanovlja, tak postane skos to nekaj nepravih voslov, is kterih shtevila prasnoverzi na shtevilo otrok she v' prihodnje sklepaio. Pravi vosli se pa na popkovim traki le malokdaj najdeio, in so, zhe

so slo skup s' vlezheni, shivlenju sadu nevarni, kér mu potem potrebna kri ne more pertekati. Popkov trak shiviga snofheniga otroka je po navadi bél, in vezh alj manj temno-siv, vzhafi nekoliko romenkast.

§. 138.

Popkov trak je she sato, da krogoték kervi med materjo ino otrokom obdershi. Kervna shila popkoviga traka je vezha kakor njegove ziple, je sivkasta, in vpelava v' sad potrebno kri is matrne potize. Ziple popkoviga traka so manjšhi, kakor kervna shila, so rudezhe, in bijejo kakor shila na roki, ino peljajo en del kervi, ki je svoj krogoték v' sadu ispolnila, v' potizo nasaj.

Od zhloveshkiga sadu.

§. 139.

Kakor hitro je jajzhize v' maternizhno votlino perfhlo, sazhne rafti; she le tretji tveden po spozhetji se sad pervizh v' mrenah sagleda; je per eni meri toljki kakor ena mravla; she nima obene odlozhene podobe, in obstoji is dveh belkastih fterdninaftih mehirzhkov, od kterih je ta vezhi, perhodni terfh trupla, s' svojim fhpizhaftim konzom sa eno tenjko nit (popkov trak) vterdjen, ta majhni pa, prihodna glava, prost vifi.

§. 140.

V' drugim meszi dofeshe jajze velikost gosjiga jajzeta, in mu je tudi prezej podobno. Sad je she tolik, kakor ena zhbela; glava se she od terfha dobro raslozhi, in glava je proti terfhu velika. Ismoljave rok, nog, kakor votlinze sa ufhesa, nof ino ufta, se she dajo sposnati, in na feli ozhi se vidiyo zherne pike.

§. 141.

V' tretjim meszi je sad kje 2 $\frac{1}{2}$ (poltretji) palez dolg, glava na zheli ino sadi lepo obokana,

je vfa nagerbanzhana, na rokah se sagledajo majhni okrogli persti, in she zelo sazhetik nohti. Skos mefo, ki sdaj postane, se vse skos vidi, tako da se reberze skos obokane perfa raslozhno svetijo; zhreve leshijo v' trebuhoi votlini, pa spodni shivot, ondi, kjer se popkov trak sazgne, tako navspred moli, de je popkovimu pozhu (raspoku) enak. Spolni deli navspred molijo, in shegetavez bi se lahko sa moshki ud dershal. Tam pa tam se she pikze okofhenja (okofštenenja) sagledajo.

§. 142.

V' fhtertim mefzi dofeshe sad 5 ali 6 pavzov dolgofti. Vfi deli, rasen nohtov se she raslozhnifhi vidijo, in glava she ni vezh tako velika proti terfhu.

§. 143.

V' petim mefzi se sazgne sad, bliso 8 pavzov dolg, tudi po mifhizah (ribizah, Mušfel) mesiti, in proti konzu tiga mefza sazgne mati po navadi mosenje fadu zhutiti. Udje fo se bolj napolnili in fo mozhnejši postali, kosha se pokrije s' tenkimi, belimi lafmi, ki se vúneni lafji imenujejo, in posneji sopet ispadejo; na spolnih deli se mofhna alj pa framne uftnize raslozhno vidijo.

§. 144.

V' fhestim mefzi je sad 9 do 12 pavzov dolg in $1\frac{1}{2}$ libro teshek, glava je she manjšhi proti drugimu truplu, glavni lafji se sazgho zimiti, vúneni lafji fo she vezhi. Nohti se sazgnejo na rokah in na nogah kasati. Zhe se otrok v' tim mefzi porodi, tak fizer diha, vpije ino poshira, vender pa vmerje zhes ene ure.

§. 145

V' fedmin mefzi dofeshe sad 14 do 15 pavzov dolgofti, in peso od dvéh do poltretje libre; truplize je tovfhi, bolj ispolnjeno, oberve se sazgho odpirati, vúneni lafji fo she godnejši, nohti na rokah in nogah mozhnejši. Glava je vezha ino teshja, in se she vezhkrat vifoko nad medenizhnim vhodi-

fhom obzhuti; mesenje je she bolj shivo. Zhe se sad ta menez vléshe, tak shivi svunaj maternze komaj zhes dvě ure.

§. 146.

V' ofmim mezzi je sad 15 do 16 pavzov dolg in 3 — 4 libre teshek; farba na zelim trupli je filno rudezha, lize ino udje so she s' mnogimi ino leshezhimi vunenimi lasmi pokriti, temen na glavi je she slo mehek, globok ino shirok, stiki (Nähte) she tam pa tam shiroke shpranje pustiyo med sebó; nohti na rokah no na nogah so she filno mehki, in ne molijo naprej, moshnja je slo rudezha, pa malo nagerbanzhana, in v' njih se levi mod (Hode) navadno she obzhuti; per deklizhkih stojijo velike framne uftnize she dalezh vsaksebi, tako da male framne uftnize ino shegetavez is med njih vun molita. Se otrok v' tim mezzi vléshe, tak skoraj kar naprej spi, njegov glas je slab in jezhez, smola ki od njega gré, svetlo-selena, in samore, zhe je drugazh vse sdravo, in bres vsih pogresnikov, per dobri reji ino skerbi she per shivlenju obviseti.

§. 147.

V' devetim mezzi je sad bliso 17 pavzov dolg, in kjé 5 ali 5 1/2 libro teshek; nohti na nogah ino rokah so she bolj terdi. Obove ino trepavnize so she vun stopile, vunenih lasi se vezh toliko ne vidi, in gerbanze na udih se sgubijo, ker je she vezh masti. Po navadi sta sdaj oba moda v' moshnji, in per deklizhkih framni deli bolj sklenjeni. Kar she v' poprejshnim mezzi ni bilo na otroku prav dosoreno, je sdaj she vezhi del, posebno konez tiga mezza, ker se sad smeraj bolj svoji srelofti blisha; in torej otrok v' tim mezzi rojen, smeraj she berfhi per shivlenji ostane, kakor zhe je is ofmiga mezza.

§. 148.

V' defetim mezzi sad popolnoma dosori, je proti konzu tiga mezza 18 ali 20 pavzov dolg, in od 6 do 8 liber teshek. Lasji na glavi so kjé po pavza dolgi, vuneni lasji pa vezhi del prozh.

Telo deteta je bolj okrogljeno, njegovi udje izpolnjeni kakor gré; kosha ne vezh visoko rúdezha, ampak she bolj mešnate farbe, in je rada s' belo firjovkasto shleso polita. Glavne kósti ne stojijo vezh tako narasen kakor popré; nohti so terdneji, vezhi ino seshejo do konza perstov na rokah ino nogah; hruftez v' ušhesih je prezej terd. Moshnja per fantizih je nagerbanzhana, in imá po navadi obá moda; velike framne uštnize per deklizhkih so terdno sklenjene; popek je v' sredi telefa, tak dalezh odverhglave kakor od podplatov. V' zhrevih se najde temno-seleno, shlesasto blato, otrozhja smola imenovano.

Od glave sretiga otroka, njeniga rasdelenja, podobe ino premernika.

§. 149.

Da bo mogozhe prefoditi, ali bo samoglo dete per porodu prav ino lahko po porodnih potih is materniga telefa priti, je potreba, da porodna pomozhniza tudi velikost premernikov isnosheniga otroka na enih ino drugih krajih dobro posna.

§. 150.

Nar tovfhi del na otrozhjim trupli, ki sploh porod nar bolj vstavlja, je glava; to moremo torej nar pré pregledati.

§. 151.

Glava se rasdeli v' buzho (hubanjo) ino obras. Buzha je na otrozhjim telefih veliko vezha kakor obras, in na njo se mora per porodu nar bolj gledati. Buzha je is ofmerih kósti softavljena, od kterih so shtiri sa porodno pomozhnizo nar bolj imenitne. Te so:

a) Zhelna kóst leshi navspred nad obrasom, ino stori predno glavje ali zhélo. Per otroku je she v' dvé polovize rasdelena, ki se pa posnej terdno srasejo, tako, da se per odrashtenih po navadi obene sledi te lozhitve ne vidi.

b) Obé teméne kofti (stranize) leshita ob obéh stranéh glave nad ozhéfi, in storita na verhi teme, kjer so škos shiv sklenjene.

c) Satelnikova koft (satelniza) leshi navsad, zhelni kofti nasprot, in stori satelnik. S' svojim sgornim shpizhaftim delom leshi med obema teménima koftema, njenin spodni del seshe noter dol do vratu. Kofti buzhe per otroku niso terdno sklenjene, ampak visijo le sa tenke koshe skup. Se dajo torej nekoliko mesiti ino ena verh druge sriti, kar per porodih filno prav pride.

§. 152.

Tiste mesta, kjer se dvé kofti ena v' drugo sadeneta, ino sta s' koshami sklenjene, se imenujejo shivi. Od njih se shtirji raslozhijo, namrezh:

a) Zhelni shiv rasdeli zhelno koft v' dvé polovice; se sazhne nad nosno korenino, in se neha v' veljki mehzhavi.

b) Venzhni shiv lozhi zhelno koft ob obéh teménih kofti, in gre od eniga senza poprek zhres glavo do drugiga senza.

c) Pshizhni shiv (Pfeilnaht) lozhi obé teméne kofti narasen, sazhne se v' veljki mehzhavi, tezhe po fredí zhres temen naprej, in se nehá v' mali mehzhavi.

d) Satelnikov shiv lozhi obé teméne kofti od satelnikove kofti, se sazhne v' mali mehzhavi, in gre naprej po obéh stranéh satelnika doli do vratu.

§. 153.

Tiste mesta, kjer se vezh glavnih kofti ino shivov snide, ino vezhi prasni prostor, kteriga le koshe pokrivajo, pustijo, imenujemo mehzhave. Na dvé je gledati treba.

a) Perva je velika ali predna mehzhava, ino leshi na predglavji, ondi, kjer se zhelni shiv, pshizhni shiv ino venzhni shiv snidejo; je podolgovata ino shtirvoglata, vezha kakor sadna; samorejo se v' nji is-hodki shtirih kofti in pa poti shtirih shivov ofhlatati.

b) Mala ali sadna mehzhava leshi na saglavji, ondi, kjer se satelnikov fhiv od obéh strani s' pfhizhnim fhivom snide; je trivoglata: v' njoj ofhlatajo se is-hodki tréh kosti in poti treh fhivov.

§. 154.

Velikost glave sposnati, imamo fhtiri premernike:

a) Ravni premernik od nosne korenine do sadne mehzhave, ki je po navadi $4\frac{1}{2}$ pavz velik

b) Poprezhni premernik, od frede ene teméne kosti poprek zhres glavo do ravno tistiga mesta une strani; snefe $3\frac{1}{2}$ pavz, ino pokashe fhirkost glave.

c) Navpizhni premernik od vfredja temena do dna buzhe je toliki kakor poprěfhni, in iskashe vifokost glave.

d) Poveshni ali narvezhi premernik; ta gré od konza zhelufti do male mehzhave in snefe pet pavzov ino eno fhtertizo. Po besedah nekterih porodnih pomozhnikov je neko obfeshje glave moshkiga sadu sploh vezho, ko shenfkiga. Rasen tiga se she meri fhirkost plezh, ki $4\frac{1}{2}$, ino beder, ki ena do druge od $\frac{3}{4}$ do 4 pavzov snefó.

Od lege fadi v' maternizi.

§. 155.

V' sazhetku noshenja, ko je pesa vode, v' kteri sad plava, vezha, kakor pesa samiga fadi, the sad obene prave lege nima. Szhafama se po navadi plava, ker je nar tenshji del trupla, navsdol nagne na medenizhno vhodifhe (proti maternimu vratu), in sad obdershi potem vezhi del v' zelim noshenji to lego s' glavo navdol, ktera se she vezhkrat v' sheftim ino sedmim meszi nad vhodishom medenize prav gibka ofhlata. Od tih mal je vezhi del sadno oglavje, satelnik ino herbet na levo stran, rit pa navsgor s' petami na desno stran obernjena, per zhim se streva (Nachgebur), kteri

fad svojo terbuho plat obrazha, po navadi na desni strani materniga dnu ofhlata. Pa se še tudi mnoge druge lege fadu permerijo. Vender pa le sami prasnoverzi menijo, da se dete v' sadnih mešzih noshenja kar na enkrat s' glavo navdol prekluzne (prekopizne).

§. 156.

V' noshenji dvojzhkov ima eden fad sgoraj popifano lego, drugi pa vezhi del ravno nasprotno, s' nogami navdol; redkeje leshi dvojzhek, ki napré pride, s' nogami, in ta, ki sa pervim pride, s' glavo naprej, pa še bolj redko leshita oba s' glavo navdol.

§. 157.

Sad v' maternizi tisto lego vsame, s' ktero nar manj saleshe, in je okroglo vkup svit. Truplo je navspred vpognjeno, brada floni na persih; roke so ali proti nogam dol stegnjene, ali pa s' stisnjenimi pestmi na glavi leshijo, ali pa zelo na persih krishom pozhivajo; sgorne bedre so v' kolenah vpognjene, in slo proti trebuhu vpotegnjene, spodne bedre pa, ali ravno navdol leshijo, ali so pa ena verh druge, noge pa na sadni mézhi.

Peta Postava.

Od snamenjov noshenja.

§. 158.

Spesnati, ali je noshenje ali ni, se gleda na nektare perkasne, ktere so po velikoletni skušnji noshenje spremljale, in te perkasne imenujemo snamenja noshenja.

§. 159.

Misliti bi pa kdo snal, da je nepotrebno, razen še popifaniga spremenjenja nosezhiga telefa še posebne snamle noshenja rafkasovati, da bi

se sprizhalo, ali je noshenje refnizhno ino gotovo. Ali skufhnja naf je svuzhila, da ni, ne eniga famiga spremenenja nofezhe shene, ktero bi se tudi is drugih nakluzhb kakor is prizhjozhnofti sadu neperkasalo.

§. 160.

Snamle, da se je ravno kar spozhetje sazhelo, na ktere se med rodovitnim telef sdrushe-njom, ali kmalo potim gleda, so, toliko ko jih tudi je, eno ko drugo nesanesljive. Med te flifhi: ne-navadno veliko obzhutenje fladofti med sdrushe-njom, majhin dregetez, ki is spodniga shivota fkos truplo gré, preletezha gorkota, nekoliko bolezhi kerzh v' spodnim shivotu, teshavnost, majhina omotiza, vezhkrat tudi omedlenje in flabo pozhutenje kmalo po telefnim sdrushenju, sprejetje ino saoftaja moshkiga femena, in shelja, bedre eno verh druge djati.

Od snamenjov ediniga noshenja.

§. 161.

Snamle, ki se is mnogih perkasenj per nofezhih ino is spremenenja shenfkiga trupla vsamejo, se dajo v' dva dela rasdeliti; pervizh v' take snamle, ki po famim ino sa-se prizhjozhnofti noshenja ne sprizhajo, ino drugizh v' take, ki she tudi po famim prizhjozhnoft noshenja poterdijo. Perve so negotove, posledne pa gotove snamle.

§. 162.

Negotove snamle noshenja imenujemo tedaj take, ki se ne snajdejo per vfih nofezhih, ampak jih vezhkrat ni; se pa nasproti tudi per shenfkih najti samorejo, ki nofezhe nifo. Gotove snamle noshenja so pa tiste, ki per vfaki nofezhi potrebno biti morajo, in kterih per nobeni ni, ki ni nofezha.

§. 163.

Med negotove snamenja noshenja shtejemo nasledne: slabosti, dergetez, glavji bol, omotiza, sobji bol, gabnost, teshkost, zhresmetanje, sofebno sjutra, omedlevze, gnusenje nad nekterimi jedmi, redke shelje po rezheh, ki so vezhkrat shkodljive. alj pa zelo niso sa jesti, spremenjen obras, fusjenje na trupli, nenavadno veselje, alj velika otoshnost i. t. d. Te nakluzhbe se vezhkrat sagledajo per shenskih, ki so pervizh nosezhe, sofebno zhe so she pre bile slaboshivotne ali slo obzhutljive. Tudi so nar vezhkrat in nar mozhneje v' sazhetku noshenja, v' drugi njegovi polovizi se pa vezhi del zhisto sgubijo; nektero shensko pa vender vzhafi v' zelim noshenju nadlegvajo. Vse te nakluzhbe se snajo pa tudi salvoljo bolesni v' shenskim telefii sazheti, in torej prizhejozhe biti, defi (akprem nobeniga noshenja ni; pa tudi jih vzhafi per refnizhno nosezhnih ni, ali pa so tako majhine, da se zelo ne sapasijo.

§. 164.

Defi (zhe) ravno saostava (isohtanje) mesezhniga zhifhenja sploh prizhijozho noshenje osnanuje, tak se vender tudi na njo ni sanefiti; sakaj mesezhno zhifhenje she sna v' noshenju napre tezhi, ali pa tudi bres noshenja is drugih vsrokov saostati; kakor se je tudi sgodilo, da je shena le obnoshenji svojo mesezhno po redi imela, drugazhi pa ne.

§. 165.

Ako shelimo saostavo mesezhniga zhifhenja sa sanefljivo snamenje noshenja obernuti, tak nam je treba na tenko svediti, alj je zhifhenje popre smeraj po redi teklo; alj bi ne bilo samoglo kje is drugih vsrokov saostati, kakor postavim is prehladenja, raspotenja, velike jese, shalosti ali nesmerniga veselja, is poprshne bolesni, velike slabosti i. t. d., ino ali po saostaji zhifhenja ni shenska sbolela.

§. 166.

Otezhen'e trebuha v' drugim meſzi s' pozhaſnim ſpremenenjom: vender pa per vodeniki, vetrovih, per sbiranju kervi. per iſraſtkih na maternizi, per raſ-ſhirjenju jajzhnikov i. t. d. trebuh rad ravno tako otezhe, in naſ ſna lajhati (geniti), da na prizhejozhe noſhenja ſklenemo.

§ 167.

Spremembe na ſiſkih ſame ſa ſe ſo tudi ſnamenja na ktere ſe ni ſaneſti, ſato, ko ſe nekte- rim noſezhim, to je tiſtim, ki ſo ſhe vezhkrat rodile, in ſhe vezhkrat otroke dojile, ſiſki kar nizh ne ſpremenijo: naſprot ſe pa tudi ſiſki ſavoljo te- leſnih bolesni, ſoſebno maternize, ſkorej ravno tak ſpremeniti ſamorejo, kakor v' noſhenju.

§. 168.

Zhe ſeté popiſane negotove ſnamenja noſhenja per eni ſhenſki ali vſe, ali vezhi dél ſnajdejo, zhe ſe po téka zhaſa med ſebó ſrajmajo (ſloſhijo), in zhe obene bolesni per ſhenſki ne ſapasimo, od ktere bi ſamogle leté negotove ſnamenja iſ-hajati, tak ſamoremo ſkleniti, da je nar berſh, pa vender ne, da bi bila gotovo noſezha.

§. 169.

Med gotove ſnamenja pa rajtamo:

a) Gibanje otroka, ktiriga mati in porodna po- mozhniza obzhutita, kar ſe ſploh dvajſtimu tjednu noſhenja ſapasi. Mati ſama nar bolj raſlozhno ob- zhuti gibanje otroka, zhe prav mirno leſhi, v' ſa- zhetku kakor rahlo gomsenje, poſnej kakor majhi- no dreganje (ſadevanje) proti eni ali drugi ſtrani materniga dna. Porodna pomozhniza ſamore gi- banje otroka nar raſlozhniſhi obzhutiti, zhe tvegama (vnaglo) merslo roko na ſpodni ſhivot noſezhe po- loſhi; potim bo dreganje ſploh vezho ino raſlozh- niſhi. Le potim, zhe porodna pomozhniza gibanje otroka raſlozhno obzhuti, ga ſamore ſa gotovo ſnamenje noſhenja derſhati. Pa tudi tukaj ſe ſhe

lahko lajha (vkani); sakaj vetrovi ino napinjanje v' spodnim shivoti, kerzhi per shenskih maternim tesham podvershenih, glifte samogo enako, zhe ravno ne pravo mesenje narediti. Sedesh tiga mesenja pa, ker je sdaj v' tim, sdaj v' unim koti spodniga shivota, in ker dolgo ne terpi, se da kmalo po naturi sposnati. Pravo mesenje otroka se raslozhi od vsakiga mesenja lahko skos to: da se le samo ino edino v' obzhutno ras-stegnjeni maternizi obzhuti, in da se rahlo sazhne, potim pa od tjedna do tjedna zhedalje mozhneje in urnifhi (hitreje) perhaja. Tudi se she opomni, da se mesenje otroka per nekterih nosezhnih, ktere velikiga ino mozhniga otroka ino malo sadne vode nosijo, she dolgo pred polovizo, nasprot pa per drugih nosezhnih, ki slabiga otroka ino veliko sadne vode imajo, velikrat she le po polovizi noshenja sposna. Tudi se she dofti porodnih pomozhniz v' tim moti, da menijo, otrok bi she le tedaj sazhel shiveti, kadar mati njegovo pervo gibanje obzhuti. Sad shivi od perviga trenljeja spozhetja, drugazhi bi rafti ne mogel, dobi pa she le v' petim meszi toliko mozhi, da njegovo mesenje mati obzhuti.

§. 170.

b) Spremenenje, ki se na maternih uftih ino maternim vratu od mesza do mesza noshenja obzhuti; kakor je bilo she rezheno. Zhe imamo perloshnost, nosezhno vezhkrat ino od zhafa do zhafa, fosebno v' sadnih meszih noshenja preifskati, tak nam bo, zhe smo le koljkaj navajani, to snamenje veliko raskasalo.

§. 171.

Dele otroka svunaj na spodnim shivotu obzhutiti, bi nam tudi bilo v' refnizi gotovo snamenje noshenja; pa kaj, ko se po tefnobi medenize, po legi otroka in po shtivilu sadjov ravna! Vezhkrat se to snamenje le kar malo posna, in velike otekline v' medenizhnim dnu ino na spodnim shivotu vzhafi ravno takfhe perkasne pernesejo. Ko bi se pa vender le vspred leshezhi del otroka skos she safuti materni vrat ali per tih, ki so she vezh-

krat nofile, fkos odperte matrne ufta ofhlatal, tak je to nar gotovfhi snamenje nofhenja, pa se le proti konzú nofhenja v' prid obrniti samore.

§. 172.

Is vfih tih popifanih snamenjov se pa vidi, kako teshko je velikokrat fkleniti, ali je nofhenje prizhejozhe ali ga ni; in da se tedaj ne da fhe nizh fegurniga sgovoriti, zhe se tudi fofebne ino malo sanefljive snamenja vkup faftavljajo, ino eno s' drugim permerijo (pergliahajo). Ni tedaj obeniga zhifto gotoviga snamenja, ki bi naf famó ino v' vfih okoljfhinah od prizhejozhiga nofhenja popolnama preprizhalo; rasen refnizhniga sazhetka porodniga opravila, kjer po ofhlatah delih otroka fkos jajzhne mreie v' odpertih maternih uftih, se takó vé, vfako dvomenje sgine.

§. 173.

Vezhi del se is prizhejozhih le nekaterih ali pa mnogih raskasanih snamenjov (poftavim: meseije otroka, raslozhno otipanje delov otroka, raft trebuha po redi, k' temu permerjeno fpremenenje na maternim vratu ino maternih uftih, sléganje (sglihanje drugih okoljshin) nekoliko — in zhedalje bolj, vezh snamenjov ko se perkafhe, in bolj dolgo ko terpijo, fkleniti da. Sploh pa je filno teshavno delo, zhes nofhenje fkleniti; smota se zhifto lahko permeri; in satoraj se porodnim pomozhnizam previdnost ne more nikdar sadofti perporozhiti.

§. 174.

Skufhnje, fpol fadu fposnati, fo fkoraj vse flabo ftekle: ino snamle, is kterih bi se to fposnalo, da poftavim vezha moljava na defni strani fantizha, in na levi strani deklizha napoveduje, da je per moshkim fadu mleko v' siskih nofezhe bolj gofto, per shenfkim fadu pa bolj redko, fo zhifto golufjljive (vkanljive). Ravno tako malo fe da to is zhafa fpozhetja (ali je bliso ali dalezh od supet sazhhejozhiga mefezhniga zhifhenja; ali zhe je ob ftarim mefzi ali ob mlaji) fposnati. Ref je pa, da je ob nekterih zhafih vezh fantizhov, ob drugih vezh

deklizhov spozhetih ino porojenih. Ali bi ne samogli kje zhafi ali lastnosti léta, vreme, shivesh i. t. d. vézhe snamenja sa spol otroka imeti?

Od snamenjov mnogiga noshenja.

§. 175.

Snamenja, is katerih bi se samoglo na prizhejzhoŝt vezh sadov (postavim dvojzhkov) skleniti. ŝhe manj v' ŝebi imajo, kakor snamenja ediniga noshenja; toraj se nikdar ne da gotovo sposnati, ali je ŝhenŝka s' vezh otrokmi noŝezha; vender imamo nekatere snamenja, na ktere se je ŝaj nekaj sanesti: med te se ŝhteje: vezho ino hitreje raŝtegnjenje ŝpodniga ŝhivota, poŝebno na ŝtranéh, ŝhleb (vpadenje) po ŝredi trebua, ki se ali ravno, ali po ŝtrani navdol vlezhe, ino ŝhivot kakor v' dve moljave rasdeli, poprê sazheto, ino na vezh ŝtranéh ob enim obzhutno meŝenje (kar se pa vender tudi per poprezhni legi eniga ŝamiga otroka sgotiti ŝna) trebuh se v' ŝadnih tjeŝdnih noshenja nozhe vgresniti; obeden ŝpred leŝhezhi del otroka se ne da lahko oŝhlataŝi, tudi se per tenkih trebuhovih pokrovih udje od dvojih otrok vzhafi lahko obzhutiti dajo. Lega ŝploh, ŝoŝebna pa na ŝtrani, kjer ŝo tédej ŝadovi ŝploh nenavadno nepokojni, je sa noŝezho teŝhavna.

§. 176.

Per preiŝkavanju je v' ŝadnih meŝzih noshenja téŝha ino mnosha tiga, kar je v' maternizi ŝaderŝhano, vezha, kakor se da od eniga ŝamiga otroka miŝliti (vender ŝamogo, zheŝnavadna velikost otroka, israŝtki v' ŝpodnim ŝhivoti ino maternizi, vodenike ravno to narediti). Zhaf noshenja je vezhi del krajŝhi ko 40 tjeŝdnov, ino med porodom imamo potim bolj gotove snamenja. Zhe tako po porodi eniga otroka trebuh ŝhe nenavadno velik ino terd oŝtane; zhe se v' novizh ŝadni mehiraŝ perkaŝhe, in ŝpet kaki ŝpred leŝhezhi del otroka oŝhlata, potim je gotovo, da je ŝhe en drugi ŝad. Noshenje

s' trojzhki, shtirzhki i. t. d. sopet nima obenih so-
sebnih no gotovih snaminj: kar bi snalo jih napo-
vedati, bi bile snamaje per noshenju dvojzhkov
raskasane, to da she veliko bolj, postavim: she
bolj raslozhno mesenje v' she bolj otezhenim trebuhu.

Od snamenjov popazheniga jajzeta.

§. 177.

Snamenja vsiga popazheniga jajzeta so nasledue:
kér takfha snét (ki malokdaj zhes $\frac{1}{4}$ mesze v'
trupli nosezhe obfstoji) hitro rafe, tak se tudi spod-
ni shivot pré raftegne, pa ne povfod enazhno;
zhe se od svunaj pertifne, saboli. Siski otezhejo,
ino imajo v' sebi vodeno mokroto, materni vrat ino
materne ufta se pré spremenijo, pa ne po redi,
kakor je she popisano bilo; nosezha obeniga gi-
banja ne zhuti, ampak teshavno tifhanje. Da
pa vse té snamenja lahko lajhajo, ni tefhko sposnati.

Od snamenjov noshenja svunaj maternize.

§. 178.

Rezheno je she bilo, da obrodno jajze ne
pride vfekrati v' maternizhno votlino, ampak da
vzhafi na enim jajzhniku, na materni trobenti
oftane, ali v' trebuho vo votlino pade, in tam napré
rafe. Takfho noshenje svunaj maternize se redko
kdaj premeri, in se prav tefhko sposna.

§. 179.

Nestanovitne perkasni, ki prizhejozhnost no-
shenja svunaj maternize nekoliko misliti dajo, in
jih torej sa snamenja imamo, so nasledne: Kér se
fad ne snade v' votlini maternize, tak tudi v' njoj
ni premenenja, kakor v' naturnim, pravim noshe-
nju. Materniza ne otezhe takó po redi, in materni
vrat oftane, rasen tiga, da je nekaj mehkej ino
rahlej, vezhi del bres vsiga spremenenja, faj se
ne fkrajfha. Mesezhno zhifhenje vezhi del sao-

stane, posnej teže pa dostikrat kervava shlesa is noshnize. Spodni shivot ne oteka odspod navsgor, ampak po navadi narpoprej per popki, in vezhi del na eni strani bolj ko na drugi. Nosezha samore le na eni ali drugi strani leshati, in obzhuti hudo. derezho bolenje v' spodnim shivotu. Siski so suhi, uveli bres vfiga mleka, ali le nekoliko otezhejo. Gibanje otroka se pre obzhuti, kakor v' naturnim noshenju, in je sa mater filno bolešno. V' posnejim zhafi noshenja se deli sadu leshej skos stene trebuha ofhlatajo, kakor per materniznim noshenji. Prej ali posnej pridejo hudi porodni bóli, kar je pa le prasno terganje.

§. 180.

Zhe se sad v' trebuhoi votlini snajde, tak se drobovine, mreie ali snotrajne trebuhoie koshe dersht, sesá tukaj potrebni shivesh, in samore vzhafi popolnoma dosoreti. Zhe je pa sad na jajzhniku ali na materni trobenti oftal, tak se skos njegovo pozhafno raft, jajzhnik ali materna trobenta, v' kateri se sad snajde, sploh she proti tretjemu ali shtertimu meszu noshenja rasterga, potim se od snotraj kri istezhe ino mati vmerje.

§. 181.

Sa posamešne forte noshenja svunaj maternize neposnamo obenih posebnih snaminj: odtekanje shlesafte, kervave mokrote zhernkafte farbe ob zhafu, ob katerim je drugazhi mesezhno zhishenje nastopilo, pa vender le nek noshenje v' materni trobenti spremlja; kar she tudi hudo ino bolezhno nategovanje dela, v' katerim shenska vezhi del, potim ko materna trobenta pozhi, na kervotoku vmerje. Le, zhe se sad sgnopi, ino od nje pride, ali zhe v' trupli oftane, se po smerti nosezhe per rasdelanju telefa, vse na tenko sposná.

§. 182.

Nikdar pa nemore sad, naj tudi v' trebuhoi votlini popolnoma dosori, po naturnim poti na svet priti, ampak se od matere dobi, zhe se ji telo prerese, in se sad vun vsame: alj tudi, zhe se

oteklina naredi, ktera se sna na enim ali drugim kraji odperti, kakor na spodnim shivotu, v' ritnim zhrevesu, ali na materni noshnizi, in kjer sgnojeni sad po kofzah ispada. Vzhasi se tudi sad posufhi, in samore she veliko let od matere noshen biti. Kakor hitro se porodni pomozhnizi dosdeva, da bi takshno noshenje svunaj maternize bilo prizhejzho, tak mora kar berfh, ker sama nizh pomagati nemore, po sdravnika poslati, vender pa nesmé nosezhi nizhefar od svojiga dosdevanja povedati.

Od snamenjov shivlenja ali smerti otroka v' noshenji.

§. 183.

Da v' noshenji otrok shivi, prizhajo lete snamenja:

- 1) vedna raft, gorkota ino lahkota trebuha;
- 2) zhedalje vezho otekanje siskov no istekanja mlezhne mokrote is tiftih;
- 3) stanovitna vezha toplota svunajnih ino snotrajnih porodnih delov;
- 4) stanovitnost lehkiga pozhutenja nosezhe;
- 5) stanovitno obzhutno gibanje otroka; in sadnizh
- 6) zhe se nizh ni pergodilo, kar bi bilo smert perpeljati samoglo, tak samoremo po pravizi skleniti, da otrok v' noshenji napré shivi.

§. 184.

Da je dete med noshenjom vmerlo, se da is tih snamenjov, vender ne popolnama gotovo skleniti:

- 1) se je snalo kaj pergoditi, kar je samoglo otroku shivlenje vseti; kakor huda bolesen nosezhe, nenavadno telefno napinjanje, tepenje, suvanje, velke strasti (velka jesa, shalost, strah, veselje), preveliko puhhanje shile, mozhne sdravila (arznije), mozhne pijazhe (vino, kafé, shganje), veliki kervotoki i. t. d.; vezhkrat pa vmerje otrok bres vfih ozhitnih vsrokov;

2) nofezha obzhuti néko nesnano mersloto ino teshavno peso v' spodnim shivoti, zhe se preoberne, obzhuti, da néka teshka rezh od ene strani na drugo pade;

3) siski uvenejo, ino mlezhna mokrota fama od feb' is njih tezhe;

4) trebuh vpade, in se hladen ofhlata, tudi porodni deli so bolj hladni, ko fizer navadno;

5) mesenje otroka, ki se je poprej obzhutilo, se vezh neobzhuti;

6) nofezha postane v' lizi sabuhla, semljene farbe, dobi gnilobno sapo is uft, tud gnilobni pokuf, ji ni nizh sa jed, jo vezhkrat po udih spreleti ino mrasi, udje so teshki, teshave jo poprijemajo, ferze ji slo bije, k' potrebi jo velikrat goni i. t. d. Zhe je dete v' maternizi vmerlo, tak ga sploh ne bo vezh dolgo nofila, ampak porod je bliso. Per tim se imá porodna pomozhniza ravno tak nositi, kakor se bo per porodu shiviga otroka vuzhilo.

§. 185.

Imenovane snamenja naf v' nekterih okoljshinah snajo lajhati, vzhafi jih zeló ni; satorej naj bo porodna pomozhniza filno previdna, zhe ima nad smertjo otroka skleniti, in nikar se naj ne sanafha na posamešno eno ali drugo snamenje, ker bi se filno lahko goljfala.

.Shefta Postava.

Od rajtanja zhafa noshenja.

§. 186.

Naturno ino frezhno noshenje imá per zhloveku kakor per shivali svoj odmérjen zhaf, ki se po velikosti pléha (ploda) ravna. Navadni naturni zhaf, kteriga dete v' maternim telefi preshivt, in po ktériga isteku se po postavah nature roditi mora, snefe devét sonzhnih mefzov ali 39 tjednov, ki is 273 dnevov obftojijo; in porod potim v' navadi

tedaj pride, kadar bi menilo mesezhno zhifhenje devetokrat priti. Pa se vender tudi drugazhi rajta, namrežh po 10 luninih mezhiz, vsak lunin mezh po 4 tjedne. vsak teden po 7 dni, ino tako zeli zhaf nofhenja po 40 tjedno ali 280 dni, in porod pade potim v' defeti mesez poshtirih tjednov, po sadnim perkasanju mesezhniga zhifhenja rajtati.

§. 187.

Vezhkrat se shene najdejo, ki so she vezhkrat rodile, da zhaf noviga nofhenja prav na tenko sposnati samorejo, kjer njim njihov pozhut zhaf, v' kterim so nofezhe postale, popolnoma sasnamnjava: vender je pa v' velikih drugih okoljshinah delo porodne pomozhnize, to sposnati. Zhe hozhemo srajtati, kak dolgo je shenfka she nofezha ali kdaj bo na porod pershla, tak moremo gledati:

1) na zhaf spozhetja; alj ta zhaf se le redko kdaj prav sposnati samore, in ga torej nemoremo v' svoj namen obrazhati; in le tedaj bi samogli spozhetje sa rajtanje nofhenja obernti, ko bi se dan spozhetja samogel sposnati; to se pa le redko kdaj sgodi, fosebno ker naf vse snamnje tistiga filno slo lajhajo: le vezhkrat v' nofhenju bivshe ga vzhafi vedo povedati.

2) Na saostavo mesezhniga zhifhenja. Pervi teden sa sadnim perkasanjom mesezhniga zhifhenja dershimo sa prvi teden nofhenja, ino rajtamo od tistih mal 40 tjednov; porod bo fkoraj vselaj tedaj nastopil, kadar bi menilo mesezhno zhifhenje sadnokrat priti, ko bi shenfka ne bila nofezha. Ker se pa vzhafi zhifhenje tudi she v' nofhenju enekrat poverne, she tudi pred nofhenjom saostati samore, shenfke tudi zhafa sadniga zhifhenja same prav ne vedo, ali ga povedati nezhejo, tak se tudi na same leté snamenja nemoremo sanefiti. Tudi tedaj, kadar dojezhe shenfke nofezhe postanejo, se is saostaje mesezhniga zhifhenja ne da nizh fklemiti; ino v' ti redki permeri, v' kteri se mesezhno zhifhenje le v' nofhenju, in nikdar drugazhi perkashe, se mora ravno njeno pervo ponovljenje sa sazheto rajtengo nofhenja obernti. Zhe se zhi-

ſhenje v' pervim meſzi noſhenja ſpet poverne, tak ſe ſizer rajtanje zhafa vzhafi po njemu peljati ſamore, zhe kri bolj ali manj tezhe; vender pa to ne more v' vſih okoljſhinah ſnamenje noſhenja biti, ſe tudi ſvunaj noſhenja bolj ali manj perkashe, kar is drugih isrokov is-haja.

3) Na zhaf, v' kterim ſe je meſenje otroka pervizh obzhutilo. Ta pade vezhdel v' ſredo noſhenja, in rajta ſe ſhe od tiſtih mal dvajſet tjeſnov do poroda. Ker ſe pa gibanje otroka ſdaj prej, ſdaj poſnej obzhuti, vzhafi ſe pa nizh na-nj ne gleda, tak ſe tudi is tiga kaj zhifto gotoviga ſkle-niti ne da. Tak pride, da ſe marſktera goljſa, in njenin porod pride ſa ene tjeſne poprej ali poſnej, zhe meſenje otroka poprej ali poſnej kakor v' dvajſetim tjeſnu obzhutiti miſlijo, kar ſe pa tudi vzhafi ne le kar ſdi, ampak v' reſnizi pergodi.

4) Lega materniga dnu od meſza do meſza, kakor je bila ſhe popiſana.

5) Spremenenje, ki ſe na maternim vratu ino maternih uſtih pergodi, in kakor je ſhe tudi bilo popiſano.

§. 188.

Is vſih tih ſnamenjov ſe zhaf poroda na tenko ſrajtati ne da, in ſmoti od 8 do 14 dni ſe ſkoraj ſogniti nemoremo. Vezh ſnamenjov ko ſapasimo, bolj ko ſe eno drugimu perlegajo, leſhei ſe bo dalo prav ſrajtati. Satoraj ſe konez noſhenja nar bolj gotovo prerajta, zhe ſe je ſpozhetje kar po meſezhnimu zhifhenju ſgodilo; zhe ſe to zhifhenje potim is obeniga drugiga ſroka ni vezh ponovilo, zhe ſe je gibanje otroka k' konzu dvajſetiga tjeſna pervizh obzhutilo; in zhe ſe na lego materniga dnu ino na ſpremenenje na maternih uſtah ino maternim vratu ſkerbno gleda.

Sedma Postava.

Od sadershanja v' nofhenju.

§. 189.

V' nofhenju pametno shiveti, ne podpera le kar sdravja nofezhe, ampak samore tudi veliko perpomozhi, da bo porod leshji. Sploh pa nofezha od navade shivlenja pred porodom ne smé prevezh odstopiti; navada vezhkrat stori rezhi nefhkodljive, ki bi ne navajenimu zhloveku fhkoduvala.

§. 190.

Nofhenje samo na sebi ni stan bolesni, ampak sdravja; nofezha mora pa vender she enkrat toljko na svojo sdravje gledati, ker si ga leshej v' nofhenji, kakor drugazhi popazhi. Popazhenje sdravja v' nofhenji pa samore sa mater ino otroka filno fhkodljivo, in per porodu nevarno biti. Zhe shenfka s' kako bolesnjo na porod pride, tak pride v' filno nevarne okoljshine, ino sna tudi vmreti.

§. 191.

Ker pametno shivlenje in dobro dershanje nofezhe she poverh tudi raft otroka podpira, in fkoraj vse teshave nofhenj odshene, ali jih saj smanjsha, tak je porodna pomozhniza dolshna, v' ti rezhi svetvati.

§. 192.

Nofezha se naj vfaki dan nekaj prehodi, posebno se naj od svunaj sprehaja, naj lahke dela v' verti ali na polji opravlja, ali domazhe opravke ofkerbi, vender tak, da se prevezh ne vtrudi. Vse, per zhim se prevezh in pre hitro premesi, alj kar jo pre slo prime, kakor plesanje, fkakanje, tekanje, voshnja na gruzhastih potih, trét, kofiti, mlatiti, teshke pése vsdigavati i. t. d. je filno slo fhkodljivo, ker se fkos to veliki kervotoki, odlozhenje jajzeta, pre sarani porod, flaba lega maternize in druge nevarne permére nakljuzhiti sa-

morejo. Tudi pre pogosto ino preposheljivo telefno sdrushenje se ne smé goditi. Sosebno je vse to v' tretjim ino shtertim meszu noshenja shkodljivo, ker so ob tim zhasu nosezhe shenške narbolj k' nesfrezhnim porodom nagnjene. Pa tudi veliko sedeti je shkodljivo, posebno v' safoparjenih hishah, v' kterih je nesdrav, ali savoljo prebivanja mnogih ljudi popazhen srak (lust).

§. 193.

Varvati se more vfiga, kar prenaglo in prevezh zhloveka preleti. kakor jese, togote, shalosti, strahu, bojezhnosti, prevelikiga ajfranja ino telefna sdrushenja, ktero se v' nekterih okoljshtinah zeló ne ali vender le s' narvezho previdnostjo smé sgoditi; naj se ga torej varje, kar je mogozhe, in naj se vfiga prav skerbno ogible, kar bi ga napeljati samoglo: ker is tiga rade hude bolesni nosezhe ino njeniga sadu, kérzhi, kervotoki ino nesfrezhni porodi ishajajo. Nar boljsht je, zhe nosezha s' mirnim duhom, terdno serzhnostjo in dobrim savupanjom porod perzhakuje, k' zhemur ji samore porodna pomozhniza veliko skos pametne besede perpomozhi.

§. 194.

Kar jed ino pijazho sadene, se nosezha naj sploh dersht, kakor je bila drugazhi navajena; naj pa ne vshije na enkrat veliko, ampak v' sazhetku ino proti konzu noshenja raj nekaj manj kakor drugi krat. Sploh se pa naj sdersht vsih tistih jedi, ki se teshko prekuhajo, in ki napihujejo, kakor so: mastno meso, mastne ribe, mastne pekarije, ne dohti pezhen kruh, zmoki, nesrel ali tak sad, ki napihuje; potim takshnih jedi, ki prevezh grejejo, kakor so vse tiste, ki se s' vinom in olom (pivom) napravljajo ali veliko dishav (gvirza) v' sebi imajo, tudi sklezhih rezhi se naj varje, postavim, slanine, povojenih rib, premozhniga sira i. t. d. Slo previdna ino varna mora nosezha tudi biti, kar grejozho pitje sadene: kafe, vino ino dober ol (pivo) se snajo fizer she vshivati, zhe je nosezha bila popré na to navajena, pa vender veliko po manj, kakor pred noshenjom; shganize, flivo-

vize, možniga téja (té) i. t. d. se pa popolnoma sdershati mora, ker bi savoljo tiga snala kri prehitro po telefonu iti, ali se snali kervotoki sazheti, ali porod nefrezhen biti, ali druge bolesni nastopiti. Pijazhe, ki omehzhajo ino poshivijo, kakor voda, redek ol, voda s' limoni nofezhi nar bolj flushijo. Prav fhkodljivo je, zhe nofezhe vezh ino bolj tózhne jedi vshivajo, kakor popré, v' mišli, otroka v' telefí bolj srediti; sa njegov přeshivitik je she natura fkerbela; oni si pa fkos to prenapolnijo shelodez, jih sadene zhresmetanje, hitriza, treshlika (mersliza) i. t. d., in velikrat tudi nevarni pre sarani porod. Ne navadne shelje nofezbih se smejo potolashiti, zhe se vidi, da bi posheljena rezh fhkodvati snala.

§. 195.

Nofezha si ne smé vse pervoljiti, k' zhimu jo shelja mika, in si mora marfikaj odrezhi: in ni se treba bati, da bi to odrezhenje otroku kaj fhkodvalo. Tako neimenovano sagledanje je rezh, ktera neobtefanim ino prasnovernim nofezhim veliko strahi naredi. Per mnogih se namrezh vera pomika, da se nofezha nad kako gnusobno ali nesnano rezhjo, na ktero neprevidama ozhi padejo, sagledati samore, in da otrok potim kako videni rezhi podobno popako s' sebo na svét pernese, fosebno na tistim deli trupla, kteriga se je nofezhi ravno ob videnju pertekniti permerilo. Tudi she bedašto vero predajajo, da zhe si mati kake shelje nepotolashi, potim otrok takfhne popake na sebi ima. Vse te vere niso le kar prasne, ampak silno fhkodljive; sakaj one napravijo, da nofezha v' vednim strahi shiví, in se pred nar manjšho stvarzo preštrašhi, sa ktero bi se drugazhi ne smenila: strah in bojezhnost pa vemo, v' kolikih rezheh je nofezhim fhkodljivo! Dolshna je porodna pomozhniza, da fkos pametno podvuzhenje nofezhe ob to fhkodljivo neumnost spravi. Popake ino maroge, ktere nek otrok na svét pernese, niso is sagledanja perfhle, ampak odstópki od splošnih opravkov nature, kakor jih tudi nad drugimi stvarjenimi rezhmi dovolj vidimo, in mati jih zhísto kar nizh ni kriva. Teshko je bla kdaj ktera nofezha, da

bi ne bila imela perloshnosti sagledati se: ko bi vsak sijak kakih popák na detetu bil kriv, tak bi ga ne bilo najti zhloveka bres popák na telefí.

§. 196.

Tudi se naj nofezha v' budenji ino spanji fredne dobe dershi. Prevezh spati, fosebno kimalo po kofili ali vezherji, je fhkodljivo, ravno tako spati na eni ino tisti strani. Tudi veliko buđenje po nozhi, posebno zhe je s' vtruden om trupla ali duha fklenjeno, kakor ples, igranje (shpel), branje, bolniku strezhi, je sa mater ino otroka fhkodljivo.

§. 197.

Nofezha naj fshkerbi, da imá smeraj dofti odperti shivot, k' zhimur si fkos lahko mesenje, ino fkos vshivanje tekozhih in lahkih jedi perpomore. Ko bi blato predolgo saostajalo, bi se sa omeh-zhanje kliftiranje moralo v' pomozh vseti; sakaj zhe se zhrevefa samafhijo, se materniza ne more po potrebi rastegati, lahko dobi flabo lego, ino hudo napinjanje per potrebi samore pre sarani porod storiti. Ravno tak mora nofezha fshkerbeti, da vode ne sadershava, ampak da se k' potrebi podá, koljkrat jo tishí.

§. 198.

Obleka ne smé biti ne pre lahka ne pre teshka, ne pre tefna, ne pre topla, ampak perleshna, in vselej potim, kakshno je vreme, ino kakshen je zhaf léta. Oblazhila, ki se prevezh shivota tishijo in ga stiskajo, ali ki so pre teshke, so fhkodljive, kakor postavim pretesni nederzi ino pafi, teshke fuknje, tak da spodni shivot stiskajo, podvese pre natesno sategnjene i. t. d. Sakaj to lahko stori, da so siski prevezh v' stiski, nofezha se sna sadufhiti, materniza se nemore prav rastegniti in sna krivo lego dobiti, otrok se sna fshkerzhiti, in flabo lego dobiti: kervne shile na nogah lahko odrevenijo i. t. d. Nofezhe, ki se prehladijo, se morajo bolj toplo oblazhiti, in dobro bi bilo, da bi faj v' sadnim zhafi noshenja, kjer savoljo veliki-ga ras-shirenja trebuha fukne pre dalezh od beder

naprej stojijo, opafivko, ali še bolje, spodne hlazhe imele. Zhe trebuh vifi, tak mora s' fhi-roko opafivko rahlo podvesan in dershan biti.

§. 199.

Siski ne smejo pre toplo imeti, pa vender morajo pred vřim premrasenjom obvarvani biti. Berdoviza se mora varvati, da ni stfiskana; njeni po-verhnji lufek se mora odsdigniti, in ta pod njim leshezha obzhutna koshiza se mora skos vmivanje s' vodo, med katero se sna tudi nekaj shganja dati, manj obzhutna storiti. Leshijo berdovize zelo globoko, da bi otrok ne mogel s' uřtmi do njih, tak se morajo s' perřtmi, s' mlezhno kupizo (kosar-zom), s' glinařto tobakovo pipo (fajfo) ali skos nasisavanje sdraviga zhloveka vun potegniti, in se morajo s' berdoviřhkimi pokrivavzhkami pokrivati. Tudi porodni deli morajo v' nořhenji řnashno der-shani in vezhkrat s' mlazhno vodo ismiti biti.

§. 200.

Pred vřimi sdravilami, posebno sa zhresver-zhi ali vmehzhati, zhe nifo od sdravnika naro-zhene, se mora nořezha slo varvati, ker bi njih neprevidno obrazhanje materi ino detetu řilno řhkod-ljivo biti samogio. Tudi naj nořezha nikdar ko-pěle sa noge ne vsame, tudi ři naj ne puřti shile puřhati, drugazhi ko bi ři sdravnik řil řvetval. Porodna pomozhniza je dolřna nořezhe pred tak-řnimi sdravili řvariti, in ři ob kaki teshavi ali bolesni sdravnika perporozhiti. Nikdar pa nima po-rodna pomozhniza řama od řeb' sdravilov řvetvati.

TRETJI RASDEL.

Od prejisikanja.

§. 201.

Prejisikanje ali tipanje (shlatanje) je tisto vmetno delo (opravilo), kteriga storimo, se preprizhati, kako da je s' noshenjom, s' porodom in otrozhjo postelo, kako vsi deli stojijo, in kako otrok lesli.

§. 202.

Prejisikanje je med vsimi opravili porodne pomozhi nar bolj potrebno, ino nar dalej feshe: ja nar imenitnisli opravilo je, in pa tudi nar teshji; sakaj zhe shenski v' noshenji, per in po porodu pravo mozh podeliti hozhemo, tak ni drugazhi, da se moramo vsaki krat od okoljslin pomozhi potrebne shenske popolnoma preprizhati iskati. Ker porodni pomozhnizi per timu opravilo okó malo, ali skoraj nizh ne vershe, in se ona na porodni posteli le po tipanju ravnati mora; tak je ozhitno, da mora porodne dele shenske, in svunajno postavo otroka vse na tenko posnati. Le, zhe si pridno v' tej rezhi vadi, in le s' dobrim premislikom k' delu feshe, si per tim silno teshkim opravilu potrebno rasumnost ino urnost perdobí.

§. 203.

Prejisikujejo se pa shenske vsake starosti, in fosebno v' noshenji, per porodu ino v' otrozhji posteli; redkeji se prejisikujejo shenske, ki niso nofezhe: pa vender je vzhasi na gosposkino poveljenje to potreba, da sodnik zhes divishtvo, vmishljeno alj satuhtano noshenje ino porod potrebno snanje dobi; tudi se she to prejisikanje stori, da se vsroki nerodovitnosti bolj sposnajo.

§. 204.

Prejiskanje je filno potrebno, ino veliko ob-feshe; in se ftori fofebno is letih treh namenov:

1) V' nofhenji se perjiskanje godi, svediti, jeli je shenska saref nofezha ali ne; jeli je fhe le pervizh nofezha, alj je she kdaj porodila; jeli imá fad naturno ali krivo lego; kak dalezh je she v' nofhenji (v' kterim mefzi je nofezha) in kakfhno je nofhenje; jeli se fad gible, ali ne, ino jeli fo mehki in terdi porodni deli po naturi ali popazheni.

2) Porod sam da nar vezhkrat perloshnost k' prejiskanju, in se sgodi is tiga namena, da se své: jeli se je she porod sazhel, kak dalezh je she perfhel, jeli bo hitro alj pozhasi istekel; kako otrok leshi jeli samore porod po samih mozheh nature istezhi, ali bo vmetne pomozhi potreba; jeli bo presarani ali nesreli porod, ali je porodu fhe en otrok sadi, jeli se je she ftreva odlozhila in she v' materni noshnizi sa vun vseti perpravljena leshi, ali fhe na maternizi terdo vifi.

3) Po porodu ino otrozhji posteli se mora svediti, ali se je materniza po redi sravnala, ali od ftreve ni nizh saoftalo; ali je kervotok prizhejozh, ino od kod to pride; ali fo svunajni ali snotrajni porodni deli kaj poshkodvani, ali gré porodno zhi-fhenje po redi naprej; jeli je mleko v' siskih ali ne.

§. 205.

Porodno prejiskanje se rasdeli v' svunajno ino snotrajno.

Svunajno se godi s' pomozhjo ozhi ino fkos fhlatanje s' eno ali obema rokama, in se prejifhe takò, kakfhnen je fspodni shivot, kakfhna je medeniza po robéh (krajéh), kakfhni fo svunajni porodni deli, ino kakfhni fo siski.

Snotrajno prejiskanje pa obftoji v' tim, da se s' enim ali vezhimi perftmi, ali tudi s' zelo roko v' materno noshnizo, po okolshinah tudi v' samo materno votlino gré, in se ifhe prejifkati, kakfhni fo snotrajni porodni deli, kakfhna je medenizhna votlina, kakfhna lega otroka, kakfhnen fedesh ftreve,

in zhefa se dershi. Ako se oboje prejškanje na enkrat opravlja, tak pravimo, da je popolno prejškanje.

§. 206.

Pred vsakim prejškanjem naj porodna pomožnica na to le gleda:

1) Roke morajo biti zhisto vmite, in zhe so mersle, se morejo poprě ogreti: nohti na perstah morajo biti gladko poresani; perstani se morajo na stran djati. Ko bi se moglo snotrajno prejškanje opraviti, tak se morajo persti ali roka, ktera je sa prejškanje, s' oljom, s'rovin maslom (srisnim putrom), ali mastjo dobro namasati. Skos to se vpeljanje perstov slajsha, in ko bi shenska, ktera se prejškuje, kako nalesljivo bolesen imela, se roke ali perstov porodne pomožnice ne bo tako lahko perjela.

2) Per prejškanju se shenska framoshljivost ne smé rasshaliti, in zelo delo se mora refno ino spodobno opraviti. Ne smé se torej bres nar vezhe file oben del trupla odkriti, ozhi se naj ne vsamejo v' pomozh kar je kolj mogozhe, vse prizhe, ki niso potrebne, se naj vstran spravijo: naj se molzhezhnost ohrani proti vsakimu zhloveku. Le sdravniku smé porodna pomožnica povedati, kako je vse najshla, zhe je vprashana.

3) Poprě, ko porodna pomožnica kako prejškanje sazhne, naj dobro prevdari, na ktere dele imá gledati, da per prejškanju nizhesar ne sgreshi. Naj pervo prejškanje prav rasumno opravi, da ne bo treba velikrat delo ponavljati, ter shensko nadlegvati ino strashiti. Zhe pa per vsm persadevanju vender ne vé, per zhém da je, tak se naj varje, na ravnost na eno ali drugo stran kaj fkle-niti, ampak naj zhes nekaj zhafa sopet delo ponovi, in zhe she po tim ne vé, kako se rezh imá, pa naj sdravnika v' pomozh vsame.

4) Per vsakim popolnim prejškanju se mora fzavniza ino zhrevefno blato isprasniti.

5) Porodna pomožnica naj pusti per shenski, ktero prejškati misli, vse oblazhila, ki se pre-

vezh shivota tishijo, ali fležhi, ali pa bolj rahlo napraviti. Tudi se mora porodna pomožniza pred prejškanjom narboljšho vštavo shenske isbrati, ki se po okoljšhinah spremenjati sna ino mora.

§. 207.

Ni vse eno, v' kaki vštavi ali legi se shenska prejškuje; smeraj se mora tista isvoliti, v' kateri se nar leshej preprizhamo, kakšni so deli, ktere prejškujemo. Vštava ino lega, ktera se shenski v' prejškanju da, samore biti zhvetera, namrezh: stoje, sedé, klezhé ino leshé.

§. 208.

Prejškanje, da shenska stoji, je med vsemi nar boljšhi, zhe se le storiti samore, sato ker je she nar bolj spodobna, in se nar leshej ispelja; in tudi sato, ker se per stojezhi deli, ktere shelimo prejškati, nar leshej dofeshejo. Stoé se prejšhujejo shenske, ki niso nosezhe, sdrave nosezhe ino porodne, per kterih she tretji porodni zhaf ni nastopil. Per tim opravilu se shenski puštimo proti steni ali kaki omari nafloniti, kolene nekoliko vkloniti, bedre nekoliko narasen vštaviti. Porodna pomožniza se spuſti pred shensko, zhe s' defnizo prejškati hozhe, na levo koleno, poloshi levizo na krishno felo, vzhasi tudi na trebuh, in pelja defnizo previdno, bres da bi oblazhila prevezh odsdignila, proti porodnim delom.

§. 209.

Leshé se porodne od sazhetka tretjiga porodniga zhafa, take, ki so she porodile, ino bolane, ki nemorejo ne ſtati ne ſedeti, prejšhejo. Shenska leshi ſploh na herbti, vpogne sgorni shivot nekoliko navſpred, rafpreſtre bedre, in jih nekoliko proti trebuhu vpogne; porodna pomožniza pelja potim per poſtelji ſtoje ali ſedé, roko pod odejo do porodnih delov.

§. 210.

V' ſedenji v' ſnoſhji poſtelje, ali navadniga ſtola se prejškujejo porodne k' konzu drugiga po-

rodniga zhafa, potim take, per katerih se je nagliga poroda bati, in vse tiste shenske, ki savoljo bolesni ne morejo ravno stati ali leshati; kakor se to per veliki slabosti, nagnjenju k' omedlevzam, kervotokih i t. d. godi. Shenska se mora tako posaditi, da se porodni deli nikjer ne sadevajo, in se roka lahko v' tiste peljati da.

§. 211.

Klezhé se prejiskuje le redko kdaj, zhe namrezh hozhemo do delov dosezhi, ki slo navspred ino nad framnimi kostmi leshijo. Shenska, ki bo prejiskana, se vpré v' posteli na kolena ino lakte, in porodna pomozhniza na strani stojé, spravi od sad roko do porodnih delov, med tim, da s' drugo roko visezhi trebuh podpré: sosebno je tedaj to prejiskanje potrebno, kadar materniza vegasto (povéshno) navsad leshi, kadar je nasaj vpognjena.

§. 212.

Svunajno prejiskanje je, sosebno kar medenizo sadene, ravno tako imenitno. kakor snotrajno; sosebno tedaj, kadar je treba skleniti, kakskna da je medeniza, she pré, kakor se govori od rodniga opravila. Svunajno prejiskanje se opravlja, nokoliko s' pomezhyjo pogleda, nekoljko s' pomozhyjo rok. S' ozhmi pregledamo zelo truplo, in vidimo, ko bi kje kaka svunajna popaka na njem bila, ki bi kako popazhenje na medenizi ali na spolnih udih napraviti samogla; in zhe hozhemo shensko sdsvunaj prejishati, tak nesemo ogreto sagernjeno roko na goli ali le tenko pokriti spodni shivot, in preishemo podobo ino obokanje trebuha, kakshnost popka, visokost materniga dnu in lego maternize. Zhe je stena trebuha tenka, se lega otroka tudi skos svunaj prejiskanja sposna. Potim se poloshijo konzi perstov na herbtishe, in se tikama po njem doli pelajo, svediti, ali ni kjé vpognjenje v' krishnim feli preveliko ali premajhino.

§. 213.

Svunajne obkraje medenize prejishati; se poloshita obé roke na robe ledne kosti, in se pre-

gleda, jeli oba enako visoko in narasen stojita. Se poloshi ena roka na sgorni del svete kosti, in druga na framni verh, da svemo, ali je medenizhno vhodishe došti prostorno, ali so framne kosti prav bokaste, zhe niso prevezh vtisnjene ali prevezh vun molezhe, in zhe svunajni porodni deli ne leshijo prevezh navspred ali navsad. Pavez se poloshi pod framni obok (isresek framne kosti) in fredni perst na oft kukovize, da se sposná, ali je framni obok došti obokast, ali ravni premernik ishodishta potrebno prostranost imá, in ali je kukoviza gibka. Sadnizh se postavi pavez na eden sedni gerb, in fredni perst na drugiga, svediti, ali sta oba gerba prav dalezh narasen, ali jeli poprezhni premernik ishodishta potrebno velikost imá. Per prejisiskanju siskov se siski vsamejo med konze perstov, in se dobro prejishe, ali so zherstvi ali uveli ofhlatafi, ali ni kakih oterdkov ali ran na njih, ali so berdovize dobro spodobljene, ali niso premajhne, pregloboko leshezhe, otekle ali ranjene; jeli se kaka mokrota is berdoviz is-tisniti da, ali ne, ali je obstretje bolj temnikašto kakor drugazhi i. t. d.

§. 214.

Snotrajno prejisikanje se opravlja vezhi del skos materno noshnizo, no le malokdaj skos ritno zhrevo. Shenfska prav stori, zhe pred prejisikanjom k' potrebi gré, se sprasni ino spolne dele, ko bi bili nefnashni, s' gobo ino mlazhno vodo ozhedi. Prejisikanje se pa zhveternato opravlja, namrezh: s' enim, dvema ali shtiremi perstmi bres pavza, ino s' zelo roko.

§. 215.

Snotrajno prejisikanje se skoraj vselaj s' enim samim perstom, in sploh s' kasavzom desnize opravlja, vender se mora vlaka porodna pomozhniza navaditi, da bo s' levizo ravno tako lahko prejiskovala. Potim, ko se je perst, sa prejisikanje odlozhen, dobro s' mastjo namasal, ino v' roko vpotegnili, se roka previdno, da se oblazhilo ne omashe, k' porodnim delom peljá, s' pavzom ino srednim per-

itom se odprejo framne uftnize, se poloshi potim konez kasavza na fpredni rob fredniga meſa, ſe peljá odsad pozhaſi v' materno noſhnizo, in ſe puſti po poti peljavne zherte (medenizhne ofi) rahlo nakviſhko derkniti, med tim da ſe proti ſadni ſteni noſhnize nekaj mozhneje kakor proti ſpredni pertifne. Pavez pride per tim na framni verh, drugi perſti pa, rafpreſterti na fredno meſo leſhati, in tako ſe fredno meſo puſti ob enim rahlo navkviſhko vtifniti, zhe je treba perſt poſebno viſoko peljati. Le per prejiſkanju na kolenih, kjer ſe roka odsad k' poroĉnim delom peljá, pride pavez tako, da na frednim meſi, in perſti, ki niſo k' prejiſkanju oberniti, kakor poſtavim, zhe zelo medenizo na tenko premeriti, ali obrazhanje pred-ſe vſeti, ali lego otroka prav ſpoſnati ſhelimo, tak ſe roka odſvunaj dobro s' matjo namashe, perſti v' kegel sloſhijo, tako da pavez v' fredo pride, in potim ſe med pozhaſnim ſukanjom po peljavni zherti (medenizhni ofi) v' materno noſhnizo peljá, tako, da je ſvunajno lize roke proti ſveti kóſti obernjeno. Le redko kdaj je treba, polovizo roke ali ſhtir perſte bres pavza ſa prejiſkanje oberniti.

§. 216.

Škos ſnotranjno prejiſkanje iſhemo napré ſpoſnati, kakſhna je materna noſhniza, jeli voſka ali ſhiroka, ſlo mozhivna, ſhleaſta ali ſuha, ſlo gerbanzhaſta ali ſuha, kervno-ſhilmih gerb i. t. d. v' nji. Dalej ſe prejiſkuje, kakſhni je materni vrat, ſoſebno njegova dolgoſt, debeloſt, terdoba ino lega; kakſhne ſo materne uſta, ino jeli ſo ſaperte ali odperte. Dalej ſe iſhe, ali je kak ſpredi leſhezhi del otroka oſhlatati, in kter, kak navpred leſhi, jeli ſhe viſoko ali ſhe niſko leſhi, jeli ſe da meſiti ali ne, jeli ſe kak ſadni mehir da otipati ali nobeden. Tudi ſe s' ſnotrajnim prejiſkanjom své, kakſhna je materna votlina, kakſhna je ſtreva, in kak ſe derſhi ali lozhi. Raſen tiga iſhemo po ſnotrajnim prejiſkanji ſvediti, kakſhni je ſnotrajni proſtor medenize (medenizhna votlina), ſoſebno, ali je do framniga verha mogozhe s' perſtmi priti, ino jeli ſe s' prejiſkajozhimi perſtmi ob ſtraneſ medenize, ali predi ſadevamo, kar vſelej preteſno

medenizo kashe; ali se kaki israfki v' medenizi snajdejo i. t. d. Potim, ko so se vfi deli, od kterih smo se hotli preprizhati, kar je mogozhe prejisfali, se persti ali roka sopet previdno is porodnih delov isvlezhejo, ino roka se sopet zhedno nasaj spravi bres pomasanja oblazhila ali odgrinjenja shenfke.

§. 217.

Le filno redko kdaj se fkos ritno zhrevo prejisfkuje, kakor postavim, zhe je materna noshniza le pretesna ali prezej sarafhena, ali per noshenju svunaj maternizhne votline i. t. d. Potim, ko se je ritno zhrevo popr  s' kliftiro isprasnilo, se spravi per legi na herbtu ali na strani, she bolj per slo-
nenju na koljenih ino laktih s' mastjó pomasani kasavez med pozhafnim fukanjom v' rit, in se peljá nekajko proti levi strani nakvisfko.

.SHTERTI RASDEL.

Od poroda.

Perva Postava.

Od sapopadka ino rasdelenja poroda.

§. 218.

Porod je opravilo shensfkgiga trupla, s' kterim jajze sad s' njegovim ovitkom od-se lozhiti, in po porodnih potih od-se spraviti ishe.

§. 219.

Porod je nastopik noshenja, kakor noshenje nastopik spozhetja. S' spozhetjom se lastovito shivlenje sad  sazhne, in s' porodom se dod la. Zhe na to toliko imenitno opravilo poglednemo, nam bo

kmalo ozhitno, da med vřimi opravki, ki se per sdravim zhloveki perpetijo, ni eniga, ki bi tako zhuden ino velik, tak redek ino silen, in sadnizh ne eniga, ki bi s' tolkimi teshavami ino nevarnostmi fklenjen bil, kakor ravno porod, kjer se, kar maternizo sadene, ravno vse nasprot godi, kakor v' nořhenji; sakaj materniza s' velikim rinjanjom otroka vun tiřhi, kteriga je v' nořhenji redila ino ofkerbovala, in se tako smanjřha, da kar ni vezha, kakor pred nořhenjom.

§. 220.

Porod pride fizer řploh po zelim is-teku nořhenja, vender ne vřelaj, ampak samore is enih ino drugih vsrokov poprej ino zelo řhe posnej priti. Rasdelimo torej porode po zhafu, v' kterim se pergodijo: v' negodne, sgodne, ino pregodne porode.

Negodni ali řkriveni porod se tiřti imenuje, ki v' prvih řheřtih meřzih ali pred ofem ino dvajřestim třednom nořhenja nařtopi. Otrozi pridejo řploh mertvi na řvřt, in zhe ravno vzhafi kako snameenje řhivlenja pokashejo, ře vender nemorejo per řhivlenji ohraniti.

Sgodni porod je tiřti, ki med ofem in dvajřtim ino ofem ino trideřetim třednom, ali v' sadnih treh meřzih nořhenja pride. Otrozi v' tim zhafu rojeni ře per řkerbni reji řhe dajo per řhivlenji ohraniti.

Godni porod ře sove pa tiřti, ki nařtopi po zelim is-teku nořhenja ali proti řhtirdeřetimu třednu nořhenja; en tředen vezh ali manj ne pomeni toljko.

Pregodni ali keřni porod ře pa pravi, da je tiřti, ki ře řhe le pergodí, kadar je zhaf nořhenja sa vřim řhe is-tekel. Ta perversřik pa zhes 3 — 4 tředne po is-teku nořhenja ne more sneřti. Narberřh je pa, da řo porodi, ktere keřne (posne) imenujemo, praviga zhafa, in da jim je le smota v' rajtanju zhafa, ali pa zelo goluřija perime keřnobe pervedla.

§. 221.

Porod nařtopi řhe řam od řebe řkos sa to řtvarene mozhi nature, kar ře vezhi del pergodí,

in potim se imenuje narurni porod; ali se pa le fkos umetno pomozh dopeljati da, in se imenuje potim umetni porod, ali porod fkos pomozh.

§. 222.

Se fhe rasdeli porod, da se mu pravi porod po redi, ali pa porod ne po redi. Porod po redi pravimo da je tifti, ki se s'famimi mōzhmi nature, in ne s' prevelikimi teshavami sa mater ino otroka dodéla. Porod ne po redi je pa tifti, zhe se le s' velikimi teshavami ino s' nevarnostjo sa mater ino otroka, ali zeló sa oba ispeljá, ali zhe se od nature fhe zeló ispeljati ne dá.

§. 223.

Potim, kak dolgo da terpijo, se porodi fhe delijo v' lehke ino teshke, hitre ino pozhasne, in po njihovim iskonzhanju v' frezhne ino nefrezhne, v' dokonzhane ino nedokonzhane; potim po fhte-vilu porojenih otrok v' edine ino mnoge porode. Srezhni je porod, zhe ni ne materno ne otrozhje sdravje v' nevarnosti; nefrezhni, zhe ni tako. Porod je iskonzhan ali dopolnjen, zhe fta otrok ino ftreva she popolnoma porojena; nefkonzhán, zhe so fhe kaki deli sadi, zhe je postavim le otrok porojen, ftreva fhe pa ne; ali zhe je od dvojzhkov fhe le eno dete porojeno.

Druga Postava.

Od vsrokov poroda, od bolov (bolesen) sploh, ino njihoviga rasdelenja.

§. 224.

Je noshenje per konzi, dete godno, materniza v' nar vezhim rastegnjenju, tak se v' nosezhi maternizi neka lastovita mozh isbudi, po kateri si materniza persadeva, se smanjlfhati ino stifniti, ino tako v' svoj poprejshni stan priti; ker se to pa le sgoditi samore, kadar je she jajze ispahnjeno, tak se tudi s' filo ispahne fkos medenizhno ftrugo ino

porodne dele, in se tak refhi od te rezhi, ki ji je sdaj sa nizh ino napoti, fkoraj ravno takó, kakor se ritno zhrevo ino fzavni mehir smanjfhata ino ftifneta, ino tako blato ino fzavnizo fprasnita, kadar fta jima she teshavna.

§. 225.

Vsroki tedaj, is katirih otrok s' svojimi deli vred is materniga telefa pride, fo: vkup-vlezhenje maternize, vkup-vlezhenje matrne noshnize ino vkup-vlezhenje trebuhovih mifhiz (trebuhove ftene). Pervi tih srokov porod nar bolj perganja; dva sadna fta fhe le proti konzu poroda delavna, in jih vzhafi k' iskonzhanju poroda fhe treba ni.

§. 226.

Vkup-vleke maternize se imenujejo bóli, sato, ker fo vezhi del s' bolezhinami sklenjene. Te vkup-vleke fo v' dnu maternize nar mozhneje, sakaj med tim, da se dnò vkup vlezhe, fe mora maternizhui vrat rastegniti, fkos to se potim matrne ufta odprejo, in kar je v' maternizi, se is-shene. Zhudno je pa per vfm tim, da se lastovita, v' nofhenju fhe pomnoshena mozh maternizhniga shivlenja k' konzu nofhenja in fhe zeló po smerti nofzhe. kdar she obeden drugi del trupla snamenja shivlenja nepokashe: fhe en zhaf obdershati samore; tako, da se otrozi tudi fhe po smerti matere vlezhi samogo.

§. 227.

Per vkup-vlekih maternize, med kterimi se na vse strani smanjsha, se ona stén jajzeta dotakne, in to prav slo: in tako se sgodi, da se jajze proti tiftimu delu ftifka, kjer ni le kar obenih vkup-vlek, ampak kjer se fploh na mestu vftavljanja vdájanje ino ras-fhirjenje proftora najde, namrezh proti maternim uftam, ki se fkos delo vkup-vlek zhedalje bolj odpirajo.

§. 228.

Boli nifo v' oblasti porodnize, ji je torej ravno tako malo mogozhe jih isklizati, kakor vftaviti.

Pa mozh bolov samore podpirati, zhe se napinja, kakor da bi k' potrebi shla. To uapinjanje imenujemo krezhanje, stiskanje, pomaganje, ali sdelavanje bolov, torej se tudi vse skup imenuje porodno opravilo.

§. 229.

Ker so tedaj vezhi del vkup-vleke maternize s' bolezhinami sklenjene, ki se boli imenujejo: satoraj se boli rasdelijo sploh po navadi v' prave ino neprave; oboji se morajo dobro raslozhiiti, ker is premenenja velika shkoda isvirati samore.

§. 230.

Pravi boli so prave vkup-vleke maternize, ki se v' njenim dnu sazhnejo, se po straneh doli vležejo, ino na maternim vratu nehajo (henjajo). Porodniza obzhuti per tim nar préje bolezhine v' kri-shu, ki se po spodnim shivotu ras-shirijo, ino proti framni okolizi vlezhejo, kjer stiskavni obzhutik naredijo. Boli od kraja ne dershijo dolgo, in se ponavljajo prav po redi od zhafa do zhafa, med tim, da si porodniza eno malo odahne. Ti medprostorji (prenehleji, Zwischenräume) terpijo od kraja prezej dolgo, perhajajo pa smeraj krajshi, blishej ko je porod, ker potim hitro eden sa drugim nastopajo, dalej terpijo ino bolj vijejo (bolijo). Bolezhina per vfaki boli od kraja rahlo pride, pa smeraj rafe, dokler na silo pride; potim pa spet pozhasi popufha, tak dolgo, da popufti. Zhe med bolom roko na okoljzo materniga dna denemo, tak obzhutimo, kak terda postane, se vkup-vlezhe ino vsdigne, materne ufta se pa nasprot odprejo, sadni mehir se napne, ali se naspred leshezhi del otroka napré pertifne. Oboje per prenehanju bolov spet henja.

§. 231.

Nepravi boli pa drusiga niso, ko bolezhine v' spodnim shivotu, ki is ene ino druge rezhi ishajati samogo; se pa vezhkrat s' pravimi boli spre-menjajo, zhe pertifnejo, kdar se porod perzhakuje. Pa per nepravih bolih prenehleji ne pridejo tako

po redi eden sa drugim, vezhi del dalej terpijo, ino bolj vijejo, ko pravi boli, in prenehajo sa dober zhař zeló ino zeló. Nimajo obeniga gotoviga ravnanja, ampak se vřtavijo na enim ali drugim feli řpodniga shivota. Materne uřta ino otrozhji deli se po njih nespremenijo, tek poroda ne gré po njih kar nizh naprej, in řhe berřh pořtaja, tudi se sazhetek pravih bolov řkos neprave rad vřtavlja. Zhe pravi ino ne pravi boli v' enim pridejo, tak jih imenujemo smeřhane bole.

§. 232.

Řhe se boli delijo: v' bole po redi, ino v' bole ne po redi. Boli po redi bodo tiřti, zhe se po redi, to je: po prezej enakih prenehlejih, řpet po-vernejo, zhe řo prave mozhi ino terpezhnosti, ino is maternizhniga dna k' maternim vřatu, ino maternim uřtam pertiřkajo. Boli ne po ředi řo pa drugi, ki ne prenehavajo po ředi, ki řo premozhni ali preřlabi, ki predolgo dershijo ali prehitro popuřtijo, ino obene prave řtese is maternizhniga dna proti maternim uřtam ne rasodévajo.

§. 233.

Vkup-vlezhenje materne noshnize řhe le potim nařtopi, zhe se řhe prezej nekaj is maternize v' materno noshnizo istiřhalo. Ona se potim na okroglo vkup-vlezhe ino tako řna porod pohitřiti.

§. 234.

Vkup-vleke trebuhovih miřhiz (terbuhove řtene), tudi trebuhoa řtiřka imenovane, řploh bolj porod perganjajo, kakor vkup-vleke materne noshnize. Zhe řhe namrezh porod gre k' konzu, in se bolj řilno pohujřhajo, tak se porodniza tiřhanja ino poganjanja ne more vezh řdershati. Ko pa to pozhne, ře trebuhoa řtena navnoter vlezhe, miřhiza (ópni-za, 3werchfell), to je mejna řtena med votlinami perř ino trebuha se doli pertiřne, in se tak v' maternizo dregne, da otroka řeshe is-se poganja.

§. 235.

Pravi boli se sŕhe dalej po zhaŕu njihoviga naŕtopa per porodu, ino po velikoŕti bolezhine delijo: v' napovedoŕvavne bole (grisenje, ŕhipanje), v' perpravljavne bole, v' prave porodne bole; v' ŕtrefavne (ŕklezhe, ali is-hodne bole), v' ŕtrevine bole, ki ŕe pa od bolov, ki ŕhe le potim v' otrozhji poŕteli pridejo, dobro raslozhiti morajo. Ti raslozhni porodni boli hitreji ali poŕneji eden ŕa drugim pridejo, in perneŕejo v' teku poroda poŕameŕhne ŕpremembe v' porodnih delih porodnize kakor tudi na otroku, in na delih, ki k' otroku ŕliŕhijo. Po tim ŕe mnogoteri zhaŕi poroda ŕhtejejo.

Trétja Poŕtava.

Od potrebnih okoljŕhin ŕa porod po redi, in njihovih ŕnamenjov.

§. 236.

Da ŕamore porod po redi priti, ŕo ene ino druge rezhi per porodnizi, otroku ino njegovih delih poŕtrebne. In porod nemore po redi naŕtopiti, ŕe tudi ne more po mozhéh nature dokonzhati, ino bres ŕhkode ŕa mater ino otroka is-tezhi, zhe ŕe ena ali druga naŕlednih rezhi greŕha.

§. 237.

Kar porodnizo ŕadene, je poŕrebno:

- 1) dobro ŕtorjena medeniza;
- 2) taka léga medenize, da poroda ne ŕadershava;
- 3) naturno ŕpodobljenje ino ŕdravje ŕhenŕkih porodnih delov;
- 4) takŕhna lega ŕhenŕkih porodnih udov, poŕŕebno pa maternize, kakor je poŕreba k' iŕkonzhanju porodu;
- 5) obeno ŕpremenenje ino obena bolescn drugih delov, ki v' medenizi porodne dele ŕaklapajo, ali

dalej prozh leshijo, fosebno pa tistih delov, ki porod poganjajo;

6) narurne vkup-vleke maternize, in fizer tolike, kolike so potrebne otroka skos medenizo pognati, to je: boli morajo po redi nastopiti, kdar se porod perblishuje, morajo ravno tako po redi oftati, in se pozhasi mnoshiti, ino se morajo od porodnize skos vkup-vleko trebuha podpirati;

7) tako sdravje porodnize, da se porod bres vstavljanja sgoditi samore:

8) nastop poroda ob takim zhasu, v' katerim se naturno ispahenje otroka ino njegovih delov sgoditi samore, to je: da je per nastopu poroda noshenje popolnoma is-teklo;

9) obena tako dolga terpejozhnost poroda, ki bi na sadnje iskonzhanje poroda vstavljala.

§. 238.

Kar otroka sadene, je potrebno:

1) more biti dobro spodobljen, ino fosebno tako velikost, ino takfshno glavo ino shivot imeti, da se po navadnim filenju mozhi skos dobro storjeno medenizo pognati samore;

2) mora po dolgim v' maternizi leshati, tak, da mora porojen biti s' glavo, ritjo ali nogami naprej;

3) tudi ne smé s' glavo ali ritjo vréd oben drugi del naprej leshati, ki bi pogón vstavljaj, ali nevarniga storiti samogel, postavim: ena ali obé roke, rame ali noge, s' glavo ali ritjo vréd nastopivshi popkov trak;

4) dete mora shiveti, ker bi se drugazhi savoljo smerti otroka delo poroda lahko vstavljalo.

§. 239.

Kar dele sadene, ki k' otroku slifhijo, je potrebno:

1) jajzhne mreene ne smejo ne pre mozhne ne pre flabe biti;

2) sadne vode v' maternizi mora toljko biti, kolikor nje je k' lehkimu is-teku poroda potreba;

3) streva mora taka biti, kakor gré, ne smé biti bliso maternih uft, ino ne smé pre terdno ali pre rahlo s' maternizo fklenjena biti;

4) popkov trak ne smé biti ne pre dolg, ne pre kratek, nesmé biti ovit okolj posamefnih delov otroka, ne vprepaden, in ne smé obenih refnizhnih voslov imeti;

5) lozhenje ino isgnanje streve se mora fkos laftno mozh nature sgoditi.

§. 240.

Kar je bilo od §. 237 do sdaj rezhenó, fhe ne isdela naturniga poroda, treba je fhe, da glava po redi navspred lesfi, da se porod bres velikiga filenja ino bres vse nevarnosti sa mater ino otroka pergodi, in da v' tistim zhasu noshenja nastopi, v' kterim je otrok tako israfel, da se njegovo lozhenje is maternize ino njegovo ispahnjenje bres nevarnosti sa oboje sgoditi samore.

§. 241.

Snamle nastopniga naturniga poroda niso take, da bi se bilo zhisto na-nje sanefsti, ampak le take, da ga samoremo vupati. Savupamo, da bo porod po naturi, zhe trebuh v' sadnim zhasu noshenja prav vpade, zhe je povfod dofti obokan, zhe se gibanje otroka le na eni strani ob enim obzhuti, naj fi bo na defni ali na levi, zhe se v' sazhetku poroda naturni boli napovejo, ino v' preteku poroda po redi terpijo: zhe se materne ufta med boli vgrosnejo ino okroglo odprejo: zhe posneji otrozhji mehir terdno ino okroglo napne: zhe se sa otrozhjim mehirjom otrokova glava ko okrogla terda rezh ofhlata, ino zhe na terdih ino mehkih porodnih delih, kakor tudi na maternim sdravji nizh ni nafkrish.

.Shterta Postava.

Od navadnih perkasenj, ki narurni preték poroda napovedujejo.

§. 242.

Sazhetek, tek ino odstopke frezhniga ino narurniga preteka poroda presoditi, se vsak porod v' petere porodne zhafse rasdeli:

1) v' zhaf sazhetka, ki terpi do dokonzhaniga salutja materniga vratu;

2) v' zhaf mehirja, ki nastopi s' odprenjom maternizhnih ust, ino terpi do raspozhenja mehirja;

3) v' zhaf glave (zhaf teka imenovan), v' kterim se vspred leshezhi del otroka doli vtisne;

4) v' zhaf is-hoda, v' kterim se dokonzhanje poroda otroka pergodi; in sadnizh

5) v' zhaf streve, v' kterim se streva is-shene.

§. 243.

Vfaki tih zhafov ni enako dolg, in se nosi po vezhi ali manji mozhi porodnih bolov; sploh terpita prva dva porodna zhafa, sosebno per tih, ki so pervizh na porodu, nar bolje.

§. 244.

Pervi porodni zhaf (zhaf sazhetka) nastopi per blishanju poroda, ino boli, ki sdaj pridejo, se napovedovavzi, napovedovavni boli, kreshzi ali shiplenzi imenujejo. Ti storijo neprijetno, obzhutno nateganje od krisha navdol proti framni okoljzi, hitro preletijo, ino od kraia dolgo prenehavajo. Trebuh navspred vpade she bolj, kakor v' sadnim zhasu noshenja, in ker se tudi spodni del maternize s' vspred leshezhim delom otroka she globokeje v' medenizhno votlino vgrosne, ino skos to szavni mehir ino ritno zhrevo stiska, tak imajo tudi porodne v' tim zhasu pogostno tishanje k' oboji potrebi. Per snotrajnim prejisikanju se najde, da je

sdaj maternizhna noshniza topleja, proftornifhi, da vezh shlese odlozha, da zela materniza terdneje zhes medenizhno vhodifhe stoji, da je materni vrat vef raftegnjen, tenek, in da fpređ leshezhi del otroka kapzi enako obdā; da fo materne ufta per pervizh porodnih vfe safute ino po okrajih ko papir tenke, ino ali fhe zhifto saperte, ali faj fhe malo odperte; per tih pa, ki fo she vezhkrat rodile, fe pa materne ufta she kar odkraja najdejo nekaj odperte, ino uftnize maternih uft oftanejo tovfhe ino bolj sabuhle (napuhnjene). V' preteku tiga porodniga zhafa fe materne ufta le filno pozhafi ino malo odpirajo, tako, da fo k' konzu tiftiga tolike, da fe fhe uvele jajzhne mreñe ofhlata-tati dajo. Druge snamenja, s' kterih fe nofezhi kakor napoveduje, da je porod bliso, kakor poftavim: da, zhe je poprē ferzhna ino na vfe perpravljena bila, sdaj nepokojna ino plafhna poftane, dajo malo fkleniti, ali je she sazhetik poroda pred durmi (dvermi). Pervi porodni zhaf per pervizh porodnih vfelaj dolgo terpi, od pol do zeliga dnē, vzhafi tudi vezh dnī, per tih, ki fo she vezhkrat rodile, je krajfhi.

§. 245.

Drugi porodni zhaf (zhaf mehirja) fe fpremlija od perpravljanjih bolov: ti fo fhe bolj bolezhhi, fe ras-fhirijo od krisha proti framni okoljzi, in tudi noter do kolena. Materne ufta fo sdaj mehkeje, fe bolj vdajo, ino fe sazheñe hitreje odpirati, med tim, da fe, fofebno zhe fo boli filno hudi, tam pa tam nekoliko pretergajo, ino ondi nekaj kervi ispuhfajo, ki fe s' shleso, ki od shenfke grē, smefha, tak je vfe vkup rudezho; pravijo potim: „snamnuje.“ Skos naprejterpezhe bole fe materniza, fofebno v' fvojim dnū smanjsha, in fkos to fe shene otrok s' otrozhjo vodo ino jajzhnimi mreñami naprej, in jajzhne mreñe fe shenejo v' materne ufta, kjer fe ofhlatajo kakor kak mehir; rezhejo potim: „Mehir je naftopil.“ Ta otrozhji mehir je od kraja uvel ino mehek, fe pa med boli vterdi, napne in poftane sa sagvosdo, s' ktero fe materne ufta pozhafi ino rahlo raftegujejo. Med

boli poftane materno dno terdo. ino vef trebnh napét, kdar pa prehenjajo, poftane sopet mehek, in vſpred leſhezhi otrozhji del ſe ſvunaj bolov po ſnotrajnim prejiſkanju ſ' njegovo lego vréd prezej raſložno ſpoſnati dá.

§. 246.

Proti konzu drugiga porodniga zhaſa ſo materne uſta ſploh ſhtiri perſte ſhiroko odperte, otrozhji mehir molí ſlo noter v' njé, ino oſtane tudi ſvunaj bolov terd ino napét. Tedej pravijo: „Otrozhji mehir je ſa pózhiti.“ Per enim tih pervih porodnih bolov bo otrozhji mehir pozhil, per zhemu ſe vzhaſi puhli pozh ſaſliſhi, ino ſe tiſta otrozhja voda, ki ſe je med glavo ino jajzhnimi mrenami ſnajdla, iſlije: timu pravijo: „vodni pozh.“ Ta porodni zhaſ ſe tedaj ſazhne ſ' ſazhetim odpiranjom maternih uſt, ino per naſtopu otrozhjiga mehirja, in ſe nehá ſ' mehirjovim pozhom. Je ſa perpravljjanje porodnih udov, ker ſe per tim materne uſta ino drugi porodni udje raſtegnejo, ſkos raſlito vodo ogladijo ino opovſijo, in ſe ſa ſkoſſpuſhenje otroka vrédijo. Tudi ta porodni zhaſ per pervizh porodnih vzhaſi prezej dolgo terpi, 8 do 12 ur dolgo, in jim je ſkoraj nar teſhavniſhi, ker ſo v' vednih bolezhinah, in ne obzhutijo, da bi porod kaj naprej ſhel.

§. 247.

Tretji porodni zhaſ (zhaſ teka) ſe ſazhne ſ' zelim odprenjom maternih uſt, ino mehirjovim pozhom, in boli, ki ſdaj naſtopijo, ſe pravi porodni boli, ali pertiſkajozhi boli imenujejo. Ti poſtanejo, potim ko je porodna ſkos pozhafni od-tek otrozhje vode kratko polaiſhanje dobila, mozhnejſhi, hujſhi, ſtanovitniſhi, ino hitreje eden ſa drugim predejo. Zeli ſhivot je ſdaj v' ſtiſki, porodna ſe ſazhne treſti, je perſilena, ſe vpreti ino ſa kaj perjeti, in per vſakim boli ſa pertiſniti, kar iſdelavanje bolov imenujemo. Zel ſhivot je vrozh, obras ruderzh, ſabuhel (napuhnjen), ozhi leſhezhe, glava vneta, ſerze ino ſhila mozhneje bijeta, porodni deli ſe bolj napihnejo, poſtanejo mehkeji, iſpuſhajo

vezh shlese, ino sadnizh se is zeliga telefa vrozli pot ispuſti.

§. 248.

Otrokova glava naſtopi v' sazhetku tretjiga porodniga zhafa v' odperte materne uſta, in zhe tak dalezh naprej pride, da ga materne uſta kakor venez (krona) obdajo, tak pravijo: „Glava ſtoji v' venzhanju (kronanju)“. Per enim tih pervih bolov potim ſe materne uſta zhiſto ſa otrokovo glavo naſaj potegnejo. Glava pride ſdaj ſhe globokeje v' medenizhno votlino, glavne koſti ſe iſtiſhijo ena zhes drugo, zela glava ſe ſdaljſha, in glavna koſha dobi gerbanze, ki ſavoljo velikiga ſtiſkanja otezhejo, ino na ſpredi leſhezhim deli glave oteklino naredijo, glavna oteklina imenovano, ki je toljko vezha, vezha ko je glava proti medenizhnim proſtoru, in huji ko ſo boli. Med takimi ſnamenjami ſe glava pozhaſama ſkos medenizhno votlino v' medenizhno is-hodiſhe tiſhi, tako, da na is-hodiſhu medenize tikama ſa ſvunajnimi porodnimi deli ſtoji, ino jo, zhe porodne dele enokoljko vſak-ſebi raspotegnemo, viditi ſamoremo. Je enkrat tam, tak je tudi tretji porodni zhaſ per kraji. Ta ſe sazhne ſ' pozhom mehirja, ino ſe dodela ſ' perkasanjom glave na medenizhnim is-hodiſhu: in terpi, zhe ſe porodu kaj ſoſebniga ne vſtavlja, pol ure do dveh ur, pa tudi po 3 — 4 ure.

§. 249.

Šterti porodni zhaſ (zhaſ is-hoda) ſe sazhne, kdar ſe glava med ſramnimi uſtnizami ſagleda; timu pravijo: „Glava pride v' ſareſo.“ Boli tiga zhafa ſe imenujejo preletajozhi, tudi ſtrefajozhi boli; in ti ſo nar bolj bolezhni, nar dalej poſtavajo, nar hitreji eden ſa drugim pridejo, ino plaſhnoſt ino nevolja porodne je zhes ſilo; ſe treſe in in terpezhe na zelim ſhivotu, in vedno jo navſpod tiſhi, kakor da bi morala k' potrebi iti. Nad glavo, ki ſe perkashe, ſe ſagleda, kako ſe per vſakim boli napré ſaſhene, in ko boli opuſti, ſopet nekoliko naſaj ſtopi, ſkos kar ſe ſramna ſklad zhedalje bolj ras-ſhiri; kakor hitro ſe pa enkrat vmed ſedno

gerbo, ali nar vezho prostranost framne skladi pershene, ne stopi po bolu nizh veliko nasaj. Vhodishe matrne noshnize se sdaljsiha, med tim, da se male framne uftnize v' njo potegnejo; kukoviza stopi nasaj, in fredno meso se od napré stopivshe glave slo rastegne, ino v' okroglini napré shene; ritno zhrevo se navspred stiska, in njegova odpertina se poprek potegne, vés framnih uftniz se po navadi per pervo-porodnih rasterga, in poslednizh permoli per enim prav hudim bolu glava skos rashirjeno vhodishe matrne noshnize; to imenujemo: »Preresá glave.« Sdaj nastopi kratek pozhitek. Per prihodnim bolu se pa obljižhje vezhi del po strani safukne, in plezha pridejo v' sareso, ino s' prereso plezh se vezhi del tudi kar hitro otrokov terfh perkashe, sa katerim she druga otrokova voda in nekaj kervi pride. Otrok svojo prizhejozhnost skoraj vselej skos en glasni krizh, ki vse preleti, na snanje dá, per katerim je dihanje od kraja she ne po redi, kmalo se pa popolnoma vrédi. Svesanje s' popkovim trakom je sdaj nepotrebno, in se toraj vezhi del odlozhi.

§. 250.

Shterti porodni zhas se sazhe s' sareso glave, ino se dokonzha s' popolnim is-stopom otroka, in kratko terpi, ker se sploh v' shtertizi, polovizi ure, ali k' vezhimu v' dveh urah dokonzha. Porodna vshiva sdaj gladek pozhitek, ki ji silno dobro dé (dene), in se prepusti svojimu neisrezhenimu maternimu veselju. Zhe so dvojzhki, tak nenastopi sdaj treblenje streve ali peti porodni zhas, ampak poprè se she drug otrok zhe je lega naturalna, po ravno takih perkasnih vleshe. Po dokonzhanim porodu she le boli streve nastopijo. Zhe je she vezh otrokov sadi, tak pride ravno toljko novih mehírjov, po katerih raspoku se otrozi kakor navadno vleshejo. Sadnizh, kadar so she vsi otrozi porojeni, gredo streve vse vkup prozh.

§. 251.

Peti porodni zhas (zhas streve) se kmalo po is-stopu otroka sazhe, in se nehá, kdar je vsa

streva prozh, in je od strevnih bolov spremljen. Kmalo po vlegi otroka pokoj, istrudenje ino sa en zhaš prenehanje vsih bolezhin nastopi. S' vlezheni materniza se potim med framnimi košmi ino popkom kakor kaka krugla nekaj na defno, velika kakor otrozhja glava, ofhlata. Kmalo pa, ko se vkup-vlezhenje (boli) maternize sazhe, se materniza she bolj smanjsha, skos to se materna potiza od maternizhnih sten lozhi, in se s' savihnenimi mrenami, jajzhnimi mrenami ino nekterimi kervnimi grudami skos materne usta v' medenizhno votlino ino skos is-hodishe poshene, kar se v' naturnim preteki v' shtertizi ali polovizi ure po porodu otroka godi. Sgubi se per tim opraviu sdaj vezh, sdaj manj kervi. Potim se materniza zhisto vkup potegne, in se nad sklenitvo framnih košti kakor kaka krugla, ko pest velika, ofhlata. Strevni boli niso ravno bolezhni, in per mladih, mozhnih ino pervizh porodnih preje nastopijo, kakor per slabih shenfskih, in takih, ki so she vezhkrat porodile. Kdar je streva odshla, je porod sa vsm dokonzhán.

Peta Postava.

Od otrokoviga hoda skos medenizo s' glavo naprej.

§. 152.

Otrok samore le tazhaš skos medenizo priti, zhe po dolgim v' maternizi leshi, ino tako s' sgornim ali spodnim delom shivota porod nastopi.

§. 153.

Nastopi otrok s' sgornim delom svojiga trupla porod, tak je glava ali obras napré gredezhi del. Zhe je pervo, tak se porod imenuje glavni porod, zhe je drugo, obrasni porod. Glavni porodi so po tim takim trojni:

1) Satelnikovi porodi, zhe mala mezhava bliso maternih ust leshi;

2) témenovi porodi, zhe se velika mezhava v' maternih uftih snajde; ali

3) obrasni porodi, zhe obras predi leshti. Zhe pa otrok s' svojim spodnim konzom porod nastopi, tak napréj leshti ali rit, ali kolena, ali noge, ino po tim se porodi imenujejo ritni, nogni ali kolenini porodi.

Zhe se pa kak drugi del godniga otroka naprej na materne ufta vftavi, tak porod nemore préje istezhi, da se otrokova lega fkos umetno pomozh spremeni.

§. 254.

Tukaj hozhemo le otrokov hod fkos medenizo s' glavo naprej spregledati. Kako se otrok s' naprej gredozhim obrasom, ritjo, koleni ino nogami fkos medenizo poshene, bomo k' vezhi saftopnosti fhe le ondi popisali, kjer se bo kasalo, kaj je per takih porodih opraviti.

§. 255.

Zhe glava otroka predi leshti, kar se med sto porodi sheft ino devedesetkrat sgodi, tak najdemo nar vezhkrat sadno stran glave ali satelnik proti predni medenizhni fteni obernjen; in satelnik stoji sato v' hodu fkos medenizo smeraj nar nishje; se toraj per prejiskanju nar leshej ofhlata. Zhe je porod tak, ga imenujemo satelnikov porod. Redkeje najdemo predni del glave (tème) proti predni medenizhni fteni obernjen, tako, da se per prejiskanju ta del nar leshej in nar raslozhnej ofhlata dá. Zhe je tako, tak imenujemo ta porod spredno-glavni porod (temenov porod).

§. 256.

Po vfakim tih dveh porodov stopi glava v' dveh raslozhnih legah v' medenizo, tako, da se sa vsm fhtiri glavne lége pergodijo.

§. 257.

Perva satelnikova lega. Per nastopu glave v' medenizhno vhodifhe je satelnik proti levi ponvi,

ino témen proti desni sklenitvi svéte kofti obrnjen. Per tim stoji satelnik nekaj globokeje, kakor zhelo. Stopi tedaj glava s' svojim ravnim premernikom v' prvi postranski premernik medenizhniga v'hodisha. Zhe stopi glava globokeje v' medenizhno votlino, tak se obrazha satelnik smeraj bolj navspred, tako da v' fredi male medenizhne votline v' okoljzi leve jajzhnate luknje stoji, in she le tedaj, kdar je bila glava doli do medenizhniga is-hodisha dognana, se oberne glava ravno navspred, in zhelo proti isvotlenju svéte kofti, tako, da ravni premernik glave v' ravni premernik medenizhniga is-hodisha stopi, vender she pa tudi med prereso glave satelnik na levo obrnjen ostane.

§. 258.

Mala ali sadna mezhava se per toj prvi satelnikovi légi v' prvim ino drugim porodnim zhasu v' okoljzi leviga sklepa ponve ofhlata; zhe je pa glava v' medenizhno votlino sderzhala, tak jo najdemo v' okoljzi leve jajzhnate luknje: in zhe je glava noter do medenizhniga is-hodisha perfhla, tak stoji mala mezhava vezhi del pod navsdol gredozho vejo leve framne kofti, vzhafi tudi v' fredi pod framnim obokom. Velika mezhava se per toj legi vezhi del ne da dosezhi, ker silno visoko in dalezhi navsad stoji.

§. 259.

Herbet otroka, ki je she v' medenizi, je per toj légi proti levi spredni trebuhoi strani porodne, perfa ino trebuh otroka so pa nasvad ino na desno obrnjene; rit ino noge pa leshijo v' maternim dnu nekaj na desno.

§. 260.

Zhe se tedaj glava otroka is medenizhniga is-hodisha poshene, tak se satelnik na framni obok vpre, per daljimu napré-teku poroda kolena od perf odstopijo, ino zhelo no obras derzhita zhes fredno meso naprej, tak da glava per svojim is-hodu is medenize kakor pol oboka (loka) popishe, ali po poti pelavne zherte (medenizhne ofi) naprej pride.

§. 261.

Ker glava s' svojim ravnim premernikom v' ravnim premerniku medenizhniga is-hodifha naprej ftopi, tak je oblizhje otroka v' sazhetku proti frednim mefn obernjeno. Plezha pa, ki v' medenizhni votlini v' poprezhnim premerniku stojijo, se per daljim derzhanju tak dolgo safukujejo, da v' ravni premernik pridejo, tako, da pride defno plezhe navspred, levo pa navsad, fkos kaj oblizhje otroka proti defnmu bedru porodne obernjeno postane. Tisto plezhe, ki stoji navspred, se per daljim derzhanju otroka pod framni obok vpre, ino sadno se fuzhe zhes fvelo kost ino fredno mefo naprej. Drugi shivot pride potim navadno bres daljiga fukanja naglo naprej.

§. 262.

Druga satilnikova lega. Per nastopu glave v' medenizhno vhodifhe je obernjen satilnik proti defni ponvi, témen pa proti levi fklenitvi fvelte kosti, per zhim sopet satilnik nekoljko nishje ko zhelo stoji. Glava tukaj ftopi s' svojim ravnim premernikom v' drugi poftranski premernik medenizhniga vhodifha. Per daljim derzhanju glave se pa satilnik ravno tak oberne, kakor per prvi satilnikovi legi, namrezh, pozhafama navspred, tako, da se per medenizhnim is-hodu ali v' fredi pod framnim obokom, ali pa nekaj na defno obernjen snajde.

§. 263.

Mala mezhava je per tej satilnikovi legi od kraja v' okoljzi defniga fklepa ponve, per globokeji legi glave na defni jajzhnati luknji, ino per njenim is-ftopu pod navspod gredezho vejo defne framne kosti, redkeje v' fredi pod framnim obokom offhlatati. Velika mezhava se tudi v' tej legi, ker pre visoko ino prevezh sadi stoji, ne da lahko dosezhi.

§. 264.

Herbet otroka je navspred ino na defno obernjen, perfa ino trebul pa navsad ino na levo, ino rit s' nogami leschi na levi fstrani materniga dna.

§. 265.

Is-stop otroka se tukaj zhišto tako godi, kakor per prvi satilnikovi legi, le da levo plezhe pod framni obok pride, desno pa na fredno mešo, ino obras se oberne po sderzhanju glave proti levi bedri porodne.

§. 266.

Te dve satilnikove lege storita nar boljši pretek poroda, ne tako dobre sta pa dve témenove, ki sdaj nastopita.

§. 267.

Perva témenova lega. Per nastopu glave v' medenizhno vhodishe je zhelo proti levi ponvi obernjeno, satilnik pa proti desni fklembi svete kosti; v' daljim teku poroda se zhelo zhedalje bolj navspred obrazha, tako, da na is-hodishu medenize skoraj v' fredno pod framni obok pride, se tam vpre, in da satilnik potim nad isvotlenje svete kosti ino nad fredno mešo pride. Po glavni vlegi se oberne oblzhje proti levima bedru porodne, in levo plezhe se navspred, desno pa navsad saverti.

§. 268.

Velika mezhava se v' sazhetku poroda v' okoljzi leviga fklepa ponve raslozhno ofhlata, tudi do male mezhave se v' tej legi vzhafi, desi ravno teshavno v' okoljzi desne fklembi svete kosti dofeshe. Per globokeji legi glave najdemo veliko mezhavo na levi jajzhnati luknji, in per is-stopu pod navspod gredezho vejo leve framne kosti. Obras ino trebuh otroka, ki je she v' maternizi, sta navspred ino na levo, herbet ino rit pa navsad ino na desno obernjena. Tudi tukaj se v'grosne satilnik nekaj globokeje, ino zhelufti she bolj bliso perf pridejo; zhe se tedaj glava skos porodne bole she globokeje v' medenizo poshene, tak se satilnik tako dolgo proti isvotlini svete kosti obrazha, dokler zhelo, ki se spredi od leve na desno mešo, v' kralini obok pride.

§. 269.

Druga temenova lega. V' sazhetku je téme (zhelo) proti defni ponvi obrnjeno, satilnik pa proti levi fklembi svete kosti. Posneje se zhelo zhedalje bolj navspred obrazha, tako, da na ishodishu medenize, fkoraj v' fredo pod framni bok pride, ino tako, kakor v' prvi temenovi legi istopi. Po vlesheni glavi se oberne obras proti defnimu bedru porodne, in defno plezhe pride pod framni bok (obok), levo pa na fredno mefo.

§. 270.

Velika mezhava se od kraja poroda na defnim fklepu ponve ofhlata, do male mezhave se pa teshje pride, ino stoji v' okoljzi leviga fklepanja svete kosti. Kadar glava globokeje derkne, najdemo veliko mezhavo v' okoljzi defne jajzhnate ljuknje; in per is-stopu pod navsdol gredozho vejo defne framne kosti. Obras ino trebuh otroka, ki je she v' maternizi, sta na defno, herbet ino rit pa na levo obrnjena.

§. 271.

Per temenovih legah gre porod sploh bolj pozhafi ino bolj teshavno naprej, ker se, zhe temen naprej pride, glavne kosti ne istifhijo tak dobro ena verh druge, kakor zhe satilnik pride naprej, ker shirje zhelo ne vstopi tak dobro v' isvotlino, kakor bolj vosek satilnik, in ker satilnik per temenovih legah veliko teshje zhes fredno mefo pride, satorej se mora fredno mefo savoljo vezhe nevarnosti vterganja posebno dobro podpreti.

§. 272.

Samorejo se tudi vzhafi temenove lege v' satilnikove lege preverzhi, zhe se namrezh zhelo, namesto da bi se od leviga ali defniga fklepa ponve navspred obrnjilo, navsad proti levi ali defni fklembi svete kosti oberne. Spremeni se v' tej permeri prva temenova lega v' drugo satelnikovo lego, in druga temenova lega v' prvo satilnikovo lego.

§. 273.

Zhe premislino otrokov hod skos medenizo, prav kakor gré, tak najdemo, da se glava od svojiga vhoda v' medenizo noter do svojiga is-hoda vedno po malim safukuje, in to sato, ker si natura persadeva, glavo smeraj v' prostornisbi premernik medenize spraviti. Sagledamo dalej, da otrok ne pride po ravnim potu is medenize naprej, ampak to se sgodi po vpognjeni zherti ali po poti medenizhne ofi.

Shefta Postava.

Od sadershanja porodne pomozhnize ob naturnim porodu.

§. 274.

Pomozh, ki se tukaj podeli, obstoji le v' tim, da se per porodnim opravilu snashnost ino polajfhanje ofkerbi, imá namen, hudih nakluzhb prevarvati, in tak mater ino otroka pred nevarnostjo okovariti.

§. 275.

Porodi, ki so zhisto ino sa vsm po redi, se fami od seb' skos naturene mozhi iskonzhajo; porodna pomozhniza nima sraven drujiga opravka, ko naturo v' njenim persadevanju podpirati, in vmes pertiskajozhe shkodljivosti med porodom odpravljati. Porodna pomozhniza torej nima po otroka iti, in ga na svetlo siliti, ampak ga le sprejeti. Varje se torej naj, vezh storiti hteti, kakor je potrebno, in naj se ne da ne skos profhnje ne skos toshovanje porodne k' presarani ali narobni pomozhi sapeljati.

§. 276.

Pomozh, ktero porodna pomozhniza porodni shenski prav sa prav podeliti imá, obstoji v' tim, da porodno podvuzhi, kak se imá v' porodu nositi,

da porod, kar je mogozhe, polajfha, in 'da vfo nevarnost od matere ino otroka vftavlja ti fhe.

§. 277.

Porodna pomozhniza mora dobro prefoditi snati, ali ino kdaj je njena pomozh per porodu potrebna, da jo po pravi redi mirno ino s' pravim premiffhlenjom podeliti samore. To, kar pomozhniza po fvojim nar boljim vedenju ino snanju sa potrebno dershi, naj ferzhno fteri, in naj se ne pufti fkos doftokrat negodno fvetvanje tak imenitnih svedenih shen, ali vse prefkerbnih shlahtifhkih ljudi v' fvojim opravilu motiti, ali sapeljati, da bi porodni kaj fvetvala, kar se ni v' fholi vuzbila, in s' zhimur bi mater ino otroka na nizh fpravila. Porodna pomozhniza naj ne mifli, da se mora per naftopu fvoje flushbe fkos vdajavnost (persaneflivost) ljudem perkupiti: fkos ferzhnost, refnost ino varno rasumnost v' fvojih opraviilih bo smeraj prej fvoj namen dosegla, in fi favupanje porodnih perdobila.

§. 278.

Zhe bo porodna pomozhniza, naj bo po dué ali po nozhi, k' kaki porodni poklizana, tak naj hitro vsemi vse tisto orodje ino perpomozhke, s' febó, ki fo per vfakim porodu potrebni, da bo samogla vselej nar hitrejo ino nar boljfo pomozh podeliti; mora tedaj vselej te le rezhi s' febó vseti:

1) Kofitrafto derfklo (zinafto kliftirfhprizeljzo) sa odrafhene s' kofteno zevko.

2) Majhno kofitrafto derfklo sa otroke, ki samore fkos savertanje (safhrajfjanje) matrne zevi sa materno derfklo, in v' fili tudi sa kerft otroka v' maternim telefi napravljena biti.

3) Shkarje, ravne ali nekoliko vflozhene sa odresanje popkoviga traka, ki morajo pa na konzéh namefto fhpizhafte, vokrogfhene biti.

4) Vezh trakzov, ene zherte fhirokih, ino fhtertizo prazha (lahta, vatla), nar bolj je, zhe fo tkani, sa prevesanje popkoviga traka; niti ali fhpagovna pa nifo sa to, ker bi snali popkov trak pre-resati.

5) Eno shenfko pipizo, imenovano katéter.

6) Dve okolj dveh prazhov dolge tkane ali spletene obrazhne sanjke, ki na enim konzu uho imeti moreta, da se drugi konez skos vdéne.

7) Vmivno gobo sa vmivati ino zhediti mater ino otroka.

8) Ene kofze gobe sa ogenj, da se kri vstavi, ki tezhe is rasterganih porodov popkoviga traka ali zhe vosli kervnih shilj pozhijo.

9) Eno mehko kertazho, ali kofez slanéla.

10) Tudi je dobro, zhe porodna pomozhniza v' dobro sataknjenih steklenizah (glashkih) nekaj salmiakovza, jelenovza, hofmanovza, dobriga vinfki-ga ozeta (jesiha) sa sbrihtanje s' febó imá; potim malo steklenizo sladkovza (zimetovza), nekaj gomiljz, melife, mete, albesha i. t. d.

'Te rezhi mora porodna pomozhniza v' kaki majhini shkrinzi smeraj skup imeti, ino gledati, da ni obena popazhena, da ji ne bo treba jih she le okolj ifkati, kdar jo kdo poklizhe. Tudi mora porodna pomozhniza, kdar se pred spanjom rasspravlja, vso oblazhilo, po lepi redi vkup sloshiti, da ga tudi v' temi na enkrat najde, in kar berfsh odriniti samore, zhe kdo po nozhi njeno pomozh ifhe.

§. 279.

Zhe se porodna pomozhniza k' nofezhi poklizhe, tak naj ifhe, kakor hitro do nje pride, vse nepotrebne ludi, vender spodobno, is hifhe ispraviti, rasen dveh shenf, ktere si sa streshbo obdershi, in ktere si porodniza sama isbrati sna; tudi naj gleda, da ko bi kakfshna shival, ali kakfshna prevezh difhezha rezh, kakor zvetlize (roshe) i. t. d., in vse rezhi, ki proftor v' porodni hifhi jemljejo, ispot pridejo. Skerbeti mora, da hifha nebo pretopla ali premersla, da tudi ne bo mokrotna, ino da imá sdravi zhifsti srak (luft). Okna se morajo, fofebno, zhe so proti zefsti ali potu, obvesiti. Potim naj vkashe, da bo mersle ino tople vode toljko perpravljene, koljkor nje je treba, tudi zhifstiga olja ali maffa sa perfte namasati, sa pokrepzhanje pa nekaj vina ino ózeta.

§. 280.

Med tim perpravljanjom naj ifhe porodna pomozhniza isprafhati, ali fe je porod she sazhel, kak dolgo she terpi, ino kak dalezh je she prifhel, jeli fo pravi, alj pa le nepravi boli poleg, jeli fe je porodna v' nofhenju dobro pozhutila, ali pa snabiti kakfhne teshave ali bolesni terpela; alj je tudi israjtala, in zhe ni tako, kaj bi bilo pre-sarani porod perpeljalo, jeli je she le pervizh na porodu, ali je she vezhkrat bila; in zhe je she vezhkrat bila, kako fo fe porodi isnofili, ali ni nizh v' mef perfhlo, kar bi ne bilo po redi; in kako ji je v' otrozhji posteli fhlo. Pervizh porodnim fe mora potim eno koljko tek poroda raspovedati, da fe ne bodo zhes kaj neprevideniga v'ftrafhile.

§. 281.

Po v'fim tim fe porodna svunaj ino snotraj pre-jifhe, in gledati je per tim opravili nar bolj, kak vifok in kakfhin je trebuh odsvunaj, kako leshi materniza, in kak fe medenizhine kofiti fklepajo, kakfhna je materna noshniza, kakfhnen materni vrat, ino kakfhne fo materne ufta, kdaj je porod naftopil, kakó fprei leshezhi otrozhji deli leshijo, in kako zeli otrok leshi.

§. 282.

Se je porodna pomozhniza preprizhala, da fe je porod v' refnizi sazhel, in fe snajde porodna she v' pervim porodnim zhafu, tak fe ji kar hitro drifkla (kliftira) da, narejena is mlazhne vode ino ene ali dveh shliz olja. Skos to fe ritno zhrevo isprasni, medenizhna votlina isdalifha; porodni fe ftrah odvsame, da bi per porodu blato famo od fe od nje fhlo; in zhe tudi blata ni v' zhrevesu, tak pa drifflanje omehzhi in k' porodu filno pomaga. Tudi fe mora porodna opomniti, da naj fzavno vodo ispufti, in ko bi kje otrozhja glava prevezh na fzavno zev tifhala, da bi fe sa voljo tiga voda ispuftiti ne mogla, tak fe mora otrozhja glava s' dvema perftoma, med tim, da porodniza na herbtu leshi, enokoljko kvifhko vsdigniti; in zhe she to

ne pomaga, tak se mora izavniza s' katetrom ispuštiti.

§. 283.

Porodna mora vse stiskavne ino pretesne oblažila ispot' djati, kakor prevesavnike, terdno sa-vesane suknje, podvese, vratne robze, in jih mora samenjati s' lehkimi, prostranimi ino toplimi oblažili. Lafje se raszhefhejo, rahlo spletejo ino s' mehko avbizo pokrijejo. Je porodna s' voslami kervnih shil na bedrih ali nogah obdana, ki raspozhiti hozhejo, tak se s' povijom nekoliko terdno ovijejo.

§. 284.

Porodna pomozhniza naj fkerbi, med tim sa potrebno pertnino, sa postelo sa mater ino otroka, kterih bo med porodom treba; kakor sa eno snashno frajzo (robazho), sa ene rjuhe (pertize, plahte), rozhnike (šandtuč) i. t. d., ki pa nesmejo she le isperila priti; tudi si naj isbere perpravno posodo sa otroka kópati (kodunjze); in zhe previdi, da bo porod she v' nozh terpel: tak naj fkerbi sa potrebno fhtevilo svezhave.

§. 285.

V' pervim porodnim zhasu se naj porodna po svoji volji sprehaja, sedi ali leshi, k' legi jo pa ja ne filiti, ker drugazhi porodne, zhe porod pre dolgo terpi, savoljo dolgiga leshanja nevoljne postanejo, dete veliko poprej perzhakujejo, in tako perloshnost dobijo, she sdaj bole (popadke) izdelavati, potim pa na zhas, v' kterim porodne okolj hoditi smejo, toljko neporajtajo.

§. 286.

Zhe hozhe porodna she kaj vshiti, tak se ji smejo le lahke jedi, kakor redke polivke (juhe, shupe), kuhani sad i. t. d. dovoliti. Sa pijazho je nar bolji voda, vzhasi voda s' mlekom, limonovi fok, malovni fok i. t. d. s' vodo smefhan, in sa bolj flabe porodnize tudi voda s' nekoliko vinom. Narbolj se pa ima sdershati vsih jedi ino pijazh.

ki prevezh grejejo, fofebno shganja, flivovze ali možniga kafeta (kakor je na kmetih fhe kjer bodi fhega); v' pervim porodnim zhafu se pred timi rezhmi ne more sadofiti fvariti, ker se fkos te rezhi filno lahko možni kervotoki, smert otroka ino hude okolifhine sa porodnizo nakluzhiti samogo. Tudi se obeno sdravilo, ki greje, in se po flabi fhegi bres sdravnikoviga vkasila porodnim davlje, da bi poprej porodile, k' temu oberniti nefmé.

§. 287.

Se je porodna pomozhniza po enim ino drugim preijfkanju preprizhala, da je drugi porodni zhaf bliso, ali da fo se matrne ufta sdaljfhale, ino otrozhji mehír naftopil, tak se mora, zhe se fhe ni sgodilo, poftelj sa porod perpraviti.

§. 288.

Vezh vftavk je she na porod perporozhalo. Alj, ftati prevezh prime, in je nevarno, doli pozhinjati, je gerdo ino nefnashno, po konzi fedeti sdaljfhala porod, in je tudi nevarno, klezhati in se ob roke ali lakti vpreti, se ne da dolgo preftati, in porod bi tud pre pozhafi naprej fhel. Nar boljsha in nar varnishhi lega med porodom je na herbtu, vzhafi tudi na ftrani. Na herbtu leshati se naj perporozhi she tudi v' enim poprejfhnih porodnih zhafov, zhe trebuh kaj zhes vifi, ravno tako se per v' nagnenju materniga dna na eno ftran naj leshi na nafprotno ftran.

§. 289.

Defi ravno porodna na vfakim mefti roditi samore, tak se to vender sgodi varnishhi ino leshje na pofteli, nalafh sa porod perpravljani. Laftnofti, ktere dobra porodna poftelja imeti mora, fo te le :

1) Mora biti taka, da porodna na nji lahko terdno, na pol leshi, da samore per bolu noge vpreti, in dobro poprijeti, po vfakim bolu pa fi odehniti ino pozhiti.

2) Ne fmé isderzhanja otroka vftavljati, ampak mu k' timu perpomozhi.

3) Mora taka biti, da se k' prevarvanju nevarnosti potrebna pomozh lahko podeli.

§. 290.

Nar navadnishi so sa porod porodni stoli, ali porodne postele; boljsha je pa smeraj postel. Da bo postel sa porod bolj perpravna, je dobro, jo bolj v' fredo hifhe pomakniti, da se lahko okolj ino okolj nje gré; zhe se pa to ne da, tak moreta saj desna stran in pa snoshje postele prosto stati. V' postel se poloshi flamniza, po një vajshenza is konjske shinje, zhe pa vajshnize ni, tak se pa she druga flamniza na pervo poloshi, v' kateri sna tudi resanza sahita biti; pernate postele pa niso sa to. Ondi, kam imá rit priti, se poloshi povosheno platno ali ufnje; zhe ga pa ni, kos stariga platna vezh gibé, in zhes vse to se pregerne pertizh, kteriga freds se fopet she pokrije s' drugim pertizhom, kjé sheft ali ofem gibé sloshenim. Ondi, kjer krish porodnize pride, se okrogel vsglavnik (polshter) poloshi, tudi glava ino herbet porodne se s' potrebnimi vsglavniki podpre, in fizer tako, da porodna od kraja fizer napol sedi, proti konzmu poroda se pa spet nekaj vsglavnikov odvsame. Na oba postelna stebriža v' snoshji se en rozhnik ofuzhe, da je porodni per sdelavanju bolov sa poprijetje, noge pa samore v' snoshje vpirati; in ko bi ne mogla do njega dosezhi, se pa majhino podnogalo (pruzhiza) vpredi dene, in s' zhim pokrije. Odeja, s' ktero se porodna odéne, naj bo fredno topla, in pa ne teshka.

§. 291.

Takshno leshifhe je bolje, ko vfako drugo, sato, ker ni treba po porodu shenfsko v' drugo postel spravljati, ampak se ta postela skos varno odjemavanje vsglavnikov, nepotrebnih podlog ino vfiga, kar je pod njo mokro, ino skos pod-devanje vezh gibé slosheniga ino pregretiga perta lahko v' otrozhjo postel predela: tudi sato, ker se povsod, hitro ino bres vfiga strofhka (koshljanja) napraviti da; ker se porodna ne prehladi tako lahko; ker se pred njo porodna ne prestrafhi; ker na njoj vse, tudi

nar slabše shenske poroditi samorejo; in ker se zelo lahko v' poprežno postel predela, ko bi toovoljo nmetniga perpravila sa porod bilo potrebno.

§. 292.

Porodni stol je she sizer tam pa tam v' navadi v' domishljenju, da se v' njem leshej in hitreje poroditi da; alj to je vun ino vun prasno. Nasprot je porodni stol skoraj vsaki porodni neprilesen, ino ima nekaj strashniga v' sebi sa siroto. njegova raba (nuzanije, shpoganje) velikokrat shkodljivo prehlajenje, kervotoke, prepad materne noshnize ino maternize, savihanje maternize, preterganje sredniga mefa, in zhe porodna pomozhniza ni prav slo pasna. she dosti drusih nevarnost sa mater ino otroka s' sebo pernese. Je torej dolshnest porodne pomozhnize porodne, ki bi she porodni stol rajshi imele, podvuzhiti, in zhe je mogozhe, shkerbeti, da bodo vse porodne v' posteli rodile.

§. 293.

Porodna se ima she le potim v' porodno leshi-she spraviti, zhe je otrozhji mehir sa pozhati, ali drugi porodni zhas k' konzu gre. Slabe, bolehe ino pa take shenske, ki imajo prostrano medenizo, in per kterih se je prehitriga poroda bati, se she morajo v' sazhetku drugiga porodniga zhafa vlezhi; nasprot se pa shenskam, ki imajo pre tesno medenizo, ino takim, per kterih porod pozhasi naprej gre, she tudi potim sme perpuftiti, se sprehajati, ko je she mehir pozhil.

§. 294.

Prav shkodljivo je, she v' drugim porodnim zhafu porodni perpuftiti, da bi popadke isdelavala, ker to pred popolnim odpertju maternih uft nizhe-sar nepomaga. Lehko se pa skos presarano per-tiskanje permeri, da mehir presarano pozhi, in da skos to porod prepozhasen ino bolj teshaven postane; da porodniza pre hitro ob potrebno pomozh pride, tako da posnejih bolov vezh podpirati nemore; in ker se materniza prevezh vpcha, tak tudi po porodu streve dolgo ni, lahko pa hudi kervotoki perderejo.

§. 295.

Drugi porodni zhaſ vezhkrat dolgo terpi, po-
padki ſo filno bolezihi; in ſame porodne vezhkrat
ne mogo ſposnati, da bi porod kaj naprej ſhel.
Poſtanejo tedaj nevolne, in vedno popraſhujejo,
ali bo ſhe dolgo tako, in kdaj bodo enkrat otroka
vidile? Naj ſe varje porodna pomozhniza, ji na to
na ravnoſt odgovoriti, ker ſe lahko tudi per nar
vezhi ras-snanofiti od dodelanja porodoviga lajha-
mo (vkanimo); porodna bi le nepokojna poſtala:
vſe ſavupanje do pomozhnize ſgubi, zhe ſe porod
dalje vlezhe, kakor je bilo rezhen. Zhe pomozh-
niza previdi, da ſe bo porod dolgo vlekel, tak je
nar bolje, to porodnizi povedati, jo pa tudi ſtim
tolaſhiti, da pozhafni porod smeraj bolj naſtopke
ima, kakor pa hiter, da hitri porodi niſo vſelaj
frezhni, ampak doſtikrat ſ' velikimi nevarnoſtimi
ſa mater ino otroka ſklenjeni.

§. 296.

V' porodni hiſhi ne ſmé, ne ſama porodna po-
mozhniza, ne njene ſtreſhazhke pergodbe od teſh-
kih porodov perpovedovati, ker bi ſe ſkos to po-
rodniza ſplaſhila, in tudi od ſvojiga poroda nar
hujſho perzhakovala. Naſprot mora porodna po-
mozhniza gledati, da ſ' pametnimi beſedami porod-
nizi vſo bojezhnoſt odvsame; gledati, da ji ſerze
da, ino ſavupanje frezhniga is-teka v' nji vterdi.

§. 297.

So boli hudi, ino pridejo hitro eden ſa dru-
gim, tak mora porodna pomozhniza vezhkrat, pa
vſelaj, kdar bolj prehenja, ſnotraj prejiſkati, da
ſe od teka poroda preprizha, mora pa gledati, da
ſe rahlo dotika, da kje otrozhjiga mehirja preſa-
rano ne preterga. Prevezh prejiſkovati je pa ſhkod-
ljivo, ker ſe prevezh ſhleſe is materne noſhnize
ſpravi, tako, da je potim vrozha, ſuha ino bolezh.

§. 298.

Kadar ſe drugi zhaſ poroda iſkonzhava, tak
ſhe porodna pomozhniza enkrat naj ſpregleda, ko

bi kjé kake rezhi per rokah ne bilo, ktere ji je med porodom ali po porodu treba, da ne pride potim v' fitnobo, kdar she vezh od porodne ne smeje. Je otrozhji mehir she sa raspozhati, tak naj porodni vkashe, da se bo vlegla, in ji naj mehek pert ali pa veliko v' toplo vodo namozheno ino potim spet oshmito gobo na porodne dele poloshi, da bo voda noter oftala, kdar mehir pokne. Tudi mora pomozhniza dobro gledati, kakshna voda pertezhe, in koljko je kaj je. Slo shkodljiva je shEGA, ki je she kjer bodi, s' nohtmi ali s' kako drugo shpizhaftjo rezhjo mehir raszhfniti, in tako po fili vodo ispuftiti. To se nikak ne sme sgoditi: sakaj zhe otrozhja voda prevred istezhe, bodo porodni deli sopet suhi, pré ko bo otrok skos. Porod skos to ne bo le kar filno bolezh, ampak bo tudi bolj samudén. Prepusti se naj torej naturi, mehirjovo mreno predreti.

§. 299.

V' tretjim porodnim zhafi mora porodna pomozhniza na tanko preiskati, da prav své, alj v' refnizi glava navspred leshi, zhe ni kak drugi del poleg, in v' kaki legi je proti medenizi. Hitro po mehirjovim pozhu se to nar leshje sposna, ker se s' konz perstov lahko odkrita glaviza dofeshe, ko she ni globoko v' malo medenizo sderzhala, tako she niso glavne kofiti ena verh druge stopile, se she ni obena glavna otekljina storila, in se toraj shivi ino mezhave nar raslozhnishi ofhlatati dajo. Slo, ino prav slo je gledati treba, da porodna pomozhnizi ta zhafek s' preiskanjom ne samudi, ker bi drugazhi lahko v' dvomu oftala, kako otrok leshi; is zhesar pa dofti velike nevarnosti sa mater ino otroka ishajati samoge.

§. 300.

Zhe luknja, ki je na jajzhnih mrenah, ni toljka, da bi se otrozhja voda skos is-tezhi samogla, se mora nekoliko prostranishi natergati, da se ne bodo mrene pred glavo naprej istihale, in da se streva prevred neodlozhi. Se je tedaj porodna pomozhniza preprizhala, da ima glava naturno lego, naj prepusti porod naturnim mozhém, in se naj sdershi

prevelikiga prejškanja. Sosebno fhkodljivo je rastegovanje mehkih porodnih delov, ki ga nespametne babe is tiga namena sazhnejo, da bi porodni deli bili bolj prostrani, in da bi otrok leslje fkos mogel. Skos to se pa le nepotrebne bolezhine delajo, otok, ranjenje, prifad na porodne dele perpelja, in sderzhanje otroka isteshi.

§. 301.

Boli, ki po raspozhu mehirja in po popolnim odpertju maternih ust hujshi nastopijo, se snajo, zhe porodnizo opomina, rahlo isdeljavati. Porodna poprime s' obema rokama rozhnike, ki so na shpam-petovih fteberzih v' snoshji vterdeni (ali zhe jih ni, postelne strani ali fsheshavke), ópre noge v' snoshje, vpogne sgorni shivot nekaj navspred, glavo proti perfam, sadershi fapo, ino pertifhi per vfakim bolu rahlo navdol, kakor da bi k' sadni potrebi hotla. Kakor hitro popadek prenehá, mora tudi porodna delati prenehati, in si do drugiga popadka nove mozhi nabirati, sploh ne smé ifkati, da bi fkos preveliko filenje porod prehitrila; sakaj enkrat she to nizh nepomaga, dalej bi se pa ftreva lahko prevred odtergala, in bi se lahko kervotoki, maternizhni prifad no tudi lahko rafterganje mater-nize dopeljalo. Ravne te fhkode snajo tisto sadeti, ki se v' porodu nevoljno sem ter tje po posteli premetuje, ali prevezh jezhí.

§. 302.

V' tretjim porodnim zhafi vezhkrat porodnizo tako hudo vije, da se ji sdi, da bi ne bilo saprenefti, to pride od velikiga pertifkanja, s' katerim otrozhja glava na zhutne shile svete kofti doli tifhi. Te bolezhine se dajo slo slajshati, zhe se prezej debel vsglavnik, ki se prav pertifne, pod njenin krish poloshi; ali, zhe po strani leshi, tak ji naj ena fsheshavka med ftiskavnim bolom roko pod krish podloshi. Hudo uvijanje po bedrih ino na mezhi, ktero porodne vezhkrat s' tim na snanje dajo, da pravijo: „Popadki so mi v' noge safhli,“ pride od pertifkanja glave na bederne zhutnize, in se polajfha, zhe se ondi, kjer boli, sem ter tje pertifka ino rible (gládi).

§. 303.

Pridejo popadki prav pozhalno, tak jih sna pomozhniza fkos rahlo ribanje materniga dua obu-
diti ino pomnoshiti. Vfih drugih perpomozhkov, ki
grejejo, ino od katerih pravijo, da porod perganjajo,
kakor vina, shganja, flivovize, fe mora porodna
pomozhniza fkerbno varvati, ker vezhi del fhkodijo.
Sadnizh fe v' tim porodnim zhafi fkos prejiskanje
fhe mora svediti, ali gré otrok po redi naprej, ali
fe je kaka glavna otekljina naredila, ino ali fe
glava po redi safukuje.

§. 304.

V' fhtertim porodnim zhafu fe fhe le delo po-
mozhnize prav sa prav sazgne, ker sdaj nima kar
le fvetvati ino gledati, kakor v' unih dosdajfhnih
porodnih zhafih, ampak tudi ferzhno k' delu fezhi.
Nar imenitnifhi, kar ima porodna pomozhniza v'
tim zhafu opraviti: je:

1) fSkerb, da fe fredno mefo per porodu ne
preterga;

2) ispravljanje ino fprijetje otroka, vse po redi, ino

3) lozhenje otroka od matere.

§. 305.

Vidi v' fhtertim porodnim zhafu porodna po-
mozhniza, da glava hitro nastopa, tak naj opomina
porodno, da nima vezh popadkov isdelavati, am-
pak da naj nafprot pertifkanje poroda, kar fe da,
sadershava, ker bi fe per hitri preresi glave lahko
mehki porodni deli natergali.

§. 306.

V' tim porodnim zhafu fe porodnim vezhkrat
sdi, da fo k' potrebi opominjane, ali to ni obeno
tifhanje k' potrebi, ampak pride le is tiga, ker
otrozhija glava slo v' ritno zhrevo tifhi. To fe mora
porodnim povedati, in jih nikak ne fmé k' potrebi
fpustiti; enkrat bi fe saftonjn napinjala, snal bi pa
tudi per enim hudim popadku otrok vun derkniti,
in febe no mater hudo pofhkodvati.

§. 307.

Prav potrebno je v' shtertim porodnim zhafi porodni pomozhnizi gledati ino fkerbeti, da se fredno meso dobro podstavlja, drugazhi bi se snalo med prereso otroka vtergati. K' timu je nar poprej potreba, da se porodni prava lega da. Nepotrebni vsglavniki se ji spod glave ino ispod herbta vsamejo, tak, da porodna s' sgornim shivotom le kake betvize vishje, ko s' spodnim leshi; bedre se pa vender dalej narasen ne rasprostijo, kakor toljko, da is-hodu otroka niso napotu. Sredno meso se pa she ne podpira, kdar se glava ismed framnih uftniz perkashe, ampak she le potim, zhe pod framni obok stopi, in ued popadkom fredno meso ras-shteguje, ino ga istishati shuga. In sdaj se porodni pre mozno isdelavanje popadkov na ravnost povedati mora.

§. 308.

Podlaganje fredniga mesa se she fizer s' golo roko da sgoditi, boljshi je pa, zhe se roka s' kakim mehkim platnom ali zoto ovije ali pokrije (ktera se s' fuho prenovi [premenja], kadar je mokra). To pokritje je sato boljše, ker (bres da bi roki pozhutek odvselo):

- 1) Roko prevarje, da se ne ogerdi;
- 2) bolj povsod zhes zelo lego fredno meso podpre.

§. 309.

Kakor hitro glava, ki vun tishí, fredno meso na okroglo raskinjati, in napetiga vun tishati sazhe, mora porodna pomozhniza kar hitro fredno meso tako le podpirati: Zhe stoji ali sedi na desní strani porodne postele, tak naj tud s' desnizo fredno meso podpre; zhe le pa na levi, tak pa s' levizo; in naj ali she golo roko, ali (kar je boljshi) s' zotnim ovitkom, kterga sgorno lize je s' mastjo namasano, tako naprej spravi, da bo kipa (bát) na svesi framnih uftniz, persti rasprostreni in narasen poleg odpertine ritniga zhreveša, in pavez proti framnim oboku leshal, fredno meso pa na dlanu pozhivalo. Med popadki pertifne tak fredno meso s' tako raspro-

streno roko is odsad navspred, ino is odspod nakvisihko, da bo glavo bolj proti framnimu oboku utifhala, in njeno tifhanje na fredno mefo manjshala (ravno tak, kakor da bi is-stop glave vstaviti, in jo navsgor nasaj istifhati hotla), in pusti posled-nizh glavo zhes svojo roko vun in navsgor isderzhati.

§. 310.

Vse, kar she drugazhi per tej rezhi napravljajo, je vezhi del sa nizh, vzhafi she pa poverh fhkodljivo. Tako bo gladenje koshe proti frednimu mesu malo pomagalo, kakor tudi podpiranje tiga mesa s' samim pavzom ne bo dofti teknilo. Nektere porodne pomozhnize vupajo tudi s' tim pomagati, zhe eden ali dva perfta med glavo ino fredno mefo spravijo, ino fredno mefo proti ritnimu zhrevefu doli vlezhejo. Pa ravno fkos to pride porod she bolj bolezh, ino fredno mefo pride v' nar vezhi nevarnost, se pretergati. Ravno tako fhkodljivo je, en perft v' ritno zhrevo spraviti, ino kukovizo nasaj tifhati. Zeló neumno ino fhkodljivo je pa sadnizh, porodne dele s' perftmi rasdaljshat ifkati.

§. 311.

Pride glava is medenizhniga is-hodifha, tak se naj porodna pomozhniza varje, s' roko po njo iti, ampak roko naj nepremaknjeno na frednim mesu imá, dokler tudi plezhe fkos pridejo, ker se med is-stopom plezh fredno mefo tudi lahko preterga.

§. 312.

Zhe se s' frednim mesom tako ravna, tak se vezhi del kar nizh ne rasrani. Ko bi se pa vender le vtergalo, tak je to smeraj neprijetna pergodba, ktera naglo pomozh sdravnika potrebno stori, so-sebno zhe je ras-zefa toljka, da do ritniga zhrevefa feshe. Zhe se ta fhkoda popolnoma ino dobro ne sazeli, tak shenfsko teshavno ino revno shivlenje zhaka.

§. 313.

Zhe je tedaj s' to fkerbjo glava porojena, tak se morata obé roke porodne pomozhnize v' jo ober-

niti, dete umetno ispeljavati, ino sprejeti (Gleda sdaj naj, kam se glava safukuje. Se safukuje lize proti desnemu bedru, tak naj porodna pomozhniza levo roko pod glavo podloshi; zhe se pa na levo saobrazha, tak se dershi glava s' desnizo, s' levizo se pa per fkos-derzhanju plezh fredno meso podpira). V' ta namen prime s' rasprostrenimi perstmi ene roke otrozhjo glavo tako, da ufta ino nos profta oftaneta, ino dete dobro dihati samore, med tim da s' drugo roko fhe smeraj naprej fredno meso per fkos-derzhanju plezh, kterih eno sa drugim naprej pride, podpira: ne smé nikak s' filo rojeno glavo vlezhi, zhe nekoljko poftoji, préje da plezha sa njo pridejo, da bi otroka préje na svetlo spravila, ker bi ga fkos to snala per prizhi vmoriti; ampak mirno naj zhaka na prvi popadek, in naj med tim vrat ofhlatuje, zhe ni kje popkov trak okolj njega ovit; in ko bi to bilo, mora kar natvegama (vnaglo) to ftoriti, kar bo posnej od tiga rezheno. Da terfh fhe kak zhafeek naprej ne pride, nima nizh hudiga v' sebi, ampak je fhe le prav dobro, sato ker obene nevarnosti sa otroka ni. Ko bi plezh, defi ravno v' ravnim premerniku medenizhniga is-hodifha ftojijo, le pre dolgo vun ne bilo, in ko bi lize otroka med tim fivkafto perhajalo ino otekati sazhelo, tak se mora okoljza materniga dnu ribati, in zhe na to ne pridejo kmalo mozni popadki, fe pa mora kasavni perft v' pod pasduhno votlino tiftiga plezheta fpraviti, ki narblishje fredniga mefa leshi, in po tim fe to plezhe prav rahlo po poti peljavne zherte (medenizhne ofi) isvlezhe.

§. 314.

Kakor hitro je dete sa vfm rojeno, in zhe je porodna v' pofteli porodila, tak ga naj porodna pomozhniza popreki med njene bedre poloshi; zhe je pa v' ftolu rodila, ga pa naj porodna pomozhniza v' svojo laftno krilo dene; v' obéh pergodilih pa bliso porodnih delov matere, sato da se popkov trak s' filo ne rastegne, tako, da bo lize otroka profto, in bolj navsgor obernjeno.

§. 315.

Hitro po istifhanju otroka naj porodna pomozhniza svojo roko na trebuh porodnize rahlo poloshi, da bo prejiskala, ali se materniza tudi po redi in od vseh strani enako vkup vlezhe, ino, ali se s'he kje eno dete v' maternizi snajde.

§. 316.

Novorojeno dete naj porodna pomozhniza fkerbno spregleda, ali prav diha ino vpije (krizhe); ko bi ga kje kaka shlesa v' uftih leshezha v' tim vftavljala, tak naj tisto s' zoto ovitim perftom vun ispravi. She le potim, ko sapa dobro gré, ino shile popkoviga traka biti henjajo, kar se kjé 4 ali 6 minut po porodu s'godi, se smé popkov trak podvesati ino preresati.

§. 317.

Dete, ki je tak na svet perfhlo, se maternize s' popkovim trakom s'he dershi; in to se mora tako le lozhiti: Porodna pomozhniza naj prime s' pavzom ino kasinzom one roke popkov trak bliso otrokoviga popka, s' pavzom ino kasinzom druge roke pa naj kri ino shleso popkoviga traka navsgor proti ftrevi ftifhi, naj sdaj trakez kje tri ali fhtiri pavze (fhtiri popprezhne perfte) dalezh od popka okolj popkoviga traka dene, ga naj s' voslom saveshe, ino en ali dva pavza od vosla proti ftrevi s' fhkarjami odréshe; sdaj naj pogleda, ali prvi vosel pofodve popkoviga traka dobro ftifne, ko bi to ne bilo, naj ga s'he bolj terdno saveshe, in da se bo gotovo sanefsti, naj s'he en voslizh naredi, potim naj predni profiti konez proti otrokovimu popku nasaj ofukne, in s'he naj eno preveso napravi sgoraj nad pervo, s' enim samim voslom, ino s' enim ali dvema penklama (Schleife). Zhe je popkov trak tenek ino rahel, tak se naj dobro gleda, da se s' trakzom preterdo ne preveshe, to bi ga snalo preresati; zhe je pa popkov trak fkos veliko shlese (shovzhe) slo debel se pa smé s'he bolj terdno prevesati.

Opominjanje. Istifhanje (is-shulenje) kervi is tiftiga kofa popkoviga traka, ki na detetu oftane,

je nepotrebno, in fhe lahko fhkodljivo, ker se fkos to fploh popkov trak is fpodniga shivota nategne, in lahko kako oteklino na popkovi okoljzi naredi.

§. 318.

Drugi konez popkoviga traka, tako imenovani materni del se pa nizh ne saveshe, sakaj ko bi se to sgodilo, bi se kri, ki je v' strevi sadershana ne mogla isprasniti. Otrokov del se pa mora vfelaj podvesati, kdor ga toraj posabi podvesati, ali to delo sanikerno opravi, shivlenje otroka v' nevarnost postavi, in saflushi ojstro pokorjenje; satoraj mora porodna pomozhniza vezhkrat pogledati, zhe is podvesaniga popkoviga traka kje kri nepremaka; in ko bi to bilo, tak naj vosel rasveshe, in fpodni le enkrat prevesan voslizh bolj terdno sadergne, ali pa naj fhe eno preveso napravi. Ko bi se kasalo, da bi fhe en otrok snal sadi biti, tak se mora tudi uni del, ki proti strevi gré, prevesati, ker bi se drugazhi lahko, ko bi sa obá otroka le ena streva bila, drugi otrok iskervavil. Zhe je pa le en otrok, tak druge prevese ni treba.

§. 319.

V' petim porodnim zhafu porodna pomozhniza novorojeno ino v' ogrete rute (pelnize) savito dete na en zhaf eni streshavki s' vksilom podá, vezhkrat pogledati, zhe kje popkov trak nekervavi, ino fapa ne saoftaja. Ona fama pa se mora s' porodnizo fhe toljko zhafa muditi, da streva od nje pride, se materniza svlezhe, in porodna fuho leshi. Le tedaj, ko bi se streva dalej mudila, se sna porodna pomozhniza otroka perjeti.

§. 320.

Po porodu otroka svleke maternize fhe naprej terpijo, da se tudi streva odlozhi, ino s' jajzhnimi mrenami vred ispahne. Te svleke so tako dolgo nebolézhe, dokler se materniza sa toliko ne smanjsha, koljkor sta otrok ino od-tezhena otrozhja voda snefla; potim so pa spet bolezhje; sdaj nastopijo sabolezhki (Nachwehen). Skos to se streva, ki se she tudi med porodom fkos mozhno vkup-vlezhenje

maternize vezhkrat nekoliko lozhi, popolnoma outerga ino is-shene; per zhim vezh ali manj kervi prozh pride.

§. 321.

Odlozhenje materne potize se tedaj fkos narturne mozhi sgodi, ker se tisto felo maternize, na kterim ftreva fedi, fkos vedno vkup-vlezhenje smeraj bolj smanjsha; ker se pa ftreva ne manjsha, tak jo to ftfkanje sadnizh vun is-tifhi. Porodna pomozhniza nima nizh in nizh sazheti, da bi odlozhenje ftreve prehitrla; vfaka na to obrnjena pomozh, postavim: pihanje v' pést, kashlanje, vfehanje, kihanje, tesanje sa popkov trak, terganje ftreve od ften maternize, je slo fhkodljiva, ker lahko nevarni kervotok, vpad, savihanje, otok ino prifad maternize ino zelo smert perpeljá.

§. 322.

Porodna pomozhniza naj veliko vezh hitro po porodu otroka roko s' dlanom na fpodni shivot porodne poloshi, da se bo od vkup-vlezhenja maternize preprizhala: in le, ko bi se to zeló ne, ali le pre pozhasi sgodilo, mora fkos rahlo gladenje trebulha tisto obuditi ifkati. Zhe se je materniza popolnoma vkup svlekla, fda se kakor ena krugla, velika ko otrozhja glava nad framnimi kostmi nekaj na defnim ofhlatati da, zhe fo se she sabolezhki oglasili, in zhe je she nekaj kervi is porodnih udov isteklo, potim samoremo mifliti, da se je ftreva odfozhila. In kadar je vse tako, je porodni pomozhnizi perpusheno, ftrevo odvseti, da porodno nekterih bolezhin in daljih fkerbi réshi.

§. 323.

She odlozheno ftrevo vun ispraviti, prime porodna pomozhniza sa konez popkoviga traka s' defnizo ali levizo, potim kakor ftreva na defnim ali levim kraji leshi, tak bliso porodnih delov, ko se dá, da se pa, ker je filno gladek, ne fpodmakne, tak se naj s' fuknom obviye, in potim poprime, ali pa okoli kasinza ovije, in s' pavzom poprime, kasinz ali fredni perft druge roke se pa poloshi na

rahlo napotegnjen popkov trak, in se gré po njem v' materno noshnizo noter do maternih uft; potim se bo snotrajno gladko lize ftreve obzhutilo, in zhe je ftreva she nekoljko fkos materne ufta fhla, tudi vsafadenje popkoviga traka v' ftrevi nafhlo. Sdaj naj natifka navsad ino navspod, kakor da bi ftrevo v' isvotljavo svete kofti istifhati hotla, s' drugo roko pa naj natesava popkov trak, lepo rahlo navsgor, in naj poskuha, zhe se bo kaj pretegnil. Zhe na to natesavanje ftreva ne pride, ampak popkov trak; kakor se popufti, kar nasaj fkozhi, in zhe to rahlo natesavanje porodni bolezhine ftori, tak se vfaka dalja fkufhna sa sdaj opuhti, in se fhe en zhafek zhaka. Zhe pa ftreva pride, in je is maternize ftopila, tak se mora s' noter spravljenimi perftmi perjeti, med tim, da se s' drugo roko sa materni trak nekoljko potegne, in se takó po malim fkos materno noshnizo po poti pelavne zherte (medenizhne ofi) isvlezhe; sdaj se sprejme s' obema rokama, in se med pozhafnim vlezhenjom enekrat ofukne, da od jajzhnih mren nizhefar nesaoftane, ki bi hude sabolezhke naredile. Navadno se pa ftreva she v' materni noshnizi najde, kjer se potim vun ispravlja, kakor je bilo gori rezhenó.

§. 324.

Streva, ki fse je she odlozhila, se mora v' fkledi zhfte vode ofnashiti, in dobro pregledati, zke joj kak kofez (falazhek) ne fali, in zhe je taka, kakor mora biti. Ko bi kak vezhi kofez ftreve bil saoftal, in ko bi se lahko nesamogel vun ispraviti, tak je treba sdravnika v' pomozh poklizati, da ga bo vun ispravil. Ko bi se kaj nesnigniga na ftrevi najfhlo, tak se mora to hraniti, ino sdravniki pokasati.

§. 325.

Per porodih, ki fo zhifto po redi, pride ftreva kje fhtertizo ali pol ure po porojenim otroku; vendar se pa to tudi vzhafi fhe le zhes ene ure fkos edine mozhi nature ino bres nar manj fhe fhkode sgodi. Zhe tedaj obeniga kervotoka ino obenih

bolezhin sraven ni, in porodna ni slo flaba, tak se sna per mirni legi v' posteli, in per fredno topli odeji prihod streve perzhakovati. Ko bi je pa she zhes dve ali tri ure ne bilo, tak se mora bres odlashka porodni pomozhnik poklizati.

§. 326.

Zhe je vse to isteklo, to je: zhe je peti porodni zhaf dokonzhan, tak se she porodni del prejishejo, ali ni kaj rasranjeno; potim mora porodna bedre vkup skleniti, in da si pozhine she nekaj zhafa na porodnim leshifhu leshati; mora se tudi odeti, potim, ko ima hifha toplote, da se ne prehladi; omokreni ino okervljeni perti se ispod nje vsamejo, in se suhi pod njo stifhijo. Porodna pomozhniza se mora skos vezhkratno prejiskanje trebuha preprizhati, ali materniza po redi svlezheni oftane, in vezhkrat pogledati, zhe kervotok neperhaja; potim se she le njeni porodni deli odspod nasgor s' gobo ino mlazhno vodo ozhistijo, in porodna postel v' navadno postel spremini. Zhe je pa shenska na porodnim stoli porodila, tak se more varno v' rasgreto postel pernefti. Okolj hoditi pa ne smé, naj se she tako mozhna obzhuti.

PETI RASDEL.

Od ravnanja s' shensko v' otrozhji posteli, ino s' njenim novorojenim otrokom.

Perva Postava.

Od ravnanja s' shensko v' otrozhji posteli.

§. 327.

Kakor hitro je shena popolnoma porodila, to je, da je od otroka ino streve reshena,

tak rezhemo, da je refhena, in v' prvih fheftih tje dni potim jo imenujemo otrozhnizo.

§. 328.

V' otrozhji pofteli fe pa v' telefu refhene veliko fpremenitev pergodi, ki fe, ali na preslivitek otroka, ali pa na to nanafhajo, da porodni deli fpet v' fvoj prvi ftan nasaj ftopijo. Tudi otrok po porodu novo shivlenje sazhe, fe fhe fizer odkraja od materniga telefa, tudi drugazhi, koker popr   preredi, poflednjizh fe pa zelo in zelo od nje lozhi.

§. 329.

Po porodu fe mora otrozhnizi nar vezhi pozहितek na truplu ino dufhi perporozhiti. Naj she leshi na ftrani ali na herbti, le mirna mora biti, fe vfkiga velikiga mefenja, zelo glafniga govorjenja varvati, in fhe kafhel (ko bi jo kje napel) kar fe premore, vftavljat, ker is takih rezhi radi hudi kervotoki, velika flaboft, vprepadenje maternize pridejo. Zhe fe je fraiza (robazha) med porodom premokрила, fe mora kaka fuha, ogreta platnina med truplu ino mokro ftlazhiti, da bo fkos in fkos na fuhim leshala. Druge oblazhila, ki fo fe pomasale ali omokrile, kakor fpodne fuknje, nogavize i. t. d. fe ifflezhejo, in druge dajo. Odeja otrozhnize mora biti sadofiti topla, pa ne preteshka. Mrasenje, ki po porodu favoljo hitriga ifprasnenja maternize rado naftopi, pa kmalo famo od feb' mine.

§. 330.

Otrozhnizo kmalo po porodu rado nagnjenje k' fpanju prime. To fpanja ni fhkodljivo, ampak ji je sa dober pozhinek; in nevfmileno bi bilo, ga odganjati. Vender pa mora porodna pomozhniza vezhkrat pogledati, ko bi kje med fpanjom sazhela kri obilnifhi tezhi, ali, ko bi kje velika flaboft, obledenje liza ino uftniz, merslota udov naftopila, in tudi vezhkrat tipati, ali materniza po redi svlezhena oftane.

§. 331.

V' hramu otrozhnize mora biti vse tiho ino mirno, bres vfiga hrufha; tudi svetloba se mora smanifhati, fkos to, da se pred okna kaj obéfi; zeló temno pa vender ne smé biti. Ne sme biti v' tim hramu ne premerslo ne prevrozho, ampak fredna toplota. Postel otrozhnize tudi ne smé prebliso pezhhi biti, zhe pa le drugazhi biti nemore, se pa faj naj kaj saftavi, da ne bo zela toplota kar na ravnost v' shensko hlipéla.

§. 332.

Škerbeti je treba, da srak (luft) v' hishi zhift ino fuh oftane; satoraj se morajo odvsete mokre ruhe, tudi vse, kar je od shenske fhlo kar hitro v' stran ispraviti. Sakaj te rezhi se per stanovitni toploti rade vkifajo, in potim gnusobni smrad napravijo, ki bi otrozhnizi ino otroku snal hude bolesni pernefti. Tudi se ne smeje perilo v' ti hishi fufhiti, ali jedi na pezhhi kuhati, tudi se ne sme s' takimi rezhmi svetiti, ki prevezh dima ino fopoha naredijo, zvetlize (roshe), ki prevezh difhijo, se morajo ravno tako ispoti spraviti.

§. 333.

Per dobrim vremenu se sna kako okno odpreti, ki ni prebliso postele otrozhnize, to de varno, da ji kar na ravnost naprot ne hlidi; fkos to se srak (luft) prenovi ino isboljsha. Zhe se mora savoljo kakiga neprijetniga fopa hisha prekaditi, tak je sato nar boljsha fhkodeljza dobriga ozeta (jesiha) ki se po simi na pezh postavi, po leti pa po rasbelenim plehi rashiva, da se iskadi. Tudi brinjovo (borovizhovo) vejo hitro seshgati, je sa to dobro.

§. 334.

Je otrozhniza nekoljko zhafa 'pozhivala, in fi od vpahanja nekoliko odahnila, tak se potim lepo varno spreoblezhe. Snashno oblazhilo mora biti fuho ino fkerbno rasgreto. Tudi se smé sdaj otrozhniza v' drugo snashno in dobro vgreto postel prenefti, zhe jo ima, to de lepo varno. Zhe porodni

toki slo od nje grejo, tak se mora pertnina vsaki dan prenoviti. Je škodljivo, da nemore bolj biti, zhe se otrozhniza dolgo v vmasani pertnini pusti, in tako je tista prasna vera, ki se porednih ljud-jeh tam pa tam pomika, da se otrozhnizi pred de-vetim dnevom ne smé frajza po praji oblezhi, filno pogubljiva. Svunajni porodni deli se morajo vsako jutro ino vsak vezhér s' gobo, ki je bila v' mlazhni (mlahni ne pretopli) vodi namozhena, iszhediti, dobro s' fuho, ogreto pertnino pokriti.

§. 335.

Kmalo po preoblezhenju, tak kje sheft ali ofem ur po porodu mora mati svojo dete na perfa djati, in ne na to gledati, jeli je mleko she v' njih, ali ga she ni. Kaj to pernese, se bo posneje ras-kasalo.

§. 336.

Zhe je v' otrozhji posteli vse po frezhi, bo kmalo lehek, topel pot nastopil, ki se bo zhes zeli shivot ras-shiril, in ene dni saporedama terpel. Ta pot je otrozhnizi filno k' sdravju, zhe le ni zhes silo, in se toraj skos vshitje nekterih škodeljzhk fredno topliga albesha ali lipoviga zvetja, in pa skos smeraj enako-toplo odejo podpirati smé. Nespa-metno pa ino škodljivo bi bilo, ta pot skos de-bele pernate postele, možno kurjenje hifhe ali možhne pijazhe filiti ino slo mnoshiti, sakaj is tiga bi lahko velika slabost, treshlika, in fosebno škod-ljivi ispushki po shivoti na otrozhnizo vdarli.

§. 337.

Nizhefarja se pa nima otrozhniza toljko bati, kakor premrasenja, katero bi se je tudi nar poprej lotiti snalo. Obena rezh, ki na njenin shivot pride, ne smé biti mersla, sato ker se s' tim nar berfh pot vstavi, ino snotrajno iszhifhenje obstoji, kar velikrat nar nevarnihi bolesni ino zelo tudi smert perpelja. Porodna pomozhniza mora tedaj slo na to gledati, da se skos preveliko is-hodenje ino no-terhodenje ljudi hifhni luft ne prehladi, tudi, da ne bo ravno na otrozhnizo od odsvunaj sahlide-

lo, da se tle ne bodo vmivale, da ne bo bófa na tle stopila, da ne bo presavred vftajala, pre dolgo svunaj póftele oftajala, merslo pila i. t. d.

§. 338.

Otrozhniza si mora, kar je le mogozhe, vsako fkerb is glave isbiti, kar jo prevezh prime ali na dufhi ali na telefí, ji je fhkodljivo. Zhe prevred vftane, dokler se porodni deli fhe nifo fkos pozhtek dofti okrepzhali, tak ji sna materniza ali noshniza lahko prepafti. Pred vřim, kar prevezh glavo ali ferze prime, kakor jesa, strah, bojezhnost, ajfranje (fumlje), nevolja in tudi preveliko vefelje, se mora fhe bolj ko fizer varvati, zhe hozhe dobro odleteti. Satoraj mora porodna pomozhniza, in vsak, kdor je per njoj, fkerbno gledati, da se ji nizhefar napré ne pernefe, kar bi jo prevezh prijelo.

§. 339.

Per otrozhnizah, ki fo she vezhkrat porodile, posebno takih, katerih porod je hitro istekel, radi sabolezhki ene dni saporedama terpijo, ki pridejo od vedniga vkup-vlezhenja maternize, ktere ftene po mnogih porodih zhedalje debeleje ino rahleje perhajajo, vzhafi tudi od kerzhov, od saoftanih kervnih grud, ino jajzhnih kóřzov. Sposnajo se pa is tiga, da kakor porodni boli ali popadki s' prenehanjom naftopijo, da fo s' nekoljkim kervlenjom is porodnih řelov sdrusheni, in da je otrozhniza med prenehleji bres vřih bolezhin, da njenin trebuh, zhe se potiplje, ni obzhuten, in da se po okoljřhinah dobro pozhuti. Zhe ti sabolezhki nifo zhes filo hudi, tak ni treba nizhefar nafprot ravnati, zhe fo pa le prebolezhí, tak se snajo s' tim slajřhati, da se kamilze v' mleku kuhane, mlazhno v' maternizo brisgajo (fhkropijo) ali pa derřklajo (kliftirajo), ali, da se ji ne mozhen té is kamiljz piti da. Na řpodni shivot se ji topla platnina polaga; ino kér bi per vřim tim bolezhine ne opuřtile, je treba sdravnika v' pomozh poklizati.

§. 340.

Vfak dan se ima vprašhati, fosebno po prvih dneh, ali kaj od nje gré. Ko bi ne fhlo, tak se ji mora pomagati, sakaj zhe se prevezh blata namafhi, tak to prevezh na maternizo tifhi; pa ne, da bi se ji kaj takiga piti dalo, kaj bi zhreva odperlo, ampak to se mora sgoditi le fkos derfklanje s' mlazhno vodo ino oljom. Zhe se fzavni mehír vkup ne vlezhe, tak se mora, dokler dolgo je takó, vfaki dan po dvekrate ali trikrat s' katetrom na pomozh priti. Ko bi fredno mefo bolelo, defi ravno ni vtergano, tak se naj pokladki is kuhaniga lenoviga feména ino mleka na fpolne ude polagajo.

§. 341.

Oranjeno felo maternize, kjer se je sfreva der-shala, se mora v' otrozhji posteli sazeliti, in materniza fama mora v' tifti stan nasaj priti, v' kterim je v' prednofhenjom bila. Sato se ifhe fkos vedno skupvlezhenje zhfsto smanjfhati, ino se vse kervi refhiti, katera je fhe v' njenih posodvih, satoraj fhe fhtir do fheftih dnevov po porodu pozhasi tekozhá vmes tudi fterdena kri is porodnih delov od-teka, potim je smefhana s' vodo, fhe posnej s' shleso, in poflednizh gre gola shlesa, mleku enaka, prozh. To od-tekanje se otrozhjo zhifhenje imenuje; ne terpi vfelej enako dolgo, in njena terpezhnost se ne mora popolnoma prefoditi. Per shenfkíh, ki svoje otroke fame dojijo, rasumno shivijo, ino nifo predebele, terpi 3 ali 4 tjedne, per drugih pa, ki ne dojijo fame, ki vshijejo veliko tezhnih (maftnih) jedi, ino fo prav debele, terpi pa rado fhe enkrat tako dolgo.

§. 342.

Otrozhniza naj gleda, da se zhifhenje ne bo nikak vftavljalo, kar bi se lahko fkos vfako premrasenje, fkos preveliko poprijetje glave ino ferza, kakor tudi fkos preveliko vshivanje jedi ino pijazh, ki prevezh grejejo, nakljuzhilo. Ta vftava nar raji perpelja nevarne bolesni, kakor prifad maternize, prifad moshganov, trefhliko in tudi zeló smert. Naj se toraj imenovanih nevarnosti fkerbno varje, in

porodna pomozhniza naj posebno prvi teden po porodu vsaki dan dobro pogleda, kako je s' otrozhim zhihenjem, to bo nar bolj spoznala, zhe sama otrozhnizi postila. Ko bi per zhihenji kolikor kaj sapasila, kar ni po redi ino pravizi, mora kar navtegama sdravnika v' pomozh sesvati (poklizati).

§. 343.

Mati mora, zhe je le mogozhe, sama dojeti, to je njena dolshnost, tudi se mnogim nevarnim nakljuzham isogne, ki se drugazhi rade perpetijo; fizer she perve dni po porodu obeniga praviga mleka v' siszihi ni, ampak le neka belo-romenkasta, firotkasta mokrota, ki pa otroku sa prvi shivesh in sa isprasnjenje otrozhje smole ravno prav pride. Zhe se toraj otrok kmalo po porodu na perfa vsame, tak pravo mleko le pozhafama, in bres fhkode sa sdravje otrozhnize nastopi. Zhe se pa to samudi, tak se navadno prevezh mleka natezhe, siszi so prenapoljeni, terdi, bolezhni, in drugi ali tretji dan po porodu nastopi imenuvana mlezhna treshlika.

§. 344.

Mlezhna treshlika se pa s' takimi okoljshinami perkashe: otrozhniza obzhuti nekoljko mrasenje, posebno po herbtu, kmalo potim nastopi suha vrozhina, ki vezh ur terpi, med tim boli eno malo glava, shila bolj hitro bije, jesik postane belkast, sheja se pomnoshi. Po siszihi jo napinja ino vbada, in otrozhje zhihenje gré bolj pomalim. S' zhafama pa po zelim shivotu nekoljki pot nastopi, in sh' njim vse bolezhine prenehajo, siszi pa bolj otezhejo. Po navadi drugi dan she enkrat mlezhna treshlika pride, pa ne tako huda. Zhe mlezhna treshlika ni ravno huda, tak porodna pomozhniza nima drusiga svetovati, kakor, da se naj otrozhniza mirno dershi, da naj bo toplo odeta, da se naj grejzhih jedi ino pijazh dershi, in vezhkrat otroka na perfa dene.

§. 345.

Ko bi se k' vsm tim nalétkam hude ino stojezhe bolezhine v' spodnim shivotu ali glavi, suh

jesik, huda sheja, velik nepokoj, opominanje k' bljuvanju (zhresmetanju), blodenju i. t. d. perdrushilo, siski pa veli (uveli) ino prasni postali, tedaj porodna pomozhniza ne sme vezh mifliti, da ti naletki mlezhno trefhliko pomenijo, s' kterim imenom se rado toliko raslozhnih bolesni kersti! Kadar je tako, se filno nevarna bolesn napoveduje, in porodna pomozhniza naj fkerbi, da umen sdravnik kmalo (hitro) v' pomozh pertezhe.

§. 346.

Da to trojno isprasnenje (namrezh: pota, otrozhjiga zhifhenja ino mleka) ne saoftaja, mora porodna pomozhniza veliko fkerb imeti; sakaj zhe te rezhi grejo lepo po redi, bo otrozhniza kmalo k' sebi perfhla; ko bi pa saoftajale, se je pa skoraj vselaj nar nevarnistih bolesni bati, ki pod grudo spravijo. Naj otrozhnizo opade ktera bolesn hozhe, ko bi she tako majhina se sdela, je le slo nevarna, in treba je hitre sdravnikove pomozhi, ker se vsaka bolesn v' otrozhji posteli toliko rada v' otrozhnisthko trefhliko prevershe. Treba je tedaj, da porodna pomozhniza pasno na otrozhnizo gleda, in kakor hitro se kaj bolehniga na njoj perkasuje, pametniga sdravnika sa fvet (rat) vprafha.

§. 347.

Sosebno je na to gledati, da otrozhniza prevezh fhkodljivih jedi ne vshiva, ker vsak pogrehek v' ti rezhi vezhi del strafhno pokorjenje zhaka, in jih je she veliko is nefkerbnofti pod semljo perfhlo. Porodni pomozhnizi je she pa bolj treba na otrozhnize shlahto, bótne ino soféde gledati, kakor na famo otrozhnizo; sakaj te modrijanke ji eno ino drugo prepovedano ino fhkodljivo rezh pernesejo, da bi se dobro podshivila in se okrepzhala. Porodna pomozhniza naj toraj otrozhnizo refno opominja od nikogar obene stvarze sprejeti, katera ji ni bila na ravnost perpushena.

§. 348.

Otrozhniza ne sme fhtiri perve dni, ali faj tak dolgo, dokler se mlezhna lozhitva v' siskih popol-

noma ne urédi, drusiga jeſti, kakor vodne polivke, jezhenove jedi ino jezhenove odzedke. Mozhne meſene polivke (juhe, shupe) poſebno kurje shupe, kterih ne morajo prehvaliti, potiza, hleb, zvertje (ajerſhmaljz) ſo pa filno ſlo ſhkodljive. Sa pijazho pa ni boljſhiga, kakor gola voda, pa ne premersla; vender ſe pa tudi redkiga jederzhniga mleka (mandelmilh) vode s' kravjim mlekom smeſhane, ali pa ne mozhnih odzedkov od kuhaniga albeſha ſme ſa pijazho poſluſhiti. V' tim zhaſu ſo poſebno grejozhe jedi, kakor jih ſoſebno po ſpodnim Shtajerſkim, Krajuſkim in Korofhkim viſoko obrajtajo, vinſke ino olove (pirove) shupe, ravno tako grejozhe pijazhe od vina, ſhganja, ſlivovize, brinjovza, mozhen kaſé (ſhe nemozhniga ſe mora ſdershati) i. t. d. filno ſlo ſhkodljive.

§. 349.

Kadar ſe je enkrat mleko v' ſiskih dobro izlozhilo ino urédilo, potim ſe pa ſhe ſme otrozhnizi bolj tezhna jed dati, kakor polivke od telezhjiga, govenjiga ino kurjiga meſa, od kruha (Bretpanaſel), rajsha (riſhkafhe), grifa, redke mozhnate polivke, potim tudi mehko telezhje ino kurjo meſo, govedne ino meſa od hoſtnih ſhival (ſajzov, ſern i. t. d.) pa ne. Sa pijazho ſe ji potim ſna tudi nekaj vina med vodo, ali dobro iſleſhan ol (pir, pivó) dati, po tim, kakor je bolj navajena: ali pa ſhe ſama voda. Le po malim ſe mora k' popreſhnimu ſhiveshu ſpraviti. Takſhne jedi ino pijazhe ſadenejo ſdrave otrozhnize; tiſte, ki ſvojih otrok ſame ne dojijo, ſe jih morajo ſhe bolj na tenjko derſhati; zhe pa bolesni vméſ perſtopijo, ſe pa jedi ino pijazhe od ſdravnika nalaſh napovejo.

§. 350.

Slo ſhkodljivo je tudi ſa otrozhnizo, zhe je, ſoſebno v' pervih duch po poródu ſlo objiſkovana, in zelo, zhe ſe veliko ljudi na enkrat v' njeno hiſho natepe, kakor ſe na kmetih ob nedelah ino prasniki rado ſgodi. Raſen tuga, da ſkos mnogo odpiranje hiſhnih vrat rad hlip na otrozhnizo pade, in ſe hiſha ras-hladi, od mnogo ljudi luſt popazhi (ſkva-

ri), tudi veliko govorjenje ino hrufh otrozhnizo slo prime; potim se ji she marfkak nevaren svet da, ali se ji kaka jed fkrivaj pernese, ali kaj pravi ino zhenzhá, kar bi ne smela flifhati. Porodna pomozhniza ima pravizo, to presarano ino premnogo objifkovanje prepovedati. Ravno toliko in she vezho nevarnost lahko perhitri kerst otroka pernese, fosebno, zhe se potim navadna kerstna pojedina (kerstitki) ravno v' tistim hramu dershi, v' katerim otrozhniza leshi.

§. 351.

Otrozhniza mora, she, kadar vse nar bolj po frezhi gre, nar manj 8 ali 9 dni v' posteli oftati. Nektere shene se s' tim bahajo (fhtimajo), da prav kmalo po porodu k' navadnim opravilam ino poprejshnim shivlenju perfstopiti samorejo. Naj she ena ali druga s' to perdersnostjo frezhno odleti, veliko vezh jih je pa, ki so to prevsetnost s' veliko nefrezho plazhuvale, nar rajshi se jih bolesni lotijo, katerih se dolgo, ali zelo shivlenje vezh snebiti ne morejo. Zhe je she ravno otrozhniza otrozhjo postel sapustila, mora she vender ene dni v' hifhi oftati in le pomalim supet hifhne opravila v' roke jemati, in le take, ki jo prevezh ne primejo. Kar jo pa prevezh prime, kakor postilanje, vsdigovanje tefhkih pës, telefno sdrushenje i. t. d. je vse filno fhkodljivo.

Druga Postava.

Od ravnanja s' novo-rojenim otrokom.

§. 352.

Kakor se je na maternim telefu per porodu veliko spremenilo, toljko, in she veliko vezh se je spremenilo na telefu porojeniga detëta; in toraj je potreba, da se, tudi od otroka vse to nasaj dershi, kar bi mu od odsyunaj fhkodovati samoglo.

§. 353.

Med rezhi, ki so nar bolj potrebne so enaka toplota in pa ljuba snashnost mende kolj na pervim mestu. Shivali ofnashijo svoje novorojenze s' lisanjom, zhloveka pa hitro po porodu v' kopel spravijo, in ga tako v' vodi od nefnage defetih mefzov ozhiftijo. Tak se tedaj dete, kakor se mu popkov trak podveshe, ki ni pre hladna, ne pre topla, in se v' kodunjeze (nizhke) ali bano tako poloshi, da od vsih strani v' vodi leshe, fama glava se mu mora smeraj is vode dershati. S' mehko gobo se sdaj zelo otrozhjo telefze omije, da gre v'fa kri, sadna voda in tista bela firotkasta shlesa prozh. Ker pa tako imenovana firova shlesa od same vode ne gre prozh, tak je treba otroka, pre ko se v' kopel dene, s' mastjo ali neflanim frovim mastom (putrom) premasati, in potim s' fuhim, mehkim platnom otreti, kar vezh del kosho ozhifti. Med kopanjem naj porodna pomozhniza vezhkrat pogleda, ali saves na popkovim traku dobro dershi, in zhe nizh nekervavi. Tudi naj fkerbi, da mati ne bo v' kopeli otroka vidila, ko bi kje kak pogrefhek na telefzi imel. Ko bi bilo v' vodi kaj milja (shopuna, shaise) vina, ozeta, ali naj bo, kar hozhe, tak je gledati, da kaj do ozhi ne pride. Sej she goba, s' katero se je otrokovo telefze v' kalni vodi vmivalo, ne sme na otrokove ozhi, sakaj tudi s' njo bi lahko prifad v' ozhi perfhel.

§. 354.

V' kopeli naj porodna pomozhniza, potim ko je vse odpertine od shlese ino kervi ozhiftila, zelo dete dobro pregleda, ali nima kakih ran ali popak na febi. Sosebno je treba gledati, ali niso odpertine ozhefov, ufhefov, nosa, uft, fzavne zevi, porodnih delov in riti sarafhene, ali ni kak nd slomen, fkerzhen ali stuzhkan, ali ni na telefzi kakih oteklin sajzhjih fkerbin, maternih marog, spazhenih udov i. t. d. Ko bi imelo dete kako rano ali popako, tak se naj pred materjo fkriva, dokler se ji pomalim od tiga dopove; drugim, ki k' hifhi fliflujo, pa nefme porodna pomozhniza samolzhati

tiga, sato, da po sdravnika pofhlejo, ko bi bilo potreba.

§. 355.

Po iskopanju naj porodna pomozhniza natvegama s' fuhimi ino eno malo ogretimi rutami, (pel-nizami) novorojeno dete otère (obrifhe), ker mu mras filno slo fhkodi; tako, da ko bi ga le ene trenleje mokriga ino odkritiga puftila, bi kmalo fivo postalo, in bi sazhelo teshavno fopihati ino trepetati. Dobro podvesan popkov trak se sdaj v' zotizo s' mastjo namasano ovije, navsgor proti levi ftrani trebuha poloshi, in s' popkovim povojom, ki mora biti tri perfte fhrok in tri prazhe (vatle) dolg, ne preterdno povije, in s' trakmi saveshe. Ko bi se povoj preterdno ovil, bi se trebuhoi drob prevezh pretifnil, dete bi ne samoglo prav dihati, in bi snalo pòzhiti, zhe se pa prerahlo ovije, pa lahko doli sderzhi.

§. 356.

Ker konzhek trebuhoviga traka she le zheterti ali peti dan po porodu sam od fèb' odpade, tak se do tiftih mal mora smeraj v' snashno zotizo savi-jati; in gledati je treba, da se fkos neprevidno tesanje ne odterga. Zhe popkov trak enkrat odpade, tak se na ranjeno felo popka nekaj vkup-svesanih zotiz dene, in se povoj eno malo terdneje sapotegne. Povijanje otroka se pa naj, kar je mo-gozhe, priprosto godi. Koljkrat dete jezhi, se mora odviti. Otroka prav terdno povijati, je filno fhkod-ljivo, le trebuh se mora fkos povijanje podpirati, okolj nog se kar kak pert ovije, in ta pert se vterdi gori na trebuhu s' povojom. Roke se mu puflijo, da jih lahko po volji mesi; in le perve dni je dobro, da se otroku kaka avbiza na glavo dene. Zhes vse to se pa tudi mora gledati, kak zhaš lèta da je, da ne bo premerslo ne prevrozhe oblezheno ino pokrito.

§. 357.

Kadar je otrok tako ofkerblen, se sme, da se bolj ogreje, perve ure v' postel k' materi poloshiti, sakaj materna toplota je bolja, ko vfaka druga; pos-

nej pa mora v' laftno poftelo ali v' sibel priti. Vender je dete v' materni pofteli v' veliki nevarnosti, da bi se ne potlazhilo, ko bi ne bilo fkos kako nalafh sato ftorjeno (pripravo pred tim okovarjeno. Negodni otrozi se morajo v' nekajko vezhi, pa smeraj enaki toploti obdershati. Zhe je vreme merslo, tak se sna v' prvih dneh po porodu na v'fako ftran poftele, v' kateri otrok leshi, verz h s' vrozhim pefkom napolnen in dobro sataknen poloshiti, otrok tudi s' vuno obdati. Verh tiga se sibeljka tak poftavi, da je dete pred preveliko svetlobo, hlidenjom ino pezhno vrozhino obvarvano, zhes sibeljni lozen se pa ruta (pèzha) pogerne, fkos, ktero se nekoliko vidi, in ki je bolj temnikafte farbe.

§. 358.

Sibanje, zhe je lepo rahlo, lotroku ni ravno fhkodljivo, drugazhi je pa, zhe je premozhno, fofebno zhe tle nifo gladke: sakaj, zhe se prav dobro na otroka ne gleda, lahko is sibe le pade, poverh tiga se ga pa tudi lahko prifad moshganov, glavna vodenika, ftanovitno zhresmetanje, in dolgo terpezhe bolesni shelodza lotijo. Otrozi se dajo prav dobro bres v'figa sibanja isrediti.

§. 359.

Sterdena shlesa, ki se vezhkrat v' nosu nabere, in lahko sisanje vftavlja se mora prozh fpravhati, ufta se morajo fkos vezhkratno vmivanje s' vodo zhifte dershati, in varvati je otroka treba, da se mu po uftah gobe ne napravijo. Da se kosha otroka, posebno, kjer se gerbanzhi, ne rasrani, ni nizh boljfhiga, ko vmasane fela koshe vezhkrat vmiti, in ga vezhkrat po praji fnashno (frifhno) preoblezhi. Ko bi se she pa vender le rane snajdle, tak se pa naj s' merslo vodo vmivajo ino v'felaj lepo ofufhijo ino fuho dershijo, tak dolgo, da prejdejo (preminejo).

Trétja Postava.

Od rejenja otroka skos matrne perfa.

§. 360.

Shivesh, ki se edino ino samo popolnoma novorojenimu otroku po naturi perleshe, je v' mater-nih perfah perpravljen: satoraj se deie na matrne perfa vsame, kakor hitro si je mati od velikiga terpenja nekoliko odahnila, ino ene ure prespala. Otrok she sdaj fizer malo shivesha na perfih dobi, in obeniga mleka prav sa prav, ampak le redko firotkasto mokroto, alj ta je sa otroka filno perleshna, ker mu shivot odpre, in otrozljjo smolo iszhrev istrebi, tako da drusih sdravil sa to treba ni, ki bi bili tudi otroku fhkodljivi. Zhe je otrok sdrav, tak se mu vsaki dan ene krat shivot odpre, zhe se pa to ne sgodi, in sazhne otrok savoljo saostave tiga prasnjenja nepokojni biti, tak se mu mora driftla od ne mozhnih kamilzhnih odzedkov dati. Kar pa novorojenim nar bolj déne, je spanje, ktero se toraj nikdar vstavljati ne smé.

§. 361.

Sa otrozhnizo je pa ravno tako dobro, da otroka berfh ko more, na perfa vsame, tako se siski she od kraja isprasnijo, mlezhne zevke odprejo, mleko, ki potim pertezhe, ne saostaja tako lehko, siski manj bolijo, se ne otezhejo tako lehko, in tudi mlezhna trefhlika ni tako huda. Materi ino otroku bi filno slo fhkodvalo, ko bi se otrok she le tretji, peti dan, alj she le po prestani mlezhni trefhliki na perfa djal.

§. 362.

So siski polni ino napeti, ali berdovize globoko leshezhe, tak se morajo pred nastavo otroka s' perftmi ali s' mlezhno kupizo (kosarzom glashom) rahlo isvlezhi, ino med perftmi rahlo shu-liti. Med sisanjom se siski s' dvema poleg berdovize poloshenima perftoma nasaj dershijo, da otro-

kove nofnize srak (luft) imajo, in da se berdoviza sama fkos to bolj navspred istifhi. Per vsakim dojenju se mora enzhaf eden, enzhaf drugi sisek otroku podati.

§. 363.

Porodna pomozhniza mora gledati, da si mati per dojenju siskov prevezh ne rafkrije, da se v' prvih dneih per tim opravku v' posteli po konzu ne vfele, ampak na strani leshé otroku sisek poda, in da kadar she otrok sisa, perfa fkerbno okovari, ino s' toplo ruto pokrite obdershi. Zhe so siski slo napelnjeni, ino mleko samo od feb' odteka, se morajo mlezhni kosarzi spredi postaviti, in ruhe, kolikrat so mokre, prenoviti.

§. 364.

Zhe imá mati dosti mleka, tak otrok v' prvim zhafu obeniga drugiga shivesha ne potrebuje, in se po dné vsako tretjo, po nozhi pa vsako fhterto uro obdoji; vender se je per tim ravnati po vezhi ali manjshi potrebi otroka, in po hitrejim ali kesnejim prekuhanju shelodza. Rasen tega pa tiste matere fhkodljivo ravnajo, ki otroku, kakor le sajozhe, kar hitro sisek podajo: mislijo, da otrok vselej savoljo glada jozhe, pa ne premislijo, da je she dosti drugih srokov jokanja per otrozhih. postavim: griselza, leshanje na mokrim, rasranjenje, ftiskanje oblazhilov, merzhaf (shivad) mras i. t. d. She bolj fhkodljivo je, otroka po nozhi k' febi v' postel vseti, in ga zelo nozh na perfih imeti, ker se fkos vezhkrat vstavljeno spanje matere, ino vedno sisanje otroka filno flabo mleko napravlja, siski lahko prehladijo, berdovize rasranijo, otrok she pa poverh v' nevarnost pride, da bi ga mati v' spanju ne satuzhkala. Tudi ne sme kmalo po jedi, ali po ispotenju, she manj pa, zhe je slo poprijeta (od jese, strahu, shalosti i. t. d. dojiti, ampak naj enokoljko pozhaka, in naj si pufti popré mleko fkos mlezhni glashek is-sisati; mora se slo varvati, da jo ne bo kdaj prevezh kaj prijelo.

§. 365.

Dojezha mati mora tudi v' jedi ino v' pijazhi pravizhno méro iméti, sraven pa sosebno se tistih jedi varvati, ki napihujejo, ki so kifle, pre difhezhe (gvirzane) in zhes potrebo flane (osolene), tudi se tistih pijazh sdershati, ki prevezh grejejo, kakor možniga kafeta, teja, vina ino shganja. Sredni (smerni) vshitek vina ino ola (piva) je ni fhkodljiv. Silno dobro stori dojezhi materi, zhe se v' dobrim vremenu pod milim Bogom (jafnim nebom) sprehaja.

§. 366.

Kak dolgo ima dete na maternih perfah prerediti, je is tiga le skleniti: zhe sta mati ino otrok sdrava, in je mleka dovolj, tak naj otroka ofem do devet mefzov (ali tri fhtertize leta, tak ravno tako dolgo, kakor je noshenje terpelo) na perfih obdershi, in ga potim, ne ko bi odresal, ampak le pomalim odstavlja. Dalje dojiti, ni máteri ne otroku sdravo, in sna sosebno otroku dolgo terpezhne bolesni perpeljati. Tudi nam obtim zhasu natura skos perkasanje sobov pomigne, da je otroku bolj tezhne jedi treba, kakor je mleko, kakor tudi skos to siski puhli in veli postanejo.

§. 367.

Ko bi med dojenjom mesezhno zhifhenje nastopilo, tak se otrok ne sme dojiti; tudi tedaj ne, ko bi mati spet med dojenjom nosezha postala, ker bi to otrok na perfah, sa sad v' maternim telef in sa mater, ki bi na dva kraja sok sgubljalá in slo oflabela, enako fhkodljivo bilo. Tudi se mora dojenje vsm tistim shenfkam prepovedati, ki so k' fufhizi nagnjene, ali so skos sgubo mnoge kervi slo oflabele, ali so melanholizhne (zhernokervene, boshjastne, tudi vsm tistim, ktere rak je, ali imajo stare rane ino otekline i. t. d.

.Shterta Postava.

Od prerejenja otroka skos dojko (amo) ino skos umetno rejenje.

§. 368.

Dolshnost vsake sdrave matere je, svojo dete na lastnih perseh preshiveti, she natura ji to kashe, in ona svojimu poklizu ino boshji volji nasprot ravna, zhe se temu opraviu is lenobe odrezhe. Per vsem tim so pa vender okoljshine, ki ne dopustijo, da bi mati sama svojiga otroka dojila, postavim: velika slabost, boli perš, nalesljive bolesni, dolgozhafni in nevarni ispuhki, gnojenje siskov, ali zhe siskinih berdoviz nima i. t. d. V' vseh tih okoljshinah mora pa sdravnik presoditi, ali mati smeje doжити ali ne, ker porodna pomozhniza ne samore dosti tiga sposnati.

§. 369.

Zhe mati nezhe, ali ne more otroka sama doжити, tak se otrok na dvojno visho prerediti da, ali skos dojko ali pa skos umetno ipitanje (kermenje).

§. 370.

Maternimu mleku bo she smeraj mleko dojke nar bolj enako, ki je po truplu ino sadershanju materi slo enaka, ki je bliso tiga zhafa bila na porodu, kakor mati, ali redka je dojka, ki bi vse te lastnosti imela, ker se vezhi del le nesakonfke k' timu opraviu podajo, ino dosti nekernbnosti in nepremishlenosti je she treba, lastno dete ptujim ljudem prepustiti, in ptujo dete na svoje perše vseti. Rasen tiga so tako rade s' eno ali drugo bolesnjo navdane, ktere so si skos rasvusdanje nakopale, ali so pa she tako spazheniga sadershanja, da mora vsakimu merseti, jih pod streho vseti, in she vezhi jim preshivenje ino rejenje svojiga otroka savupati.

§. 371.

Zhe se vender le mora dojka ifkati, tak se naj, koljker se da, taka isbere, ki ima nasledne laſtnoſti, ali vſe, ali ſaj vezhi del, in ſizer:

1) Mora prezej enake ſtaroſti ſ' otrokovo materjo biti, in da ni dolgo pré ali dolgo poſnej rodila, kakor otrokova mati; ſakaj zhe je pervo, tak je mleko ſa novorojeno dete ſhe pre teſhko, ſe neprekuha in je ſhkodljivo, zhe je pa drugo, tak mlado mleko ſa bolj ſtaro dete ni doſti tezhno.

2) Mora biti zhiſto ſdrava bres vſake bolesni.

3) Mora imeti ſnashne uſta, ſdrave ſobé, terdno meſo na ſobéh, obenih ran po uſtah; obeniga uſt-niga dela ſavoljo poprejſhnih bolesni v' uſtah ali v' vratu ji ne ſmé manjkati, ne ſmé imeti ſmerd-ljive ſape, ali pota, ki bi ſlo hlapil.

4) Ne, da bi ſe ji bilo meſezhno zhiſhenje ſpet ponovilo, ali pa, da bi bila vnovizh noſezha.

5) Siskov ne ſmé imeti ne prevelikih ne premajhnih, ne premajhnih ali prevelikih berdoviz na ſiskih, in nizhefar, kar ſe per ſdravih na tih delih ne najde.

6) Mleko mora imeti dobro tezhno, da ni pre-redko ne pregoſto. Dobro materno mleko je tiſto, ki iſje ſivkaſto-belo, ne pregoſto in je prejetno ſladko okuſiti. Zhe ſe ga ena kapliſa na noht pavza ſpravi, ki ſe vegaſto derſhi, tak mora, kadar raſtezhe, belkaſto ſled ſapuſtiti, zhe to ne ſtori, tak je mleko pre redko, zhe pa kar nizh ne tezhne, tak je pregoſto. Zhe ſe ene kapliſe dobriga materniga mleka v' koſarz vode kane, tak ſe morajo v' ſredi vode ſ' majhino meglizo raſdjati, ino po malim raſdeliti; zhe ſe kar hitro kakor kanejo, raſdelijo, tak je mleko pre redko, zhe ſe pa ſkoraj nizh ne raſdelijo, ino kolj zeſe na dne koſarza padejo, tak je pre goſto, ali zhe ſrage na vodi oſtanejo; tak je premaſtno. Raſen tiga tudi ne ſme mleko obene ſlabe farbe, duha ali neprijetniga okuſa (ſhmaha) imeti.

7) Dojka mora biti ſnashna na truplu ino v' vſih ſvojih opravilih: in da je ſakaj, mora tudi

njeno lastno dete prizhati, zhe je snashno ino lepe reje.

8) Mora biti krotka, postreshljiva, svešta, mirna, ne ferditna, besedljiva, pohujšljiva ino rasvusdana, pa tudi ne shalofsti podvershena, kir bi tako tudi nar boljšho mleko fhkodljivo postalo.

9) Gledati se mora, da se dojka ne bo s' moshkmi pezhala, ne pijazhe vshivala, ki vpijani, in da njeno sdajno shivljenje ne bo veliko drugazhi, kakor je bila popré navajena. Tudi je kmetizhka dojka sploh bolja, kakor mestna.

§. 372.

Zhe novorojeno dete ne dobi shivesha is maternih perf savoljo eniga ali drugiga vsroka, in zhe tudi ni najti dojke, ki bi ravno imenovane lastnosti imela, alj, zhe ne najde na perfah ne matere, ne dojke dovolj shivesha, tak se je na umetno rejenje obrniti. Alj per tim prerejenji je filno veliko fkerbi, pasnosti ino poterpeshljivosti potreba. Shivesh, ki se mu daja, se mora smeraj po starosti otroka ravnati.

§. 373.

V' takšnih okoljshinah je shivinsko mleko namestek. Satoraj se daja v' prvih dneh shivljenja otroku en del, novo namolseniga (nadojeniga), ne kuhaniga mleka s' dvema deloma vode ino nekaj beliga zukra smeshano ali s' kafeno shlizhizo, alj is fhkodelze s' dulzom, ali she bolje, se napolni en navadni kosarez sa sisati, ali kosarez s' tenkim gerbom (robom, krajnikom), na shrelo se oterdi kofez gobe, da je tolika, kakor berdoviza siza, in se ovije s' tenkim platnom, ali se pa oterdi nalafh sa to s' narejeno berdovizo is flonove kosti, in potim se poda otroku, da is njega sisa. Zhe otroka vetrovi rasganjejo, tak se sna na mesto vode nekaj biroviga (béroviga) teja med mleko djati.

§. 374.

Gledati je pa treba, da se smeraj novo namolseno mleko dobi, in zhe je mogozhe, vselaj od ene in tiste krave; tudi se ne sme vezh vkup sme-

fhati, kakor toljko, kar bo sa pol dne došti, in per posodvah je nar vezhe snage potreba, ker bi se shivesh drugazhi lahko iskifa, ino otroku shkodoval. Shivesh se mora otroku mlazhen dajati. Pogreti ga je nar leshej, zhe se s' mlekom napolnjen kosarez v' posodvo tople vode postavi.

§. 375.

Na kar je pa per tim rejenju nar bolj potrebno gledati, je to, da se mora otroku v' prvih tje-dnih sam rédek in tekozh shivesh dajati, ker se shelodzu novorojeniga otroka nar bolj perleshe. Zhes ene tje-dné se smé otroku poverh tiga tekozhiga shivesha od kraja enkrat posneje pa tudi dvakrat ali trikrat kasha is dobriga fuharja (zvi-baka), obfufhene pfhenizhne moke, pfheno (grif) s' vodo ino mlekom kuhano. v' katerim se je nekaj zakra ras-talilo, dati. Kasha mora sa vsako jed prot kuhana biti, in se mora vzhasi s' drugo samestiti (premenjati), ker otrozi smeraj enakafhne kashne ne morajo prenesti, zhe se jim pre dolgo daje. Slo shkodljivo je pa, otroka she perva dni shivlenja s' kasho filiti: s'osebno shkodl ive so pa mozhnate kashne, kakor jih na kmetih radi otrokom dajejo, sakaj ker so preshlihtnate, jih shelodzhek ne prekuha, zhrevje se smafhi, otrozi dobijo debele trebuhe, in lahko eno in drugo bolesen. Kardar she otrok nekoljko odraste, potrebuje tudi bolj mozhnih jedi, satoraj se mu naj te kashne kuhajo, s' telezhno ali kurjo polivko, se mu naj dajejo vodne polivke s' jajzhnim romenjacom (shuzhakom), in tak se naj pomalim na bolj terdne jedi navadi.

§. 376.

Ravno tako shkodljivo so zuzeljni, ktere ne-ktere matere otrokom v' ufta stlazhijo, da bi jih potolashile. Jed, ki je v' zuzeljni, se rada iskifa, ino okifa skos to tudi ufta ino shelodez otroka, napravi teshek shelodez, kteri ne prekuha ino gobize; skos vedno sisanje veliko lufta poshré, otrokove ufta postanejo shiroke in neprijetne; tudi samore otrok, zhe se premalo manj gleda, zuzelj predalezih v' ufta potegniti, in med tim, da se zu-

zeli na gergutez (Ruftröhre) vleshe, samore otroka sadufhiti.

§. 377.

Tudi ni varno, da bi otrok kakšno shival sisal, posebno kosjo, ki toljko maščno mleko ima, da si ravno nekteri koso sa narboljšho dojko, ktera se tudi nar boljšhi kup dobi, perporozhajo.

§. 378.

Sploh je per tim prerejenji bres perf tudi na to gledati, da se shivesh po eni redi in ne pregoſto otroku daje, skos kar se veliko premore, da bo otrok dobre reje.

SHESTI RASDEL.

Od nekterih porodov, ki se bolj redko permérijo, in od opravka porodne pomozhnize per tistih.

Perva Postava.

Od poroda dvojzhkov.

§. 379.

V' takšnih okoljſhinah ni nizh drusiga ſtoriti, kakor per navadnih porodi, dokler ni porod perviga otroka konzhan, posebno, ker se nikdar ne samore prav sa gotovo vediti, ali je ſhe drugo dete v' telef, dokler ſhe ni eno porojeno.

§. 380.

Zhe je ſhe eno dete v' maternizi, tak se tiſta po porodu perviga otroka ſhe slo raspotegnjena, terda in robaſta oſhlata, vzhafi se zelo deli otroka otiplejo. Per snotrajnim prejſkanju se najde drugi

otrozhji mehir, in sadi sa njim tudi dostikrat otrokovi deli.

§. 281.

Porod dvojzhkov sploh bolj pozhaſi pretezhe, kakor porod eniga ſamiga otroka. Po navadi ſe vſtavi pervo dete, ki je ſploh mozhneje, s' glavo k' porodu, drugo pa tudi pride s' glavo dostikrat pa tudi s' nogami ali ritjo naprej. Per taki frezhni legi ſhe ſama natura vezhi del vſe po frezhi iskonzha, in le ko bi eno od obojih otrok poprezhno lego imelo, bi bila umetna pomozh potrebna.

§. 382.

Se je porodna pomozhniza zhſto preprizhala, da je ſhe en otrok sadi, tak naj ne poſabi, da bo per lozhenju popkov trak na dveh meſtih podveſala, in pod obema podveſama preresala, da ſe ne bo drugi otrok is popkóviga traka pervo rojeniga iskervavil, ko bi oba le eno ſtrevo iméla, ali pa, ko bi obe ſtreve bile ſraſhene.

§. 383.

Po porodu perviga otroka ſe ne ſmé ſtreva poprě vun vſeti, da bo tudi drugi otrok rojen, da bi ſe kje s' ſtrevo perviga otroka tudi ſtreva drugiga ne izvlekla, in bi bila ſtreva tedaj pié odlozhena, kakor je otrok rojen. Samo tedaj, ko bi ſe bila ſtreva perviga otroka pred porodom drugiga noter deli do ſramne ſkladi iſtiſhala, je perpuſheno, jo prozh vſeti. Zhe ſe pa ſhe raſentiga pred porodom drugiga otroka njegova ſtreva odlozhi, kar ſe is dvojnih popkovih trakov ſpoſná, tak ſe mora gledati, da bo otrok berſh ko berſh na ſvetlim.

§. 384.

Porodna pomozhniza naj pové porodni varno ino previdno, da je ſhe en otrok sadi; in da ſe ne bo preſtraſhila, ji naj iſhe to kar je mogozhe prijetno dopovedati. Tudi naj ſkerbi, da bo vſe hitro per rokah, kar bo ſa drugi porod potreba, in da bo tudi ſa drugi otrok pertnina perpravljena.

§. 385.

Nihzher naj ne misli, da mora porod drugiga otroka hitro sa prvim porodom nastopiti: rad s'he le zhes ene ure nastopi, in samore zelo s'he le zhes ene dni bres f'hkode sa mater ino otroka priti. S'he le prav dobro je, zhe se drugi porod nekaj zhafa pomudi, med tim se mati od perviga vpehanja eno malo odehne ino si novih mozhi sa drugi porod nabere, materniza pa ima perloshnost, se pomalim vkup vlezhi. Nasprot se pa tazhaf, ko oba poroda naglo eden sa drugim prideta se materniza ne rada skerzhi, in velikrat nevarni kervotoki perdero.

§. 386.

Po porodu perviga otroka, zhe ni kakih nevarnih okoljshin, postavim: kervotokov, boshjasti per porodnizi, se nikak ne sme prenagliti, in drugi porod filiti, ampak porodnizi se perporozhi, da se naj na dushi ino telesu mirno dershi ino pokojno zhaka: materniza, ki med tim zhaf dobi, se po malim sa drugo vkup svlezhi, se bo hitrej ali kesnej s' novo mozhjo na-nj obernila, vender se mora porodni med tim vse predelovanje bolov (popadkov) ojstro prepovedati. Sdaj pridejo novi boli, nov otrozhji mehik nastopi, ki se pa rad kmalo rasterga, ker je vezhi del le is ovzhje mreke: in zhe porodna pomozhniza najde, da ima drugo dete dobro lego, tak naj naturi porod prepusti, in le ko bi otrok poprezhno lego imel, bo umetne pomozhi potreba.

§. 387.

Se je materniza od obeh otrokov isprasnila, tak naj tudi tukaj odlozhenja strev naturi prepusti: in s'he le potim, kadar je preprizhana, da so odlozhene, naj gleda, da jih ispot spravi. Nikdar ne sme porodna pomozhniza na enkrat sa en sam popkov trak vlezhi, ampak sdaj sa eniga, sdaj sa drugiga, dokler se preprizha, kter se bolj sapoteguje. Sploh lesi streva perviga otroka nar blishje maternih ust, in ta mora tudi napre v' materno noshnizo priti. Zhe je le ena

fama streva, ali zhe sta obe po robah srafhene, tak je gledati potrebno, da se s' robom v' materne ufta spravijo, da se potim leshej vun ispelajo.

§. 388.

Ko bi she vfelej eno dete sadi bilo, tak bi se moral she drugi popkov trak na dvema mestoma podvesati, in potim tretji otrok ravno tako sprejeti, kakor se je drugi sprejel. Trojzhki se vender le file malokdaj vleshejo. Lega trojzhkov v' maternizi je vezhi del raslozhna, ker od eniga ali dveh otrok sgorni ali spodni konez terfha proti medenizi obrnjen leshe, med tim da uno drugo, ali oba druga ravno nasprotno lego imata. Malokdaj imajo vfi trije otrozi enakofhno lego. tako, da bi per vfihi sgorni ali spodni konzi terfha navspred lesnali. Materna potiza je vezhi del sa vse tri le ena sama, vfaki pa ima svojo jajzhno odejo famo sa se odlozheno. Streva ne gré popré prozh, kakor po porodu tretjiga otroka; satoraj porodna pomozhniza nikdar ne imé po porodu perviga ali drugiga otroka popkov trak natesovati. Po dokonzhanim porodu se mora na rasdelenje mleka gledati, sakaj, zhe se bo vidilo, koljko bi ga snalo biti, se tudi da presoditi, ali bo mati vfihi trojeh otrokov preshiveti samogla, ali ne. Vezhi del je fosebne reje potreba, da per shivlenji oftanejo. Ker jim je od kraja she malo shivesha potreba, tak jih vezhi del famo materno mleko prerediti samore, zhe je le mati sdrava; alj posnej, kadar fo she vezhi, pa od mleka is enih famih perf shiveti ne mogo. Kar jim potim premalo hodi, se mora fkos kakfhni drugi prileszni shivesh domestiti, ali pa dojka v' pomozh vseti. Je drugi ino tretji otrok rojeni, pa ravno tiftiga spola, kakor prvi, tak se morajo otrozi sashnamvati, da se bo pervorojen od drugih dveh dobro posnal, sato ker fo per nekterih familjah na prvi porod posebne pravize navesane.

Druga Postava.

Od poroda s' obrasom.

§. 389.

Svoje dni so terdili, da so porodi s' obrasom naturi naprot, in rekli, da naturi ni mogozhe, takšne porode, saj ne bres shkode sa mater ino otroka dokonzhati, sato ker otrokova glava savoljo svoje velikosti skos medenizo ne more, ker obras otezhe ino se raspodobi, fredno meso se napne ino vterga, luft prevred v' otrokove ufta pertifne, in ker otrok ne samore prav dihati, se mora sadushiti, popkov trak rad naprej pade, in ker mersel postane, se tudi kervni krogoték med materjo ino otrokom rad vftavi, in sadnizh lega glave navsad, skos kar se vratne shile nategujejo, rada kap (boshji shlak) perpelja.

§. 390.

Per vřim tem se je pa vender sadofti iskasalo, da per mozhnih popadkih, naturnim spodoblenju medenize ino otroka porodi s' obrasom ravno tako frezhno istezhejo, kakor temenove lege, in da se tudi toti porodi med naturne shteti samorajo. Vender se to le od perve ino druge obrasove lege rezhe; tretja ino shterta padeta pa she pod umetno pomozh, kér se brada nemore v' fredno meso vpreti, ino shiroko zhelo na framnim oboku sadershek najde. Naturna mozh je sa istifhanje otroka preflaba, zhe se ne spremenita tretja ino shterta lega v' pervo no drugo she ob pravim zhasu, kar se ob frezhnih okolshinah vzhafi sgodi.

§. 391.

Zhe obras naprej lesi, tak se najde per snotrajnim prejškanju nad maternimi uftami en del zhela, ozhi, nos, ufta ino brada. Zhe she etrozhi mehir stoji in je napet, tak se obras teshko sposná; ravno tako teshko je to, zhe je per dolgi terpezhnofti poroda obras slo otekel, lehko se s' ritjo spre-

menja. Nar leshej se sposna tazhaf, kadar je otrozhji mehir ravno pozhil. Prejiskanje se mora filno pasno goditi, da se tenzhki deli obrasa, sosebno ozhi kaj ne poshkodijo.

§. 392.

Naftop obrasa v' medenizo pride sa v'fim tako, kakor naftop temena. Satoraj samoremo vse porode s' obrasom v' fhtiri rasdeliti.

§. 393.

Perva obrasna lega. Brada je proti levi ponvi, zhelo proti desni sklenitvi svete kosti, perfa ino trebuh navspred ino na levo, herbet ino rit bolj navsad ino desno. Pride obras v' medenizhno votlino, tak se safukne brada od leve na desno, in pride sad sa krilini obok, in obras v' isvotlino svete kosti: v' toj legi se tudi porodi, k'ér se brada pod framni obok vpre, ino zhelo s' temenom s' safukanjom glave zhes fredno mefo sderzhi.

§. 394.

Druga obrasna lega. Brada je proti desni ponvi, zhelo proti levi sklembi svete kosti obernjeno. Safukanje brade gre od desne na levo, in se po ispelanju zhela sopet pod framnim obokom vun istifhi.

§. 395.

Tretja obrasna lega. Brada stoji proti desni sklenitvi svete kosti, in zhelo proti levi ponvi, in per fhterti obrasni legi stoji brada proti levi sklenitvi svete kosti, in zhelo proti desni ponvi. V' obe- ma legama se zhelo pod framnim obokom in brada nad frednim mefom istifhi.

§. 396.

Perve dve obrasne lege se nar vezhkrat premerita, in tudi nar frezhnifhi istezheta; dve sadne se le redko kdaj vidita, ker se po navadi v' preteku poroda v' eno dveh pervih leg preversheta.

§. 397.

Obrasni porodi pretezhejo po navadi bolj pozhati in teshje, in ker se ne mora vselj gotovo presoditi, alj se sme porod s' obrasom naprej bres shkode sa mater ino otroka naturi prepustiti, tak je porodna pomozhniza dolshna, per vsakim porodu, per katerim se kashe, da bo obras naprej, po porodniga pomozhnika poslati. Dokler pomozhnik ne pride, naj pusti porodno v' posteli na tisti strani leshati, proti kateri je zhelo obernjeno, da bo leshej naprej derzhalo. V' drugim se naj porodna pomozhniza nosi, kakor per temenovim porodu; naj ne nagovarja porodno k' predelavanju popadkov, in se naj skerbno varje, da ne bo hotla glavi s' roko drugo lego dati.

§. 398.

Ko bi pre, ko porodni pomozhnik pride, porod k' konzu shel, tak mora porodna pomozhniza v' shertim porodnim zhasu sredno mezo skerbno, pa ne s' preveliko mozhjo podpirati, da ne bo prevezh vrat pertiskala, ki se v' prvi ino drugi legi sa krilnimi kostmi snajde; po porodu se pa ne sme sposabiti, da bi kje otroka, kteriga obras skos oteklino vzhafi vso zhloveshko podobo sgubi, kar hitro materi pokasala: to se she le potim sme sgoditi, kadar se je oteklina she sa vsim spet sgubila. Tudi nagnjenje otroka, da svojo glavo nasaj dershi, se bres vse posebne pomozhi kmalo sgubi.

§. 399.

Sem shishijo tudi tisti porodi, v' kterih se glava s' eno stranjo na porod vstavi, ker se samore s' desno ali levo stranjo ino v' mnogiterih legah sgoditi; tak postanejo tiste lege, kterim lege ushel pravijo. Tudi tukaj mora porodna pomozhniza vse tisto storiti, kar je bilo per obrasnih legah rezheni: zhe ne storijo fosebne okoljshine, kakor popake medenize kaj naturi nasprot, tak se tudi te tako imenovane vegaste (povesane) lege skos samo naturno mozh skonzhati snajo. Ko bi pa s' obrasom ali stranfkimi deli glave tudi kaki del vratu na porod

naftopil, potim je pa še druga, in ta lega se ne more vezh med naturne ampak popazhene lege fhteti. Porodna pomozhniza mora per takih porodih hitro pomozh porodniga pomozhnika jifkati.

Trétja Postava.

Od porodov s' ritjo.

§. 400.

Zhe se otrok s' ritjo na medenizhno vhodifhe k' porodu vftavi, tak pravijo: „pride dvojno;“ in imenujejo tudi sam porod dvojni porod, po jesiku porodnih pomozhniz.

§. 401.

Ritna lega se sa glavno lego narvezhkrat per-godi; pa se ne sposna gotovo, dokler mehir nepozhi, in se lahko dershi sa glavno lego, in posneje sa otekli obras. Vendar se da fkos to raslozhiti, da noshnizhni obok in mehir nifta tak kruglafto okrogla, kakor per glavni legi, ampak bolj na fhiroko vtfihnjena, zhe se trebuh porodne ni prevezh vgrosnil, in sadnizh, zhe se vfi deli na riti mehki, vse kofti globoko v' mafi leshezhe, obene neravnosti, obeni lafje, obeni fhivi ino mehzhave ne ofhlatajo.

§. 402.

Potim, kadar je še mehir pozhil, se fhe le dobi gotovost. S' prejiskajozhim perftom se v' maternih uftah riti sadene, in fizer od kraja vezhi del le ene ftrani. Zhe se gre s' perftom nekoliko vifhje, tak se še rasklad raslozhi, ki dve ritne ftrani vfakfebi lozhi, v' sakladi ritno zhrevó, ofti fvette kofti, fhpiza kukovize in navspred fpolni deli ino bedre, per zhemu prejiskajozhi perft vzhafi s' otrozhjo smolo okablan postane, in tudi drugazhi k' sposnanju perpomore, fkos to, da (smola) prozh gré, zhe se tudi druge snamle od smerti otroka

ne perkashejo. Vender per otrokih moshkiga spola moshnja velikrat stori, da se teshko sposna, ker je vzhafi tako napeta, da bi ne bilo verjeti.

§. 403.

Per porodih s' ritjo so bedre v' koleninih fklepih vezhi del vpognjene, in noge se snajdejo bliso riti, vzhafi se dajo sraven riti ofhlatati. Kadar rit bolj naprej gré, sderzhijo navsgor, in se pertifnejo gori po spodnim shivotu.

§. 404.

Ker ima rit tudi vezhi premernik ino shirokost beder, tak tudi svojo lego spremenja, kakor pride v' eden ali drugi prostor medenize. V' zhvetterih legah sna v' malo medenizo stopiti, in tako postanejo shtiri ritne lege, kér pride odkraja kakor glava fizer v' poprezhni ali ravni premernik, potim pa vselaj v' en vegasti.

§. 405.

Perva ritna lega. Herbet je obrnjen navspred ino na levo, trebuh ino bedre pa navsad ino na desno.

Druga ritna lega. Herbet je navspred ino na desno, trebuh ino bedre navsad ino na levo obrnjeni.

Tretja ritna lega. Herbet stoji navsad ino na desno, trebuh ino bedre navspred ino na levo.

Shterta ritna lega. Herbet stoji navsad ino na levo, trebuh ino bedre navspred ino na desno.

§. 406.

Dvé perve ritne lege se nar vezhkrat prideta (sgodita), in sta sa porod bolje, kakor te sadne, sato ko je per unih herbet navspred obrnjen, in se upati samore, da bo per prehodu glave tudi satilnik navspred obrnjen ino bo pod framni obok perfhel; in tako pride glava veliko leshej vun, kakor, zhe je obras navspred obrnjen.

§. 407.

Zhe so bedre fkos vhidifhe perfhle, naj so v' një naftopile. v' kateri legi je, tak potim v' votlini medenize tako ftojijo, da je ena bedra prédi proti framnim oboku, druga pa navsad proti isvotlini svete kofti obernjena; perva pride pod framni obok, in se tamkje vpre, med tim, da se ta druga bedra zhes fredno mefo naprej fpravlja. Terih otroka se sdaj v' vegafsti legi s' herbtom navfpred ino na levo, ali pa navfpred ino na desno obernjen naprej fpravlja; in kadar je otrok do perf rojen, padejo noge doli. Plezhe pridejo v' ravno ti vegafsti legi naprej, roké so vezhi del terdno na perfa pertifhnjene, in pridejo s' laktmi nar-naprej. Med tim pride glava, ki s' brado na perfah leshi s' enim tih vegaftih premernikov v' medenizhno vhidifhe, se is-fuka pomalim, bolj ko naprej pride, v' ravni premernik, tako, da se per njenim istopu satilnik pod framni obok vpre, ino obras zhes fredno mefó naprej pride, kar se vezhi del naglo isdela.

§. 408.

Per tretji ino fhterti ritni legi se otrok, potim ko so she bedre rojene, vezhi del tako fuka, da herbet, ki je bil od kraja navsad obernjen, pozhaf navfpred pride; potim drugi porod ravno tak istezhe, kakor per prvi ino drugi ritni legi. Le redkokdaj tiga fukanja ni, in glava se tazhaf tako porodi, da je obras navfpred obernjen.

§. 409.

Ritni porodi se sa glavnimi porodi nar vezhkrat pergodijo; so nekaj pozhafnisthi ino toshavnisthi, kakor glavni porodi, ker mehkeja ino fhirja rit ne more tak hitro porodne dele rastegniti in bolj pozhaf naprej derzhi, kakor glava. So fploh tudi sa otroka bolj nevarni, kakor glavni porodi, sato ker se lehko sgodi, da bi popkov trak sraven perf ino glave per pozhafnim preteku prevezh ali predolgo ftifkan bil; pa vender so manj nevarni, kakor porodi s' koleni ali nogami, sato ker navsgor

obernjene noge nekoliko popkov trak varjejo, ši-roka rit pa porodne dele tako rastegne, da potim drugi deli, fofebno pa glava, leshej ino hitreje fkos pridejo. Bolj pozhafen ko je toraj od kraja ritni porod, in bolj debela ko je rit, ki naprej pride, toljko hitreje bojo perfa ino glava fkos perfhle, in toljko hitreje bo otrok shiv na fvèt porojen.

§. 410.

Per vřakim ritnim porodu je porodna pomozhniza dolshna, hitro po porodniga pomozhnika poflati, sato ko ni v' řtani previditi, ali bo natura dořti mozhna, porod dodelati, ali je medeniza dořti prořtorna, ino ali ni otrok preveliki. Ko bi pa po porojenim terřhu savoljo eniga tih vsrokov glava naprej ne mogla, in bi ne bilo porodniga pomozhnika, ki bi porod umetno řpeljati řaftopil, tak bi morala porodna pomozhniza gledati, kako bi otrok pred njenimi ořhmi řhivljenje řgubil, bres da bi mu pomagati řamogla.

§. 411.

Porodna pomozhniza naj vřashe porodnizi, da ima v' pořteli mirno leřhati, naj ře varje, da ne bo ř' řltorařtim preřřřkavanjom otrořhji mehir prevred rařtergala, kër bi tako leřko popkov trak naprej padel. Pride rit bliřhje naprej, tak ne řmë porodna pomozhniza nikdar řkuřhati, řa njo, ali řa noge vlezhi, ali eden ali drugi otrokov del řafukavati, naj řhe ima otrok lego, kakřhno hore, v' kratkim, nizheřar neřme pořheti, kaj bi le narmanj porod pohitrilo, dokler ni terřha odřvunaj. řilno nevarno bi bilo, noge naprej vlezhi, alj pa řřkati, da bi ře ritni porod v' porod ř' nogami řprevergel. řkos vlezhenje ali řukanje na delih, ki řo řhe porojeni, ře natura v' řvojih opravilih vřtavlja, roke bi leřko řasaj řderřhale, brada bi odřtopila od perř; ino potim bi glava teřhko vun perřhla.

§. 412.

Ko bi bil pa otrok v' tretji ino řřterti ritni legi naprej tiřhan, in ko bi ře ne řafukal řam od řebe, tak ře naj otrok tako řuka, da bo herbet navřpred

proti krilini okoljzi obernjen, to je, tako, da pride v' prvo ali drugo lego. Zhe glava ne gré dosti hitro skos medenizo, tak se mora, zhe porodniga pomozhaika ni v' pomozh, in zhe je nevarnost, napré spravljati, kakor bo posneje rezhenó.

§. 413.

Kadar she rit skos pride, mora porodna pomozhniza fredno mefo podpirati, in otrokove dele, ki vun pridejo, v' ogrete rute (pélnize) savijati, in dobro fkerbeti, da ne bo obeden del stiskan ali nategovan. She le potim, kadar je she otrok do plezh porojen, smé pomozhniza porodni rezhi, da naj bole predeljava, da bo glava popré na svetlim. Ko bi boli sdaj saostali, ali ko bi preflabi bili, tak se dajo sbuditi ino mozhnejí storiti, zhe se trebuh s' shganjom, melisnim ali drugim mozhnim duhom riblje. Zhe je glava do medenizhniga ishodísha perfhla, tak se naj otrokov terfh prav rahlo na kvíshko vsdigne, in fredno mefo ravno tako rahlo podpira, da bo glava leshej skos perfhla.

§. 414.

Nekteri ritne porode med tífte porode shthejejo, ki se ne smejo naturnim mózhém prepustiti, kér pravijo:

- 1) da so bolj bolezhí;
- 2) da se sagvosdenje riti teshko odgvosdi;
- 3) ker se je prevelikiga muzhkanja (tuzhkanja) sa mater ino otroka, ino
- 4) stísnjenja popkoviga traka treba bati.

Pa obena tih shতির rezhi per naturnih ritnih porodih se ne sgodi; zhe se perve tri okoljshine nakljuzhijo, tak se otrok ino pa deli materniga telca prav ne fklepajo, da tako porod soper naturi postane, in potim v' resnizi umetno pomozh potrebuje, in zhe je popkov trak sraven riti naprej padel, kér se le per naprej padenim popkovim traku stísnjenje med ritjo otroka ino medenizo matere pergoditi samore, potim ritni porod, ki bi drugazhi po naturi bil, tudi naturi nasproten postane, ino vuzhene pomozhi potrebuje.

.Shterta Postava.

Od poroda s' koleni ino nogami.

§. 415.

Porodi s' koleni se malokdaj perpetijo. Perzhakuje se porod s' koleni, kadar je otrozhji mehir shpi-zhaft ino majhin; gotovo se pa to she le potim sposna, ko je she mehir pozhil, ker se ena ali dve okroggle rezhi ofhlatata ki sta na lizi s' negladkim, gibzhnim golenom (Kniescheibe) pokrite, in kterih sadna stran je isvotlena; zhe se dalej nakvislko gré, se pride do sgornih beder ino spolnih delov, navsad k' spodnim bedram ino nogam. Koleno se od lakta, s' kterim bi se lahko premenjalo, v' tim raslozhi, da je laket bolj shpizhaft, in da nima obene okrogline (Scheibe) na fredi.

§. 416.

Nekteri ménijo, da se she v' noshenji sposná, zhe porod s' nogami naprej stoji; zhe okrogline ni ravna (gladka), zhe se v' materni noshnizi ne ofhlata naprejleshezha glava, in se nasprot s' rahlim pretiskanjom na spodni shivot le okroglo-podolgovata rezh otiple; alj vse te snamenja rade lajhajo (vkanijo), ino nikdar se ni na nje sanesti. Bolj imenitne so snamenja pred vodnim pozhom med porodom; pozhafno ino bolezhno ras-shirjenje maternih ust, doli vifezh, klobasi podoben, otrozhji mehir, ino v' njem noge, ki se fkos tipanje nekoliko dajo sposnati. Kadar mehir pozhi, vezhi del vfa voda na enkrat istezhe, in potim se noge in vezhkrat tudi rit raslozhno dajo ofhlatati.

§. 417.

Noge se tudi lehko s' rokami spremenijo; ali noge se dajo sposnati na petih, zhlenkih, podplatih ino perstih, in se raslozhijo od rok fkos to, da persti na nogih niso tako dolgi ino gibzhni kakor na rokah, in da se palez na nogi ne da tak dalezh od drugih perstov odpotegniti, kakor palez na roki.

§. 418.

Zhe oba kolena ino obe noge naprej leshita, tak imamo popolni porod s' kolenom ali nogo; zhe pa le eno koleno ali ena noga naprej leshi, tak se porodu pravi, da je nepopolen porod s' kolenom ali nogo.

§. 419.

Noge se samorajo v' mnogoteri legi, na vse strani medenizhniga vhodisha obernjene, na porod vstaviti. Dokler tedaj she le noge ino bedre po medenizi doli derzhijo, she nima otrok obene gotove lege, ampak gre na ravnost doli: gotovo lego she le dobi, kadar bedre v' medenizhno vhodishe pridejo. Bedre dobijo potim eno od tih shtirih leg', ki so bile per ritnih porodih raskasane, ino is-stop tersha ino glave se ravno tako godi, kakor per porodih, v' kterih rit naprej pride.

§. 420.

Porodi s' kolenom ino s' nogo so sa shivlenie otroka she bolj nevarni, kakor ritni porodi, ker se fkos otrozhje dele, ki so she naprej fhli, porodni deli le malo rasdaljshajo, in satoraj porod tersha ino glave bolj pozhasi ino bolj teshavno naprej gré, kakor per ritnih porodih. Med pozhasnim pretek-
kom poroda se pa popkov trak sraven perf ino glave filno slo pertifka, tako da otrok med porodom vmreti samore.

§. 421.

Nepopolni porodi s' kolenom ali s' nogo niso sa otroka tako slo fhkodljivi, kakor popolni, sato ker nepopolni porodne dele bolj ras-shirijo, ino noga, ki je po shivotu otroka nasaj poloshena, nekajko popkov trak varje. Da je nekteri porod s' nogo slo nevaren, ne leshi vselaj na porodu s' nogo samim na sebi, ampak vezhkrat na drugih nefrezh-
nih okoljshinah, ki bi tudi per drugih legah otroka porod naturi nasproten storile. Zhe je medeniza dofti proftorna, zhe so materne ufta dofti gibzhne, mozhi porodnize dofti velike, zhe otrok ni preve-

liki, tako da glava kmalo fkos derkniti samore. tak se porodi s' kolenom ino nogo vezhi del od same nature frezhno fkonzhajo.

§. 290.

Porodna pomozhniza se ima per porodu s' kolenom ali nogo ravno tako nositi, kakor per obrasnim ino ritnim porodu, to je, naj hitro po porodniga pomozhnika poshlje, ker se zelo tedaj, kadar se vidi, da bi vse po frezhi isteklo, lahko kaj nevarniga nakljuzhi, kar shivlenju matere ali otroka shugati (fhkoditi) samore. Per tih sdaj imenovanih porodih ni kaj redkiga, da terfh otroka sama natura is-shene, glava pa, ki je fhe saoftala, fkos samo persadevanje porodne pomozhnize ne more vun priti. Dalej naj porodna pomozhniza porodnizi mirno lego v' posteli vkashe, ji naj vsako predelavanje bolov prepové, da otrozhji mehir zel oftane, kar se nar dalje da, tako se bodo materne ufta bolj ras-fhirile, in prevarvalo se bo, da popkov trak ne bo naprej padel, kar se v' tih okoljshinah lahko sgoti.

§. 263.

Zhe popkov trak med bedrami otroka fkos gré, ali zhe otrok na popkovim traki jesdari, tak se mora tifti njegov del, ki doli zhes herbet gré, tako dolgo lepo rahlo nategovati, da je mogozhe, eno vpognjeno bedro fkos sanjko stlazhiti. Ko terfh fhe bolj naprej derzhi, se imá na to gledati, da se popkov trak ne pertifka ali ne nateguje. Zhe je terfh do plezh rojen, se mora sredno mefo rahlo podpirati; porodnizi se mora pa rezhi, da naj bole predelava, in ko bi boli bli preflabi, se morajo bolj mozni storiti, ravno tako, kakor je bilo per ritnim porodu rezhenó.

O d
Porodne pomozhi.

DRUGI DEL.

*Od pretěka poroda, noshenja ino
otrozhje postele, zhe ni po redi, ino
od opravila, ktero porodno pomozh-
nizo sraven sadene.*

Journal of the

Board of Directors

of the
City of New York
for the year ending
December 31, 1900

PERVI RASDEL.

Od porodov, ki savoljo spazhenja
porodnih udov niso po redi.

Perva Postava.

Od porodov per popazheni medenizi.

§. 424.

Vlak kaj vezhi odstóp od naturniga softavljenja ino postave posamešnih kosti, od podobe ino prostranosti medenize, je popaka medenize. Popake medenize, ki se nar vezhkrat permerijo, so: prevelika telnoba, prevelika prostranost, popazheni nagnenje ino ras-podobljenje tiste.

§. 425.

Prevoska je medeniza, zhe imá manjšho prostranost, kakor da bi se srel otrok po naturi, lahko, ino bres nevarnosti skos tisto samogel poroditi. Medeniza samore v' mnogoterih svojih okoljzah pretesna biti. Je sgorna medeniza pretesna, tak to sploh le noshenje sadene. Mala medeniza snatorej v' vhodishu, v' medenizhni votlini ali v' ishodishu pretesna biti. Imá vhodishne medenize kakšhne popake, tak is-hodishne vezhi del nima nobenih; je pa is-hodishne pretesno, tak je vhodishne saj dobro storjeno. Vzhali je pa tudi ena votlina toljko vezha, koljkor je druga pre majhina; ino porod gre leshej ali teshej naprej, potim ko otrok v' eno ali drugo

okoljzo, v' vhodifhe ali is-hodifhe medenize pride. Prezej redko se pa pergodi, da bi medeniza bila skos no skos pretesna.

§. 426.

Pretesno medenizo fi sna porodna pomozhniza she domifhljavati, zhe vé, da je shenfka v' otrozhjih letih engendarfko (anglizhanfko) bolesen iméla, in se posno hoditi navuzhila, zhe ni ravno srafhena, zhe je fhtantava, zhe po ftrani ali hromo hodi, zhe herbet ni raven, zhe ena bedra vífhje ftoji, ko ta druga i. t. d. Ráfen tiga se pretesna medeniza da skos dobro opravljeno prejifkanje fposnati. Zhe najde porodna pomozhniza, da grebena lednih kofiti nífta faj defet pavzov narafen, da je krifhna okoljza fila slo vpognjena, ino zherta krifhniga krila manj ko fedem pavzov snefe, da fedne gerbe nífo fhtiri pavze narafen, da je framni obok zhes navado fhpizhaft, da kukoviza ni faj tri pavze od framniga oboka, da se kukoviza kreniti ne da, fofebno pa, zhe se s' prejifkavnim perftom lahko proti klanjzu ali proti pofttranfkim ftenam medenize sadene: tak se sme sanefsti, da imá prevosko medenizo pred febó. Zhe je shenfka s' prevosko medenizo she porodila, tak fo gotovo popréfhní porodi bili filno pozhafni, teshavni ino bolezhí, in vzhafi le s' sdravnífhkimi orodjami dodelani, otrozi fo se pa s' filno podolgovato glavo ino veliko glavno oteklino porodili.

§. 427.

Zhe je medeniza, fofebno pa njeno vhodifhe zhes filo tesno, tak otrok she v' medenizhno votlino ftopil ne bo, ampak bo ob ftraneh lednih kofiti oftal. Zhe pa tesnoba ni tako slo velika, pride glava fizer v' medenizhno votlino, popadki jo pa smeraj bolj navfpod tífhijo, in tako se filno slo vkup fflazhi ino otezhe, dokler sadnizh obftoji in naprej ne more, s' eno befedo, sagvosdi se.

§. 428.

Po raslozhnih pofttranofnih medenize se rajtajo tri ftopnje vogosdenja, ino fizer:

1) kjer se glava fizer teshko ino pozhasi, vendar pa per možnih popadkih ino mehkih gibkih kostéh od same nature bres velike škode vun istihí;

2) medeniza je tak tefna, da glava shiviga ino sreliga otroka nikak škos ne more, možni popadki she vgosdenje pomnoshijo, otrok se filno vkup tla-zhi, in je v' smertni nevarnosti: porodnizi se blishni deli tuzhkajo, maternizo prisad prime, in rada se tudi rasterga. Per tim je natura vender she v' stani otroka na svet spraviti, zhe med porodom vmerje, sato ko kosti glave potim vkup padejo, se oteklina sgubi, in njena velikost veliko manjšha postane;

3) na nar višhi stopnji tefnobe she prostranost sa mertvo dete ni došti velika; mora se tedaj ali materni resek (Kaiserschnitt) napraviti, ali pa, zhe je otrokova smert gotova, se v' kosze rasdeliti.

§. 429.

Eni ino drugi porodni pomozhniki postavljajo mejnike posamešnih stopinj otefnjenja v' vhodishu medenize po dalikosti, ki se is snotrajniga prejškanja is-haja, od klanjza svete kosti do frede sgor-niga roba šklenitve framne kosti, in fizer sa pervo stopnjo dalikost od $3\frac{3}{4}$ do $3\frac{1}{4}$, sa drugo dalikost od $3\frac{1}{4}$ do $2\frac{1}{4}$, kakor sadnizh sa tretjo dalikost od manj ko $2\frac{3}{4}$ pavzov. Alj to sasnamvanje ni sadoftno, she naprej presoditi, ali se bo porod po naturi dokonzhati samogel ali ne; in zhe zeló is poprejšnih porodov se to ne more sa gotovo sposnati; raslozhna velikost glave, vezha ali manjšha gibzhnost glavnih kosti, možh bolov i. t. d. se per presoju, ali bo medeniza pretefna, morajo vselej v' rajtengo vseti, in torej se nastopki pred tek-om poroda ne dajo sposnati.

§. 430.

Se je porodna pomozhniza preprizhala, da bo medeniza premajhina, in vidi, da po raspozhu meh-irja in per možnih popadkih glava kar nizh naprej ne gré, da se glavne kosti ena verh druge

istifhijo, ino glava hudo otezhe, tak naj hitro po porodniga pomožnika poshle. Dolgo odlaganje spravi otroka škodo hudo stiskanje, katiro glava v' medenizi prestopi, v' nar vezho nevarnost shivljenja, in istrudi porodno bres potrebe. Prav dobro je, zhe je per silno majhini medenizi porodni pomožnik prav savred per porodni, da samore porod sposnavati, in si nar boljši zhaš sa pomozh obrati. In she tedaj, ko bi bila porodna pomožniza she med nošenjem od slo tesne medenize snanje dobila, je ujena dolžnost, nosezhi porodniga pomožnika perporozhiti, ker se she v' sadnih mežjih nošenja ena in druga rezh sa polajšhanje poroda perpravlja, in vzhafi she pred istekom nošenja umetna pomozh podeliti mora.

§. 431.

She prav storjena, pa savoljo prevelikiga otroka pretesna medeniza stori, da je porod silno pozhalen, teshaven ino bolezh, ali da se sagvosdi, in to toljko bolj, vezha ko je glava, bolj neprava ko je lega, manj ko se glavne kofiti kreniti dajo.

§. 432.

Porodna pomožniza naj imá per takšnih porodih poterpeshljivost, naj tolashi porodno s' lepšimi besedami, ko more, ji naj ne rasodene, da porod bres pomozhi sdravnika ne bo frezhno istekel, ampak naj samo gleda, da porodna popadkov ne bo prevezhi isdeljavala, dokler porodni pomožnik pride. Zhe vmél boli nekajko potihnejo, alj ko bi porodna zelo saspala, tak je to nar boljši perpomozhnik, da se vtrudene možhi eno malo poshivijo, in torej se sploh ne smé odganjati. Rasen tuga je skerbeti, da se ritno zhrevo ino fzavni mehri proti isprasnujeta, da se bo prostor medenize leshej rastegnil. Tudi je gledati, da se mozh porodnize s' dobrimi, mesnimi juhi ali s' vinom med vodo (pa le, zhe je v' refnizi slaba) obderšhi: pomnošenje isdelavanja popadkov se ji pa zelo nizh ne smé prpuštiti.

§. 433.

Medeniza bo ali skos ino skos pretesna, ali pa le na eni ali drugi odpertini. Je medeniza na eni odpertini preprostrana, tak je vezhi del na drugi pretesna. Tak, zhe je vhodishe preprostrano, je is-hodishe vezhi del pretesno, zhe je medenizhna votlina preprostrana, tak je pa nar raji sgorna ali spodna odpertina medenize pretesna, in zhe je is-hodishe preprostrano, je vzhafi vhodishe pretesno.

§. 434.

Odsyunaj se sposná preprostrana medeniza na prefhirokih ftegnih, na bedrih, ki so prevezh vsak-sebi, na sveti kosti, zhe je nasvunaj obernjena ino obokana, na maternizi, zhe se bolj globoko dolj ponisha, in poslednizh na tim, zhe so pre-jéfhni porodi bili lehki. Nar boljshi preprizhanje se pa vender le dobi skos snotrajno prejisfkanje.

§. 435.

Tako dobro pa, ko preprostrana medeniza vse kashe, s' tolkimi nasprotnostmi je sklenjena v' noshenji, v' porodu ino po porodu. V' noshenju je kriva, da materniza pre globoko pade, da se ne more dosti vsdigavati v' votlino spodniga shivota, in da lahko naprej pade ali se saviha: in to stori, da porodnizo smeraj k' isprasnenju vode ali blata tishí, zhe se pa to isprasnenje vstavlja, da prifad k' porodnim delom pertisne, ali porod prevred nastopi.

§. 436.

Misliti bi bilo, da bo porod toliko leshej pretekeli, bolj shiroka ko je struga (shleb), skos katero otrok mora; pa timu ni tako; sakaj preprostrana medeniza stor. she vezh nevarnosti, kakor pretesna. Vezhi del porod prehitro nastopi, in skos to lahko materna noshniza ino materniza naprej pade, in fredno meso se lahko vterga. Po prehitrim isprasnenji materniza vezhi del skerzhena oftane, kadar je otrok she isgnan, se ne s' vlezhe vkup, kakor bi se morala, streva saostaja, in

leško she hudi kervotok nastopi. Pride porod pré, kakor se je porodna tiga previdila, ali, zhe ni porodna pomozhniza sadosti skerbna, tak lahko otrok kar tvegama isderkne, na tle pade, in se hudo poshkodi; popkov trak se lahko vterga, streva s' silo odlozhi, materniza prevershe, in otrok s' zelimii jajzhnimi mrenami porodi. V' otrozhji posteli pridejo hudi ino dolgi sabolezhki, in rade tudi nevarne bolesni.

§. 437.

Desi ravno skusfnja poterduje, da per medenizi, ki je skos ino skos preprostrana, porod hitrej ino leshej nastopi, tak vender to ni vselaj; sakaj zhe je glava proti medenizi velika, zhe prav ne leshi, zhe sraven glave she kaki drugi del otroka, postavim, roka naprej pride, zhe voda prevred prozh gré, zhe materniza she v' noshenji globoko v' medenizhni votlini stoji i. t. d., tako porod ne bo prehitet, ampak she sna prepozhasen biti.

§. 438.

Porodna pomozhniza si mora, kar se dá, persadevati, da per perprostrani medenizi porod prehitro ne nastopi. Mora toraj porodni sapovedati, da se hitro v' pervim zhasu poroda v' postel vleshe, mirno leshi, in nikar okolj ne hodi; da naj na eni ali drugi strani leshi, le s' malo povikshanim sgor nim delom shivota, in da popadkov ne isdeluje: sato se ji vsi perpomozhki morajo odvseti, s' katerim bi samogla popadke predelavati. postavim, da se porodna nikjer ne samore s' rokami perjeti, ali s' nogami vpreti; in postele ne smé zhifto kar nizh sapustiti. Zhe pa per vsim tim porod le prehitro pretezhi hozbe, tak mora porodna pomozhniza otrozhji mehir odpreti, kakor hitro se materne ufta toljko odprejo, da do njega samore, sato, da se bodo materne ufta bolj pozhasi odpirale. in da materniza zhas dobi, se vkup s'vlezhi. Kakor hitro pa hozbe glava vun stopiti, kar she vezhkrat en sam popadek naredi, tedaj mora fredno meso podpirati, in ker bo glava nasprot pertiskana, ne bo mogla kar hitro zhres fredno meso isderzhati. Tudi

mora porodna pomozhniza svojo levizo na maternizo poloshiti, ino ob trenleji, ko se otrok is nje poshene, prezej terdno tisto vkup tishati.

§. 439.

Porodna pomozhniza mora hitro po porodu otroka spodni shivot porodnize rahlo ribati, da se bo materniza leshej vkup svlekla, in ko bi je she to vkup ne svleklo se ji morajo pokladki (Umschläge) is mersle vode dati; streva se pa ne smé popré prozh vseti, da se materniza majhina ino terdno vkup svlezhena nad framnimi kostmi ofhlata; in she potim, kadar je porod popolnoma dodelan, mora porodniza, ker je filno slo k' kervotokom ino k' prepadu maternize nagnjena, dalej ko po navadi v' posteli oftati.

§. 440.

Da je medeniza prevezh ali premalo nagnjena, se is snamenjov sposná, ki so bili per popisovanju terdih porodnih delov raskasani.

§. 441.

Per prevezh nagnjeni medenizi vhodishe prekrivo leshi, klanjz sploh prevezh naprej moli, in tak je medenizhno vhodishe pretesno, in v' noshenji trebuh naprej vishi. Otrok torej per porodu ne more lahko v' medenizo stopiti, in otrozhji del, ki je nar spredi, vezhi del na robu framne kosti obstoi.

§. 442.

Shenske s' prevezh nagnjeno medenizo morajo she v' noshenju pas nositi, da bo zhres visezhi trebuh na kvishkim obdershal. Per porodu mora porodna she od kraja na herbti v' posteli leshati, bedre gori proti shivotu vlezhi, pod rit se morajo nekteri vsglavniki djati, da bo bolj visoko, dve pomozhnize pa moreta njeni trebuh per vsakim popadku s' rozhnikom (obrifazho, Spandtuch) na kvishko ino proti erbti shu rahlo nategavati, dokler glava v' medenizhno votlino ne stopi. Terpi porod predolgo, tak se mora po porodniga pomozhnika poslati.

§. 443.

S' premalo nagnjeno medenizo je vzhafi preprostrano medenizhno vhodishe sklenjeno. Spodni del maternize pade savoljo tiga pregloboko v' medenizo, in materni vrat se potim per porodu lahko med otrozhjo glavo ino medenizhnimi kostmi prevezh stiska.

§. 444.

Kadar je s' medenizo takó, se imá porodni mozhen vs glavnik pod krish poriniti, ino predelavanje popadkov se ji imá prepovedati. Zhe je she po verh tiga medeniza zhes navado prostrana, tak mora shenfka na strani leshé porod perzhakovati, in se drugazhi nositi, kakor je bilo rezhenó per preprostrani medenizi.

§. 445.

Krivina medenize obstoji ali v' tim, da ena njenih strani vishe stoji, ko ta druga, ali da framni lok ni klajnzú navshtriz, ampak da je vstran na desno ali levo sagnan. V' obéh nakluzhbah je sploh vretenzov stebrizh popazhen.

§. 446.

Popaka medenize, ki pride ali is engendarfke bolesni, ktera se je v' otrozhjih letih prestala, ali od omehzhanja kosti, ki se je v' posnejih letih pergodilo, od kerzha (protina), nemarne bolesni (franzosov), prelomljenja kosti ali premaknjenja medenize, stori, da je medeniza v' velikih rezheh drugazhna, kakor je po naturi; eni premerniki so prekratki, eni predolgi, tukaj so moljave, tam vgresnjave, tukaj prevezh tam premalo krivine.

§. 447.

Kar sklenitev medenizhnih kosti sadene, tak se na preterdno sklepanje le tedaj imá gledati, zhe sadene sklepanje svete kosti ino kukovize, ker se skos to is-hodishe medenize ismajnsa; per drugih kostéh pa nizh ne pomeni, ker se per porodu nizh

ne krenejo. Prerahlja sklenitev stori, da se zela medeniza maji, vender je per porodnih filno redka. Najde porodna pomozhniza vso spazheno ali skerzheno medenizo, tak naj kar hitro po porodniga pomozhnika poshle.

Druga Postava.

Od poroda per popakih svunajnih mehkih porodnih delov.

§. 448.

Na svunajnih mehkih porodnih delih se tudi pogresfki permerijo, ki teshki porod delajo, ali ga vstavljajo. Nar vezhkrat se perkashejo: 1) Vodeni otok: 2) kervni otok; 3) veliki vosli kervne shile na framnih uftnizah ino na materni noshnizi; 4) prifadni otok: 5) sarafhenje framnih uftniz; 6) she prizhejozha divizhja koshiza; 7) preshi-roko fredno mesó; 8) terde otekline; 9) pozh framnih uftniz, ino 10) prirojeni pogresfki.

§. 449.

1) Vodeni otok na framnih uftnizah pride ali od noshenja, ali je pa snamenje splofshne vodenike. Zhe je prvi vsrok, tak se otok napravi sadne mesze noshenja na velikih framnih uftnizah, vzhafi tudi na bedrih ino nogah. fosebno per takih nose-zhih, ki so she oslabele skos popresfhne porode, ki so se she velikrat, ino kmalo eden sa drugim permerili, ali pa skos bolesni, ali ki per slabim shiveshu ino poredni obleki v merslih ino mokrotnih hishah stanujejo. Otok je bel, mehek, bolj hladno ko topel, ne ravno bolezh, in zhe se s' perfstom pertifne, tak se jamiza naredi, ki se pozhafi spet sadela. Je vodeni otok uftniz velik, tak je v fhtertim porodnim zhafi skos-hod otroka teshji, porod bolezh, pozhassen, in sa porodno lehko nevaren, ker se takih oteklin, skos stiskanje ino natesovanje per porodu rad prifad prime, ino ravno one samorajo vterganje fredniga mesa nakljuzhiti.

Porodna pomozhniza naj gleda, da bo ta vodeni otok s'he pred porodom skos napovedanje mirniga leshanja v' posteli, skos naloge ogretih suhih rut (mokrotne rezhi so škodljive), ali skos nalaganje toplih shaklizhov, ki so s' moko ali otrobi napolnjeni, rasdjala. Ko bi pa vse te rezhi nizh ne pomagale, ali zhe je vodeni otok framnih uftniz is splošhne vodenike pershel, tak mora porodna pomozhniza kar hitro po porodniga pomozhnika poslati. Po porodu otok kmalo sgine sam od sebe, zhe je le od noshenja pershel, bres da bi bilo potreba, kakšhne sdravila savoljo tiga iskati.

§. 450.

2) Kervni otok se napravi vezhi del le na eni sami framni uftnizi, in pride ob porodu, zhe se kaka kervna posodva rasterga, per zhimu se kri pod kosho v' eno framnih uftniz raslije: in ta potim hitro ino slo otezhe, postane siva, in zhe se je dotekne, boleza. Zhe je takó, tak naj porodna pomozhniza hitro gleda po porodnim pomozhniku, ker sna kervotok hud in nevaren postati, in se tudi otrok teshko prérودي, da se ta otekljina odpre. Do prihoda porodniga pomozhnika naj porodna pomozhniza is platnenih svitkov, ki se v' ledeno ali slo merslo vodo s' ozetom smeshano namozhijo, pokladke naredi, ki se morajo pridno ino pogosto ponavljati.

§. 451.

3) Je na framnih uftnizah in pa vhodislu materne noshnize dosti debelih kervno-shilnih voslov, tak je porodni pomozhnizi skerbeti, da se nobeden ne rasterga, ker bi drugazhi hud kervotok nastopil. Mirna lega porodne, fredno predelavanje popadkov, pokladki is mersle vode s' ozetom vezhi del nevarnost odshenejo: ko bi pa vender to le saftonj bilo, in da bi se is eniga preterganiga vosla hitro kri vlila, tak je spet kar hitro porodniga pomozhnika treba, dokler ga pa s'he ni, naj odperto kervno shilo ali skos satisfkanje s' persfmi, ali s' persfmi ino ognjeno gobo, ali s'

svitki, is zotnih nitk narejenimi, ino v' ozet namozhenimi, in pa s' satiskanjom sadeluje.

§. 452.

4) Prifad se na svunajnih porodnih delih rad she v' noshenji, fosebno v' sheftim ino sedmim meszu napravi. Vzhafi se perkashe kar na naglima, in rad vezhkrat ko enkrat v' enim samim noshenju. Vzhafi prime porodno ali otrozhnizo po filnim nategovanju framnih uftniz, ali fhtoraftim prejiskanju, ali savoljo kake druge file od svunaj, ali savoljo premrasenja porodnih delov, tudi savoljo teshkih porodov i. t. d. Se sposná po navadnih snamenjih prifada, namrezh: na vrozhini, bolezhini, terkanju, ino na vezhim ali manjshim otoku; rada je tudi treshlika poleg. Porodna pomozhniza naj ishe prifadnim delom mirno lego dati, in jih naj poklada s' rezhmi, ki vkrotijo, kakor s' ne sherezhim oljom, ali frovim maslom (putrom) na zotizo namasanim, naj naredi pokladke is topliga mleka ali lanenih odzedkov ino mleka; in zhe je prifad tudi na materni noshnizi, tak je dobro, tudi shlesafte ino oljnate rezhi v' njo driftlati, da bo sa fkos-hod otroka povska ohranjena. Sa shejo ogafiti se imajo hladezhe pijazhe dati, kakor jedrovez (Mandelstaf), limonada ali voda s' ozetom; ko bi pa prifad per vfih tih rezheh le she huji perhajal, tak ima porodna pomozhniza ojstro dolshnost, hitro, kakor je sposnala, da gre slég naprej, po porodniga pomozhnika poflati, in le do njegoviga prihoda sa polajshanje prifada imenovane rezhi obrazhati.

§. 453.

5) Sarafhenje framnih uftniz ni nikdar popolnoma, ampak obfeshe le ene ali druge mesta. Ali je she perrojeno, ali je pa she le posneji po otekljinah, rasranjenjah ali opekljinah na tih mestih nastopilo. Slo otrozhji fkos-hod per porodu vftavlja, in se torej mora po porodnim pomozhniku s' noshom rasparati.

§. 454.

6) Divishka koshiza je malokdaj tako mozna, da bi se per telefnim sdrushenju ne rastergala; ko

bi se pa vender ne bila, in ko bi se otrok per porodu na tim mestu vftanovil, tak bi se ta koshiza morala od porodniga pomozhnika preresati.

§. 455.

7) Sredno mefo se sna per porodu otroka vtérgati. To vterganje vzhasi dalej ne seshe, ko do ritniga zhrevefa, vzhasi she do tiftod ne. Ta nakljuzhba ne pomeni veliko, in ne potrebuje drugiga, ko pokoj ino fkerbno fnashnost. Ker se pa per porodu stena med ritnim zhrevefom ino materno noshnizo navfpred ino navsdol istifhi, tak se vzhasi permeri, da se med tim, ko se fredno mesó od fkos-hoda glave filno natesuje, vterganje noter do imenovane stene isdaljsiha, tako da se sklenitev med ritnim zhrevefom ino materno noshnizo napravi. Zhe je tako, tak nastopi velika bolezhnost ino hud kervotok, kakor tudi nesmoshnost blato sadershavati, ki sdaj raji fkos materno noshnizo kakor fkos ritno zhrevo prozh gré. Vzhasi tudi po tim vterganju maternizhni vprepad nastopi. Vezhi del so tiga krive skufhnje, med porodom otroka rodne dele rastegniti, ali raba s' porodnifhkim orodjom, tudi nagli porodi i. t. d. Nar leshej se ta nefrezha prevarje, zhe se fredno mefo s' roko podpre, kakor hitro je napeto, per zhim se tudi prevarje, da glava kar natvegama ne isderkne. Zhe se je pa fredno mefo s' materno noshnizo vender le vtérgalo, tak naj jifhe porodna pomozhniza pred vfm drugim kervotok vftaviti, ki je vzhasi kolj velik; in to bo ispeljala nar leshej fkos satisfkanje, pokoj in mersle pokladke: ob enim pa tudi naj poklizhe sdravnika v' pomozh.

§. 456.

8) Tudi terde otekljine se snajo na framnih uftnizah perkasati, ktere se fkos terdobo in ganljivoft pod kosho rasdenejo; zhe porodna pomozhniza v' takih nakljuzhbah kakfhno sadershavanje v' preteku poroda previdi, tak naj to porodnim sdravniku rasodene.

Trétja Postava.

Od poroda per popakah snotrajnih porodnih delov.

§. 457.

Popake snotrajnih mehkih porodnih delov, ki snajo porodu biti fhkodljive, in se nar raji nakljuzhijo, so: 1) Vtesnjenje; 2) otoki ino prifad; 3) vprepad; 4) rasterganje matrne noshnize; 5) vtesnjenje ino sarafhenje maternih uft; 6) prifad; 7) vprepad, 8) kriva lega, ino 9) rasterganje maternize.

§. 458.

1) Vtesnjenje matrne noshnize je she ali od nature, ali nastopik poprefhniga prifada, ali otoka v' materni noshnizi; napravi se fkos kerzh, ali fkos otekljine v' materni noshnizi, ali tikama njé. Vtesnjenje matrne noshnize gré ali zhes zelo materno noshnizo, ali je kar na enim feli. V' prvi nakljuzhbi pride is sadershaniga israfhenja tiga dela, v' drugi je sploh nastopek ranenja s' sgubo (sgubitkom) laftivnih delov per teshkih porodih, zhe eden njenih delov konez vsame, kjer se potim, ko se brasgotina, (krafta, Marbe) naredi, materna noshniza vkup svlezhe, ali pa trakizhafte rajde (klobafize) naredijo, ki poprek fkos materno noshnizo grejo, ali so pa pofamefhni saraftki.

Ko bi bila materna noshniza she od sazhetka, savoljo she prezej visoke starofiti shenfke, ki pervikrat rodi, ali savoljo sarafhenja ali oterdenja, ki se je posneje nakljuzhilo, tako tesna postala, da bi se bilo bati, otrok ne bo mogel fkos njeno ftrugo isderzhati, ali da se bo noshniza vtergala, tedaj naj porodna pomozhniza hitro po vuzheniga porodniga pomozhnika poshlje, med tim pa do njegoviga dohoda naj pridno v' noshnizo toplo mleko ino olje brisga, ali pa gobo v' olji napojéno v' nje poloshi, alj poslednizh vtisnjeno selo s' ne sherezhom mastjo mashe. Ko bi pa vtisnjenja noshnize

kerzh bil kriv, kar se vzhafi per prav obzhutljivih ino she rasen tiga kerzhu podvershenih porodnizah rado pergodi, tak se vhodishe matrne noshnize bolezh v kup svlezhe, da ne le prejiskanje, ampak tudi skos-hod otroka ino streve silno vstavlja ali zeló vstavi. Porodna pomozhniza naj gleda, da bodo porodni deli per pokoji, naj gréje tiste s' gobo v' kamilzhini té ino mleko namozheno, ali naj te rezhi v' noshnizo brisga; in zhe potim kerzh she ne prehenja, naj poshlje po viklho pomozh. Ko bi otekljine v' materni noshnizi ali svunaj tiste vtesnjenje odershavale, in isderk otroka vstavljale, tak se naj kar hitro sdravnik poklázhe.

§. 459.

2) Otekljine v' materni noshnizi fizer malokdaj porod vstavljajo, vender pa per prejiskanji in skos-hodu otroka hude bolezhine naredijo, in lahko storijo, da se materna noshniza isterga. Ko bi bilo tako, tak imá porodna pomozhniza prav pridno ovarke (Abfoejungen) od lenoviga semena ino mleka, ali pa olje v' njo brisgati. Ravno tako imá ravnati, ko bi bila materna noshniza po dolgim prejiskanji otekla, ali prifad dobila.

Kar je dalej rezhi, tak se naj porodna pomozhniza varje, to bolesen vselaj sa nemarno (franzosko) dershati, ker imá dostikrat tudi druge vsroke. Ko bi se ji bilo pa s' porodno pezhati, da imá ref franzose, ali da bi se bilo faj bati, da jih imá, tedaj naj bo vsa previdna, da se jih kje ne nalése. Treba je v' takih okoljshinah, da se porodni deli smeraj v' nar vezhi snagi dershijo; porodna pomozhniza ne smé imeti ranjenih rok, mora si pa roke ino perste prav dobro s' majstjo namasati.

§. 460.

3) Zhe koshnata struga, ki stori materno noshnizo savfim ali le nekoliko is framnih uftniz is-stopi, tak se pravi ti nakljuzhbi: vprepad matrne noshnize. Ta sadene ali kar snotrajne, ali tudi vse koshe (mrene) te struge; le v' prvi nakljuzhbi je mogozhe, da se materniza doli ne

vgrosne. Vprepad je ali popoln, ali nepopoln. V prvi naključbi pade zela materna noshniza doli, v drugi pa le ena ali druga, vezhi del pa njena predna stran.

Vprepadena materna noshniza se nameri vezhi del po možnim belim toku (belim zveti), po gostih porodih, po nesmašni telefni sklenitvi, po vsdigo-
van i teshkih pes, po hudim zhresmetanji, krizhanji, per velikim tishanji na porodu, sosebno kadar se porod stoji ali v porodnim stoli sgoti, per isprasnjenju blata i. t. d.

Porodna pomozhniza bo vprepad materne noshnize sposnala na mehkim, sivkasto-rudezhim, gladkim ali malo nagerbanzhanim obrozhku (Ríng), ki po pozhasnim isdalfhanji ravno sdobljeno okrogeljino dobi, in na spodnim konzu odpertino imá, v kateri se lahko perst vpelja, da se tako materne usta tipati dajo. Vezhi je prepad, zhe shenska stoji, manjši, zhe se na herbet vléshe. Nepopoln vprepad materne noshnize je kakor prasen shakelj, ki je na spodnim konzi sadelan, ino sraven kteriga se perst v strugo materne noshnize vpeljati da.

Pride shenska s prepadeno noshnizo na porod, tak otrozhja glava vprepadeno noshizo naprej istishi, in s tim sgorni del materne noshnize tak nategne ino stiska, da se vprisadi, in per možnih popadkih she sgorej odterga.

V takšni porodni naključbi mora porodna na herbti s slo povikšhano ritjo leshati: vse predelavanje popadkov se ji mora prepovedati, in pomozhniza mora s dvema v olje namozhenima perstoma vprepaden del materne noshnize tako dolgo nasaj dershati, da je spredi leshezhi del otroka zhres pershel. Ko bi pa vprepad maternize bil slo velik, tak je treba kar hitro sdravnika poklizati, do tistod pa mora vprepaden del s toplimi oljnati pokladki pokrit biti. Po porodu mora pa taka shenska dalej ko navadno v posteli leshati, se mirno dershati, in se savoljo sazelenja tiga slega s sdravnikom posvetovati.

§. 461.

4) Vterganje matrne noshnize se ob porodu otroka lahko permeri, zhe je noshniza pretesna, otekla ali vprepadena, zhe je skosgredezh del otroka vse prevelik, in zhe so popadki zhes filo hudi, ali ko bi pomozhniza kak velik otrozhji del, ki je v' noshnizo perderzhal, s' filo hotla nasaj v' maternizo stishati. Porodna pomozhniza sposna vterganje matrne noshnize na tim, da porodna bolezhino, ki jo je kar na naglim perjela, v' noshnizi obzhuti, da kervotok nastopi, da popadki pohenjajo, in da porodna v' obrasi bleđa postane, kjé vnéš omedli, ino veliko nagnenje do zhesmetanja dobi. Per snotrajnim prejškanji se vezhkrat to rafterganje v' materni noshnizi ofhlata. Kadar je takó, tak naj porodna pomozhniza hitro po sdravnika poshlje, in kar naglo gobo v' merslo vodo namozheno, na rano देने, jo naj tam terdno pertifne, in jo naj toljkrat ponovi, koljkrat je s' kervjo napojena. Iskonzhanje poroda in te druge opravila per tim nevarnim porodu se mora savfim porodnimu pomozhniku prepustiti. Ravno tako se mora porodna pomozhniza nositi, ko bi bil vosel kervne shile v' materni noshnizi pozhil, in hud kervotok naredil.

§. 462.

Vtesnjenje ino sarashenje maternih uft je, ali she od sazhetka, ali se je she le posneje sazhello, in pride ali od kake koshe, ki matrne ufta sapira, ali od sarashenja. Hudi nastopki, ki is tiga is-hajajo, se sazhejo s' saostavo mesezhne kervi, ali zhe se je sadelanje she le v' noshenji sazhello, s' sadershanjom poroda. Ta popaka se nakljuzhi rada per shenfkih, ki so she kak teshek porod prestale, ali ktere niso mogle drugazhi poroditi, kakor skos perpomozh sdravnikhiga orodja, per kateri so se matrne ufta vtergale, potim pa ne gladko, ampak s' obraftkom (brasgotino, krafto, Darbe) sazelle; vender samorejo pa tudi bolesni te uftne popake krive biti. Pa she tudi sna biti, da matrne ufta niso sarashene ali vterpnjene, ampak se le sato slo terde ino nekrevne ofhlatajo, in per

prejiskanju shenško hudo vternejo, ker so se skerzhenó vkup svlekle.

Zhe so materne ufta med noshenjom sarašhene, ali se škos oterdenje ino rakaste slege tako pokasile (pokvarile), da se tudi per dobrih popadkih ali zelo nemorejo odpreti, ali se k' vezhim le filno pozhasi odpirajo, našprot bi pa bila materniza tako slo doli istifhana, da se je bati, ona se bo rastergala, tak je delo porodniga pomozhnika, materne ufta odpreti ali rasdaljšhati. Ker pa materne ufta per nekteri porodni v' sazhetku poroda filno vifoko stojijo, in se per prejiskanji le slo teshko, ali zelo ne došezhi puštijo, tak naj bo porodna pomozhniza slo previdna, da se v' taki okoljšhini ne golufá (vkani), ino maternizo sa zhifto saperto ne dershi.

§. 463.

6) Prifad maternize prime ali le kar materne ufta, ali pa tudi maternizhno dnó ino drugo maternizo. Sazhne se po svunajnim stiskanju maternize, škos presarano ino premozhno predelovanje popadkov, škos zhes filo dolgo terpezhe porode, škos preveliko ino shtorafto prejiskanje, škos posileno rastegovanje maternih uft, škos prevredno tezhenje otrozhje vode, škos velikratne škufshnje, porod s' roko ali porodnim orodjom skonzhati i. t. d. Sposnanje tiga prifada se kashe is tih snamenjov: Spodni shivot je per dotaknjenju slo bolezh, materná noshniza vrozha ino fuha, materne ufta se ofhlatajo debele, sabuhle (napuhnjene), vrozhe ino fuhe, ino so per dotaknjenji slo obzhutljive; popadki so redki, pa slo bolezh. Prifad maternize stori síno bolezh porod, in zhe je prifad prehud, tak se porod po naturni mozhi le s' nar vezho nevarnostjo da iskonzhati, ali she zelo ne. Tudi se vidi, da porodna pomozhniza s' klizanjom sdravnika ne more biti dofti hitra. Dokler she sdravnika ni, se naj porodna prav mirno v' posteli dershi; obena rezh se ji ne smé dati, ki greje, morajo se ji pa oljnate rezhi v' materno noshnizo vezhkrat brisgati.

§. 464.

7) Vprepad maternize je, zhe se ona globokeje v' materno noshnizo nagne. Po tim, ko se bolj alj manj nagne. se vprepad imenuje popoln ino nepopoln. Tudi se she sna sraven tiga materniza previhniti. Per nepopolnim vprepadi stopi materniza vezh ali manj v' materno noshnizo; per popolnim pa stopi zelo vun is porodnih delov,

Ob porodu se vprepad maternize nakljuzhi, zhe je medenizhno vhodishe zhes navado prostrano, zhe so maternizhne vesti zhes vezh odmekle, zhe se materne ufta le pozhasi ino teshko odpirajo, zhe so popadki prehudi, ali pa, zhe se pre slo, sosebno stojé ali na slabim porodnim stoli predelujejo, in zhe se je she pred noshenjom kak maternizhni vprepad snafhel. Spodni del maternize vpade potim s' otrozhjo glavo vred v' medenizo, in pride vzhasi noter do is-hodisha medenize, in se tam kakor temno-rudezha mesena otekljina sagleda. Nar vezhkrat pride spredna uftniza maternih uft nar naspod.

Vprepad nosezhe maternize flifhi tudi med so-pernaturne lege, sosebno, zhe je popolnama s' materno noshnizo vprepadla. Per nepopolnim vprepadu maternize sna vzhasi naturni porod nastopiti, vender s' nevarnostjo, da se bo popoln vprepad naredil; v' popolnim vprepadi je vezhi del porod nemogozhen, in sploh je porod v' svojim konzi nefrezhen. K' frezhi se pa vprepad maternize, sosebno popoln, per porodu, in she zeló, zhe k' konzu noshenja pride, le malokdaj nakljuzhi; ko bi se pa vender permeril, tak naj porodna pomozhniza porodnizi kmalo od kraja herbtno lego s' povikshano ritjo narozhi, ji naj vse pertifkanje ino stifkanje prepové, in ji per povikshanim slegi uftnize maternih uft, ki vun filijo, sosebno predno, med naprej derzhanjom otroka s' dvema povolnatima perstoma nasaj dershi, da ne bodo med glavo ino framnimi kostmi stifkane.

Ko bi bil pa ves spodni del maternize tako dalezl doli istifhan, da bi se she od svunaj vidil, tak se naj pa hitro po porodniga pomozhnika poshlje,

do njegoviga prihoda se imá v' mlazhno olje namozhena ruta proti framnizi dershati, da se tako naprej-stifhání deli nasaj dershijo, satorej se s' tim delom ne smé prehenjati. Ko bi se pa med tim otrok perkasal, se mora pa ruta tako nastaviti, da na sredi odpertina ostane, da bo vstani otrok skos. Zhe bi pa porod poprej nastopil, ko porodni pomozhnik pride, tak naj gleda porodna pomozhniza, hitro po porodu otroka s' vpeljanjom pol ali zele roke maternizo ravnati, kar bo storila, zhe perste na materni vrat postavi, ino maternizo rahlo mesi, ter nakviskho tishí; odlozhenje streve pa naj naturi prepusti; ko bi se pa le drugazhi ne odlozhila, kakor skos perpomaganje, tak je velike previdnosti treba, da se nov vprepad ne stori. Tudi naj porodna pomozhniza skerbi, da bo shenska v' navadni legi she tudi po porodu, dalej kakor po navadi, ostala, ino sizer v' tisti legi, ktera je per nagnenji k' vprepadu maternize ino materne noshnize v' noshenji sa nar bolje sposnana. Per vsim tim se imá vse prepovedati, kar bi she vezhi vprepad maternize napeljati samoglo.

§. 465.

8) Kriva lega maternize je tista, zhe of maternizhne dolgosti ino peljavna zherta medenize ne greta vkup, in zhe se dno maternize spredi, sadi ali v' strani snajde. Materne ufta ne stojijo v' sredi medenize, ampak na enakofhni strani, da je dno nasproti: in zhe se skos materno noshnizo materne ufta zeló nizh ne ofhlatajo, tak se pravi, da je popolnoma kriva lega, zhe se pa ofhlatajo, tak je nepopolnoma. Per krivi legi s' navspred obernjenim maternizhnim dnom stojijo maternizhne ufta v' okoljzi krishne kosti, in vezhkrat tako visoko, da je komaj sa dosezhi, in navspred, in tak pride, da trebuh vezhkrat noter do stegnov doli visi, odsgor je pa prasen. Vsroki tiga snajo biti: veliko nagnenje medenize, vnoter obernjena lega kosti ledniga vretenza, prenapolnenje ritniga zhrevefa, odmekli trebuhovi krovi ino oflabenje maternih vesi.

Per krivi legi navsad je pa vse timu zhifto nasprot; materni vrat se sagleda sa sklenitvo fram-

nih kofti, ino dno pod klanjzom v' isvotljavi svete kofti. Najde se poplafhán in neprevezh obokan spodni shivot, isprasnjenje blata saostaja ali je slo teshavno, krish bolí, shenfski se zhres vsdiguje, vse to tako dolgo, dokler od svete kofti vkup stiskana ino sagvosdena materniza v' prifad stopi. Vender se pa ta kriva lega le redko-kdaj permeri, in se le v' prvih mefzih pergoditi samore, ker se posneje materniza savoljo ras-shirjene velikosti ne more vezh tako perkasati. To is tiga pride, zhe je medeniza preprostrana, zhe klanjz ni dosti vsdignjen, zhe fo kofti ledniga vretenza na vun vpognjene, zhe je szavni mehir fkos sadershavanje vodé prerastegujen i. t. d.

Kar lego na strani sadene, tak se rezhe, da ne shkodi sdravju nofezhe; sa sposnanje pa ni obenih drugih snamenjov, kakor kar se jih fkos prejiskanje najde; ofhlata se namrezh dno na eni, in maternizhne ufta na nasprotni strani. Ohernjenje maternizhniga dna na desno se pa vezhkrat najde, kakor na levo, ker se tudi v' naturnim stani savoljo na levi strani leshezbiga ritniga zhrevefa enaka lega, desiravno nekoliko manj, najde.

§. 466.

Krive lege maternize fo sa porodno filno nevarne, posebno pa lega navspred. Per vkup-vle-zhenju maternize se spredi leshezha otrokova glava ne saganja ravno v' medenizhno vhodishe, ampak na orobje medenize, in tak ne more naprej, in se per mozhnih popadkih vezhkrat tako slo pertisne, da otroka vmori. Materne ufta se ne odprejo po redi, ampak podolgovato, otrozhji mehir ne more naprej, in se vezhi del presarano rasterga; otrozhja voda se pozhasi is-teka, in tak se porod she bolj sadershava, in popkov trak ali mali otrokovi deli she berfh vprepadejo. Skerbeti je torej, da se kriva lega, kar je nar berfh mogozhe popravi.

§. 467.

Porodna pomozhniza mora per krivih legah na eno ali drugo stran she v' sazhetku poroda porodnizi lego otkerbeti, da bo strani maternizhniga dnu

nasprot, tako bo materniza spet v' ravno stajo peršhla. Zhe je pa materniza možno nagnjena, v' svojo popazhenó legó nasaj stopiti, tak jo mora porodna pomozhniza s' obema plašhatima rokama tako dolgo v' ravnosti obdershati, dokler ne pride glava v' malo medenizo. Nepotrebno in nevarno je pa materne ufta s' perštmí ravnati. Per krivi legi navšpred ali per zhresvifezhimu trebuhu mora shenška she v' nošhenji paš nošiti, da ji bo trebuh podpiral, per porodu pa na herbtu leshati s' povikshano ritjo; trebuh se pa mora pa ali s' rozhnikom, ki je odšpodej skos potegnjen, ali s' plašhatimi rokami per vsakim popadku tako dolgo, lepo rahlo na kvishko povsdigovati, dokler glava v' medenizo ne stopi. Verh vřiga tiga pa mora porodna pomozhniza vediti, da se kriva lega maternize ne da vřelaj skos samo nasprotno legó vřavnati, ker imá vezhkrat svoj vsrok v' ne naturni legi otroka, v' preveliki štrevi i. t. d., ki se s' samo legó odgnati ne da. Satorej je porodna pomozhniza dolshna, po porodniga pomozhnika pošlati, zhe porod prepózhafi težhe, ali zhe se druge nenavadne okoljšhine nakljuzhijo.

§. 468.

Da bo porodnizhna lega k' pridu, tak se:

1) mora hitro v' sazhetku poroda ino v' pošteli sazheti;

2) se mora porodna mirno dershati, in ne smé popadkov, in she zeló s' velikim persadevanjom ne, podpirati;

3) ne smé smeraj na eni ino tiřti řtrani leshati, ampak po okoljšhinah legó premenjavati, in

4) mora po mehirjovim pózhu porodna pomozhniza vřelej prejškati, ali se v' legi maternizhnih uft ni kaj řpremenilo, kar bi řtorilo drugó legó porodnize potrebno.

§. 469.

9) Preterganje maternize se pergodi v' dnu ali na řpodnim deli maternize, ino řizer na řpredni ali sadni řteni, narvezhkrat pa odřpodaj ali na

strani. Njeni vzef se ravna po tim, kako in kje se je pretergala: nar nevarnisthi je, zhe se na spodni strani preterga.

§. 470.

Preterganje materniz se v' noshenji malokdaj nakljuzhi, ampak sploh she le v' porodu, zhe se porodniza slo napinja, in fosebno, zhe je majhine postave s' tesno medenizo, zhe so maternizhne stene zelo flabe ino tenke; ali zhe se porodniza zhes vezh premetuje; tudi, zhe se obrazhanje ne-
previdno ino she le po tim pergodi, ko je otrozhja voda she davno istekla; ali fkos persadevanje, otrozhje dele, ki so she v' medenizo stopili, spet nasaj istifhati; fkos kak naletok odsvunaj, kakor tepenje, fuvanje, padez, in sadnizh, zhe se en popreflni porod ni dal drugazhi iskonzhati, kakor s' pomozhjo sdravnishkiga orodja ali fkos materno resanje (Schäferschnitt).

§. 471.

Preterganje maternize se da sposnati:

1) fkos pozh, ki se vzhafi tudi odsvunaj flifhi, in ki je podoben pozhu otrozhjiga mehirja;

2) zhe kervotok kar tvegama nastopi. Vender ne pride vfelaj toljko kervi na svetlo, koljkor se je vdere, ker se vezhkrat vezhi del kervi v' trebuho-
votlino raslije;

3) zhe popadki kar na enkrat saoftanejo;

4) zhe otrok naprej ne derzhi, in zhe je she visoko stal, in je preterganje toljko, da otrok v' trebuho-
votljino stopi, tak se ne ofhlata vezh fkos matrne ufta, ampak fkos trebuho-
ve pokrove;

5) s' prejiskavnim perftom se ofhlata namesto otrokoviga dela, ki je pred preterganjom vspred na maternih uftah lesal. kak drugi, ali tudi nobeden, zhe je otrok fkos preterganje zhifto v' trebuho-
votlino slesil, in per kterim prejiskanju se pretergano mesto ino vzhafi tudi zhrevje ofhlata;

6) se sposna fkos spremembe, ki se hitro po preterganji porodnize lotijo, zhe postane ble-
da,

zhe jo po zelim shivotu mras prepade, zhe shla po malim gré ali prenehava, zhe je omótezna, zhe ji po ufhefih fhumí, zhe ji teshko perhaja, ali se ji zhres vsdiguje, zhe jezhi, zhe jo hudo grise, zhe omedluje, zhe jo tere (zhe je boshjafna). Kadar boshjaf naftopi, tedaj tudi smert fploh ni vezh dalezh.

§. 472.

Defi ravno se je vméf pergodilo, da po popolnim rafterganji maternize ni smert naftopila, tak je vender vezhi del le nefrezhni ishod gotov, sofebno, kadar so she otrozhji deli v' trebuho vo tljino stopili.

§. 473.

Preterganje maternize potrebuje nar hitrejshe pomozhi, ki obstoji v' naglim fkonzhanji otrokova poroda, koljkor je mogozhe, in ki se potim, ali se otrok snotraj ali svunaj maternize snajde, in po zhasu, v' kterim pomozh pride, tako ali tako ispelja.

§. 474.

Ker je tedaj ta nakljuzhik toliko nevaren, in vezhi del sa smert, tak se le naj bolj hitro ko je mogozhe porodni pomozhnik poklizhe. Zhe otrok fkos pretergano maternizo ni zhisto v' trebuho vo tljino safhel, in zhe porodna pomozhniza vupa, obrazhanje ispeljati, tak je njena dolshnost, obrazhanje sazheti, kakor bo posneje kasano, ino otroka po naturnim potu s' nogama naprej na svet ispraviti; per zhimu pa mora gledati, da raszhé maternize ne ras-fhiri, in obeden del zhrevja ali mre-she v' maternizo ne svlezhe. Zhe ji to ne is-hodi prav, tak mora na sdravnika zhakati, do tih mal pa gledati, da mozhi porodnize fkos vmivanje s' vinom ali dobrim ozetom, ali fkos difhave in druge take rezhi obdershi.

§. 475.

Zhe se je pa otrok she v' trebuho vo vo tljino vgrostil, tak se bo materniza she tudi tako smanj-

šhana najšhla, da se otrok škos razšél ne da vezh nasaj ispeljati. Satorej mora porodna pomozhniza v' tej nakljuzhbi vřako daljno škushanje, otroka po naturnim potu na švet špraviti, puřtiti, in naglo po porodniga pomozhnika pošlati.

DRUGI RASDEL.

Od porodov, ki savoljo popazheniga šhivota porodnize niřo po redi.

§. 476.

Tudi šhe per porodnizah, kterih terdi řino mehki porodni deli řo vse po redi, snajo šhe druge popake biti, ki porod sadevajo, ga vezhkrat nevarniga delajo, ali njegov naturni pretek zelo vřtavijo. Med te popadke šhtejemo: Škljuzheni softavo trupla, viřokolřterolř porodnize, neduho (Engbrüřtigkeit), nagnenje k' kervotokom, hude kerzhe ino omedlevze, pozhe, vosle kervnih šhili na bedrih ino ritnim zhrevesu, vřprepad ritniga zhrevesa.

Perva Postava.

Od poroda per řarih, škljuzhenih ino neduřhljivih porodnizah.

§. 477.

Koljko softava zeliga porodnizhniga šhivota per porodih pomeni, ře kmalo vidi, zhe ře le nekoljko řhtevilo porodov eno proti drugim derři; in kmalo řagledamo, da per taki in taki softavi porodnizhniga trupla porod po frezhi gré, nařprot pa per drugazhni softavi, řeři ravno medeniza ino

natura lega ino softava otroka vse lepo kashe, porod teshavno ino pozhafno naprej tezhe, ino porodnizhno truplo per porodnih opravkah veliko bolj ispéha (vtrudi).

§. 478.

Porodnize vifoke starotti, fosebno zhe so she le pervizh na porodu, vezhi del pozhafsi rodijo, in zeló v' drugim porodnim zhafu; in ta raslozhik med mladimi ino starimi porodnizami ne sme porodna pomozhniza ispred ozhi sgubiti, da ne bo hitro na kako posebno pomozh miflila, ampak se veliko vezh domazbih sdravil dershala, ki fosebno per fuhih ino tefnih porodnih delih rastegnujenje polajshajo (kakor kopela, ali polaganje gobe s' toplim besgovim ali kamiljzhnim tejom napojene). Per takim ravnanju vidimo vezhkrat, she po prav pozhafnim preteku frezhne porode starih shen, ki bi bili sna biti, prav slabo istekli, ko bi bila porodna pomozhniza kar hitro sazhela materne ufta rastegovati, ali kaj drugiga takiga rabiti.

§. 479.

Skljuzhena softava shivota se ob porodu fosebno fkos to fhkodljiva snani, da je ali tudi medeniza fkos to fskljuzhenje pokvarjena, ino sopernaturno lego maternize ino otroka, kakor tudi teshek fkos-hod otroka napravi, ali pa savoljo fkle nitve s' perfi, fapo ino takó tudi predelavanje popadkov vftavlja. Zhe se pa te sopernofti ne perkashujejo, tak tudi doftikrat porod lepo naprej gré, bres da bi bilo kakih posebnih pomozhi treba.

§. 480.

Ko bi pa vender savoljo fkrivenih ino vtifnjernih reber porod sadershavan bil, in bi porodna popadkov predeljavati ne samogla, tak naj porodna pomozhniza she od kraja poroda porodnizo v' pravo posteljno lego fpravi; in ko bi porod le prekesno tekél, ali ko bi nevarne okoljshine vméf nastopile, tak pa naj hitro po porodniga pomozhnika poshle.

§. 481.

Spazhena softava perf, neduha, gerba (Bučel), brahor (Kropf), kratek ino debel vrat, perfna vodenika, pluzhne bolesni, velika debelost shivota i. t. d. slo dihanje (sapo) teshijo, predelavanje popadkov sadershujejo, in she lahko kapljo (boshji shlak) ino sadushenje per porodu napeljajo. Porodna pomozhniza naj fkerbi, da se bo vse oblazhilo per taki porodnizi le rahlo telefа dershalo, da bo porodniza s' sgornim shivotom na kvishko v sedni legi leshala, in popadke le prav rahlo predelavala. Zhe pa fkos to obeniga polajshanja ne bo. tak se pa po porodniga pomozhnika poslati treba.

Druga Postava.

Od poroda per nangnenju k' kervotokom,
kerzhom ino omedlevzam.

§. 482.

Nekteri ljudje so k' kervotokom is eniga ali drugiga telefna dela, postavim, nosnimu kervavenju, kervnimu pljuvanju, kervotoku na ritni shili, per poknjenih kerzhnih shilah (otrozhjih shilah na nogah) i. t. d. tako nagnjeni, da per nar manjshim napnenji kervotok nastopi, ki bi per porodnih s' tim nagnjenjom fkos napinjanje per predelavanju popadkov dolgo terpejohz she sa shivlenje nevaren postati samogel.

Takshni kervotoki, ki ob porodu vezhkrat samizh od pertiskanja maternize na kervne posodve spodniga shivota pridejo, in se per vsakim napnenji sa predelavanje popadkov pomnoshijo, se vzhafi s' nizhefarjom ne dajo vstaviti, kakor fkos isprasnjenje maternize od otroka. Per takih okoljshinah bo treba porod vmetno iskonzhati, in torej se mora hitro po porodniga pomozhnika poslati, porodnizi pa mirna lega v' posteli perporozhiti. Porodniza mora s' nekoljko povikshanim sgornim shi-

votom leshati, hiša mora biti bolj hladna ko topla, porodna mora vezhkrat kislafte pijazhe dobiti, ki hladi, kakor fok is limone, vodo s' ozetom i. t. d. Od kervovanja maternize se bo posneje govorilo.

§. 483.

Boshjaftni kerzhi ne primejo vsako porodnizo ali nofezho, ktero primejo, enako. Boshjaftni kerzhi prav sa prav so ali tiſti, katerim grejo naprej glavni boli, trefhlike, herbtne boli, sdihoвање, sehanje, smefhan pogled ino sagledanje, jifkrenje pred ozhmi, majhini boshjaftni kerzhi v' ozhéh ino uſtnih obkrajih, narobni odgovori, bedafsto sadershanje i. t. d., ali pa tiſti, ki kar na enkrat bres vſiga napovedanja, da se shenfka ſhe své, ali pa, da ſe nizli ne své, med ſhkripanjom s' sobmi, penenjom, obledenjom obrasa i. t. d. pertiſnejo.

§. 484.

Ti boshjaftni kerzhi tudi ne pridejo per vſih (per katerih pridejo) v' enim ino tiſtim porodnim zhaſu. Ene ſe lotijo v' drugim, druge v' tretjim, ſhtertim, ali tudi v' petim porodnim zhaſu, ali ſhe tudi zelo po petim porodnim zhaſu.

§. 485.

Shenfke, ki ſo ſlo kerzhom podverſhene, in ſhe per majhinih okoljſhinah v' nje padejo, tudi rade per porodih na njih terpijo. Ta ſleg (hudo) perpeljajo: hude ſtraſti ino veliko duſhno ganjenje, sgublenje veliko kervi: ali vzhafi tudi preobilnoſt kervi, preveliko rastegnjenje maternize, poſileno rastegnjenje maternih uſt ino svunajnih porodnih delov, preſarano ino prevelko predelavanje popadkov i. t. d. Verh tiga primejo tudi radi preobzhutljive ſhenſke, ki ſo pervizh na porodu, ali pa take, ki ſo po vſim ſhivotu oflablene.

§. 486.

Boshjaftni kerzhi ſliſhijo med nar nevarniſhe nakljuzhbe, in perpeljajo lahko materi ino otroku ſmert. Nar nevarniſhi ſo pa, zhe v' ſazhetku ali

pretezhenu poroda pervokrat nastopijo, zhe so stanovitni, popadki pa nasprot flabi, in zhe se materne ufta pozhasi odpirajo. Manj nevarni so, zhe sploh bolj od bolezhnosti poroda pridejo, in zhe okoljfhine kashejo, da bi se porod dal fkorej ino lahko fkos umetno pomozh dodelati. Zhe pa sadenejo kervopolne porodnize, in zhe hitro eden sa drugim pridejo, tak so vezhkrat sa smert nevarni.

§. 487.

Per vsih boshjastnih kerzhih, ki so filno nevarni, je porodna pomozhniza dolshna hitro po sdravnika poslati. Zhe odpertje maternih uft, in k' porodu nastopivfhi otrok fhe hitro ino lahko iskonzhanje poroda obétata, je vender sdravnishka pomozh potrebna, da se otrok, kar je nar hitrejshi mogozhe, fkos obrazhanje na svet spravi.

§. 488.

So boshjastni kerzhi filno hudi, maternizhne ufta se pa pozhasi ino malo odpirajo, zhe porodni pomozhnik ni kar per redi, tak mora porodna pomozhniza tople pokladke zhres porodne déle pokladati, mlazhno olje v' noshnizo driflati, da se materne ufta omézhijo, ino zhe poklizani porodni pomozhnik ne pride, fkos obrazhbo porod dokonzha.

§. 489.

Po porodu otroka vezhi del kerzhi sginejo, in potim porodniza malo kdaj vé, da je porodila: isgnanje streve se naj naturi prepusti. Ko bi se pa per nastopu petiga porodniga zhafa boshjastni kerzhi spet sazheli, ali ko bi fhe bili kar naprej terpeli, tak mora porodna pomozhniza, zhe sdravnika ni per rokah, strevo vmetno ispeljati.

§. 490.

Omedlevze se v' fhtirih pervih porodnih zhafih ne pergodijo sa kar bodi, rajshi pridejo v' petim. Male ino hitro preletajozhe omedlevze nimajo nevarnosti v' febi, velke pa ino dolgo terpezhe potrebujejo dosti fkerbi, ker vehkokrat le vidno pa

tudi refnizhno smert sa sebo perpeljajo. Pridejo nar raji porodnizam, ki so she fame na sebi flabiga shivota, ki so se per porodu zhes vezh trudile, alj ki so kako rasranjenje ali kervotok i. t. d. preftale.

§. 491.

Per vsih omedlevzah so nar potrebnifhi rezhi: mirna in ravna lega (le zhe kri proti glavi tifhi, se glava ino perfa nekoliko povsdignejo), zhifiti srak (luft), fredna toplota v' hifhi, odpnenje ino rasvesanje vsih saves, poves in podves, orahlenje terdo leshezhih oblék, hitra odprava vsih rezhi, ki bi snale omedlevze delati ino podpirati, poshkropljenje obrasa s' merslo vodo, s' brihtavne dufhave (sa vohati) is ozta, salmijaka ali jelenovza (Širfchberngeit). Te rezhi nikdar nifo bres dobrih nastopkov. Kakor hitro si je porodniza nekoliko smogla, ji mora porodna pomozhniza nekaj vina, juhe ali pa teja is melife ino mete podati; zhe pa le omedluje, tak je hitro porodniga pomozhnika treba.

Trétja Postava.

Od porodov per pozhih porodnize.

§. 492.

Zhe je porodniza kjé pozhená, tak sna porod slo nevaren biti, zhe se potrebna pomozh samudi, ker se drugazhi naprej padene zhreva ino mreshe lahko uvesnejo ino takó samafhijo, da bi se vezh nasaj spraviti ne dale.

§. 493.

Pozh se sploh najde v' stegnih, ob strani, ali pa, in nar vezhkrat na popku. Zhe pozh ni perrafhen, stopi per sazhetku porodniga dela sam nasaj, in ob popadkih prav hude teshave dela. Vender je pa porodni pomozhnizi per prizhejozhnih trebuhovih otekljinah fkerbeti, da tako porodnizo, hitro ko se porod sazhinja, na herbtno lego spravi,

in mirno leshanje ino sdershanje vfiga napinjanja perporozhi. Trebuhova otekljina, ki je naprej padla, se mora fkerbno nasaj spraviti, zhe ni fama nasaj stopila, trebuhova odpertina (shpranja) se mora pa odsvunaj sadelana dershati. To nasajspravljanje naprej padjenih delov se ima pa le tedaj skufiti, zhe nifo perrafheni, zhe se namrezh trebuhova otekljina krenoti ino nasaj istifhati da. Ko bi porodniza obeniga sa pozh dofti dobriga pafa ne imela, tak se ji mora kak debel pertifek na nasaj spravljén pozh poloshiti, ino per vřakim popadku s' rokó kake pomagavke prezej slo pertifniti, da zhreva ino mreshe ne bodo mogle řpet naprej stopiti ino se samafhiti (uvesniti). Ko bi pa trebuhova otekljina vender le naprej filila, ali se uvesnila, tak se mora po sdravnika poflati, da se bo porod řkos umetno pomozh dokonzhal.

.Shterta Postava.

Od poroda per kervoshiljnih voslih (shiljnih gerzhah) na nogah, porodnih delih ino ritnim zhrevesu porodnize.

§. 494.

Kervne shile se savoljo řvojih gibzhinih mren filno slo dajo rastegniti, in napravijo řkos to otekljine, kerim kervnoshiljni vosli (kervoshiljne gerzhe) pravijo. Kervne shile se vezhi del slo pozhafi rastegujejo, ino od kraja zeló nobene teslave ne naredijo; le pozhafi zhedalje vezhi perhajajo, kervne shile napravljajo s' zhafama velike krivine ino řivkařte ali zhernikařte vosle (gerzhe), ki nifo vse enako velike, ino řginejo, zhe se na nje pertifne, pa hitro řpet pořtanejo, kakor pertifek nehá (henja); napravijo nekakřhen teshek pozhlutek, vmeř řklezhe bolezhine, ondi, kjer ředijo. Vsroki kervoshiljnih voslov řo vři sadershki, ki kri vřtavljajo, da ne more mirno po shilah tezhí, kakor pořtavim, pertifek nořezhe maternize i. t. d.

§. 495.

Kervoshiljni vosli potrebujejo veliko previdnost porodne pomožniže, zhe so prezej veliki, in zelo, zhe se na porodne dele vfedejo, da se med popadki kaj ne preterga, ali rasleti. Takšni porodnizi je perporozhiti mirno leshanje, napraviti se ji morajo pokladki is mersle vode, ino ne preterdne prevese: prepovedati se ji mora prev veliko predelavanje popadkov. Zhe se kak vosel med porodom rasleti, je hitro porodniga pomožnika poklizati treba, sa tazhaf pa se mora kar tvegama ogujena goba in zhes njo debel platnen svitek na felo poloshiti, ktero kervavi, vse to pa se mora potim s' povojom prezej terdno poviti. Zhe se pa na kervavivno felo povoj ne more napraviti, kakor ko bi se bil na framnih uftnizah kak vosel rasletel, tak bi se moral pa pertifnjen perft kakšne pomagavke tak dolgo na kervavnim feli dershati, dokler porodni pomožnik perfstopi.

§. 496.

Per porodnizah, ki so she poprej bile od voslov na ritni shili nadlegvane, ti vosli per porodu vezhi postanejo, in hudo bolezhino ino terganje naredé. Toraj takšni vosli lahko porod slo vstavljajo, ker porodnizo per predeljavanju popadkov nadlegvajo: in zhe vosel ritne shile pokne, rad kervotok vftane, da ga je hudo vstaviti. Porodna pomožniza naj prepové takšni porodnizi vse veliko stiskanje ino napinjanje med popadki, ji naj vezhkrat drifflá ovarke laneniga semena ali pa mleka ino olja, da bo terganje manjši, in da se ritno zhrevo isprasni. Tudi je dobro, zhres ritno odpertino platneno zoto, s' frovim maslom namasano, poloshiti, in jo med popadki rahlo pertifkati. Per drifflanju mora porodna pomožniza gledati, da bolezhih voslov na ritni shili ne rasrani. Ko bi pa kak takšen vosel pozhil, mora gobe gor poloshiti, in jo tak dolgo gorj pertifnjeno dershati, da porodni pomožnik pride.

Peta Postava.

Od poroda per vprepadu ritniga zhrevefa.

§. 497.

Per porodnih, ki she ritnoshiljne vosle imajo, alj so she dolgo hitrizo imele, ritno zhrevo med predelavanjom popadkov rado naprej pade. Tudi tukaj mora porodniza kmalo ko porod nastopi v' postelo, in mora na strani leshati: tudi je poródni pomozhnizi fkerbeti, da se porodnizhno ritno zhrevo kmalo od sazhetka isprasni, kar se bo fkos driftlanje sgodilo. Prepovedati se ji mora vfako napinganje, ritno zhrevo se mora per vfakim popadku s' pokladkom platneniga svitka, ki je v' merslo ruderzho vino namozhen bil, rahlo podpreti, in to tako dolgo, da je porod fkonzhán.

§. 498.

Ko bi bilo pa ritno zhrevo saref vprepadlo, tak naj vkashe porodna pomozhniza, da se porodna na lakte ino kolena v' posteli vleshe, da bo rit povikfhana, in naj istifhi s' perftnim konzom, kteriga je s' mastjo namasala, v' prepadeni del zhrevefa pozhasi ino rahlo v' odpertino ritniga zhrevefa nasaj, in ji naj petim mirno lego na strani narozhi. Ko bi se pa vprepadeni del ne dal nasaj ftlazhiti, se mora pa sdravnik v' pomozh poklizati, in do njegoviga dohoda vprepad s' platnenimi svitki, ki so bili v' mleku napojeni ino dobro s' oljom pomasani, pokrit dershati.

§. 499.

Ko bi se bila porodnize kaka druga bolesen lotila, ki ni tukaj imenovana, tak porodna pomozhniza ne smé sama porodniga opravila prevseti, ampak tudi porodniga pomozhnika kmalo poklizati, ker se med porodom bolesen ne le slo pohujfhati,

ampak tudi porod v' nevarnost postaviti samore. Bolana porodniza se mora she hitro v' sazhetku v' postel vlezhi, in se v'fakiga vtrudenja sdershati.

TRETJI RASDEL.

Od porodov, ki savoljo popak otroka, in kar je okolj njega, niso po redi.

§. 500.

Popake se samorejo na softavi otroka, na jajzhnih mrenah, sadni vodi, popkovim traku ino ftrevi nakljuzhiti, ki porodni tek vstavljajo ali zelo vstavijo; toraj je treba pokasati, kakfhne previdnosti ali pomozhi je per njih potreba.

Perva Postava.

Od poroda per popakih otroka.

§. 501.

Popaka otroka sadene ali zeliga otroka, ali pa le nektore njegove dele, glavo, herbet ali spodni shivot.

§. 502.

Otrok, fosebno njegova glava, samore ali sa prizhejozho medenizo preveliki, ali samorejo glavne kofiti prevezh okofhene in fhivi no mezhave sara-fheni biti; glava sna vodo v' sebi imeti, in tak prevelika biti; trebuh samore fkos vodo, alj fkos rasrafhenje zhrevja prevezh rastegnjen biti, alj samore otrok kako popako na sebi imeti, kar potim porod vstavlja ali vstavi.

§. 503.

Kdar je glava prevelika, se is tiga sposna, da ne derzhi prav naprej, de si ravno je medeniza dobro storjena, ino popadki dofti mozhni: rasen tiga se tudi po snotrajnim prejisfkanji glava vezha dosdeva. Teshko je pa prav slo, in le po velikih skufhnjah mogozhe, preveliko, drugazhi pa dobro spodobljeno glavo skos prejisfkanje sposnati: nektera glava se dershi sa preveliko, ki v' resnizi ni prevelika.

§. 504.

Naftopki nenavadne velikosti glave sa tek poroda so raslozhni po tim, ko je glava velika. Zhe je glava le nekaj prevelika, se bo porod she skos naturne mozhi isdelal, to de teshko, pozhafno ino boiezho, sofebno per porodnizah perviga poroda. Zhe je pa velikost glave she imenitnisfa, in zhe glava she po frezhi ne lesfi, tak se tako v' medenizo sagvosdi, da porod otroka she potim ne istezhe, alj le s' veliko nevarnostjo sa porodnizo, kaddar je otrok she mertev. Sploh ima otrozhja glava zhesnavadno otekljino, pa tudi porodni deli porodnize so slo otekli, bolezho vrozhi, suhi ino prifadni. Zhe je sadnizh glava tak nesmerno velika, da she nikak v' medenizo stopiti ne more, tak se otrok po naturnim potu ne more vlezhi.

§. 505.

Porodna pomozhniza torej mora, zhe misli preveliko glavo pred sebo imeti, in se preprizha, da per mozhnih popadkih ne gre naprej, ampak obftoji, in se navspred leshezhih delih otekljina naredi, kar kmalo po sdravnika poslati.

§. 506.

Preveliko okostenje glavnib kosti ino sarafhenje shivij ino mezhav se sposna na tim, da se per prejisfkanji po vodnim pozhu glavne kosti nenavadno debele ofhlatajo, da se dajo gibati, ino ena proti drugi premesiti, da se per porodu ne dadó ena zhes drugo pretisfhati, ino, da se

mezhave ino fhívi ali zelo ne dajo ofhlatati, ali pa le neraslozhno. Tudi glava pozhasi derzhi ali zeló obftojí, in koshnih gerbanz na glavi ni ofhlatati.

§. 507.

Ta popazhena softava glave se le redko kdaj perpeti, pa porod she le bolj vftavlja, kakor prevelika glava, ker se tukaj glavne kofti zhísto nizh ena zhes drugo pretifhati ne dajo. Vender se she tudi v' tej nakljuzhbi, zhe glava prav leshi, in ni prevelika, medeniza pa dosti proftorna, porod po naturnih mozhéh dodelati da, defi ravno teshko ino pozhasno. Zhe pa te okoljfhine niso takfhne, tak se sna glava tako sagvosditi, da si porodna pomozhniza ne bo samogla fama pomagati, satoraj mora po sdravnika poslati.

§. 508.

Glavne kofti snajo tudi premalo okofhéne biti, kar se po mehirjovim pozhu is fhirokíh fhívo ino mezhav, in is vkrenljívofti glavnih kofti per tipanji sposná. V' ti nakljuzhbi pretezhe porod ali filno pozhasi alj pa prehitro, potim ko so she nektere druge okoljfhine, ki so s' to nakljuzhbo fklenjene.

§. 509.

Vodenizhna glava otroka, ki se v' snotrajno ino svunajno raslozhi, obftojí v' tim, da se per snotrajni, ki se nar vezhkrat pergodí, veliko vode v' moshganih nabere, ino fhíve no mezhave slo rastegne, tako da njena okrajna mera kje 30 pavzov snefe. Vodenizhna glava se po mehirjovim pozhu is fhirokíh, koshnatih in bolj mehkih fhívo ino mezhav sposná, kakor tudi is filno tenkih glavnih kofti, ki bolj ojftre, in vezhkrat dalezh narasen ftojezhe robe imajo, vzhasi se pa she prav raslozhno mozhírnoft ofhlata, ino pozhasnoft porodniga teka vodenizhno glavo osnanuje, zhe je filno velika.

§. 510.

Naſtopki vodenizhne glave ſe ravnajo po njeni velikoſti: je vodenizhna glava velika, tak ſhe ne more v' malo medenizo ſtopiti, ampak obſtoji nad vhodifhom; zhe je kaj manjſha, tak ſizer v' medenizo ſtopi, ſe pa tamkej uvesne, alj ſe pa prav ſlo ofhpizhi, in ſe potim pozhaſno ſkos is-shene; tudi ſe per možnih popadkih lahko raſleti; in potim voda odtezhe, otrok pa s' raſpozheni glavo na ſvet pride.

§. 511.

Zhe ſe pa tudi otrozi s' preveliko vodenizhno glavo ſhivl porodiſjo, tak vender ſploh kmalo vmerjejo, in zhe ſhe le nekaj let doſhivijo, ſe vender njih ſhivljenje komaj zhloveſhko imenovati ſamore, ker ſe vezhi del malo svejo; zhe ſe pa tudi sve-dejo, tak ſe pa truplo rediti ne more. Zhe ſe ſa-voljo vodenizhne glave porod vſtavlja ali vſtavi, in ſe ſkos medenizo iſgnati ne ſamore, tedaj ne more porodna pomožniza druſiga pomagati, kakor da po porodniga pomožnika poſhlje.

§. 512.

Nesmérna velikoſt trebuha is-haja vezhi del od vodenike, le redkokdaj od raſtegnjenja kakiga zhreveſa, in ſe ſhe le da ſpoſnati, kadar ſta glava ino rame rojene, in terſh naprej ne more, alj zhe ſe per nogrim porodu, potim ko je otrok do ſtegnov porojen, vſtanovi. Malokdaj je tre-buh toliki, da bi per nekoljki poterpeſhljivoſti ino po-možhi porod ne mogel ſkos naturno možh dokon-zhan biti.

§. 513.

Zhe pa terſh predolgo ſaofſtane, in ga nekteri popadki ne iſtiſhijo, tak naj porodna pomožniza nad perſi roke reſhi, potim otroka ſa rame pri-ne, in ga naj med tim, da ga rahlo ſemtertje (ſam in taj) maja, med pomožhjo popadkov ino per podpi-ranju ſredniga meſa po legi peljavne zherte mede-nize previdno naprej vlezh. Ravno tako ſe per

nognih porodih ravnati mora, kjer otroka sa ritko vlezhe, zhe trebuch nezhe sa njo derzhati. Vender fhe pa le porodna pomozhniza v' tima dvema nakljuzhbama tako ravna, zhe porodniga pomozhnika ni dobiti, drugazhi naj to zelo delo njemu prepusti.

Tudi v' trebuchovi vodeniki porod prevred nastopi. Otrok se sna sizer shiv vlezhi, vmerje pa sploh kmalo po porodu.

§. 514.

Otrozhje spake, ki porod vstavljajo, alj njegov pretek nasaj dershijo, so: otrozi s' nesnano ali dvojno glavo, sraffeni dvojzhki, otrozi ki imajo vezh udov, kakor je po naturi, ali ki imajo velike israftke, otekljine i. t. d.

§. 515.

Takfke otrozhje popake je pa med porodom le teshko sposnati, in sploh jih le domishljujejo, zhe otrok ne gré naprej, defi ravno ni drujiga vsroka najti; v' taki nakljuzhbi se mora po sdravnika poslati. Vender take popake ne vstavljajo vselej otrozhji porod, sakaj israftki ino otekljine se vezhkrat dajo vkup stisniti, ali pa poknejo, in otrozi, ki prevezh udov imajo, ali vkup sraffeni dvojzhki dostikrat prevred na svet pridejo, in grejo po tim, ker so majhini, in se vkup stisniti dajo, v' vfaki legi lahko skos medenizo.

§. 516.

Zhe se spazheni otrok pred prihodom porodniga pomozhnika vleshe, tak naj porodna pomozhniza popako pred porodnizo skriva, otroka pa naj dobro oskerbi, in naj ne perpušti, da bi se mu kaj sgodilo, alj da bi mu kaj pomanjkalo; tudi naj skerbi, da bo berfh ko berfh kerfhen, sakaj od zhloveka je spozhet ino rojen, in torej je zhlovek.

Zhe takfhi otrok vmerje, ali zhe se je mertev vlegel, tak se ne smé pokopati poprej, da se sdravnishki gosposki to na snanje da.

§. 517.

Tudi takšne popake otroka, ki poroda ne vstavlja, kakor, zhe je glave le pol, zhe nima vseh udov, ali zhe ima matrne snamenja, manjši otekljine, pozhe, razsehnjeno sgorno uftnizo, skri-vene noge ali roke, srafhene ude i. t. d. se morajo sdravniku kmalo na snanje dati, da bo samogel prevdariti, ali se she da kaj pomagati, in kdaj ino kako bi se pomagalo.

Druga Postava.

Od poroda per popazhenih jajzhnih mrenah.

§. 518.

Jajzhne mrene so ali pre tenke ino flabe, in se samorejo prevred rastergati, ali so pa predebele ino mozhne, da se preposno ali zelo ne rastergajo. Obojo vstavlja tek poroda.

§. 519.

So jajzhne mrene pretenke, tak se samorejo veliko poprej, kakor bi se smelo prav sa prav sgoditi, to je, dolgo pred ras-shirjenjom maternih uft rastergati, in to se sgodi toljko leshje, vezh ko je otrozhje vode. Sa tek poroda nima ta prehitri od-tek vode per porodnizah, ki so she kdaj rodile, in kjer se matrne ufta dajo rade krevati, ali kjer je bilo silno velhko otrozhje vode, sploh obenih hudih nastopkov; alj nasproti, kadar se matrne ufta same na sebi nerade odprejo, postavim, zhe se premalo krevajo, ali zhe so prevezh kerzhom ino vkupvlezhenu nagnjene, se pa she hudi nastopki permerijo, ki se morajo torej bolj raslozhno tukaj raskasati.

§. 520.

Med te hude naſtopke ſliſhi ſaofſtajanje drugiga porodniga zhaſa, namrezh: ras-ſhirjenje maternih uſt ſe godi bolj pozhafi, in popadki ſo bolj bolezhni. Zhe porod prepozhaſi naprej gré, otrok od vkupvlezhjenja maternize veliko terpi, ker vode vezh okolj njega ni, da bi ga pred pertifkanjom varvala.

§. 521.

Zhe ſe jajzhne mrene ſhe v' noſhenji ſame od feb' ali ſkos kako ſilo raſtergajo, tak pride porod prevred. So jajzhne mrene enkrat raſtergane, tak ni vezh drusiga ſtoriti, kakor da ſe popadki puſtijo pozhafi predelavati, ino gledati, da ſe per vezhi del dolgim teku poroda mozhi ne ſgubijo, in da ſe per kerzhnratim vkupvlezhjenju maternih uſt, kar ſe vzhafi pergodi, odzedki od kuhaniga lenoviga ſemena s' oljom noter brisgajo.

Zhe drugi porodni zhaſ zhes ſilo pozhafi tezhe, in v' tretjim ino ſhtertim mozhi popadkov peſhajo, tak bo ſa preſaranim od-tekem vode treba porodniga pomozhnika poklizati.

§. 522.

Zhe ſo jajzhne mrene pre debele ino mozhne, tak ſe ſhe debele. uſnataſte ino zherſtve ofhlatajo. Naſtopki, ki iſ tiga iſvirajo, ſo ſa pretek poroda kolj nevarni. Jajzhne mrene ſe potim doſtikrat na ſramno ſklad ali pa pred njo iſ-shenejo, to je: ſvunaj vhoſiſha materne noſhnize; pa tudi ſe ſna otrok zeló s' zelimi jajzhnimi mrenami vlezhi.

§. 523.

Preterdne ali prevezh raſtegnjene jajzhne mrene rade ſtrevo nategnejo, da ſe ali prehitro odluſhi, ino velik kervotok napravi, ali pa, zhe je prevezh perraſhena, lehko napravi, da ſe materniza zhiſto ſavilne.

§. 524.

Prezej debele ino terdne jajzhne mrene ne grejo drugazhi narasen, kakor skos vmetno per-pomozh. Alj porodna pomozhniza ne smé bres filue potrebe otrozhji mehir rasgnati. Le, zhe so materne ufta popolnoma isdalfhane, zhe je otrozhji mehir slo napét in noter do svunajnih spolnih delov istifhen, otrozhja glava pa globoko v' medenizi stoji, se smé otrozhji mehir vmetno rasgnati.

§. 525.

Le per popolnoma isdalfhanih maternizhnih uftah se smejo prezej debele ino terdne jajzhne mrene vmetno rasgnati. Zhe pa maternizhne ufta neso dosti isdalfhane, in neso vsroki, ki potrebujejo, da se porod hitro dokonzha, tak se rasgnanje otrozhjiga mehirlja dopusti. Mehirl vmetno rasgnati je lahko, tak le: konez kasinza se med enim popadkom proti spred stojezhi steni napetiga otrozhjiga mehirlja postavi, in ga prezej slo proti framnimu oboku ino prozh od glave, da ne per naglo rasgnatih mrenah prevezh globoku kasinz pride, in naprej stojezhi del otroka poshkoduje, tak dolgo pertifne, da se rasterga ino odpertino she bolj isdalfsha. Ko bi se pa mehir ne dal s' kasinzom odpreti, tak se svunaj eniga popadka mrene s' perftmi leve roke primejo, nagerbanzhijo, in s' fhkarizi na konzu okroglo isdelanmi prerresajo. Shpizhaftiga orodja pa ne smé porodna pomozhniza nikdar sa prerresanje jajzhnih mren vseti. Porodna pomozhniza se mora pa tudi vselej dobro preprizhati, ali imá v' refnizi napeti otrozhji mehir pred sebo, sakaj lahko bi se sgodilo, da bi veliko glavno otekljino ali pa vodenizhno glavo sa otrozhji mehir sposnala, ko bi v' prejiskanji ne bila dosti previdna.

§ 526.

Vmetno se morajo she v' tih nakljuzhbah jajzhne mrene pretergati, da se fhkode in nevarnosti prevarjejo, namrezh:

1) zhe se jajzhne mrene savoljo flabih popadkov fame ne pretergajo;

2) zhe je v' maternizi tako veliko vode, da bi porod savoljo nje prepozhasi naprej tekel;

3) ko bi bila medeniza preprostrana, ali ko bi bili popadki premozhni, tako, da bi snal porod prehitro nastopiti;

4) ko bi med porodom veliki kervotok vstal, da se bo materniza po odteku otrozhje vode vkupsvlekla, in tako kervotok vstanovila;

5) zhe mora porod savoljo ne prave otrozhje lege, ino savoljo drugih vsrokov vmetno skonzhān biti.

§. 527.

Tudi se samorejo jajzhne mrene spazhenο vkup saraſti. V' noſhenji jajzhne mrene na ſnotrajnim maternizhnim lizi rahlo viſijo, alj kadar ſe popadki ſazhnejo bi ſe morale odlozhiti, da bi otrozhji mehir leſhej naſtopil, in da bi ſtreva leſhej na ſvoj is-hod ſtopila. Vzhaſi ſe pa vender ſhiljna ali uſnata mrena tam pa tam bolj polna kervi ino ſ' maternizo bolj ſklenjena najde, kakor po navadi, in ſe ſatoraj teſhe in med bolezhinami lozhi. To ſe na ſnanje dava ſkos bolezhino, ki ſe v' drugim porodnim zhaſu ſmeraj na enim meſti maternize obzhuti, ino nizh ne prenehā, kakor tudi ſkos mozhno ſnamnenje (odtekanje kervi) v' tim zhaſu poroda. Sposnanje ſe pa ſmeraj ſhe le ſkos prejiſkanje ſtrēve dobi, ki je ſhe prozh perſhla. Zhe kri le malo tezhe, kadar ſe jajzhne mrene od maternize lozhijo, tak to nima nobene nevarnoſti v' ſebi; nevarno je pa, zhe je kervotok veliki, in tedaj je dolſhuoſt porodne pomožnize, ſdravnika v' pomozh klizati.

Trétja Postava.

Od poroda, per kterim otrozhja voda
ni po redi.

§. 528.

Otrozhje vode sna prevezh ali premalo biti, alj 'se tudi samore tista v' noshenji alj porodu prevred raslit, alj pa sna sama na sebi biti popazhena.

§. 529.

Zhe je sadne vode prevezh, tak je to sa pretek poroda shkodljivo, sato, ker se savoljo prevelikiga rastegnjenja materniza dofti vkup svlezhne more; in tak nastopijo flabi popadki, skos kattere isgnanje otroka ino tudi lozhenje materne potize pozhasi naprej gré, ino lahko stori, da materniza vterpne, da po porodu hudi kervotoki nastopijo, ali da se materniza previhne. Tudi samore prevelika mnosha otrozhje vode lahko ne prave lege, obvijanje ino vprepad popkoviga traka ali majhnih otrozhjih delov, ali pa sadnizh she v' otrozhji posteli pozhasno ino nepopolno vkup-svlezenje maternize napraviti.

§. 530.

Kda je prevezh otrozhje vode, se sposná na velikim rastegnjenji porodnizhniga trebuha, na velikim mesenji otroka, ki se vzhasi she v' drugim porodnim zhafu, velikokrat na vezh strani, obzhuti, na veliki mehkoti trebuha, na visoki ino mesljivi legi glave v' sazhetku poroda, na mehírju, ki je tudi svunaj popadkov slo napét, in sadnizh na kratkih ino flabih popadkih.

§. 531.

Kar pomozh sadene, ne more porodna pomozhniza v' sazhetku poroda in pred odprenjom maternih uft nizh drusiga storiti, kakor da porodnizi na pol fedejozho lego perporozhi, da savoljo

maternize, ki je s' vodo napolnjena, ino proti per-
sam pertifka, ne bo preteshko dihala; so se pa
materne ufta she en ali $1\frac{1}{2}$ pavez fhiroko od-
perle, in se nezhejo vezh ras-fhiriti, tak je treba
otrozhji mehír vmetno odpreti, ino otrozhjo vodo
pozhasi isprasniti; alj zhe se je mehír she rasletel,
pa nastop glave sadofstno odtekanje vode vftavlja,
fe mora glava enokoljko nakvisfako vsdigniti, in
tako en del otrozhje vode, in ne na enkrat, ampak
po vezhkrat, istezhi pufiti. Po odteku vode se
mora fhe pokoj perporozhiti, porod ne prenagliti,
in fhe po porodu fkerbeti, da se fkos rahlo gla-
denje (ribanje) fpodniga shivota materniza vkup
svlezhe, da kervotok ne pertifne, ki je v' ti okolj-
fhini toljko rad per redi.

Zhe pa per vřim tim povodnim odteku vender
fhe nastopki prevelikiga rastegnjenja maternize
oftanejo, ki se fkos flabořt popadkov v' tretjim,
řhtertim ino petim porodnim zhasu na snanje dajo,
tak je treba po porodniga pemozhnika poflati.

Voda fizer gré she v' nořhenji ali v' porodu
prav sarano prozh, zhe ni prava otrozhja, ampak
kaka druga voda. Alj to sarano vodno odtekanje
ni ne nořhenju ne porodu kaj na poti, ampak fhe
le vezhi del dobro dojde.

§. 532.

Premala mnosha otrozhje vode. Voda bi se
morala po pravizi v' sadnim zhasu nořhenja smanj-
řhati; alj vzhasi se tako pomanjřha, da je nje ob
porodu zeló malo, alj pa zhifto nizh. Tak porod
se imenuje fuhi porod, in imá ene ino druge flabe
nastopke, kakor: odprenje maternih uřt fe sgodi
pozhasi in neprav, jajzhne mre ne fo slo napete,
řtreva se berřh le po kofzih odlozhi, maternizhne
řtene vezhkrat otroka prevezh pertifikajo, ker pre-
terdno na njem leřhijo.

§. 533.

Premajhina mnosha otrozhje vode fe řposná,
na trebuhu porodnize, ki je malo rastegnjen, ino
terd, na flabim gibanju otroka, in na majhnim,
malo napoljenim otrozhjim mehírju.

§. 534.

Porodna pomozhniza nima per premali mnoshi otrozhje vode drujiga opraviti, kakor per presaranim preterganju jajzhnih mren. Rasen tiga je pa smeraj dobro na jajzhne mrene gledati, ktere so per naprej leshezhi glavi vezhkrat tako bliso zhres glavo prepreshane, da bi se lahko sa glavno odejo (kosho) dershale, in tako bi snalo per odpertih maternih uftah odprenje jajzhnih mren samujeno biti.

§. 535.

Vzhafi, pa vender le redkokdaj je sadna voda vfa premenjena, vzhafi je bolj gošta kakor sploh, selenkašta, fivkašta in she zelo bela ko mleko, de fi ravno kak shkodljivi naftop sa porod ali sdravje otroka savoljo tiga se ne najde. Zhe je pa voda, ki odteka, temno-selena, s' otrozhjo smolo ino veliko kervjo smeshana, in pa slo smerdljiva, tak je vse to vezhi del shaloftno snamenje, da je otrok mertev.

.Shterta Postava.

Od poroda per popakih popkoviga traka.

§. 536.

Popkov trak sna ali sam na febi prekratek, alj ob ene ino druge otrokove dele ovit ino tako okrajshan, alj pa tudi odtergan biti.

Vprepad popkoviga traka bo posneji per popazhenih otrozhjih legah raskasan.

§. 537.

Redkokdaj bo popkov trak sam na febi tako kratek, da bi bil savoljo njega porod sadershavan ino vftavljen, alj da bi kako drugo nevarnost perpeljal; kjer se je pa vender tako sgodilo, so se pa tudi druge velike popake na otroku najshle. Zhe je popkov trak tako slo kratek, tak se bo per

porodu pretergal, alj bo pa kriv, da se bo streva prevred odlozhila.

§. 538.

Vezhkrat se pa pergodi, da popkov trak savoljo ovijanja prekratek pride, in vezhi del tedaj sanjke okolj vratu leshijo. Vzhasi je pa popkov trak tudi med bedrom, in okolj shivota, rok ino stegnov ovit. To ovijanje pride sploh od prevelike dolgoſti popkoviga traka, od prevelike mnoshe otrozhje vode, alj pa od ne praviga otrokoviga mesenja, in se sazhe sploh she v' prvi polovini noſhenja. Prav velikokrat je pa popkov trak tako dolg, da se savoljo ovijanja porod ne vſtavlja, pa tudi kakſhne druge nevarnoſti ne perpelja.

§. 539.

Vender pa samore popkov trak savoljo ovijanja tako kratek poſtati, da mati in otrok v' nevarnoſt prideta. Tako, zhe se, poſtavim, popkov trak okolj otrokoviga vratu ovije, rad tak kratek poſtane, da otroka per njegovim is-ſtopu davi in she lahko ſaduſhi, strevo prehitro odterga ino veliki kervotok napravi, in zhe se materna potiza terdno dershi, in popkov trak predolgo napinja, she ſna otrok vmreti, popkov trak ſe ſna pretergati ino materniza ſavihati.

§. 540.

Kda ſe je popkov trak ovil, ſi domiſhljujemo, zhe per doſti proſtrani medenizi, ne preveliki glavi ino mozhnih popadkih glava naprej ne derzhi; zhe porodniza per vſukim popadku hude bolezhine v' maternizhnim dnu obzhuti, in po vſakim popadku nekaj kervi iſpuſti. To pa, da glava po prejenjanju popadka naſaj ſtopi, ni obeno ſnamenje prekratnega popkoviga traka. Popolnoma ſe pa ovijanje popkoviga traka she le potim ſpoſna, zhe je otrok she tako dalezh porojen, da ſe ovijanje ſ' prejiſkavnim perſtom doſezhi da, ali pa she vidi. Vzhasi ſe pa ovijanje nizh ne da ſpoſnati, namrezh tedaj, kadar ſe per porodu popkov trak proti odvija ali naſaj ſmuka.

§. 541.

Kar opravik porodne pomozhnize per ti okoljshini sadene, tak je gledati, da se otrok odviše. Najde torej porodna pomozhniza po porojeni glavi popkov trak enkrat ali dvakrat okolj vratú ovit, tak ga naj ishe naprej zhres glavo isfmukati. Zhe je popkov trak dvakrat okolj vratú ovit, mora gledati, da bo dva persta spod spravila, ino obé sanjke nekoljko orahljala, potim pa eno sa drugo zhres glavo spravljala, ali pa naj ondi, kjer se popkov trak narbolj vďá, rahlo vlezhe, da bo sadergo toljko rastegnila, da bojo rame ino terfsh skof stopiti samogle. Zhe se pa sanjka ne da dosti isdaljshati, tak jo mora, ker se tukej she konez materniga ino otrokoviga popkoviga traka dosti ne posná, dvakrat podvesati, ino med obema podvesama preresati, potim hitro otroka vun ispraviti. Zhe pa ni dosti zhafa, popkov trak pred preresanjom dvakrat prevesati, tak ga pa naj porodna pomozhniza prav naglo prereshe; ta dva konza pa mora kaka pomagavka tako dolgo dobro vkup dershati, da se otrok porodi; in med tim pa, da se to godi, mora she kaka druga saftopna pomagavka fredno mefo bres prechanja podpirati. V' nekterih okoljshinah gré pa porod tako hitro naprej, da obeniga zhafa neostane, kaj takshniga pozheti; vezhi del je tazhaf popkov trak dolg, ino porod se bres vse nevarnosti sa mater ino otroka iskonzhá. Zhe je kak drugi del otroka v' popkov trak samotán, se vezhi del leshej ovije, in kako je ravnati she um kashe.

§. 542.

Preterganje popkoviga traka se samore med porodom pergod ti, zhe je popkov trak alj she sam na sebi prekratek, tenek ino slab, alj pa zhe savoljo ovijanja kratek postane; tudi, zhe porodniza stojé ali sedé bres potrebne pomozhi porodi, ali pa, zhe se per obrazhanju ali nognim porodu trak dosti previdno ne nategne. Popkov trak se samore pred porodom ali po porodu, snotraj ali svunaj maternize, tikama otrokoviga popka ali pa dalej prozh pretergati.

§. 543.

Ko bi se med porodom otroka popkov trak is kakiga vsroka pretergal, tak je pervizh potrebno, da se porod bersh ko bersh iskonzhá, ker bi se otrok, zhe se tudi otrokov pretergani del podvesati da, vender sadufhiti moral, ker dihati ne more; drugizh je pa potrebno, da se kri vstanovi, kakor hitro se samore, ali skos podvesanje, ali ko bi se bil v' nar hujshi permeri, popkov trak tikama na shivotu odtergal, skos pertisnjenje gobe, zhes ktero se platneni svitek poloshi, in tako dolgo dobro pertisnjen dershi, ali s' kakim povojom dobro preveshe, da poklizani porodni pomožnik perstopi. Se je popkov trak med obrazhanjom ali nognim porodom pretergal, otrok pa ne she savfim porojen, tak se mora njegovo porojenje hitro ispeljavati. in potim se mora popkov trak tvegama podvesati. Zhe pa oba konza is porodnih delov vnn visita, tak se morata oba poprej prevesati.

Peta Postava.

Od poroda per popakih streve.

§. 544.

Med popaki per strevi, ki porodu shkodujejo, se nasledne nar vezhkrat nakljuzhijo, ino nar vezh pomenijo:

1) zhe streva na snotrajnih maternih uftah ali sraven fedi;

2) zhe se med porodom otroka streva prevred odlozhi;

3) zhe po porodu otroka streva predolgo v' maternizi oftane.

Kar sedenje streve na maternih uftah ali sraven njih ino njeno presarano lozhenje med porodom otroka sadene, od tiga bo govorjeno per porodih, ki so s' kervotoki sdrusheni, in satoraj se

tukaj le od predolge saostaje streve v' maternizi po porodu otroka potrebni nauk da.

§. 545.

Sploh gre streva hitro po porodu otroka prozh; sna se pa perpetiti, da tista she vezh zhafa v' maternizi saostane, in tako skonzhhanje poroda sader-shava. Predolgo mudenje streve v' maternizi pride, ali od tiga, da se predolgo ni od maternize odlozhila, ali pa od tiga, da je isgnanje odlozhene streve bilo vstavljeno.

§. 546.

Nar navadnihhi vsroki, da se streva vstavlja in naprej ne gré, samorejo ali v' strevi sami na febi, v' maternizi, ali pa v' nespametnim ravnanju porodne pomozhnize leshati. Tako postavim, se streva dolgo ne odlozhi, zhe so sabolezhki slabi, ali zhe jih zelo nizh ni, prehladenje, ino terdno sarafhenje streve s' maternizo; zhe se je pa odlozhila, pa naprej ne gré, tiga snajo krivi biti kerzhi, ki maternizo vkup vlezhejo, ali kriva lega maternize, ali pa shtorasto ino presarano persadevanje, strevo odlozhiti.

§. 547.

Da so sabolezhki preflabi, ali zelo saostanejo, to pa pride od presaraniga ino prevelikiga rashirjenja maternize, od prenagliga poroda, od kervotokov, od bolesni, od prevelike slabosti porodnize, od neprevidniga ino prenagliga vlezhenja sa popkov trak pred strevnim odlozhenjom i. t. d.

§. 548.

Ta okoljshina se is tiga sposná, da porodna obenih sabolezhkov nima, ali imá le nektere, in tako nobenih bolezhin v' spodnim shivotu ne obzhuti, da se materniza ne ofhlata nad framnimi koftmi kakor terda krugla, ampak da je mehka, uvela ino bolj rastegnjena, in da njeno dne noter zhes popek gori feshe, da vezhkrat kervotoki vstanejo, kakor se kak del streve lozhiti sazgne; kri

še pa ne vlije na enkrat slo, ampak tezhe le smeraj enako dobo naprej.

§. 549.

Zhe se porodna dobro pozhuti, obeniga kervotoka ni, ino spodni shivot tudi ni bolezh, tak naj ifhe porodna pomozhniza, da se bo fkos pokoj trupla ino dufhe, fkus snotrajne ino svuna ne perpomozhke materniza spet vkup-svlekla. Tudi naj vzhafi ter vzhafi okoljzo maternizhniga dna s' golo roko, ali s' ogretimi perti rahlo gladi, ino spodni shivot s' mlazhnimi pokladki is vina ino dufhezhih selifhov obloshi, ino vezhkrat driftle is kamilzhniga teja ino soli da. Zhe je zelo truplo slabotno, še morajo tudi rezhi, ki snotraj okrepzhajo, v' majbinih betvih podeliti, kakor Hofmanovez, zimetova omaka (tinktura), té is mete ali melife, vino, ne prevrozhe mefene polivke i. t. d.; in potim se mirno zhaka, da se streva odlozhi, ki se mora potim po danim nauku vun spraviti. Zhe pa streve v' dveh ali treh urah she ni, se mora pa po porodniga pomozhnika poflati.

§. 550.

Kadar sabolezhkov ni, ali kadar so preflabi, ni varno strevo kar na ravnost odlozhiti, ker bi is tiga kervotok perfhel, ki bi v' ti okoljfhini filno nevaren bil, ker se po naglim lozhenju streve odperte shile na snotrajnim lizi maternize ne morejo vkup svlezhi, ampak bi se sapreti snale, Zhe je pa s' to okoljshino she kervotok fklenjen, tak je treba tako hitro, ko se da, po sdravnika poflati, in dokler ne pride, tako ravnati, kakor se bo per kervotoku po porodu povedalo.

§. 551.

Skos prehladenje porodne, ki se rado pred porodom, she rajshi pa po porodu pergodi, fkos porojenje v' slabih porodnih stolih, fkos nepotrebno ino pregofsto odgrinjanje porodnih delov, fkos merslo ali mokrotno prebivalšhe i. t. d. tudi rada lozhitev streve saostoji. Porodna pomozhniza v' taki okoljshini naj porodnizo v' njeni posteli sredno

toplo odéne, naj na spodni shivot fredno ogrete perte poloshi, in naj ji da ene fhkodeljze mlazhniga lipoviga ali luzhnikoviga teja piti, fkos kar se rada streva zhes ene ure odlozhi. Ko bi se pa le ne odlozhila, in bi fhe kervotok sraven perfstopil, tak se mora kmalo porodni pomozhnik poklizati.

§. 552.

Kdar je streva preterdno s' maternizo sarafhena, se fhe le v' petim porodnim zhafu sposná. Vender to preveliko sarafhenje ni vselaj enakofhno; perraste se nje namrezh le nekaj, ali pa zela. Tudi fo vse streve enako terdno maternize ne der-shijo, ene se le sa nektere ali mnoge kitafte nitke maternize der-shijo, druge fo odsgor vse jedrafte, fhe druge fo s' vezhimi ino manjsh'mi kostenimi kofzi ali apnatimi deli prepletene, in te se fosebno terdno snotrajnih ften maternize der-shijo.

§. 553.

Kdar je streva prevezh s' maternizo sarafhena, se sposná is tiga: da se per velkih popadkih ino mozhnim vkup-vlezhenju maternize streva ne odlozhi, da porodniza na enim mestu maternize hudo bolezhino obzhuti, ki fhe bolj fklí, zhe se je kdo dotakne, alj zhe se popkov trak le koljkaj potegne, in da vezh kervi gre prozh, kakor po navadi.

§. 554.

Naftopki preterdniga sarafhenja streve s' maternizo fo:

- 1) nevarnost savihanja maternize per neprevidnim vlezhenju sa popkov trak;
- 2) nevarnost velikiga kervotoka, zhe se eden ali drugi del streve odlozhi, streva pa vender le vun ne gré;
- 3) nevarnost predolge strevne saoftaje.

Kar pa vsroke preterdniga sarafhenja streve sadene, tak se ravno tako malo gotoviga da rezhi, kakor od vsrokov vspredi leshezhe streve.

§. 555.

Zhe se je porodna pomozhniza od prizhejozhnosti preterdniga sarafhenja streve s' maternizo preprizhala, tak mora rozhno (hitro) po sdravnika poslati. Porodni mora nar vezhi mir perporozhiti, jo opominjati, da se naj vsiga tifhanja per sabolezhkih sdershi; ne smé kar vezh popkov trak natesavati, sakaj to bi snalo kervotok ali savihanje maternize ali faj odterganje popkoviga traka perpeljati. Do prihoda porodniga pomozhnika sna, zhe kervotoka ni, drifflanje is kamilzhniga téja ino olja davati. Ko bi pa kervotok le hujshi perhajal, in porodni pomozhnik bi she ne bil v' prizho, tak se mora porodna pomozhniza tako nositi, kakor bo per kervotokih po porodu povedano.

§. 556.

Smeraj je pa sa porodnizo dobro, da, zhe se she streva fkos samo naturno mozh ne da odlozhiti, se vnder fkos naturno mozh perpravlja, zhe kervotoka poleg ni; kar se, zhe bo posnej fkos umetne opravke odlozhena, savoljo she bolj vkupsvlezhene in od kervi isprasnjene maternize ni toljko kervotokov bati, pa tudi fklemba streve bo she bolj mertva.

§. 557.

Kerzhno vkup-vlezhenje maternize po porodu otroka vezhkrat najdemo per porodnizah, ki so tudi drugazhi kerzhom slo podvershene; posebno rado pa nastopi po neprevidnim nategovanju popkoviga traka, poprej da je materna potiza odlozhena, alj potim, zhe spodni shivot ni bil povsod enakofhno gladen, po drashenju maternih uft, po naglim sprehladenju, po teshkih, le fkos sdravnishko umnost ispeljanih porodih.

§. 558.

Materniza samore tedaj ali povsod kerzhno vkup-svlezhena biti, in tedaj od vsih strani strevo vkup stifka, in je terda, zherstva ino okrogla ofhlatati; ali je pa le na enih mestih fkerzheno

vkup-svlezhena, na drugih pa odmekla. Posled-nizh imenovana okoljshina se nar raji nakljuzhi, in sizer tako, da je materniza zhres fredo terdno pre-shinjena, in skos to v' dvé votljine rasdelena, v' kterih sgorni votljini se streva snajde. To imenu-jemo vshaklenje streve, in sizer popolno vshakle-nje, zhe se vfa streva v' sgorni votljini snajde, nepopolno pa, zhe je nje le nekaj v' sgorni votljini saperte, nekaj se nje pa v' spodni votljini ali pa v' materni noshnizi snajde.

§. 559.

Vshaklenje streve se sposná is tih le sna-menjov: per svunajnim prejiskanji se skos trebu-hovo steno she vifoko proti popku materniza ofhlata kakor podolgovata, gladka krugla, vezhi del na eni strani trebuha, ki per potipanju slo saboli; spodna okoljza je pa nasprot mehka ino uvela; tudi se felo preshinjenja she na trebuhoi steni vi-diti da. Per snotrajnim prejiskanju se pa najdejo matrne ufta prasne, ali k' vezhimu s' sferdeno kervjo v' grudih napolnjene, mehke ino vzhafi tako ras-shirjene, da se nobena meja med materno nosh-nizo ino maternizo ne raslozhi; zhe se pa sa pop-kovim trakom naprej gré. tak se pride do odper-tine, ki je tefno ino terdno vkup-svlezhena, ino v' sgorni predél maternize peljá, kjer se streva snajde. Vezhi del je s' tim možno maternizhno kervavenje sklenjeno, in zhe sabolezhki nastopijo, tak so filno bolezhki ino reshézhki, in vender streva ne stopi nishje v' materno noshnizo.

§. 560.

Je s' vshaklenjom tudi hud kervotok sklenjen, tak se mora naglo porodni pomozhnik poklizati; in porodna pomozhniza mora do njegoviga dohoda tako ravnati, kakor per vřakim kervotoku. Zhe pa kerva-venje ni tako veliko, tak naj ishe kerzh smanjšhati, in potim streva rada v' materno noshnizo stopi. Po-rodniczki se mora nar vezhi pokoj perporozhiti, se vřiga natesavanja na popkovim traku sdershati, nekaj ka-milzhniga téja s' Hofmanovzom piti dati, in zhe kervotoka ni, kamilzhni té s' mlekom ali oljom

noter brisgati, in trebuh s' fredno rasgretimi perti obloshiti. Zhe pa po vřim tim kerzh nejenja, in se streva naprej ne poganja, tak mora porodni pomozhnik perřtopiti.

§. 561.

Zhe pa s' strevnim vřhaklenjom řklenjeno kervavenje tako hudo pořtane, da ni zhafa na porodniga pomozhnika zhakati, tak je dolřhnořt porodne pomozhnize, s' deřnizo debro s' mařtjo namasano, ino vořko vkup slozheno gor sa popkovim trakom v' maternizo iti, od sazhetka dva, in potim s' zhafama tudi te druge perřte v' řteřnjeno řelo řpraviti, in rahlo řkuřhati, tiřto pozhafi rastegniti; med tim pa mora s' levizo od řvunaj maternizo podpirati. Zhe je bres řile deřnizo řkos vteřnjen kraj řpravila, ino do řtreve perřhla, tak naj sdaj řtrevo, ko bi řhe ne bila savřim odlozhena, zhiřto odlozhi, jo v' zelo roko řpravi, ino potim ravno vun řpelja; in s' tim řploh kerzh ino kervotok henjata.

§. 562.

Ko bi pa savoljo krive maternizhne lege řtreva ne mogla naprej, kar se is tiga řposná, da materniza nad řramnimi kořtmi slo naprej moli, ali se pa v' eni trebuhovi řtrani ořhlata, tak jo mora porodna pomozhniza od ene pomagavke ravno derřhati puřtiti, in zhe je řtreva odlozhena, jo po navadno prozh vřeti.

§. 563.

Ko bi se popkov trak pred řtrevo odtergal, kar se řgodi, zhe je řlab, rahel ino gnilařt, ali tikama řtrevniga roba ředi, řhe vezhkrat pa, zhe ga porodna pomozhniza neprevidno ino slo natesuje, tak se mora isgnanje řtreve, zhe ni řilnih nakljuzhb, naturi prepuřtiti. Ko bi pa neprenehajozh kervotok, kerzh ali hude bolezhine nařtopile, je treba pa porodniga pomozhnika poklizati.

ŠTERTI RASDEL.

Od porodov, ki savoljo napzhne
(pogreshne) lege otroka niso
po redi.

Perva Postava.

Od sapopadka, vsrokov ino snamenjov
napzhne otrokove lege.

§. 564.

Zhe otrok ne stopi na poród s' glavo, ritjo, nogami ali koleni, ampak s' kakim drugim delom trupla, zhe tedaj ne leshi po dolgim, ampak krivo ali popreki v' maternizi, ali zhe sraven glave ali riti fhe drugi otrokovi deli, kakor ena ali obé roke, ali popkov trak naprej leshi, tak imenujemo to napzhno lego.

§. 565.

Leshi snofhen otrok prezej krivo ali poprek v' maternizi, tak se fkos naturno mozh ne more poprej poroditi, da se njegova lega fkos sdravnishko vmetnost spreoberne. Le mertvi, ali ne snofheni ino majhini otrozi, ki se lahko vkup stifniti dajo, se samorejo vzhafi fkos samo naturno mozh poroditi, zhe ravno poprek ali slo krivo leshijo. Zhe pa otrokova lega ni slo kriva, ali zhe fo sraven glave ali riti tudi roke, noge, ali popkov trak naprej padli, tak sna fizer porod naturno nastopiti, bo pa v' prvi okoljshini bolj teshaven, v' drugi okoljshini pa sa otrokovo shivljenje nevaren.

§. 566.

Satoraj ni obena lega po redi, v' kateri ne stopi glava po naturno na porod; porod sam je pa fkos

naturno mozh mogozh ali nemogozh, in fizer v' pervi okoljfhini bres nevarnosti sa mater ino otroka, ali nevaren sa oboje, ali nevaren sa samo mater ali sa famiga otroka.

§. 567.

Per legah otroka, ki niso po redi, per kterih je pa vender porod fkos naturno mozh mogozh, flifhijo satilnikovi porodi s' obrasom navspred, temenovi ino obrasovi porodi, krive lege glave, nogni ino ritni porodi: med lege pa, ki niso po redi, ino per kterih se fkos mozhi nature porod malokdaj skonzhati da, flifhijo porodi s' enim ali drugim naprej leshezhim delom terfha, poprezhne ino krive lege otroka, per kterih sadni konzi naprej leshijo, sadni konzi, ki sraven glave ali riti naprej naftopijo, ino porodi, ki savoljo lege dvojzhkov niso po redi.

§. 568.

Vsi vsroki napzhne lege otroka se dajo najti. Te okoljfhine bliso narvezhkrat lege spremenijo:

- 1) nepravi sedesh streve;
- 2) prekratek ali predolg ino ovit popkov trak;
- 3) prevelika ali premajhina mnosha otrozhje vode;
- 4) po stranch fkvarjena medeniza, fosebno berderne kosti, zhe fo na svunajno stran fkrivene;
- 5) prezej slo kriva lega maternize;
- 6) svunajne nazhimbe, kakor preveliko mesenje trupla fkos fkakanje, plesanje, kashlanje, terdno reklanje (opafanje) shivota, dolgo delanje s' perpognjenim shivotom;
- 7) prizhejozhnost vezh ko eniga otroka v' maternizi;
- 8) predelavanje popadkov v' stojezhi postavi, ino vodni pozh, ki se v' ti postavi pergodil, poprej, ko se je glava popolnama v' medenizhnim vhodifhu vterdila; fhtorasto, neprevidno prejiskanje i. t. d.

Te napzhnosti se pa vezhkrat pergodijo per porodnizah, ki so she vezhkrat porodile, kakor per tistih, ki so pervizh na porodu.

§. 569.

Snamenja napzhne otrokove lege so :

1) shivot nofezhe ni proti konzú nofhenja okrogel, obokan ino predi fhpizhaft, ampak na eni ftrani bolj vsdignjen, ali na obeh fstraneh povsdignjen, in se v' sadnih tjednih nofhenja ne vgresne sadofsti;

2) mesenje otroka se ne obzhuti kar na eni ftrani, ampak na nenavadnih felih trebuha;

3) nofezha obzhuti bolezhine na nenavadno rastegjenim trebuha;

4) glava se vezhkrat odsvunaj na eni bederni kofsti ali bliso materniga dna kakor kaka okrogla ino terda krugla ofhlata;

5) per snotrajnim prejiskanji se najde fpodni del maternize ne kruglato obokan, ne tako terd, kakor per naturnih porodili, ino od vfpred leshezhiga dela se ne da nizhefar, faj dobro ne raslozhiti;

6) materne ufta obftojijo vifoko, se ne odpirajo povfod enakofhno, fo podolgovate, otrozhji mehír ni terdno ino okroglo napét, ampak oftane odmekel, in se kakor klobafa dol navpik ftegne; sadi sa njim se ne ofhlata obeden otrokov del vezh, k' vezhim glava ali pa rit;

7) se mehír preterga, tak gré nenavadno veliko vode prozh;

8) popadki fo savoljo ne enakofhniga rastegnja maternize bolezhí, flabi in bolj pozhafni.

§. 570.

Popolnoma se napzhna otrokova lega fhe le po raspozhu mehírja fposná, in po sadoftnim odprenju maternih uft; lega pa, kakorfhna je v' materni votljini, po fkerbno ftorjenim snotrajnim prejiskanji, ker se fhe le sdaj naprej leshezhi del na ravnoft ofhlatati dá. Zhe pa fhe per odpertih maternih uftah otrokov del sa prejiskanje s' enim per-

stom previloko stoji, da se ne dofeshe, tak bo treba s' zelo roko preiskavati.

§. 571.

Le malokdaj leshi otrok v' maternizi zhisto poprek, tako da bi glava v' eni strani ino rit v' drugi strani stala. Najde se veliko vezh skoraj v' vsaki napzhni otrozhji legi tako, da glava ali rit v' eni strani maternizhniga vratu, in nasprotni konez otroka v' strani materniga dnu stoji, ktera je prej imenovani strani navshtriz.

§. 572.

Skoraj vsaka napzhna otrokova lega mora skos obrazhanje sboljšhana biti, popré ko se da porod dokonzhati. Da ne bo treba per vsakim posamešnim premerku opravik obrazhanja vnovizh kasati, tak bo v' nasledni postavi od obrazhanja sploh govorjeno, in potim she le bodo posamešne napzhne lege otroka raskasane.

Druga Postava.

Od obrazhanja.

§. 573.

Obrazhanje imenujemo tisto opravilo, skos katero se navspred leshezhi otrokovi deli, ki porod vstavljajo ali saj mudijo, od maternih uft odpravijo, in se namesto njih drugi kje vpeljajo.

§. 574.

Kakor pa otrok per naturnim porodu s' glavo, ritjo ali s' nogami naprej v' medenizo stopi, tako se tudi per tim opravku vstop otroka tako ali drugazhi vpeljati samore.

§. 575.

Obrazhanje je dvojno:

1) obrazhanje na noge, t. j. tisto opravilo, kjer se ishejo noge na medenizhno vhodishe spraviti,

alj kar se ravno toljko rezhe, kjer se ifhe nogm porod vpeljati;

2) obrazhanje na glavo, ali spremenenje prizhejzhe napzhne otrokove lege v' glavno lego.

She tretjo obrazhanje je, obrazhanje na rit. Spravlja se namrezh rit na medenizhno vhodishe v' tistih okoljshinah, v' kterih je rit bliso maternih uft, kjer she otrozhja voda ni istekla, in kjer ni treba s' porodom hititi. Obrazhanje na glavo, kakor tudi na rit se smé le v' redkih okoljshinah vpeljati, in se da tudi le teshavno in ne lahko bres névarnosti ispeljati, satoraj je porodni pomozhnizi le obrazhanje na noge perpusheno, zhe porodni pomozhnik ni prizhejzh.

§. 376.

Obrazhanje na noge se stori, ali sato, da bi se sazhetna lega v' nogno lego spreobernila; in kadar je to storjeno, se prepusti isgnanje otroka naturi; ali se pa tudi sato stori, da bi se skos njo porod poprej dokonzhal; in v' ta namen se po storjenim obrazhanji vmetno otrok sa noge natesuje, da bi na svetlo perfhel.

§. 577.

Obrazhanje na noge te okoljshine potrebno storijo:

1) napzhne lege otroka, ktere porod nemogozh storijo, kakor popolno poprezhna léga, naprej leshezhi vrat, satilnik, rame, voka, perfa, trebuh ino herbet;

2) vprepadeni ino sraven glave leshezhi udje, zhe je nastopni del she ganljiv, ino zhe se vprepadeni udje ne dajo vezh nasaj spraviti;

3) nevarni kervotoki is porodnih ali drugih delov trupla, savoljo kterih shivljenje matere ino otroka v' nevarnost prideta;

4) zhe popadkov ni, zhe omedlevze ino trenje vezhkrat eno sa drugim nastopijo, in se skos sdavnishko pomozh pregnati ne dajo;

5) hudo zhresmetanje, fofebno kri-pljuvanje, kervni kafhel, kak sagvosden pozh, perfni fopoh, preterganje maternize ino materne noshnize;

6) dvojzhkov porod, per katerim, naj fi je bilo pervo dete po naturi ali fkos vmetno sdravnishko pomozh porojeno, ftreva obeh otrokov per pervim porodu prozh pride, po katerim ne nastopi kar hud kervotok, ampak tudi smert drugiga otroka;

7) sedenje ftreve na maternih uftah;

8) vprepaden popkov trak sraven glave ali riti, ki se ne da nasaj fpraviti, in kteriga shile tudi grejo;

9) vtergan popkov trak pred porodom otroka.

§. 578.

Vender je she dofti okoljfhin, v' kterih se otrok na noge obrniti ne smé, da bi ravno napzhna lega otroka k' timu fvetovala; med te okoljfhine flifhijo:

1) tako velika tefnoba medenize, da bi se bilo bati, otrokova glava po obrazhanju fkos ne pojde;

2) glava ali rit, ki je v' malo medenizo she ftopila, se pa tam tako vterdila ali sagvosdila, da bi se bilo bati, da bo otrok vmerl, ali da se bo materniza pretergala, ko bi se tudi fkos filno nasajfunjenje naprej leshezhiga dela obrazhanje ispeljati dalo;

3) ravno tak prepové obrazhanje otrozhja voda, ki je she davno odtekla, tako da se je materniza terdno okolj otroka vkup-svlekla, sakaj per tim opravku bi se snala materniza pretergati;

4) she negodni otrok, ki v' vfaki legi fkos medenizo gré.

§. 579.

Obrazhanje oftane smeraj teshavno ino filno nevarno opravilo, ino porodna pomozhniza, ki se ga podfstopiti hozhe, mora imeti voško, gibzhno roko s' tenkim pozhutkom ino potrebno mozhjo, ki tudi dolgo ne opefha; mora zelo opravilo obrazhanja na tenko snati, da fi bo povfod svefta, kako je treba roko voditi; verh tiga mora biti slo

srajstljiva, frezhna domishljiva, in v' obeni nevarnosti plashljiva ali nepokojna.

§. 580.

Le redkokdaj so vse te lastnosti per eni porodni pomozhnizi sdrushene, torej je sploh obrazhanje le delo porodniga pomozhnika. Alj velikrat okoljshine naletijo, v' kterih je materno ino otrokovo shivljenje v' nar vezhi nevarnosti, in se le fkos hitro pomozh refhiti samore, da ni mozh' na porodniga pomozhnika, ki vezhkrat vezh ur prozh prebiva, zhakati; postavim, mozhni kervotoki, nevarnost sadushenja, kerzhenja, preterganja maternize, sraven glave vprepaden pa she bijozh popkov trak. V' taki veliki fili porodni pomozhnizi ni kar perpusheno, ampak she na vest dano, se v' refshenje eniga ali dvojiga zhloveshkiga shivljenja, obrazhanja podstopiti, zhe okoljshina drugazhi ne svetuje.

§. 581.

Zhe se obrazhanje s' dobro rasumnostjo in previdnostjo in pa ob pravim zhasu stori, tak ni sa mater ne ravno bolezh pa tudi ne nevarno; smeraj pa sa otroka nevarno ostane, sato, ko njegovo shivljenje she per ofukanju trupliza v' maternizi v' nevarnost pride, ker se per pozhasnim obrazhanji popkov trak predolgo sraven glave ino perf stiska, in zhe se otrok fkos svuzheni opravilo hitro vun potegne, pa herbet ino vrat prevezh nategne, glava predolgo v' medenizi tizhi, in je s' popkovim trakom tako pertiskana, da je sa otrokovo shivljenje velika nevarnost. Ali zhe se obrazhanje preshtorasto ispelja, se sna tudi kaka kost otroka vlomiti ali uviniti i. t. d. ali pa materniza poshkodovati.

§. 582.

Manj nevarno bo obrazhanje, zhe noge neleshijo predalezhi od maternih uft, zhe je medeniza prostrana, zhe so materne ufta dosti odperte ino krenljive, zhe otrokova voda she ni odtekla, zhe otrok ni prevelik, in zhe je medeniza mozhna in vezhkrat she na porodu bila.

§. 583.

Teshavnifhi in pa nevarnifhi je obrazhanje, zhe je shenska she le pervokrat na porodu; zhe noge dalezh prozh od maternih uft leshijo, zhe otrok s' trebuchom, vratom ali popkovim trakom naprej leshi, zhe je medeniza tesna, zhe je naprej leshezhi del otroka she pregloboko v' malo medenizo stopil; zhe je otrozhja voda she davno odtekla; zhe so porodni deli otekli ino suhi, zhe se je materniza okolj otroka mozno vkup-svlekla, alj zhe se obrazhanje savoljo kervotokov, boshjastniga kerzhanja i. t. d. in per malo odpertih maternih uftah mora storiti.

§. 584.

Narboljsha doba (zhaf) sa obrazhanje je konez drugiga porodniga zhafa, v' kterim so materne ufta popolnoma ras-shirjene, otrozhja voda pa she ni istekla. Vzhasi se je pa treba savoljo velike file obrazhanja she pred tim dobrim zhafom podstopiti; in tedaj je she veliko nevarnifhi. Tukej se morajo she poprej materne ufta vmetno ras-shiriti. Vse hujfhe pa je she, zhe se she le po pozhu mehírja sposná, da bo obrazhanja treba: sakaj, zhe je voda she vezhi del odtekla, zhe so popadki moznejji postali, zhe se je materniza terdno okolj otroka vkup svlekla, in zhe je spredi leshezhi del otroka globoko v' medanizo istifhen, tak je obrazhanje tudi sa nar bolj snajdeno roko s' nar vezho teshavnostjo ino nevarnostjo sa mater ino otroka fklenjeno.

§. 585.

Kakor hitro porodna pomozhniza potrebo obrazhanja sposná, alj si ga le domifhljuje, tak je njena ojstra dolshnost, kar po porodniga pomozhnika poslati, da ne bo fkos fhkodljivo odlaganje mater ino otroka v' nevarnost postavila. Nizh ne fhkodi, zhe porodni pomozhnik prevred nastopi; on si toljko leshej nar prilizhnifhi zhaf sa obrazhanje odbere. Pa tudi tedaj, kadar savoljo prevelike file porodna pomozhniza obrazhanja sazheti mora, je njena dolshnost, tudi po sdravnika poslati,

da bo faj tedaj prizhejzhi, kadar bo otrokov terfhi rojen, in se bo morda glava v' medenizi uvesnila. Tudi bi snale fhe druge sadershbe vméf pertifniti, kterih bi fama ne mogla premagati ino odpraviti. In kar je fhe vezh, tak bo vřaka shenfka, per kteri se je obrazhanje moralo storiti, potim sdravnifhko pomozh potrebovala.

§. 586.

Potim, ko je porodna pomozhniza opravik obrazhanja potreben sposnala, naj to porodnizi na snanje da, pa s' besedami, ki jo fplafhile ne bodo. Tim drugim pa per hifhi nevarnosti, ktera je s' obrazhanjom, fofebno sa otroka, fklenjena, ne fmé sakrivati.

§. 587.

Vfe, kar je per naturnim porodu treba, mora tudi per obrazhanju perpravljeno biti. Pofebno se ne fmé posabiti, da bodo perpomozhki shivlenja sa mater ino otroka! per redi. Rasentiga je pa sa obrazhanje treba dveh sanjk, ki fo is fvile (shide) ftkane ali fpletene, in nekterih rasgretih pertov sa savijanje otrokovih udov, ki bodo poprej naftopili.

§. 588.

Ne le sa obrazhanje, ampak tudi sa vse druge bolj velike opravke, je poprezhna poftel nar boljřha, ktera se tako napravi: Na fredni konez navadne s' flamnizo ali arovnizo napolnjene poftele se poloshí kaka dila (defka, blanja), in zhres njo terd vsglavnik, da bo rit porodnize dobro podloshena. Na to od vfih strani profto poftel se mora porodniza poprek poloshiti, in fizer tako, da porodni deli profto zhres pofteljni okraj naprej molijo, in da rit vifhje leshi, kakor herbet. Glava ino perfa se imajo s' podloshenim vsglavnikom, ali s' narobe v' poftel poloshenim stolom, ki je s' glavniki pokrit, podpirati; noge pridejo pa na dva stola, ki pred poprezhno poftelo stojita, in morajo od dveh pomagavk terdno ino narasen dershane biti. Dobro je fhe, zhe kak tretji zhlovek sa glavo porodnize stojí, in jo nasaj dershi, da ne bo doli isderzhala. Kak fhterti zhlovek v' roke podava, kar je treba.

Savolj snage je she potreba, da se posoda pred postel postavi, v' ktero se bo odtekajozha mokrota prestregla.

§. 589.

Popré, da se obrazhanje sazgne, je she treba, prevdariti, jeli bo defniza ali leviza v' ti okoljshini bolj flushila. Snajdena porodna pomozhniza bo fizer vedla s' defnizo ali levizo noge najti ino ispeljati, naj bodo, na kateri strani maternize hozhejo; pa vender se obrazhanje vfelej leshej ispelja, zhe se s' roko stori, ki je sa ravno tisto okoljshino bolj pripravna. Sa navk naj bo, da je sosebno v' tistih okoljshinah, v' katerih noge v' okoljzi materniga dnu leshijo, alj kjer je treba, she per prizhejzhi vodi, she nekoljko dalej med maternizo ino jajzhne mreene sezhi, popré da se bo opravi mehirjoviga odprenja samogel storiti, tista roka nar pripravnisthi, ki je strani, na kateri noge leshijo, nar blishej, da se tedej sa noge, ki na defni strani leshijo, leviza, in sa noge, ki na levi strani leshijo, defniza bolj vda. Leshijo pa noge ravno navspred ali ravno navsad, tak se sna porodna pomozhniza tiste roke poslushiti, ktera je narbolj navajena. Ko bi pa noge med framnimi kostmi v' naprej vifezhim trebuhu leshale, tak bo morda treba, da se bo morala porodniza vlezhi, alj pa lakte ino kolena vpreti; in da bo she le tako mogozhe, obrazhanje sazheti.

§. 590.

So vse te priprave vkup, sta ritno zhrevo ino szavni mehir isprasnjena, tak bo porodniza na poprezhno postel spravljenjena, ino od pomagavk podpirana, kakor je bilo she pokasano. Porodna pomozhniza sdaj med bedrami porodnize poklekne, si saviha (safukne) rokavze tiste roke, s' katero misli obrazhati, noter zhes laket (to deno karje mogozhe previdno, da porodniza ne bo sagledala), sloshi perste okroglo-podolgim vkup, si gol del roke dobro s' mastjo namashe, in potim, ko je porodnizo opominala, da se naj mirno dershi, ino pomagavke, da nimajo porodnize doli tishati, pelja

roko s' podolgim vkup stisnjenimi persti, lepo varno, da ne bo framnih uftniz ali framnih lafov s' roko noter potegnila, v' ravnim premerniku medenizhniga is-hodisha, ino med pozhasi sukajozhim mesenjom v' materno noshnizo, tako, da bo kasinz proti framnimu loku, ino mesinz proti sveti kósti obrnjen. Roka gré pozhasi po peljavni zherti medenize naprej, in se perblishuje sgorni medenizhni odpertini; sdaj se rahlo oberne, in tako postavi, da bo njena svunajna stran navsad; dlano pa navspred obrnjeno. Una roka mora pa odsvunaj na okoljzi materniga dna leshati, enkrat da bo sibanje materize prevarvala, in potim, da bo vpeljano roko s' njenim opraviu podpirala.

§. 591.

Zhe porodna pomozhniza sdaj najde, da she materne ufta se ne reshijo toljko, da bi se roka v' nje vpeljati samogla, obrazhanje se pa ne da odlagati, tak mora nar pervizh materne ufta ras-shiriti, da namrezh konze kasinza ino fredniga persta v' materne ufta vpeljá, in jih s' njima toljko ras-shiriti ishe, da bo potim she tudi te druge perste vpeljati, in pozhasi zeze materne ufta zhisto rastegniti mogozhe; vender mora vse to rahlo, bres vfiga silenja pozheti. Je roka skos materne ufta srezhno perfhla, in porodna pomozhniza se s' légo otroka dobro sesnanila, tak bo sdaj treba jajzhne mreene, zhe she niso vsakfebi, svunaj eniga popadka rastergati.

§. 592.

Zhe se obrazha, ki she otrozhja voda ni odtekla, svetujejo nekteri porodni pomozhniki, da se mora med otrozhjim mehirjom ino maternizo na kvishko po noge iti, tamkej jajzhne mreene rastergati, da bo kar na enkrat mogozhe noge popasti, in jih doli vlezhi, ali to bo k' vezhim tedaj prav isteklo, kjer je otrozhje vode malo, da je tako mehir uvel; sakaj zhe so okoljshine nasprotne, bi se materniza prevezh rasdrashila, ko bi se med njo ino med napetimi jajzhnimi mreunami ta gor segalo; tukej se jajzhne mreene na tistim mestu ras-

tergajo, ktero je nogam nar blishje, in se potim s' roko naj hitro v' jajzhno votljino poshene, da bo mezha roke matrne ufta ino materno noshnizo sapperla, ino odtekanje otrozhje vode vftavila.

§. 593.

Zhe je pa nasprot otrozhja voda she davno odtekla, tak se mora, popré kak se k' obrazhanju gré, napetje maternih stén, ki otroka terdno vkup tishijo, v' stran spraviti. V' ti okoljshini naj porodna pomozhniza v' materno noshnizo mlazhno mleko s' oljom brisga, ji naj hitro driftle napravi, in ji tudi naj parne kopela ofkerbí. Ji naj pomashe trebuh s' oljom, firovim maslom ali maslom, in zhres to ji naj poloshi kashizo is laneniga (lenoviga) semena ino domazhe moke, v' mleki ali vodi kuhano, alj faj suhe, rasgrete perte; vse to pa se imá le tedaj goditi, zhe se obrazhanje she odloshiti da.

§. 594.

Zhe je porodna pomozhniza s' roko v' jajzhno votljino pershla, tak jo naj kar plashato poloshi po zherti otrokove dolgofti, in jo naj med zelim obrazhanjom rasprostreno dershi, koljkor samore. Ji pride kak vezhi del otroka, kakor glava, rame, terih ali rit naprot, tak ga naj ishe varno na stran istifhati, ki otrokovim nogam ravno navsprot leshe, ino naj fkerbí otroka bolj v' poprezhno lego spraviti, tako bodo noge same od feb' bolj globoko doli pershle. Skos kak pertifklej od odsvunaj se istifhanje naprejleshezhiga otrokoviga dela slo perpomore. Naprej spravljeno roko smé porodna pomozhniza tako malo, ko je mogozhe, od otroka odtegniti, drugazhi bi bila materniza k' vkup-vlezhenu drashena, ino opravilo bi she teshavnisho postalo. Zhe kak popadek nastopi, tak naj roko zhifto mirno dershi, tak dolgo, da popadek prejde, in gré potim pozhasi zhes predno stran otroka k' kolenam, spodnim bedram ino nogam. Leshijo noge visoko v' maternizi, tak se veliko leshej poprimejo, zhe se bedre nategnejo ino v' kolenah vpognejo: in to vpognjenje se sgodi navsad, zhe herbet na-

prej lešhí, zhe pa trebuch naprej lešhí, pa navspred. Ko bi noge krishom leshale, tak se mora vselaj spodna noga poprej natesavati, ker bi se drugazhi lahko noga uvinila, ali pa kaka kost na njoj slomila.

§. 595.

Porodna pomozhniza se naj per jiskanji nog vsiga mozhniga stiskanja trebuha ino popkoviga traka sdershi: se naj varje, da ji roka v' popkovim traku ne obvisi, da ne bo tudi jajzhne mreene ali streve sraven sgrabila, ali roke s' nogami spre-menila, ali per dvojzhkih od vsakiga otroka eno nogo perjela. Samore porodna pomozhniza do obéh nog, tak le naj hitro obé prime, med tim, da fredni perst vméi stifhi, ino s' drugimi persti zhlenke objame. Pelja jih potim varno po predni strani otroka doli ino mimo ene strani klanjza v' materno noshnizo.

§. 596.

Zhe pa porodna pomozhniza ne more ob enim do obéh nog, tak pa naj enkrat eno varno dol ispeljá, in njeni na zhlenek sanjko napravi: sdaj pa naj od noghiga pavza po snotrajni strani noge gor do spolnih udov otroka roko peljá, in jifhe od ondod drugo nogo ravno tako doli speljati, kakor je pervo ispeljala. Zhe se pa vidi, da bi se isgnanje otroka naturi prepustiti smelo, tak se sna ispeljanje te druge noge opustiti, ker je sa otroka manjsiha nevarnost, zhe ena noga odsgorej ostane. Per perjetju ino ispeljavanju otroka se mora porodna pomozhniza slo varvati, da ne bo udov proti sklepom (zhlenkom) ino tersha proti herbtu vpognila, sakaj s' tim bi snala otroka slo raniti ali she zelo vmoriti.

§. 597.

Kadar sta obé nogé tako globoko v' materno noshnizo vpelane, da bedre otroka v' maternih nstah stojijo, tak je obrazhanje prav sa prav dokonzhano. Sdaj se naturi zelo drugo isgnanje prepusti, zhe so porodnizhne mozhi she dosti velike, alj zhe se kaj drujiga vméi neperkljuzhi, kar bi

porod rozhno skonzhati svetovalo. Kadar se tedaj bedre perkashejo, tak se tudi naj gleda, ali je tudi herbet otroka navspred ino trebuh navsad obernjen, in zhe ni tako, tak se naj otrokovo telo eno malo na tisto stran rahlo safukne, kamor se ga natura fukati persadeva. Drugazhi se pa otrok ravno tako sprejme, kakor je bilo per ritnim ino nognim porodu povedano.

§. 598.

Vzhafi se noge-bliso maternih uft lahko primejo, obrazhanje je pa vender teshavno, ker naprej leshezhi terfh, rit ali glava pre terdno na medenizhnim vholdifhu leshi, kakor da bi se s' samim pavzom dal odtifhati; v' takfhn okoljfhini se okolj obéh nog sanjka dene, ktera se ima s' svunajno roko ravno tedaj potegniti, ko snotrajna roka s' vřimi perřtmi vřtavljaven del odtifhati ifhe.

§. 599.

Zhe so pa naturne mozhi sa istifhanje otroka preflabe, ali se je obrazhanje otroka sato sazhelo, kër je velika fila, porod hitro dokonzhati, potim se mora otrok fkos sdravnifhko umetnost isvlezhi, kar je pa sa otrokovo shivljenje vse bolj nevarno, kakor zhe se fkos famo mozh popadkov na dan fpravi.

§. 600.

V' ti okoljfhini mora porodna pomozhniza tako ravnati: Sta fhe obé nogé v' materni noshnizi, tak se s' defnizo tako primeta, da bo fredni perřt med snotrajnimi zhlenki fkos řtifhan, drugi perřti pa bodo okolj svunajnih zhlenkov leshali, in potim se varno potegnejo noter dol pred framnizo. So noge pred svunajnimi porodnimi deli, tak se naj narpervizh pogleda, jeli so perřti navsad ali navspred obernjeni. Potim se prime s' vřako roko, in fizer s' plafhato rasprostrenimi perřtmi, tako pa, da je palez na sgorno ino svunajno stran řpodne bedre poloshen, ena noga; sdaj se sazhneta obé noge na enkrat vlezhi, in se ispeljavata, zhe so perřti navsad obernjeni, noter do beder. So pa perřti

navspred obernjeni, tak je treba med vlezhenjom nog otrokovo truplo eno malo s' herbtom navsgor safukniti. So enkrat spodni udje otroka porojeni, tak se v' rasgret pert ovijejo; vezh ko otroka na fvetlo pride, vezh se ga ovije, porodna pomozhniza pa naj otroka smeraj visfhje poprijema. Med vlezhenjom mora tudi porodniza s' sapertiskanjom pomagati, zhe samore.

§. 601.

So bedre ispeljane, tak je gledati, alj kjé otrok na popkovim traku ne jesdari; in ko bi to bilo, tak se mora tifti del popkoviga traka, ki po herbti otroka tezhe, toljko nategniti, da se sanjka zhes vkup vpognjeno bedro isfmukati da. Zhe se pa to storiti ne da, tak se mora popkov trak dvakrat prevesati, ino med obojim podvesanjom pre-resati; alj po tim je treba gledati, da bo otrok bersh ko bo mogozhe, odsvunaj.

§. 602.

Kakor hitro so se otrokove bedre perkasale, se tako obfeshejo, da pavez na krishni kofti, dlani pa nad framnimi koftmi otroka leshijo; varvati se je pa per tim deli slo, da se otrokov trebuh ali pa popkov trak ne pertifka. Zhe otrok she nima dobre lege, tak se prav varno tako saoberne, da bo herbet bolj navspred, trebuh pa bolj navsad leshal; obrazhati se pa mora na tisto stran, na ktero je she trebuh nekoljko obernjen, alj na ktero ga popadki oberniti hozhejo. Od sdaj se mora otrok s' vso varnostjo natesovati, da se herbet od vezh ne nategne; in treba je vezhkrat sapogledati, alj ni kjé popkov trak na trebuhu prevezh napét; in ko bi se najfhlo, da bi bil, ga je treba rahlo nategniti. Tudi terfh otrako se mora, kakor bolj naprej pride, v' ogrete rjuhe savijati.

§. 603.

Je otrok she do ram rojen, tak se terfh otroka ne smé vezh natesovati, ker bi se lahko vratov fklep svinil, ali bi se zelo glava od terfha odter-

gati samogla. Gotovo bi pa otrok v' filno nevarno lego pershel, ker bi brada od persh odstopila..

§. 604.

Zhe roke niso s' terfhom vred naprej stopile, tak bi sa dober tek poroda ino zelo sa shivljenje otroka bilo nevarno, ko bi se reshile. Dobro je torej sa porod, zhe tako leshijo, da samorejo ne reshene sraven glave na dan priti, kakor se tudi vezhkrat pergodi, zhe so namrezh popadki ravno ob tim trenlji dobri ino mozni, zhe glava ni prevelika, in zhe je medeniza dosti prostrana. Zhe je pa drugazhi, tak je gledati, da bodo roke kmalo reshene, drugazhi bi snal popkov trak tako pertiskan biti, da bi otrok ne mogel dolgo shiv ostati.

§. 605.

Roka, ki bolj navsad proti svetli kosti leshi, se mora nar popré reshiti, ker je tukej vezh proftora; vselaj se pa ravna s' defnizo, zhe je otrokova defniza, in s' levizo, zhe je otrokova leviza reshiti. To opravilo se godi pa tako : Terfh, ko je she odsvunaj, mora v' ogretih rjuhah savit, na eni roki pozhivati, to deno tak, da popkov trak se ne sme stiskati, s' kasinzom ino srednim perftom druge roke se pa gré po tisto roko otroka, ki je sa reshiti, ino sizer od rame do laktoviga sklepa na kvishko; tukaj se konzi perftov vstavijo, in otrokova roka se tishi s' laktom naprej doli zhres obras ino persa, da se tako is materne noshnize ispeljati samore. Pride potim glava s' drugo she ne resheno roko kmalo skos mozh popadkov, ali pa skos rahlo natesanje naprej, tak se vé, da druge roke ni treba reshovati. Zhe pa le ne pride, tak se reshi, kakor ta perva, s' samim tim raslozhkom, da se v' to delo druga roka oberne. Reshene roké se sdaj doli po straneh terfha poloshijo, in v' rjuho, ki je she na trupli otroka, savijejo.

§ 606.

Sa polajshanje tiga dela se per reshovanju perve roke otrok nekoljko na kvishko vsdigne, per

refhovanju druge pa eno malo nishje ispufti. Leshi ena roka poprek pod satilnikom, in je refhenje sa- voljo tiga teshavnifhi, tak je treba otroka rahlo in toliko nasaj istifhati, da bo mogozhe roko refhiti. Nikdar se pa per tim deli ne smé s' filo ravnati, ali pa eno roko zhres herbet otroka doli vlezhi, sakaj snala bi se vlomiti ali pa isviniti.

§. 607.

Se je porodna pomozhniza do sdaj daniga nauka dobro dershala, in na fukanje otroka dobro gledala, tak bo glava sdaj lepo lego imela: ko bi bilo pa drugazhi, ko bi ftala glava v' poprezhnim premerniku, ali ko bi bilo treba kasinze ino fredne perfte obéh rok sraven glave noter do ufhes gori istifhati, in potim glavo lepo rahlo tako safukati, da bo perfhla s' navsad obernjenim obrasom v' eden ali drugi vogel (kotez) sklenitve svete ino bederne kofti, to je v' krivi ali tudi v' ravni premernik.

§. 608.

Sadnizh je en nar imenitnifhieh opravekov is- peljavanje glave; in per tim se mora porodna po- mozhniza velikiga vlezhenja sa rame slo varvati, kar bi se s' tim lahko vrat vtergal, kakor se je she tudi vzhafi per fhtoraftim ravnanji pergodilo. Narbolj se mora per tim opraviu gledati, da se glava po frezhi v' vhodifhe medenize, in fizer v' njeni krivi premernik vpeljá, in da se potim v' ravni premernik s' njeno sadno stranjo (satilnikom) proti framnimu boku fuka, kakor hitro je doli v' mede- nizhno votljino perfhla.

§. 609.

Je vse to po frezhi ispeljano, tak je sa is- peljanje glave nasledniga ravnanja potreba: Po- rodna pomozhniza vsame ovito truplo otroka med predni del svojih rok, poloshi kasinz ino fredni perfst defnize na satilnikovo koft, in ravno ta dva perfsta levize sraven otrokoviga nafa, in vlezhe s' tima 'perfstoma obras doli, tako da brada blishje perf pride, s' unima perfstoma pa pertifne satilnik na kvifhko, tako, da sadni del vratu pod framni

lok pride. Je po takim ravnanju truplo s' glavo vred dobro prejeta in brada na perfa pertifujena, tak mora kaka pomagavka fredno meso dobro podpirati, in sdaj se glava med rahlim pomajavanjom odspred navsad poteguje, in to tako, da nar pré obras zhres fredno meso, in poslednizh satilnik is framniga loka stopi. In kakor se otrokov obras perkashe, se mora njegovo truplo proti framnim kostem smeraj vislje vsdigavati.

§. 610.

Silno dobro je, zhe imá porodniza popadke, da samore s' njihovim predelavanjom ispravljanje glave podpirati ino ponagli. Se pa s' rokama otrokova glava ne da dosti hitro ispeljati, tak se morajo naglo kleshe v' pomozh vseti, ker je vezhkrat 5 do 10 minut dolgo tizhanje glave v' medenizhni votljini sadosti, da otroka ob shivljenje spravi. Torej bo porodna pomozhniza hvalena, ki je she poprej po porodniga pomozhnika poslala, da je she pré nastopil, ko je blo vse samujeno.

§. 611.

Kadar je she otrok savsim odsvunaj, se s' njim ravno tako ravná, kakor per naturnim porodu, zhe se dobro vede; ali vezhi del, sosebno zhe se refshenje rok ni dosti hitro ispeljalo, se otrok vle-she na vides mertvo; in mora se tazhaf hitro vse oberiniti, ga oshiveti. Peti porodni zhaf se pa naturi prepusti, zhe ne pertifne vmes kaka nevarnost, ki bi sosebno pomozh potrebovala. Vsaka shena pa, ki je tako porodila, potrebuje vselaj vezhe skerbi ino postreshbe, kakor ko bi se bil otrok po natur-nih mozhéh vlegel, in porodna pomozhniza se mora v' takih okoljshinah vselaj po narozhvanju sdrav-nika ravnati.

Trétja Postava.

Od krive lege glave.

§. 612.

Ako glava ne stopi v' fredo medenizhne votljíne, ampak še proti eni ali drugi strani medenize, ali proti robu framne koftí, ali proti klanjzu vpre, tak se imenuje to kriva lega glave. Velikrat pride kriva lega glave od krive lege maternize, velikrat se she pa le po shtorastim prejšiskanju, ali po nesmernim premetanju porodnize nakljuzhi. Prav lahko per krivi legi glave ena roka ali popkov trak naprej pade.

§. 613.

Kriva lega glave se is tiga sposná, da se maternizhne ufta okroglo ne odprejo, da so ondi, kjer glava sedi, bolj safipane, da otrozhji mehír ne nastopi okrogel ino napét, in da se poprej rasterga kakor po navadi; da se ne obzhuti sgorni del buzhe, ampak en stranski del glave naprej leshezh, in da popadki vse bolj vtrinjajo, kakor sploh.

§. 614.

Kakor hitro je porodna pomozhniza krivo lego glave sposnala, tak naj kar rozhno (hitro) porodnizo v' postel spravi, in ji naj per krivi legi glave na desno, lego desne strani, in per krivi legi na levo, lego leve strani vkashe; stoji pa glava nad robom framne koftí, tak ji sna narozhiti lego ene ali druge strani, vender pa s' slo istegnjenimi bedrami ino navspred vpognjenim sgornim shivotom; in zhe se glava v' klanjez vpira, tak se ji narozhi lega na herbti s' mozhnim vsglavnikom pod krishom. She mehír ni pozhil, tak naj porodna pomozhniza gleda, kakor dolgo more, ohraniti, naj prepové vsako predelavanje popadkov, in se naj ne podstopi, glavo ts' perftmi naravnati.

§ 615

Mnogokrat she fami popadki krivo lego v' naturno lego spremenijo. Glava ali rit, ki je v' sazhetku poroda na eni ali drugi bederni (kuzhtovi) kófti (Hüftbein) tizhala, vidimo posneje bres teshave v' medenizhno votljino isderzhafi, k' zhimu obokroglene ino krive stene velike medenize perpomorejo. Le tedaj, zhe so popadki flabi, zhe je otrozhja voda she davno odtekla, in kdar je proftor medenize pretesen, mora porodna pomozhniza hitro po sdravnika poflati; in to she hitro od sazhetka, fosebno tedaj, zhe je sraven krivo stojezhe glave popkov trak naprej padel, ali ena roka ali kak drugi del, ali zhe se je faj bati, da bi eden ali drugi del naprej padel.

.Shterta Postava.

Od udoŭ, ki sraven glave ali riti naprej padejo.

§ 616.

Pergodi se tudi vzhafi, da sraven glave ino riti, ki na porod stopi, tudi sgorni ali spodni udje nastopijo: le malokdaj se pa noge sraven glave perkashejo, da bi s' njo v' medenizo rile (rivale). Tako pa medenizhen proftor pretesen postane, glava ino rit otroka se rado sagvosdita, porod postane teshavnifhi, in otrokovo shivljenje pride savoljo stiskanja vezh ali manj v' nevarnost. Zhe je per vſim tim pa medeniza slo velika, in zhe so popadki mozhni, se samore tudi roka sraven glave poroditi.

§. 617.

Vsroki, da sraven glave ali riti tudi drugi udje naprej padejo, so: krive lege maternize ino otroka, ker se fkos to na eni strani medenize velik proftor naredi; preprostrana ino kriva mede-

niza; majhino ne godno ali mertvo dete; predelavanje popadkov ſtoje; pozh otrozhjiga mehirja v' ſtanju ali ſedenju i. t. d.

§. 618

Ako porodna pomozhniza ſhe pred vodnim pozhom kak ud sraven glave ofhlata, tak ſhe ſmé vupati: da bo tiſti per modrim ravnanju po mehirjovim pozhu ſa glavoſj oftal, kér ſe roka vezhkrat ſama nad medenizhnim vhodifhom naſaj iſtiſhi. Naj toraj narozhi, da ſe porodniza kar mahoma ravno po poſteli vleſhe, in ſizer na naſprotno ſtran od tiſte, na kateri kak ud naprej paſti ſhuga (ſili); naj ji prepové vſako natesovanje, in naj iſhe, otrozhji mehir, nar dalje ko ſe da, ohraniti. Pride po mehirjovim pozhu otrok ob enim ſ' glavo naprej, tak ſe naj iſhe, naprej padeni ud ſ' dvema perſtoma nekoljko naſaj ſadershati, in ſamo glavo naprej derzhati puſtiti.

§. 619.

Ko bi pa bila roka ſ' glavo vred ſhe ſkos materne uſta perſhla, in v' medenizo ſderzhala, tam pa obtizhala, tak je hitro porodniga pomozhnika poklizati treba. Porodna pomozhniza nima vezh ſkufiti, roko naſaj ſpraviti, bi jo ſnala ſviniti, vlomiti, ali pa maternizo raniti. Ravno tako malo ſmé ſa naprej padeno roko vlezhi, da bi porod popré k' konzu perpeljala: ſakaj, nizh bi ne ſtorila, lehko bi pa roko ſvinila ali odtergala.

§. 620.

Ko bi, kar ſe pa vender redko ſgodi, obé roké naprej leſhale, tak naj porodna pomozhniza iſhe, ſaj eno roko ſa glavo naſaj ſpraviti. Zhe ſe pa to iſpeljati ne da, in zhe ſhe glava ne ſtoji terdno na medenizhnim vhodifhu, tak bi bilo, zhe porodniga pomozhnika per redi ni, potreba, otroka na noge oberiniti, da ſe glava ne bo ſagvosdila, kar je ſa mater ino otroka toljko nevarno. Zhe pa glava ſhe globoko ino terdno ſtoji, tak mora porodni pomozhnik priti, da bo po ſdravnifhkim ſnaji otroka na ſvet ſpravil.

§. 621.

Le redkokdaj leshijo nogé sraven glave; vender pa samore otrok per filno prostrani medenizi ino mozhnih popadkih tako porojen biti, da se glava ino nogé ob enim, rit pa sama poslednizh vleshe. Alj porodna pomozhniza se per takih porodih, per kterih nogé s' glavó naprej pridejo, ne smé na dober istek sanafhati, ker taki porodi le redko kdaj po frezhi istezhejo. Ona mora veliko vezh dobro spregledati, alj glava per dobro storjeni medenizi frezhno lego ima, ino nishje stoji, kakor nogé. In zhe tako najde, tak naj eno roko zhes otrokov obras v' maternizo vpeljá, naj noge nasaj istifhi, in jih tako dolgo gori dershi, dokler en popadek pride, in glavo naprej poshene: potim potegne roko nasaj is materne noshnize, in pusti popadke predelavati. Zhe noge sadi oftanejo, tak sna porod prav frezhno istezhi; pridejo pa noge spet (snavi) naprej, tak se mora porodni pomozhnik poklizati. Stoji pa glava vishe v' medenizi, kakor nogé, tak je pa treba nogé lepo rahlo doli vlezhi. Nar bolji je, zhe se nogé v' obrazhno sanjko denejo, in se potim sa sanjko natesujejo, in zhe med tim druga roka, ki se v' materno noshnizo spravi, otrokovo glavo nekoljko nasaj tifhi. S' tim opravkom se dvojin porod v' nogni porod spremeni. Vender se pa porodna pomozhniza tiga dela drugazhi lotiti (prijeti) ne smé, ko tazhaf, zhe porodniga pomozhnik dobti ne more.

§. 622.

Sraven riti samoreta ena ali obé roke, she leshej pa noge naprej pasti. Padejo roke sraven riti naprej, tak se ima porodna pomozhniza sa vřim tako sadershati, kakor je bilo v' 618. §. rezhenó. Stopijo pa noge ravno tazhaf v' medenizo, kakor rit, se pa sploh ni treba veliko bati; sakaj, zhe rit kaj nishje v' medenizo stopi, rade same od feb' nasaj stopijo, ko bi pa porod nadlegovale, se pa lahko doli potegnejo, tako bo pa is ritniga poroda nogni porod.

Peta Postava.

Od popkoviga traka, ako sraven naprej
leshezhih otrozhjih delov naprej pade.

§. 623.

Popkov trak sam na sebi poroda ne sadershuje, naj bo she dolg, kakor hozhe; vender pa savoljo tiga lahko nevarnost pernese, zhe se na njim vosli (gerzhize) naredijo, ki, ako se per vkup-vlezhenu maternize (per popadkih) stiskani, lahko otroku smert perpeljajo; alj pa savoljo tiga, da se na popkovim traku kaka sanjka naredi, ino s' naprej gredozhim delom otroka v' medenizo tifhi, kjer je hudo stiskana, da tako spet otrokovo shivljenje v' nevarnost postavi.

§. 624.

Popkov trak lahko sraven vsakiga otrokoviga dela naprej pade: nar leshje pa, zhe kak del otroka na porod pride, ki medenizhno vhodishe zhifto ne napolni, kakor noge, kolena, ali, zhe otrok poprek leshi; dalej zhe glava ali rit krivo stoji; zhe je popkov trak zhes navado dolg; zhe je veliko otrozhje vode, in zhe je medeniza preprostrana.

§. 625.

Vprepadenje popkoviga traka se sposná, ker se she pred pozhenim otrozhjim mehirjom sanjka vprepadeniga popkoviga traka svunaj popadkov skos jajzhne mrene kakor okrogla, tenka, mehka, zhrevefu podobna stvar ofhlata, per pasnim prejisikanju se pa tudi obzhuti, kako ziple (shile) popkoviga traka bijejo. Lehko se pa s' perstimi samjenja. Po mehirjovim pozhu je pa sposnanje she leshej, sofebno, zhe globoko sraven otrokoviga dela doli stopi, alj se zeló odsvunaj sagleda; potim se ne more s' nizhem drugim samenjati.

§. 626.

Nar nevarnisthi je vprepad popkoviga traka sra-
ven otrokove glave; sakaj sploh je filno slo stiskan,
in smeraj hujshi, bolj ko otrokov del medenizo
napolni. To pa stori, da je otroku potreben shivesh
sadershan, in da sploh vmreti mora.

§. 627.

Per vprepadu popkoviga traka je gledati, da
se trak bersh ko bersh nasaj spravi. Dolshnost po-
rodne pomozhnize je, po porodniga pomozhnika
poslati, kakor hitro vprepad popkoviga traka sapasi.
Zhe she otrozhji mehir ni pozhil, tak naj porodna
pomozhniza porodnizi hitro lego na herbti s' povik-
lhano ritjo perporozhi, naj ji tudi narozhi mirno
dershanje, in naj slo pasi, da se jajzhne mrene
zele ohranijo, dokler dolgo se materne ufta zhifto
ne ras-shirijo; sakaj, dokler dolgo she sanjka pop-
koviga traka v' zelim mehirji leshi, se she ni toljko
kake nevarnosti sa otroka bati; in bolj dolgo ko
mehir ne pozhi, toljko hitreji gré sploh potim otrok
fkos medenizo; in le tedaj otrok per shivlenji osta-
ne, zhe se hitro na svet spravi.

§. 628.

Zhe se jajzhne mrene pretergajo, in popkov
trak dalej naprej pade, tak naj porodna pomozh-
niza mirno na prihod sdravnika zhaka, in naj po-
rodnizo v' gori napovedani legi obdershi; pride pa
popkov trak nishje doli, tak naj porodna pomozh-
niza dva s' oljom namasana perfta proti odpertim
jajzhnim mrenam peljá, in naj jifhe trak ondi, kjer
je naprej padel, sa naprejpaden otrokov del nasaj
istifhati, dokler glava dalej naprej sderzhi, ino
popkovimu traku pot k' naprejderzhanju sapre.
Popkov trak nasaj dershati, sofebno tedaj, kadar
naprejpade, zhe je she ravno nasaj spravljen bil,
in zhe materne ufta ne stojijo she tako shiroko od-
perte, da bi se fkos sdravnishko vmetnost porod
dokonzhati samogel, je majhina vodna goba prav
dobra, ki se v' toplo mleko namozhi, in sraven na-
prej leshezhiga otrokoviga dela navsgor stlazhi,

ki potim popkov trak nasaj dersht. Alj varvati se je predolgiga in prasniga persadevanja, vprepaden popkov trak nasaj ftlazhiti, ampak gledati, da se bersh ko bersh po sdravnishki umetnosti porod dokonzhá, da se tako nevarnosti odpravijo, ki otrokovimu shivlenju protijo.

§. 629

Ko ti bila pa velika sanjka popkoviga traka naprej padla, da bi je ne bilo ne nasaj spraviti, ne sadershati, potim se mora porod fkos obrazhanje dokonzhati, zhe se hozhe blishna smert otroka prevarvati. Zhe imá v' tej nameri porodna pomozhniza savupanje, da bo porodni pomozhnik sdaj nastopil, tak naj obdersht porodnizo v' mirni legi na herbtu, ji naj vsako predelavanje popadkov prepové, naj spravi sanjko popkoviga traka, ko bi bila vun is materne noshnize padla, rahlo nasaj, in naj poloshi pred framno sklad gobo v' toplo mleko namozhenó.

§. 630.

Zhe pa porodna pomozhniza obzhuti, da shila popkoviga traka bolj rahlo bije, alj da je she biti nehala, in porodni pomozhnik she ne nastopi, tak je porodna pomozhniza v' tej veliki sili dolshna, per naprej leshezhi glavi, riti, ali pa per poprezhni legi obrazhanje na noge vpeljati, in potim otroka s' podpiranjem popadkov vmetno vun spraviti. Per naprej leshezhih nogah in kolenih je samo vmetno vun-spravljanje otroka potrebno. Le tazhaf, zhe je porodna pomozhniza si svefta, da je medeniza dosti prostrana, in da naprej leshezhi del otroka krivo ne lesht, ino porodniza dosti mozhi imá, smé per otrokovi legi po dolgim naturi prepustiti, ino ga s' mozhnim predelavanjem popadkov hitro k' konzu perpeljati ifkati.

§. 631.

Najde pa tazhaf porodna pomozhniza popkov trak, kjer je naprej padel, she mersel uvel, ino da shila na njem vezh ne bije, tak je nar bersh, da je otrok vmerl; in sdravnik se imá v' tej okolj-

fhini sadershati, kakor da bi popkov trak ne bil naprej padel, ker sam na sebi poroda ne nadleshuje; in tako, zhe ni kaj drujiga vméf, kar bi ne bilo po redi, je sdaj vfako vmetno opravilo nepotrebno.

.Shefta Postava.

Od plezhne (ramne) lege ino vprepada narozbja.

§. 632.

Plezhna lega (ramna lega) se nar vezhkrat permeri med vfimi legi otroka, ki niso po redi. Rame filno bliso glave leshijo, in zhe kaj vméf pride, kar glavo od sgorne medenizhne odpertine odganja, in ji noter stopiti ne pusti, tak pride ena ali druga rama sploh na medenizhno vhodishe, in glava se podá na eno stran medenize, nar raji proti levi bederni kósti. In tak pride ramna lega vezhi del od krive lege maternize, in nar vezhkrat od krive lege navspred. Tudi rada pride od presaraniga odteka otrozhje vode, posebno zhe odtezhe. kadar porodna stoji ali hodi, zhe glava visoko ino krenljivo nad medenizhnim vhodishom ino robom framnih kósti stoji, kjer so popadki nastopili ino se predelujejo. Per mozhnih popadkih, velikim natesavanji ali shtorasti pomozhi tudi rada rama ob enim naprej pade; rama se s' stranjo perf sagvosdi, in skos to pride velika nevarnost sa mater ino otroka.

§. 633.

Ramna lega se sposná is naslednih snamenj: Rama se ofhlata kakor terda otekljina, ki ni lasafsta, in je manjsa ko glava, pa vezha kakor kolena, se v' roko sdaljsa, ino v' sosfiski plézh, ramne votljine, sklepne kósti ino reber leshi, ino ali v' hodishu medenize stoji, ali je pa globoko v' njo stopila.

§. 634.

Ker per naprej leshezhi rami porod poprej ne istezhe, da se obrazhba storiti, ta se pa she per zelih jajzhnih mrenah, ali faj hitro po njihovim rassterganji storiti mora, ker je posneje silno teshavna, ko se nekoliko shpizhasta rama terdno v' medenizhno vhodishe sagvosdi, in se le prav teshko, in tam, kjer se je materniza terdno okolj otroka vkup svlekla, zelo s' nevarnostjo, jo rastergati, na kvishko vsdigniti da, tak mora porodna pomozhniza skerb imeti, per ramnim porodu bersh ko bersh po sdravnika poslati; sakaj zhe perpraven zhaf sa obrazhanje nepridno odtezhe, tak je vezhi del po otrokovim shivlenji, materno pride pa v' veliko nevarnost.

§. 635.

Ko bi sdravnika ne bilo, in bi tako porodna pomozhniza sama obrazhanje storiti morala, tak mora per ramnim porodu na lego herbta, in pred vsm na to gledati, alj rama ni pre globoko v' medenizo stopila, alj, zhe je sagvosdena. V' prvi nameri se morajo plezha s' roko, ki se bo po legi nog sa bolj pripravno sposnala, na kvishko, in nekoliko po strani (proti otrokovi glavi) potishati, potim gre roka previdno po predni strani terfha nakvishek, poprime nogo, ki je dalej, jo pozhasi doli vlezhe, in jishe potim obe noge, zhe sta she v' materno noshnizo spravljene, ispeljati; zhe se ji per doli-vlezhenu nog kaj vstavlja, tak se sanjka napravi, in plezhe se per vlezhenu nekoliko na kvishko vsdignejo. V' posledni nameri mora pa nasprot vselaj porodni pomozhnik porod vmetno dokonzhati.

§. 636.

Narozhni porodi (narozhne lege) so tisti porodi, per katerih sgorni udje narpopre na porod stopijo. Popoln narozhni porod se imenuje, zhe sta oba narozhja vprepadla (naprej padla), nepopoln pa, zhe je le en sam narozh nastopil. Sploh imamo s' plezhnimi porodomi (ramnimi porodomi) opraviti, per katerih en narozh, en laket, ena roka, ali tudi

obé skos materne ufta doli isderzhita ino naprej padeta, kaj porod she bolj samotan in teshavniſhi ſtori.

§. 637.

To samotanje ſe v' mnogih okoljſhinah ſhe le v' teku poroda narediti ſamore; pade namrezh per možnih popadkih, per velikim natesovanji ob popadkih lahko en narozh sraven naprej, kar ſe tudi tazhaf rado permeri, kadar ſe tedaj, ko narozh ſhe bliſo maternih uft leſhi, neprilizhne lege poſluſhi, kjé zeló per ſhe odpertih maternih uftah popadke ſtojé predeluje, po hiſhi ſem ter tje hodi i. t. d., vezhkrat po tim takim s' mahoma odteko-zho otrozhjo vodo ob enim naprej pade; tako pa tudi nevedne babize ondi narozhno lego naredé, kjér je v' ſazhetki ni bilo, zhe ſe namrezh per obrazhanji nameſto noge en ali oba narozhja noter potegneta; poſnej ſe ref ta ſgreſhek ſposná, kadar namrezh otrok ne gré vezh naprej; alj kaj? — ko je ſhe prepoſno. In te okoljſhine ſe vezhi del narajmajo, v' kterih ſhe le potim v' pomozh poklizan porodni pomozhnik doli ſvlezheni narozh vef otekel ino ſivkaſt najde, babiza pa terdi, da je taka lega ſhe od ſazhetka. Vender ſe pa te okoljſhine tudi per ſagvosdenji plezh narajmajo (namerijo), kjer ſe pa tudi vprepaden narozh ſnajde, — lega, ki ſe po ſprizhovanju ſkoraj vſih porodnih pomozhnikov toljkrať na kmetih najde, kjer vezhi del obene pomozhi per porodnih ni, ali ſe le filno poſno dobiti ſamore.

§. 638.

Zhe porodna pomozhniza per ſnotrajnim prejiſkanji na vſako ſtvarizo paſno gleda, tak bo vprepad naprej leſhezhiĝa narozhja kolj lahko ſposnála, in ne bo ſa kar bodi narozh ſa bedro, ali roko ſa nogo derſhala. Laket ſe ſamore le s' koſlenom ſamenjati, ſe pa vender v' tim lahko raſlozhi, da je bolj ſhpizhaſt, in da ſe mu koſt ne kreva (ĝiblje); tudi ſe bliſo njega rébre ino plezha ofhlatajo. Roka (od lakta do peſti) ſe ſoſebno od peſti navsgor kakor ſhtirvoglata ofhlata, in prav

dobro se obé njene kosti ofhlatata, greshejo se pa njoj zhlenki ino mezhe. Roka ob pesti (Hand) se od noge ob stopalu (Fuß) v' tim raslozhi, da so glesheni na zhlenkih roke bolj majhini, da ni péte ofhlatati, da je roka ob pesti krajsha, kakor noga ob stopalu, in da njenin nar tovfhi perst (palez, ki se na vse strani krevatì da) ni med perstmi roke nar daljsi, kakor je pavz na nogi, ki se komaj nekaj kreniti da, in da to persti na roki dalji ino krenljivishi, kakor persti na nogi.

§. 639.

Alj je roka, ki naprej leshi, defna ali leva, se sposná is tiga, kako so dlan, palez ino laktov zhlenek obrnjeni; alj porodna pomozhniza naj skufi v' mislih, ktera njenih rok bi tako leshala, kakor otrokova roka leshi, alj pa naj dlan svoje defnize na dlan otrokove vprepadene roke poloshi, po tako, da bodo konzi njenih perstov zhes kolenze otrokove roke (bliso zhlenka roke) zhres moleli, in da bo kolenze njene roke zhres konze otrokovih perstov zhres molelo (visilo); leshi po tim takim palez na palzu, mesinz na mesinzu, tak je vprepadena roka defniza, drugazhi pa leviza.

§. 640.

Je perfhla roka ali narozh she fkos materne ufta, alj pred svunajne spolne dele, tak porodna pomozhniza nikar naj nikdar ne skufi, je spet v' maternizo nasaj vpeljati, sakaj rasdrashila bi maternizo she k' hujimu vkup-vlezhenju, roko bi pa snala vlomiti, ali isviniti. She bolj fhkodljivo, zhes vse bedafsto ino hudobno bi bilo, ko bi porodna pomozhniza sa vprepadeno roko vlezhi hotla; sakaj v' tim bi plezhe she huje v' medenizo sagvosdila, roko zelo lahko od trupla odtergala, ino posneje obrazhanje, ktero se sgoditi mora, she teshavnishi in nevarnishu napravlja.

§. 641.

Porodna pomozhniza na veliko vezh vprepadeno roko per miri pufti v' njeni legi, naj prepové pred vsim drugim porodnizi vsako predelavanje

popadkov, ino nad zhlenkom roke naj sanjko napravi, da ji ne bo treba posnej roke refhovati. Zhe porodna pomozhniza savoljo velike nevarnosti matere ino otroka ne more zhakati, da bi porodni pomozhnik nastopil, in vidi, da bres obrazhanja nizh ne bo, tak mora sraven vprepadene roke rahlo v' materno noshnizo sezhi, plezha varno povsdigniti, in jih na uni kraj, ki je nogam ravno nasprot, (proti glavi) istifhati, in tak pojde roka s' sanjko vred sama nasaj. Je otrok oberljnjen, tak se lepo rahlo sa sanjko vlezhe, da se bo roka zhedno na otrokov shivot perlegla, in ob enim s' njim doli stopila. Smé pa porodna pomozhniza sdaj s' eno roko, sdaj s' to drugo to saref teshavno delo vpravljati, da ne opésha, in si naj roko odsvunaj, posebno pa zhlenk roke s' shganjom, starinoj i. t. d. dobro omije. Sta obé roke naprej padle, tak se na vfako posebej sanjka napravi, in drugazhi pa ravno tako ravná, kakor je bilo kar ravno rezhenó.

§. 642.

Ko bi bila vprepadena roka možno otezhená, fíva, in ko bi se per pozhafnim teku poroda s' mehírzi navdana perkasala, tak ni to od nikoder drugot, kakor od prehudiga sagvosdenja plezh, in se ne smé nikdar sa gotovo snamenje otrokove smerti dershati. Zhe je taka, tak se mora revna rokíza v' lenene (platnene) zotize, ki so bile prej v' toplo vino namozhene, oviti. Hudo vkup-vlezhenje maternize nekoljko pomanjšhati, mora porodna pomozhniza do sdravnikoviga dohoda v' materno noshnizo odzedke od leneniga semena, jezhmena ali pa mleko ino olje vzhaf ter vzhaf brisgati, zhres trebuh pa mlezhne pokladke od ravno tih rezhá devati.

Sedma Postava.

Od leg s' vratom, herbtom, perfi,
trebuhom, bedro (kukom).

§. 643.

Te raslozhne lege otroka prav ino kmalo sposnati, je porodni pomožnizi natenzhno snanje zelevunajnc otrokove softave, bistro raslozhenje naprej leshezhiga dela, ino sosebno pa sbrihtana (sdrava) domishlavnost potrebna, da bo is lege spredi leshezhiga otrokoviga dela lego zeliga otroka prevdariti samogla.

§. 644.

Vrat samore s' svojim sprednim, sadnim ali pa obstranskim lizom k' porodu nastopiti.

Predno lize vratú, ali stan gerla se is tiga posná, da se vosek, mehkek del ofhlata, na katerim se v' fredí gerlova gerzha ino jesikova kost najde. V' njegovi soseski lesihijo sklepne kosti, sazhetek persne kosti, ino obokasta vokrogljena zhelust.

Sadno lize vratu, ali stan satelnika se bolj terdo ofhlata, kakor predno lize vratú, najdejo se v' fredí shpizhasti naprej-molezhi ternjasti podaljški vratovih vretenzov; meje stórijo: sgoraj naprej stojezhlo lasasto saglavje, dolj proti tershu pa narasen stojezhle plezha ino njihovi robi.

Obstransko lize vratú se ofhlata vosko ino bolj mehko, kakor predno ino sadno lize vratu; mejí se pa proti glavi skos koteze spodne zhelusti ino uho, ino proti tershu skos ramne dele.

§. 645.

Herbet se ofhlata shirok, plashtat ino terd, najde se na njegovi fredí versta shpizhasto vunmolezhih (visezhih) kosti (herbtov vretenz), ob obéh stranéh se ofhlatajo rebre, bolj odsgoraj se najdejo plezha, in bolj odspodej medenizhne kosti.

§. 646.

Med legami otroka, ki niso po redi, se per porodu narvezhkrat namerijo peršne lege, plezhne ali ramne lege, ino lege peršnih strani s' naprej-padenjom ene roke; in so, ker se toljkrat perpetijo, in ker porod toljko vstavljajo, med všimi legami, ki niso po redi, na prvim mestu tako, da dan danes nekteri porodni pomožniki same te lege sa take shitejejo, ki po redi niso.

§. 647.

Peršne lege so med seboj raslozhne, po lizu perš, ki naprej leshi, in se sposnajo is tih snamenjov: Spredno lize perš je sgoraj voshje kakor spodaj, plashato, in le v' sredi, kjer se peršna kost snajde, nekoljko povsdignjeno; ob stranéh tiga povsdignjenja se ofhlatajo vun-molezhe berdovize siskov.

Sadno lize perš, ali herbtovo lize je plashato, ino shirje, ko predno peršno lize, v' sredi se snajdejo krenljive kosti herbtoviga vretenza, in sgoraj se plezha obzhutijo.

Obstranška liza nista tako shiroka, kakor sadno lize, pa bolj povsdignjena: rebre, ki obrozhafto leshijo, se s' svojimi medprostorki raslozhno tipajo, navsgor leshi popasduha, navspod leshi obstranška okoljza trebuha pod rebri. Is delov, ki so v' sošeski, se da sposnati, ali je to obstranško lize levo ali desno. Zhes vse to pa se pred mehirjovim pozhom naprej-padene perša ne dajo došti raslozhiti, vender je otrozhji mehir velik ino vezhi del odmekel.

§. 648.

Kakor so pa peršne lege po naprejleshezhim lizu raslozhene, ravno tako so tudi trebuheve lege po naprej leshezhim lizu raslozhene: v' porodni pomozhi se raslozhijo te le trebuheve lege:

Trebuhoa lega s' naprej leshezhim prednim lizom trebuha se le silno redko kdaj sapasi, eni zelo pravijo, da nikdar. Sposna se is tiga, da je trebuh porodne shirok, plashát ino visoko stojézh,

njegove dve strani slo naprej molézhé, v' kterih se vezhkrat debeli, okrogli deli otroka ofhlatajo. Per snotrajnim prejškanji se v' sazhetku oben naprej leshezih del ne najde; kadar se pa v' drugim porodnim zhasu materne ufta ras-fhiriyo, se pa najdejo sgorni ino spodni udje otroka ob enim naprejšleshezhi, med kterimi se tudi vzhafi popkov trak najde, vender fhe prejškajozhi perft sdaj ne more do trebuhoviga liza dofezhi.

Vender pa le redko-kdaj v' preteku poroda otrokova lega smeraj enaka oftane, ampak, zhe po raspozhenim otrozhjim mehriju popadki otroka isganjati sazhnó, tak se en konez otroka na tifti ftrani, kjer se materniza nar bolj vkup-vlezhe, bolj globoko doli istifhi, kakor drugi konez, in tako se ta lega sprevershe alj v' plezhno lego s' naprej padeno roko, alj pa v' nogno lego. Po mehírijovim pozhu je predno lize trebuha pred vfimi drugimi fkos to mefto raslozhiti, kjer se popkov trak vrafte, in najde se potim popkov trak, ki per shivim otroku bije, vprepaden.

Trebuhoa lega s' naprej leshezhim sadnim lizom trebuha se le redko-kdaj perpeti. Sposná se na herbtifhu, na kterim obenih réber ni; mejo ftorijo sgorej narfpodnifhi neprave rebre, fpodej jo pa ftori sadni del medenize.

Trebuhoa lega s' naprej leshezhim obftranskim lizom trebuha se bo per shivim otroku pazh le komaj narajmala (namerila); per negodnih otrozih, in po smerti isnofheniga otroka se pa sapasi. Sposná se is naprej leshezhiga mehkiga liza, ki nasaj ftopi, zhe se perft na-nj pertifne; mejo ftorijo sgorej kratke rebre, fpodej pa reberne (kuzhtove, kukove) kofti. Sposnati, jeli defna ali leva ftran naprej leshi, se naj gleda, kako neprave rebre ino bederna (kukova) koft leshijo, ino, zhe je mogozhe, kjé se na prednim lizu popkov trak sazhe.

§. 649.

Bederno (kukovo) lego obzhuti prejškajozhi perft kakor kako okroglafto otekljino, ki je plezhetu nar bolj podobna. Sposná se pa na bederni

kosti ino njenim sgornim robu, na sadnih vreten-
zih herbtishta, na ritnim lizu s' fkladjo po fredi,
ino na spolnih delih. Bederne lege se vzhafi po-
polnama v' ritne lege sprevershejo, in postanejo
skos to po redi, tako, da jih sama naturna mozh
dokonzhati samore.

§. 650.

Rasen tih ravno raskasanih leg, ki niso po
redi, se samorejo she druge nakljuzhiti, ki so is-
tih softavljene, kterih ras-shteti pa ni mogozhe.
Prepušti se toraj rasumnimu ino svestimu prejška-
nju, in pa tudi bistrimu ras-sodku porodne pomozh-
nize, ki bi s' njimi vselaj tisto lego presodila, ki
se bo ravno nakljuzhila.

§. 651.

Per obenj tih nenaturnih leg se porod poprě
iskonzhati nemore, da se lega otroka popravi, dru-
gazhi ko bi otrok ne-isnoshen, silno majhin, od-
merl ino she nagnit bil; sakaj potim takim se v'
grudo vkup stisne, ino v' vsaki legi lehko skos
pride; per isnoshenim, po redi velikim ino shivim
otroku pa to mogozhe ni.

§. 652.

Kakor hitro se ena tih ne naturnih leg sposná,
ali le domishluje, se je kar bersh po sdravniku
ogledati, in ne smé tako dolgo zhakati, da bi vfa
otrozhja voda od-tekla, kakor se toljko krat sgodi,
in da bi se materniza terdno okolj otroka vkup-
svlekla. Do sdravnikoviga dohoda mora porod-
niza s' povikshano ritjo v' posteli leshati, se ne
smé kar nizh na noge spuštiti, in she zloe ne po-
padkov predelavati. Ko bi pa otrozhja voda od-
tekla, in materniza se vkup-svlekla, se mora po-
rodna pomozhniza perpomozhkov dershati, ki so
v' 642. §. bili raspovedani.

§. 653.

Bi morala pa porodna pomozhniza v' veliki fili
in nevarnosti sa materno ino otrokovo shivljenje
obrazhanje narediti, pré ko poklizani sdravnik na-

stopi, tak se naj dershi po narozhilih, kakor so sploh od obrazhanja dani. Je popkov trak naprej padel, kakor se per legah s' trebuhom, perfi ino obstrani prav rado permeri, tak pa mora porodna pomozhniza popkov trak pred vsakim pertiskanjom okovariti, kadar je enkrat roko v' materno noshnizo spravila, in s'kerbeti, da ne pade pred porodne dele naprej. Per naprej leshezhim trebuhu naj jifhe ob stranéh tersha do otrokovih nog priti, da se ne bo stiskal ne trebuh ne popkov trak. Dobra perkasenj je, zhe noge na trebuhu leshijo; se snajdejo pa na herbtu otroka, tak se morajo, kadar se do kolenovih skleпов pride, od herbta navdol proti trebuhovim lizu tishati, ino v' materne ufta vpeljati, tako da bodo peté navsgor obernjene.

§. 654.

Zhe bo per glavi, ki nad vhodishom ali v' vhodishu medenize stoji, in se rada sem ter tje majati da, treba obrazhanje storiti, postavim sato, da bi porod savoljo kake nevarne nakljuzhbe hitreji nastopil, in bi porodna pomozhniza, sato, ki porodniga pomozhnika ni per redi, sama morala to delo na-se vseti, tak naj otrokovo glavo, naj leshi naprej s' ktero stranjo hozhe, varno navsgor, ino na tisto stran istishi, ktera je otrokovim nogam ravno nasprot. Zhe v' tej okoljshini porodniza na strani leshi, velko pomaga, tudi se leshej roka vpelja, ki se od otrokoviga vratu na perfa, ino od perfi ob straneh trebuha k' nogam peljati mora; sploh se noge s' sanjko ispeljati morajo, in ko bi se glava vstavljala, jo bo treba ob strani rahlo kvishko vsdigniti, med tim, da se ravno na tisto stran noge sapotegnejo.

PETI RASDEL.

Od porodov, ki savoljo nepravih popadkov niso po redi.

§. 655.

Popadki snajo biti ali premozhni. ali preflabi, ali pa tako imenovani nepravi popadki. Dvojni prvi snajo porod silno nevaren storiti, poslednjih imenovani pa porod zhiſto nize naprej ne ſpravljajo, ampak ga ſhe le ſadershavajo, ino vbogo porodnizo hudo vpehajo (vtrudijo).

Je isganjozha mozh maternize ismanjſhana, ali vſtava otroka per ſkos-hodu pomnoſhena, tak porod veliko dalej ne bo iſtekel, kakor je drugazhi navada, ali pa bo mogla 'porodniza zhres navado hude bolezhine preneſti.

Perva Poſtava.

Od poroda per premozhnih popadkih.

§. 656.

Popadki, ki ſo preſhivi ino premozhni, ſe iſtiga raſodevajo, da vezhkrat porodnizo nize ne popuſtijo, truplu zelo nobeniga pokoja ne pervaſhijo, in tako mater ſilno ſlo oſlabijo, poverh tiga pa iſték poroda tako neſmerno prehitrijo, da ſta mati ino otrok v' nevarnoſti; materniza ſe med tim terda oſhlata, porodniza je pa ſilena, ſmeraj navdol tiſhati ino ſapertifikovati. Vzhaſi ſo popadki ſhe od ſazhetka poroda premozhni, ſhe vezhkrat pa ſhe le po mehirjovim pozhu premozhni poſtanejo. Raſen tiga ſe ta ſtan ſpoſná iſ preobilnoſti kervi, ſoſebno per iſ prerudezhiga obraſa porodnize, iſ

polne, ali tihe, pa smeraj terdkaste shile, is obzhutnosti trebuha per pokladanju roke, is nenavadne vrozhine v' materni noshnizi, is kervoshiljnih voslov, sofebno bliso porodnih delov ino riti i. t. d.

§. 657.

Porod s' premozhnimi popadki je vselaj sa mater ino otroka vezh ali manj nevaren, defi jih ravno dosti meni, da ni. Po ti shivi delavnosti porodne mozhi nastopijo vezhi del: preveliko vtrudenje ino oslabenje ali zelo vfahnjenje maternize, preposno odlozhenje materne potize, hudi kervotoki, ino per dosti veliki medenizi ino ne ravno velikim otroku prehiter porod s' vfimi njegovimi nevarnostmi. Zhes vse to se she per vstavljanju medenize ali otroka lahko materniza ali materna noshniza preterga, spodni del maternize ali materne noshnize ob enim naprej istifhi, ino otrok hudo tuzhka.

§. 658.

Imenovana preshiva porodna delavnost se nakljuzhi nar raji per mladih, kervopolnih, in sraven tiga obzhutljivih porodnizah. Nimamo pa nobene vrazhitve, ki bi urnost maternize kar na ravnost ismanjshala, torej samoremo le pokasati, kako se nevarnost odganja, ki is takih porodov is-haja.

§. 659.

Porodna pomozhniza naj porodnizo she hitro od kraja po strani v' postel spravi, ji naj nar vezhi pokoj perporozhi, predelavanje popadkov prepove ino vkashe, da bo pertiskanje popadkov koljkor mogozhe, sadershavala. Naj da porodnizi pijazh, ki hladijo ino tolashijo, kakor postavim, mandelnoviga mleka, vode s' ozetom, limonado, in ker so flabi nastopki premozhnih popadkov per porodu ravno takshni, kakor tisti, ki se per preprostrani medenizi nakljuzhijo, tak bo, jih prevarvati, she ravno to storiti, kar je bilo per §. 438 od preprostrane medenize vkasano. Tudi snotrajne sdravila, pufhanje shile i. t. d. se morajo v' prevarvanje obrazhati; porodna pomozhniza mora torej hitro po-

rodnizo s' sdravnikom preskerbeti. Po porodu se mora porodniza she smeraj mirno dershati, in porodna pomozhniza mora istifhanje streve sami naturi zhisto prepustiti, in ne smé nizhefar sazheti, da bi jo hitrej naprej spravila.

Druga Postava.

Od poroda per preflabih popadkih.

§. 660.

Slabost maternize se rasodeva skos popadke, ki redko nastopijo, ino malo opravijo, skos mehkozho maternize, ki se per svunajnim prejiskanju med popadki sagleda, in tako skos lenobo porodniga preteka. Per snotrajnim prejiskanju se najde materna noshniza odmekla (uvéla), materne ufta mehke, in zhe glava naprej leshi, je filno gibzhna ino bres vse glavne otekljine. Ta slabost se pa sna alj she hitro v' sazhetku perkasati, ali pa sna she le v' posnejih zhafih poroda nastopiti.

§. 661.

Vsroki te slabosti snajo ali she v' splofhnim obzhutenji, ali pa v' sami maternizi leshati, ali pa v' otroku ino njegovih delih svoji isvirk imeti.

§. 662.

K' vsrokom splofhniga obzhutenja slifhijo: splofšno pomanjkanje mozhi, ki is-haja is bolesni, sgube (sgubitka) kervi, fhkodljivih okoljshin shivlenja, prevelike mladosti, ali prevelike starosti i. t. v, K' vsrokom maternize shtejemo: kervotoke, oterdenje, njeno oflabenje savoljo mnogiga popreshniga noshenja in mnogih porodov, dolgo ino veliko trudenje per porodu, ki vse mozhi maternize vflabi. K' vsrokom otroka shtejemo: filno veliko dete, dvojzhke ali trojzhke, ino sadnizh k' vsrokom delov, ki k' otroku slifhijo, filno velika mnosha otrozhje vode. V' vsih tih imenovanih okoljshinah se savoljo prevelikiga

rastegnjenja maternize njeno vkup-vlezenje po-manjšha.

§. 663.

Naštapi slabost popadkov v' pervim ali drugim porodnim zhasu, tak she ni ravno nevarna, saj se she porod prav sa prav ni sazhel, ampak sdaj se she le porodni deli sato vravnavajo, torej ne terpi sraven ne mati ne otrok. Nedelavnost maternize med tretjim ino shtertim porodnim zhasom pa she imá vezh v' sebi, in je loscebnó polna nevarnosti sa otroka.

§. 664.

So popadki v' pervim ino drugim porodnim zhasu, v' kterih she obene nevarnosti ni, slabi, slabeji, kakor jih je v' tih zhasih potreba, tak je poterpeshljivo zhakanje nar boljsho. So pa v' tretjim ino shtertim porodnim zhasu slabi, ali zhe zhísto prenehajo, tak sta mati ino dete v' nevarnosti. V' tej okoljshini bo treba popadke podpirati, da bo natura she samogla porod dokonzhati, in da se nevarnosti prevarjejo. Porodna pomozhniza naj fkerbi, da bo porodniza potrební pokoj imela, ino da bo dobro leshala: vsako predelavanje popadkov se ji naj prepové. She dobro je, zhe samore porodniza kake ure saspati, potim bodo popadki s' oshivljeno mozhjo spet nastopili. Med tim pa naj vzhafi ino vzhafi trebuh s' golo roko rahlo gladi (rible), ga naj s' toplimi pokladki is difhezhih selish ino vina obloshi, tudi ji ga smé s' toplim vinom, melifovzom ribati, ino ji dristie s' nekoljko foli davati. Zhe po tim popadki she niso mozhnejí, tak se naj porodnizi vezhkrat da fhkodelza (fhaliza) dobre juhe (polivke, shupe), vinfke juhe, ali pa nekoljko vina, fhkodeljzo (fhalizo) kamilzhniga ali metniga teja.

§. 665.

Vezhkrat bo s' to mozhjo porod frezhno dokonzhán; varvati se je vsake svuzhene pomozhi, dokler otrok le koljkaj, zhe she tak pozhasi, naprej gré, in dokler kake druge nevarne nakljuzhbe ni, ki bi hitro isdelanje poroda svetovala i. t. d. Zhe pa

otrok zhes nekaj zhafa zhisto obstoji, in obeden sgorej imenovanih pomozhkov ne pomaga, tak se vmetna pomozh ne sme odlagati, ampak nastop porodniga pomozhnika je potreben.

§. 666.

Zhe so pa per pozhafnih porodih jajzhne mrene zeze, materne ufta mehke, odmekle ino dobro odperte, ino zhe tudi otrok ima naturno lego, tak bo dobro jajzhne mrene (mehir) odpreti, in to je sosebnostno potrebno, zhe je materniza nenavadno slo rastegnjena; po odteku otrozhje vode se materniza veliko mozhneje vkup-vlezhe; vender pa mora biti porodna pomozhniza preprizhana, da slabost popadkov le v' prevelikim rastegnenji svoj isvirk ima.

§. 667.

Zhe otrok nima kake neprave lege, zhe ni nobenih drugih popak vmef, in zhe ni slabost popadkov od preobilne kervi ali prehladenja perfhla, tak per takih porodih, ki so savolja slabosti popadkov sadershani, v' dvema pervima porodnima zhafoma ni bres isvsetja potrebno, porodnizo v' posteli, ali smeraj v' eni ino tifti legi obdershati, sme se ji dovoljiti, da sedi, leshi ali hodi, kakor ji je ljubo; porodna pomozhniza je ne sme filiti, da bi morala dolgo stati ali se sprehajati, da bi s' tim porod hitreje istekel; gleda pa naj, da bo szavna voda po redi od nje fhla.

§. 668.

Veliko huje je pa, zhe popadki v' tretjim ali zhetertim porodnim zhafu preflabi postanejo ali sofstanejo, sosebnostno zhe je otrokova glava she v' malo medenizo stopila, sakaj zhe tukaj dolgo tizhi, tak postane otrok filno slab, ali zelo vmerje. She bolj nevarna je slabost popadkov v' tih porodnih zhafih, zhe ima otrok kako nenavadno lego, postavim zhe je perfhel naprej obras, ali pa rit ali noge.

§. 669.

Sosebnostno je pa v' petim porodnim zhafu treba gledati na nastopke maternizhne slabosti ino nevar-

nofti odganjati, ki so sosebnost sda sa mater nar vezhe; sakaj sda stve saostaja, ali se kervotoki vlijejo, in materniza nepravo lego dobi. Da stve savoljo maternizhne slabosti saostaja, se sposna is pomanjkanja sabolezhkov, enakostne slabosti in nenavadne velikosti maternize, ino kervavenja, ki nastopi, in vzhafi prav obilno, kakor se en del stve lozhiti sazhne.

§. 670.

Porodna pomozhniza se mora v' tej okoljshini filno previdno nositi, in dokler se stve ne odlozhi, in kri prozh ne gré, pa se tudi snotraj v' maternizhno votljino ne odteka, naj perporozha porodnizi prav veliki pokoj, in varje se naj, le koljakaj sa popkov trak potegniti, ker bi kaj vezho vlezhenje kervotok ali pa savihanje maternize filno lahko perpeljalo. Velikrat se v' enih urah porodna mozh spet nabere, in istish potim stve po redi. Zhe je mozh filno oflabela, tak se tista pomozh podeli, ki je bila v' §. 664 pokasana. Sosebnost je pa rahlo ribanje na maternim dnu, ali kar s' kakim shganjom dobro, kakor tudi, zhe se ene ure po porodu otrok na persa poloshi, kar fila rado pomaga. Porodna pomozhniza se bo per tih perpomozhkih toljko leshej tolashila, ker se saostava stve, ki le od prevelike slabosti maternize pride, ali skoraj nikdar zhes 10 — 12 ur ne pomudi, in pa tudi, ker, dokler kakiga kervotoka ni, nizhefar vmés ne pride, kar bi porodnizi bilo nevarno, in bi rozhno odlozhenje stve osnanilo: veliko vezh bi se bilo nar nevarnistih kervotokov bati, ko bi se stve poprej vmetno odlozhila, kakor materniza spet mozh dobi, se dobro vkup-vlezhi.

§. 671.

Je slabost popadkov od prehladenja pershla, kar se rado permeri, zhe se svunajni porodni deli ino spodni shivot prehladijo, zhe oblazhilo ni dosti toplo, zhe sukne niso dosti dolge i: t. d., tak se to is tiga sposna, da popadki po redko nastopijo, kratko terpijo, nizh ne opravijo pa filno hudo sklijo, da se porodniza tudi zhes bolezhno natesovanje po

drugih udih pertoshi, in da je materniza per potipanju bolezhja, vzhafi tudi materne ufta. V' tih okoljshinah se spravi porodniza v' postel, se dobro odene, na spodni shivot se ji ogrete rjuhe naloshijo, da se ji piti ene shkodelze lipoviga, besgoviga ali luzhnikoviga teja s' vodo ali mlekom, da se bo nekoliko spotila, potim se navadno bolezhine manjshajo, popadki pa mozhneji postanejo.

Trétja Postava.

Od tako imenovanih nepravih popadkov.

§. 672.

Nepravim popadkom se prav sa prav ne more rezhi, da so popadki; sakaj bolezhina, ktero naredijo, ne pride od vkup-vlezhenja maternize, ampak od kakshniga kerzhenja v' trebuhu; lahko se pa, zhe ob zhafu nastopijo, v' katerim se porod po pravizi perzhakuje, ali se je she sazhel, sa prave popadke dershati samorejo.

§. 673.

Nepravi popadki ne pridejo is maternize, so le kerzhne bolezhine, kér se spodniga shivota lotijo. Sposnajo se, da ne pridejo od krisha do framniga fela, in se na mnogih felah spodniga shivota ne perkashejo, da maternizhne ulta nizh ne rastegnejo, mehira ne postavijo ino da nimajo nizh gotoviga v' tim, kak dolgo terpijo.

§. 674.

Nepravi popadki snajo is enih ino drugih rezhi priti, kakor, zhe se vetrov prevezh nabere, zhe se blato ali szavna voda sadershava, fosebno od kerzhov, dalej zhe dufhne mozhi porodnize kaka rezh prevezh gane, alj zhe porodnizo kaka treshlika poprime, tudi, zhe se otrok prevezh sem ter tje mesi, ali zhe se deli trupla bliso maternize prevezh rasdrashijo i. t. d.

§. 675.

Zhe se pa maternizhne ufta odprejo, she ni vſelaj gotovo snamenje, da bi bili pravi popadki prizhejozhi, ſakaj odprejo ſe vzhafi nekoljko ſhe pred zhaſom ino bres vſe bolezhine. Nepravi popadki porodu nizh ne pomagajo, ſkos prave per-pomozhke ne pertiſkajo tak hudo, ali tudi zélo henjajo.

§. 676.

So nepravi popadki perſhli ſato, ko ſo ſe vetrovi nabrali, ali ko ſe blato ſaperlo, tak bo mlazhna driftla iſ kamilzhniga teja ſ' nekoljko oljom ino ſoljo, ki ſe zhes kake ure ſpet prenoviti ſmé, nar-vezh pomagala. Per napihovanji tudi té iſ metniga perja, bérniga ali janeshoviga ſemena ſilno dobro ſtori. Zhe ſe pa ſ' tim teshava kmalo ne odshene, tak ſe mora pa hitro po ſdravnika poſlati.

§. 677.

So perſhli nepravi popadki iſ ſadershanja ſzavne vode, tak pride to ſadershanje iſ tiga, da je naprej leſhezhi otrokov del ſ' ſpodnim delom maternize v' ſazhetku poroda tédneje proti medenizhnimu vhodifhu pertiſkan, to pa vzhafi tudi ſzavno zevko vkup tiſhi, in tako odtekanje ſzavnize vſtavi. Ta teshava ſe ſ' tim odshene, da porodna pomozhniza porodnizi ſ' nekoljko perpognjenim ſgornim ſhivotom v' poſteli poklekni vkaſhe, potim ſ' dvema ſ' oljom namasanima perſtoma v' materno noſhnizo ſeſhe, materni vrat in naprej leſhezhe otrokove dele rahlo kvifhko vſdigniti iſhe, in ſdaj porodnizi ſzavno vodo iſpuſhati ſvetuje. Bi bilo vſe to ſaſtonj ſtorjeno, ſe mora pa ſzavni vodi ſ' pipzo (kattetrom) pot narediti.

§. 678.

So neprave popadke kerzhi naredili, ki ſo ſebno per ſlabih porodnizah, ki ſo drugazhi kerzhom ino griſeljzi ſlo podverſhene, radi naſtopijo, tak ſe to iſ tiga ſpoſná, da je bolezhina po navadi veliko huja ino ſtanovitniſha, kakor per pra-

vih popadkih, da se shila majhina, vkup-potegnjena ino terda ofhlata, da je kosha suha, szavniza pa vezhi del zhista kakor naturna voda. Porodna pomozhniza naj per takih kerzhlih porodnizi mirno lego v' posteli narozhi, ino povfod enako toplo odejo, naj ji vezhkrate teja is kamilz piti da, in tudi driftlo, tudi zhe so materne ufta vkup fkerzhene, brisanje v' maternizo is ravno te mokrote s' oljom, naj naredi zhres trebuh tolashljive tople pokladke, in jih naj prenovi, kadar se ohladijo. Dostikrat nastopi po takim ravnanju toplo potenje, kerzh henja, popadki pridejo po redi, in porod tezhe naprej, kakor mora biti. Ko bi pa ti perpomozhki ne pomagali prezej, tak je sdravnika poklizati treba.

§. 679.

V' vseh drugih nakljuzhbah she vezhi del pomaga, da se porodniza mirno dershi, in da se ji shivot s' driftlanjom odpre, zhe je sapert; so pa nepravi popadki s' kako treshliko sklenjeni, ali so she po nozhi pred porodom silno hudi, tak bo treba kri pushati, toraj mora porodna pomozhniza v' taki nakljuzhbi kmalo sdravnishko pomozh jiskati.

.SHE,STI RASDEL.

Od porodov, ki so s' kervotoki maternize sklenjeni.

§. 680.

Porodi, ki so s' kervotoki maternize sklenjeni, so sa porodno pomozhnizo silno imenitni, in potrebujejo njeno posebno fkerb, sato, ker so vezhi del silno nevarni, in ker se hitro pomagati mora. V' tih okolishinah ne mora porodna pomozhniza, kakor per drugih porodih, ki po redi niso, na prihod po-

rodniga pomožnika zhakati, ampak serzhno ino filno rasumno mora vse to hitro prijeti, kar samore ino sna, da bi mater ino otroka is ozhitne smertne nevarnosti refhila; vse drugo pa prepusti sdravniku, ki med tim nastopi. Da porodna pomožniza v' tej okoljshini serzhno ravna, je toljko potrebnishi, ker nima shive dufhe per sebi v' perpomozh, ko prizhejozhim vezhi del serze vpade, zhe hud kervotok sagledajo, ino savoljo njihove nesmerne strahovitnosti she sato niso, da bi saj to storili, kar se jim rezhe ino vkashe.

§. 681.

Pod maternizhnim kervotokom saštopimo tisto nakljuzhbo, zhe shenška ob ne navadnim zhafu, in ne po redi kri is maternize sgubi. Tezhe kri s' zurkama, ali se je tudi le od zhafa do zhafa veliko sashene, tak imenujemo to kervozurk. Tako se tedaj kervotok ino kervozurk po velikosti njihove mozhi med seboj raslozhita. Semkje pa ne flishijo: mesezhno zhifhenje, naturno odtekanje kervi per lozhenju streve she po porodu, ino otrozhnizhno zhifhenje.

§. 682.

Ti kervotoki so dvojni:

1) Kri tezhe, da se vidi, in vezhkrat k' strahu porodne pomožnize ino drugih prizhejozhih s' zurkama is porodnih delov, to imenujemo, da je svunajni ali viden kervotok; ali

2) kri tezhe fizer is posodov, najde pa v' maternih ustah ali v' materni noshnizi takshne sadershke, da ne more is porodnih delov vun tezhi, in torej v' maternizi, ali per preterganju maternize v' trebuhoi votljni saostaja, in se potim snotraj in ali neviden kervotok imenuje.

§. 683.

Per shenški lehko v' vfih zhafih maternizhni kervotok nastopi, ino fizer:

1) v' noshenji;

2) med porodom otroka, in pride tazhaf vezhi del od ne prave lege ali prevezh sreliiga lozhenja

streve, ino redkokdaj tudi od preterganja maternize ali popkoviga traka;

3) po porodu otroka, ino pred lozhenjom streve. Streva, naj se odlozhi savfim, ali nekajko, vezhi del kervotok naredi;

4) po lozhenju streve; zhe ni kak del streve sadi ostal, ki kervotok naredi, ali faj brani, da kervotok ne neha, tak je vezhi del slabost ali kerzhnato ali nepopolno vkup-vlezhenje maternize, ki kervotok dela; ino

5) svunaj noshenja, in takshni kervotoki svunaj noshenja slishijo savfim med opravila sdravnika, in ne opravila porodne pomozhnize.

§. 684.

Kda je kervotok prizhejzoh, sploh nasledne rezhi kashejo: Zhe shenfka veliko kervi is maternize sgubi, tak ji postanejo obras ino uftnize blede, shila flaba, komaj obzhutna, zelo telo postane merslo, obras ino perfa s' merslim potom pokrite, po ufhesih ji svoni, pred ozhmi ji je temno, seha se ji pogosto, pade v' omedlevze, zhres se ji vsdiguje, in zhe pomozh kmalo ne pride, jo sazhne strefati, in potim vmerje. Te okoljshine pridejo hitreji ino hujshe ena sa drugo, zhe veliko kervi v' kratkim istezhe.

§. 685.

Med noshenjom, porodom ino kmalo potim sna kervotok nastopiti:

- 1) per negodnim porodu;
- 2) per porodu snetja;
- 3) per sedenju streve na maternih uftah, ali sra-ven maternih uft;
- 4) per prevsgodnim lozhenji streve med porodom;
- 5) per nepravim vedenju (peljavanju) maternize po porodu.

Perva Postava.

Od negodniga poroda.

§. 686.

Pod negodnim porodom saštopimo vsak porod, ki pred istekom sedem ino tridesetiga tjedna nošhenja nastopi, in ga rasdelimo v' te tri forte:

1) spazheni porod, ki pride od perviga do šhtertiga mešza;

2) negodni porod, ki pride od petiga do sedmiga mešza;

3) sgodni porod, ki pride v' sedmim ali devetim mešzu.

§. 687.

K' nastopu negodniga poroda slišhita dvé rezhi, namrezh odterganje jajzeta ino njegovo isgnanje; te dvé rezhi se pa po svoji štopnji ne dershita enakšhno ena proti drugi. Odterganje naredi kervotok, isgnanje bolezhine; odterganje je sklenjeno s' preterganjom kervnih posodov, isgnanje s' vkupvlezhenjom maternize; kervotok sna nastopiti, bres da bi se materniza vkup-svlekla; vkup-vlezhenje maternize pa smeraj kervotok pomnošhi, in perpelja poslednizh porod k' dokonzhanju.

§. 688.

Vsroki negodniga poroda ali she v' maternim teleših leshijo, ali se she le od svunaj pernesejo. Med pervizh imenovane vsroke, ki negodni porod perpeljajo, rajtamo: splošhno šlabost matere, preveliko mladost, previšoko štarost per njenim pervim nošhenji, predolgo dojenje per novim nošhenju, preobilnost kervi, nasaj-vpognenje maternize, nagnenje k' spazhenim ali prevšgodnim porodom. Dalej israštke, šnetje, ali zeló vezh otrokov v' maternizi, mertvo dete i. t. d.

Med poslednizh imenovane vsroke, ali perloshne vsroke rajtamo: vsako filo ino štréf, ki

trebuh nofezhe sadene, kakor padez, pertifek ali mahlej na spodni shivot, ali njegovo strefenje skos skakanje, plesanje, tekanje (letanje), voshnjo po slabo narejenih stesah, vsdigavanje teshkih pes, teshko delo, pogosto, posiljeno telefno sdrushenje, hud kashelj, zhresmetanje, tishanje per potrebi (prasnenje blata), preterdno pafanje (reklanje), hude strafti ino veliki poprimki dushnih mozhi, kakor postavim: jesa, nevolja, strah, bojezhnost, stanovitna shaloft; veliko vshivanje jedi ino pijazhe, ki grejejo, dolgo terpezhe hitrize, kervotoki, veliko pufhanje shile, mozhni perpomozhki sa shivot odpreti ali zhresmetati, ranjenje jajzhnih mren skos materne ufta, hude treshlikaste bolesni i. t. d.

§. 689.

Nastop ino pretek sgodnih porodov se tako le iskashujeta: Sploh se sgodni porodi v' prvih meszih noshenja savoljo she premalo narashteniga jajzeta vezhkrat permerijo, kakor v' posnejih meszih, v' kterih so bolj poredki, pa savoljo she vezhe ino bolj kervopolne maternize nevarnisthi. Pretek sgodniga poroda se od svojiga sazhetka noter do svojiga konza ne raslozhi zhes vezh od preteka naturniga poroda. Le prvi ino drugi porodni zhas sta po navadi savoljo terdobe ino dolgofti maternih uft bolj bolezhia ino vezhkrat filno dolgo terpezha. V' posnejih zhafih poroda se per sgodnih porodih v' popreshnih meszih ta raslozhek pokashe, na eni strani, da se ne porodijo deli jajzeta, kakor voda, dete ino streva, vsak posebej ino po samim, ampak, da zelo zhlovefshko jajze na enkrat (ker she streva ni dofti rasrasthena) naprej vdari, na drugi strani, da se sam otrok savoljo svoje majhinosti nedershi navadne poti, ampak, da sploh hitro (in zhe je she filno majhin) v' vsaki legi skos medenizo isderkne. V' posnejih meszih noshenja pa nasprot narpre otrozhji mehir pozhi, potem otrok s' enim ali drugim delom, narvezhkrat s' nogami ali ritjo k' porodu nastopi, in se bres teshave, she zelo v' poprezhni legi porodi. Streva se pa per negodnim porodu sploh dalej mudí, kakor po godnim.

§. 690.

Popazheni ino sgodni porodi pridejo ali prav hitro, zhe jih kaka mozna rezh poganja, ali pa le szhafama, zhe kakfhne bolehnosti naprej grejo, ino jih napovedujejo. Negodnimu porodu grejo vzhafite le okoljfhine naprej: Nosezha toshuje vezhkrat, da jo mrasi, da so ji udje teshki, da je vsa vtrudena, vzhafi, da jo vlezhe ino nateguje v' krishu ino okolj krila, da jo teshi ino sebe v' trebuhu; vzhafi se tudi sapasi she vezh zhafa pred popazhenim porodom odtekanje vodene, shlesaste, kervave mokrote, tudi prave zhiste kervi. Pride popazheni porod blishej, tak je kervotok sploh she huji ino stanovitnishi, pravi popadki nastopijo, materni vrat postane krajshi ino rahleji, matrne ufta se sazhnejo odpirati, in deli jajzeta, jajzhne mreene, streva, ali en del otroka se dajo ofhlatati.

Se je jajze fkos kak vsrok, ki truplo hudo pretrese, kakor fkos kak padez, fuvanje, skakanje i. t. d. od maternize odtergalo, tak se kri hitro is maternize vlije. Per vsmim tim pa vender otrok ne vmerje vselj v' tih okoljshinah, in tudi ne kmalo potim, ampak vezhkrat she prezej zhafa per shivlenju oftane; tudi po tim odlozhenju streve porod otroka ne nastopi kar na enkrat, ampak vzhafi pretezhe 8 do 15 dni, she zelo 3 ali 4 tjedne in she zhres, poprej ko je jajze vun isgnano. Do tih mal pa vezh ali manj kervi tezhe, in ne oslabi kar shenfkiga trupla, ampak nje vezhkrat tudi v' smertno nevarnost spravi. Vmes pa prehenja kervotok maternize na ene dni savfim, se pa vselaj she vmes nasaj poverne, dokler poslednizh prevsgodni porod nastopi. Se je jajze lozhilo savoljo straha, fkerbi, shalofti, bolesni i. t. d. tak od kraja kri ne tezhe is maternize, ker she jajze smeraj s' maternizo sarafheno oftane, kakor vfahnjena jabelka she nekaj zhafa na drevesu obvisi; in le fkos snamenja otrokove smerti svemo, kaj se je v' maternizi pergodilo. Tudi v' tih okoljshinah pretezhe vzhafi 3, 4 ino 6 tjednov in she zhres, poprè da prevsgodni porod nastopi.

§. 691.

Popazheni porod pa ne nastopi vselaj, zhe so se she tudi njegove napovedovavke, ino zelo kervotoki perkasali, s' dobrim ravnanjem se dajo vtolashiti, in jajze she sna v' maternizi oftati, in tam naprej rafti. Le kadar refnizhni popadki nastopijo, se materne ufta odprejo, in se deli jajzeta noter ofhlatajo, ali zhe je otrok vmerl, mora gotovo popazhen porod nastopiti.

§. 692.

Kervotok v' noshenji she ni vselaj gotovi napovedovavez popazheniga poroda; sakaj sna se she tudi mesezhno zhifhenje v' noshenji ene krati poverniti. To zhifhenje se pa od praviga kervotoka v' tim raslozhi, da pride ob navadnim zhasu zhifhenja, da kri pozhasi pride in se ne fterdi (vsede) ravno lahko, da je temnikasta ino shlesasta, da nosezha nobenih bolezhin ne obzhuti, in da od tiga nizh ne oflabi. Ker pa tudi per odtekanju mesezhniga zhifhenja kervotok lahko huji postati in popazhen porod perpeljati samore, tak je takfhni nosezhi svetovati, da se naj prav mirno dershi, vsiga telefigniga vtrudenja, pa tudi vsih takfhnih misli fkerbno varje, ki prevezh zhloveka poprimejo, in da se naj takfhnih jedi ino pijazh sdershi, ki prevezh vgrejejo.

§. 693.

Nastopki prevsgodnih porodov se po okoljshinah roslozhijo. Kar otroka sadene, tak sploh per obenim porodu ne oftane per shivlenju, ki se pred ofmim mezom noshenja pergodi. Po tim zhasu samore otrok le tedaj vzhafi shiv oftati, zhe ni bil s'preveliko filo odtergan, ali zhe ga je samo vkupvlezenje maternize, ki se je prevred sbudilo, isgnalo; in toljko bersh per shivlenji oftane, koljkor tezhnifhi je bil njegov poprefhni preshivitek, in blishje ko je godnosti bil.

§. 694.

Sa mater so prevsgodni porodi v' pervih 4 do 8 tjednov noshenja sploh nar leshji savoljo majhine

maternize. Prevsgodni porodi v' posnejih meſzih pa naſprot ſdravje bolj primejo, in ſo ſoſebno ſato ſhkodljivi, ker po njih rado nagnjenje ſhe k' prihodnim prevsgodnim porodom oſtane. Raſen tiga ſe ravnaſo naſtopki prevsgodniga poroda tudi po vsroku, iſ kteriga takſhni porodi iſ-hajajo. Prevsgodni porodi, per kterih ſe je otrok ſhe popr , kak je vmerl, od maternize odlozhil, vezhi del grejo leſhej naprej, kervavenje je majhino, ino materniza kmalo ſazeli. Prevsgodni porodi, ki od naglih popadkov pridejo, ſo ſhe ſami na ſebi teſhavnifhi, in v' otrozhji poſteli lahko bolesni naſpravijo. Narnevarniſhi ſo pa ſploh tiſti prevsgodni porodi, v' kterih ſe ſtreva po fili odtergati mora, ker tukaj kervavitev ſ' naglo nevarnoſtjo ſhuga (fili, ali ſaj naſtopne bolesni (kakor ſhlesne toke, ſlatenize, vodenike i. t. d.) rada ſa ſeb  puſti.

 . 695.

Kakor hitro porodna pomozhniza per porodnizi tiſte napovedovavze ſapasi, ki ſo bili v'  . 690 raskasani, mora naglo po ſdravnika poſlati, ſoſebno, ko bi ſe ſhe bila kaka kervavitev ſazhela. Do njegoviga prihoda mora gledati, kak bi kervotok vſtavila, in prevsgodni porod prevarvala; ko bi vſe to ne bilo vezh mogozhe, ſaj naj ſkerbi, da bo kervotok, kar ſe bo dalo, pomanjſhala.

 . 696.

Porodna pomozhniza naj toraj noſezho v' ſredno topli hiſhi v' mirno lego ſpravi, tako, da bo bedre vkup-tiſhala, naj jo le lahko odene, ji naj v' ſtran ſpravi vſe teſne oblazhila, ino na odpravi vſe ljudi iſ hiſhe, ji naj prepové vſako meſenje ino trudenje, in naj jiſhe ſkos tolashljive beſede vſ ſtrah ino bojezhnoſt od nje odpraviti. Je noſezha ſlo kervipolna, v' obrasi rudezha, ſlo ſhejna, in ji ſlo ſhila bije, tak ſe ji naj dajo hladljive pi-jazhe, kakor limonada, mandeljnovno mleko, voda ſ' jeſihom. Vezhkrat ſe ſo ſkos te perpomozhke in pa ſkos ſtanovitni pokoj trupla ino duſhe da kervotok vſtaviti, ki je ſhe morda naſtopil, ino zhlo-vezhjo jajze v' maternizi obdershati.

§. 697.

Ko bi per vſih tih perpomozhkkih ſhe vender kervotok ne ſaoſtal, ampak ſhe mozhneji perhajal, in ko bi ſe per varno vpeljanim ſnotrajnim prejiſkanji matrne uſta ſhe ſaperte najſhſhe, tak je ſhe vſelaj vupanje, otroka per materi obdershati; ne ſmé ſe toraj nizheſar ſazheti, da bi ſe otrok naprej ſpravil. Kervotok vtolaſhiti, ſe pa morajo pokladki iſ ſheſtkrat pergernjene rjuhe, ki je bila poprej v' merslo vodo ino jeſih namozhena in ſpet dobro oſhmita, na trebuh djati. Takſhno ohladienje ima ſilno veliko mozh, kri vſtaviti, ſakaj ſkos to ſe materniza nekoljko ſmanjſha, kervne poſodve ſe vkup potegnejo, in kri, ki ſhe tezhe, ſe leſhej vſede. Dolgo ſe pa ti mersli pokladki ne ſmejo polagati, ker njih dobri naſtopki radi ſhe po pervim pokladanju henjajo, in ker bi ſe ſnala po dolgiſm pokladanju materniza tako ſmanjſhati, da bi ravno ſavoljo tiga prevsgodni porod naſtopil, ki ſe je prevarvati jiſkal, alj bi ſe pa noſezha prevezh prehladiti ſnala. Je kri nehala tezhi, ſe mora trebuh ſ' ſuhim, le nekoljko toplim pertom pokriti.

§. 698.

Ko bi zeló po tih dobro napravljjenih merslih pokladkih kri le naprej tekla, po tim je malo vupanja, otroka per materi obdershati, ino porodna pomozhniza mora hitro porodniga pomozhnika kſizati, ker ſhe ſhivljenje noſezhe po dolgo terpezhim ſgubitku kervi v' veliko nevarnoſt pride, da bo ſkos prave perpomozhke kervotok vſtavljati, preſgodni porod prevarvati, ali ſaj per tim prizhejozhe popake odverniti jiſkal.

§. 699.

So pa pravi popadki prizhejozhi, ino zhe ſe najde, da ſo maternizhne uſta odperte, ali, da ſo ſhe déli poroda v' nje naſtopili, tak bo prevsgodni porod ſkoraj naſtopil; per tih okoljſhinah porodna pomozhniza iſkonzhanje poroda ſami naturi perpuſti.

§. 700.

Porodna pomožnica pa v' tej okoljshini le tedaj materno noshnizo satekniti smé, zhe je nosežha savoljo sgube kervi v' preveliki nevarnosti, pokli-
zan porodni pomožnik she pa perstopil ni. Je prevsgodni porod she na potu, tak se mora vse tako strezhi, kakor per naturnim porodu, vse tishanje ino stiskanje se pa mora prepovedati. Terpi porod dolgo, in kervotok neprejenja, tak je pomagati, da se bo materniza poprej vkup-svlekla, k' zhimu se perpomore, zhe se shlizhiza zimetove omake ispije, in zhe se na trebuh mersli pokladki denejo. Nikdar pa ne smé porodna pomožnica sa del jajzeta, ki je she svunaj, vlezhi, bi se snalo odtergati, materniza bi se snala skerzhasto vkup vlezhi, in porod bi se tako she snal muditi. Drugazhi pa tudi naj porodna pomožnica per vsakim prevsgodnim porodu na narvezho snashnost gleda, naj spregleda dobro kervne grude, ki prozh grejo, da bo preprizhana, alj je majhin sad alj kak del jajzeta, ki je lahko med sterdeno kervjo fkrit, she prozh perfhel, ali ne. Najde porodna pomožnica v' kervni grudi kako rezh, ki bi snala od jajzeta is-hajati, tak jo naj zhifto omije, ino hrani do sdravnikoviga nastopa. Tudi ko bi bilo zelo jajze, ali zelo dete pred nastopom sdravnika prozh perfhlo, se mu mora potim pokasati.

§. 701.

Zhe prevsgodni porod v' poprejshnih meszih noshenja, v' kterih je she streva storjena, nastopi, tak se mora njenin odhod naturi prepuštiti, in le potim, zhe je she v' materno noshnizo doli isgnana, jo smé porodna pomožnica s' perstmi perjeti ino prozh spraviti. Mora se pa varvati, sa popkov trak potegovati, ker se savoljo svoje tenjkosti lahko odterga. Zhe pa kervotok vezh ali manj le naprej terpi, pa naj sdravnišhko pomozh ishe. Med tim, da se ta pomozh podeliti samore, je edino ino samo, kar porodna pomožnica storiti samore, da maternizo skos snotrajne in svunajne perpomozhke k' vkup-vlezhenu nagniti ishe, da streva na svetlo pride. Mersli pokladki na trebuh, merslo vbris-

ganje v' maternizo ino rahlo ribanje ino vkup-stifkanje tiste svunaj na trebuhu naprej njeno isgnanje perpeljajo.

§. 702.

Bi bil prevsgodni porod, t. j. tak, ki pred ofem ino dvadefetim tjednom pride, s' kakim kervotokom sdrushen, ki ne pride od sedenja streve bliso maternih uft, tak imá porodna pomozhniza vse tako storiti, kakor per negodnih porodih. Le materna noshniza se sdaj satekniti ne smé, ker materniza savoljo svojiga velikiga rastegnjenja prevezh kervi v' svojo votlino sprejeti samore, in bi se porodniza od snotraj iskervaviti snala. Ni se pa tudi prevsgodniga poroda toljko bati, ker she sna otrok shiv biti, ino toraj se mora, kadar nizhefar ne pomaga, da bi se kri vftavila, obrazhanje na noge storiti.

§. 703.

Vzhafi tudi sna negoden ino prevsgoden porod bres kervotoka nastopiti, namrezh, zhe se jajze savoljo slabosti ino bolehnosti nofezhe ne more vezh preshiveti ino odmerje. Sploh potim ob zhafu porod nastopi, ob katerim bi bilo svunaj noshenja mefezhno zhishenje nastopilo. S' porodnizo se mora sdaj vse tako ravnati, kakor per naturnim porodu, le mirno se mora v' posteli ravnati, ino porodna pomozhniza mora na prizhejozho slabost fosebno gledati.

§. 704.

Po porodu se s' prevsgodno otrozhnizo vse ravno tako ravná, kakor s' vlako drugo. Zhe pa prevsgodni porod nastopi, da se ne vé, is kakih vsrokov, in zhe se veliko kervi v' njem sgubi, tak naj porodna pomozhniza fkerbi, da kmalo sdravnik perftopi, da ji bo povedal, kako imá ravnati, da per prihodnim noshenji prevsgodni porod prevarje. Pred vsm je pa potrebno, da po preftanim prevsgodnim porodu prekmalo spet nofezha ne postane, ko bi bila pa vender le postala, tak se mora fosebno ob zhafu, ob katerim je pervokrat prevsgodni porod preftala, slo varvati, ino se vfiga sdershati, kar

bi le koljkaj k' enaki nefrezhi perpomozhi samoglo. Satoraj ji naj porodna pomozhniza sa en zhaf perporozhi, da se imá mirno véditi (peljati), da se vsakiga vtrudenja per deli varje, vsako telefno sdrushenje opusti, ino od vsih jedi ino pijazh sdershi, ki prevezh gorkote podelijo.

Druga Postava.

Od fnetniga poroda.

§. 705.

Snetje (mola) se imenuje vsaka stvar, ki se v' maternizi snajde, in ki sizer od spozhetja pride, pa je takshna, da ni na njoj najti ne podoba zhloveshkiga jajzeta, pa tudi ne podobe sadu ali otroka. Na fnetji ni najti ne streve, ne jajzhnih mren, ne sadne vode, ne sadu samiga.

§. 706.

So she pa tudi drugazhni raftki v' maternizi, ino svunaj maternize, ki bres popreshniga rodovitniga telefniga sdrushenja postanejo, in so vender tim podobni, ki is spozhetja is-hajajo. Tim raftkom se pravi, da je nepravo fnetje, unim pa, da je pravo fnetje.

§. 707.

Po raslozhku vsrokov, ki vmes pridejo, in po delih jajzeta ino sadu, ki so v' rafti vstavljani ali vstavljani, ali so se s' ptujimi rezhmi sdrushili ino sostavili, se tudi fnetje samo raslozhi. In tako se je she najshlo kervno fnetje, vodno fnetje, srazhno (luftovo) fnetje, kjer so namrezh jajzhne mreene na mesto s' sadom, le s' kervjo, vodo ali luftom napolnjene bile; dalej mesno, kamneno ali apneno fnetje i. t. d.

§. 708.

Pred porodom se je vezhkrat teshko od prizhejozhiga fnetja preprizhati, le potim je kolj fkle-

niti, da je snetje prizhejozhe, zhe po snamenjah sazhetiga noshenja trebuh hitro narasen raste, (ker namrezh snetje veliko hitreje raste, kakor dobro spodobljeno jajze, in toraj spodni shivot v' kratkim slo ras-shiri), zhe se sraven oben del ino mesenje otroka ne sapasi, zhe se slabo pozhutenje po zelim shivotu, vmes tudi odtekanje kervi she v' prvih tjednih noshenja, odtekanje shlese is matrne noshnize, vodenizhna otekljina nog per shenski najde i. t. d. Vezhkrat bodo te nakljuzhbe dofti preprizhale; prevsgodni porod, ki bres snanih vsrokov nastopi, kervavenje, ki se per sazhetju popadkov perkashe, vzhasi perkasanje vodnih mehirzov, in sadnizh podoba snetnih delov, ki v' matrne ufta doli nastopijo.

§. 709.

Snetje po navadi v' tretjim, fhtertim ali v' petim meszi prozh gré, le redkokdaj se dalej nosi. Kadar prozh gre, je vezhi del tudi kervotok sraven. Porod snetja se ravno tak, kakor porod deteta skos vkup-vlezhenje maternize isdeluje. Ker je snetje popolnoma s' fteno maternize sklenjeno, in nima ne jajzhnih mren ne sadne vode (rasen mehirjoviga snetja), tak pred njegovim porodom tudi obeniga mehirjoviga pozhjenja ni, shene se v' odperte matrne ufta, in potim se na enkrat skos medenizo istishi, tudi se zhifto nizh ne safukuje, kakor se otrok skos medenizo is-fukati mora. Nepravo snetje nima nizh na sebi, kar bi se s' naturnim noshenjom kaj verstilo, in torej samore tudi dalej v' maternizi saofstati. Se najde snetje ino en prav spodobljen otrok na enkrat v' maternizi (smeshano noshenje), kar je filno teshko sposnati, tak pride vezhi del prevsgodni porod, ino snetje she le prozh gré po porodu otroka.

§. 710.

Porodna pomozhniza mora tudi vediti, da vezho ko je snetje, vezha tudi nevarnost kervotoka, toraj mora hitro po sdravnika poslati, kakor sapasi kervotok, ki bi snal od snetniga kervotoka priti; dokler pa sdravnik ne nastopi, pa naj tako le ravna:

fkerbeti imá, da bo porodniza ravno v' posteli leshala, in da popadkov kar nizh ne bo predelavala; porodna pomozhniza mora pa per sprejetju snetja na svunajnih porodnih delih ravno tako ravnati, kakor tedaj, kadar streva prozh gré; ino gledati, da se nizh ne preterga ino ne saostane, in da to, kar je she prozh perihlo, v' posodvo pride, ki she mora perpravljena biti. Podpiranje sredniga mesa je le velikim mesnim snetji potrebno. Kervotokom naj do sdravnikoviga nastopa nasprot ravna, kakor je bilo per negodnih porodih vuzhenó. Je snetje mehko, tak se lahko rasterga, med tim, da gré fkos matrne ufta, in tedaj je porod bolj pozhalen ino bolj bolezh. Satoraj se je sraven vfiga potegovanja sdershati.

Trétja Postava.

Od sedenja streve na maternih uftah ali sraven (poleg) tistih.

§. 711.

Prav nevarna neporednost postane, zhe se streva roba ali frede maternih uft dersht, namesto, da bi se, kakor je navadno, v' dné (dno) mater-nize bila saterdila. Pravimo torej, da je popolno sedenje streve, zhe streva v' frede na snotrajnih maternih uftah sedi, in jih zhifto pokrije; zhe je pa le nekaj na maternih uftah sedi, pa pravimo, da je nepopolno sedenje streve na maternih uftah.

§. 712.

Vsroki, is kterih to tako nenavadno sedenje streve is-haja, so she zhifto nesnani; to popazhenó sedenje streve se najde sdaj per porodnizah, ki so pervizh na porodu, sdaj per takih, ki so vezhkrat she rodile, per sdravih ino bolefnih shenskah. Kar je posebniga, je pa to, da se skorej per vsakim sedenju streve na maternih uftah poprezhna lega otroka najde.

§. 713.

Hudi nastopki sedenja streve na maternih uftah se nekoliko she v' noshenji, nekoliko pa per sazhetku poroda rasodevajo.

V' noshenju napravi to smeraj vezho skrajshanje maternizhuiga vratu, in smeraj vezho rastegnjenje spodniga dela maternize, da se streva na posamefnih felih od maternize lozhiti sazhne, kjer se is rasranjenih kervnih posodov kri vlije. To se po navadi she le pergodi, kadar je she pol noshenja per kraji, in narvezhkrat v' sedmim, osmim ali devetim meszi. Zhe ta kervavitev ni zhes vezh velika, tak se vstanovi s' zhasama, ker se v' kervne grude sferdi; noshenje gré naprej, dokler se zhes nekaj zhasa spet kervotok ponovi. Skos preveliki takofni sgubitek kervi sna tudi noshenje prevred dokonzhano biti, ino prevsgodni porod perpeljati.

§. 714.

Silno nevarno je pa to sedenje streve, kadar popadki nastopijo; ker se namrezh materne ufta rastegnejo, se tako vé, da se mora streva zhedalje bolj prozh lozhiti, ino tako mora tudi kervavitev, ki she navadno ob pervim popadku nastopi, smeraj huja perhajati, in zhe streva v' fredi na maternih uftah sedi, se sna zelo sgoditi, da je pred otrokom isgnana; in potim se saftopi, da mora kervotok toljki postati, da mati ino otrok teshko smerti odletita.

§. 715.

Snamenja tiga neporedniga sedenja streve na maternih uftah se v' noshenji dajo sposnati skos tiste kervavitve od zhasa do zhasa, kakor so bile v' §. 713 imenovane, ki se sposnajo, da niso mefezhno zhifhenje skos to, da ne nastopijo ob pravim zhasu, in se vezhi del le v' posnejih meszih noshenja perkashejo, in, da niso od kakshniga svunajniga pretresa i. t. d. pershle, se vidi is tiga, ker ni obenih drugih shkodljivih nakljuzhb vmef.

Bo savoljo takshniga kervavenja potrebno, nofezho snotraj prejiskati, tak se spodni del mater-

nize ofhlata, kakor bi is testá bil, do otrokovih delov se teshko ali zelo ne dofeshe, in per tistih, ki so she vezhkrat rodile, se per odpertih maternih uftah testeno, gobnato lize streve lahko ofhlata, kjer se pa ni varno dolgo ali zelo ravfasto muditi, drugazhi se bo kri kmalo spet vderla. Se je porod she sazhel, tak bodo kervavitev, ktera bo she hu'a, in ki se bo sosebno s' vsakim popadkom fzurkama vderla, in pa svunajno lize streve, ki se bo v' maternih uftah sazhelo ofhlatati dati, ali sraven kteriga se bodo she jajzhne mreene ofhlatale, zeli stan dofti rasodele.

§ 716.

Zhe kervavitve v' noshenji niso prehude, tak rade vftanovijo same od seb', zhe se nosezha mirno dershi, kér se kri v'fede ino posodve samafhi; noshenje samore potim od svojiga praviga dokon-zhanja, ali faj bliso konza priti, in zhe sedenje streve na maternih uftah ni popolno, tak she samore sam porod v' tej okoljfhini vezhkrat bres posebne fhkode nastopiti, zhe le glava naprej leshi ali pa rit, in zhe so popadki možni; naprej leshezhi del otroka se potim proti tistimu mestu maternih uft terdno pertifne, kjer se je streva she nekoljko odlozhila, in tak bo kervavitev nehala.

§. 717.

Bo porodna pomozhniza poklizana k' porodnizi, ki na kervavitvi maternize terpi, in zhe se is zhafa ino okoljfhine kervavitve kakor tudi skos snotrajno prejiskanje preprizhala, da ta kervavitev od sedenja streve na maternih uftah pride, tak naj ishe hitro porodniga pomozhnika v' pomozh. Zhe she noshenje ni zhisto per konzu, in she niso popadki nastopili, tak naj sa sdaj ishe, kervavitev vftaviti, ino otroka she per materi obdershati; sakaj bolj godni ko bo, bersh bo shiv na svet pershel, in bersh per shivlenju oftal, in bersh bo tudi porod po frezhi. Satoraj se tukaj ravno tako, kakor per nevarnim prevsgodnim porodu svetuje, da se naj porodniza v' hladnim hramu v' ravni herbtini legi mirno dershi; mora tudi biti le lahko odeta, ino

mirnih misli, potrebuje hladljive pijazhe ino mers-
lih pokladkov na spodni shivot. Se po tim rav-
nanju kri vstanovi, tak je she porodnizi svetovati,
da she naj ene dni v' posteli v' herbtu legi ostane,
in se vsakiga velikiga mesenja, vshivanja grejo-
zhih jedi ino pijazh in pa telefniga sdrushenja zelo
ino zhisto sdershi.

§. 718.

Zhe je pa vse to bilo storjeno, kakor gré in
je prav, kri pa le, in she morebiti huje tezhe,
tak, da je sa mater ino otroka velika nevarnost,
porodniga pomozhnika pa she le ni, tak mora po-
rodna pomozhniza, zhe she materne ufta niso dosti
odperte, materno noshnizo noter do maternih uft
po nauku §. 698 samafhiti, in potim sdravnika
perzhakovati. Vender pa tiga ne smé drugazhi
storiti, kakor, zhe je kervavitev zhes filo huda,
ino zhe so popadki nastopili; sakaj ko bi to prevred
storila, bi lahko popadke sbudila, in porod otroka,
kteriga she sadershavati sheli, bi le toljko poprej
nastopil. Pridejo pa med tim popadki, in je satik
doli isgnan, tak ga naj porodna pomozhniza vstran
dene, in naj gleda, alj se je kri vstanovila, ino,
ali so kjé materne ufta sdaj tako narasen, da bi
se roka fkos spraviti dala. Zhe she niso, kervavi-
tev pa le naprej terpi, se mora satik spet nasaj
vpoloshiti.

§. 719.

Je pa kervavitev velika, kakor je per popol-
nim sedenju streve na maternih uftah navajena,
tak je treba gledati, da bo porod skoraj dokon-
zhan, ker bi rezhí, ki kri vstavljajo, ino mater-
nizo k' vkup-vlezhenju budijo, in tako drugazhi
veliko pomagajo, v' tej okoljshini she le kervavi-
tev pomnoshile, sato, ker se streva toljko bolj lo-
zhi, koljkor se materniza bolj ino mozhneje vkup
vlezhe. Kri se torej ne bo vstanovila, dokler ne
bo materniza isprasnjena.

§. 720.

Porodna pomozhniza je v' tej fili savesana,
materne ufta, ko bi she ne bile dosti odperte,

umetno ras-fhiriti, otroka obrniti, ino ga po popisanim nauku s' nogami naprej na svét spraviti.

§. 721.

Porodna pomozhniza se naj narpoprej prepri- zha fkos svesto svunajno prejisfkanje ino fkos is- prafhovanje od otrokoviga mesenja, v' kateri strani trebuha noge otroka leshijo, da bo samogla prevda- riti, ktera roka bo boljsha sa obrazhanje. Potim naj spravi odbrano roko v' materno noshnizo, ino vpelja od sazhetka dva, potim tri, in szhafama tudi te druge perfte v' materne ufta, in jih naj ishe fkos previdno rasprostrenje perfstov szhafama tako ras- perfstreti, da bo samogla roko fkos peljati. Per tim deli imá pa na to le gledati: da strevo, ako jo v' fredi na maternih uftah sedeti najde, varno s' konzi perfstov od materniga vratu toljko odlozhi, da bo samogla roko gori do otrokovih nog vpeljati; ino sizer na tistim mestu, kjer s' roko mora v' ma- terno votljino iti, jo naj ishe odlozhiti, potim naj gré navsgor svunaj jajzhnih mren noter do okoljze otrokovih nog, tam naj jajzhne mrene odpre, in otroka po snanim nauku oberne. Sedi pa le en del streve na maternih uftah, tak naj gré porodna pomozhniza na tistim mestu maternih uft, ktere so od streve profte, in kjer se jajzhne mrene ofhla- tajo, v' materno votljino, in naj ravná, kakor je sgorej bilo rezhenó.

§. 722.

Po porodu otroka je vezhi del treba strevo, ki je nekoljko odlozhena, od kraja odlozhiti, ino vun vseti, ker je fkos velik sgubitek kervi materniza she tako flaba, da se ne more dosti hitro vkup svlezhi, in odlozhenje streve dokonzhati, in ker- vavitev pred ispeljanjom streve ne neha.

§. 723.

Nikdar in nikolj pa ne smé porodna pomozh- niza, kadar gré na obrazhanje, spredi leshezho strevo v' fredi prevertati; kervavitev bi tako she huja postala, in opráviló bi se vender le nizh. Ravno tako ne smé nikdar in nikolj spredi leshezho

štrevo, zhe se ni she fama odlozhila 'ino dolj v' materno noshnizo istifhala, poprej prozh vseti, da je otrok svunaj. Ko bi bila pa štreva od nature poprej isgnana, tako jo mora porodna pomozhniza, bres da bi popkov trak preresala, v' posodvo tople vode djati, to posodvo bliso porodnih delov porodnize postaviti, in tam tak dolgo dershati, da je tudi otrok odsvunaj. Ko bi se pa bila štreva s' otrokom vred ob enim porodila, in zhe je otrok na vides mertev, tak se otrok ino štreva she s' nepreresanim popkovim trakom v' toplo kopel deneta, in potim se ifhe otrok oshiveti po nauku oshivenja.

Šterta Postava.

Od prevsgodniga odlozhenja štreve med porodom.

§. 724.

Zhe se je štreva malo poprej ali v' sazhetku poroda do maternize le nekoljko ali zhisto odlozhila, tak se bo sploh svunaj kri perkasala, se je pa ta lozhitev she le med porodom pergodila, potim ko je glava ali rit otroka she v' materne ufta ino v' medenizo stopila, tak bo pa snotrajin kervotok savoljo sadershaniga odtekanja kervi nastopil. Ta kervotok bo le majhin alj pa velik, potim, ko se je majhin ali velik del štreve odlozhil. Zhe se štreva ino materniza le rahlo vkup dershita, tak se vzhafi zela štreva odlozhi, pride v' materne ufta, ali zelo doli v' materno noshnizo, poprej ko glava otroka nastopi.

§. 725.

Odlozhenje štreve v' sazhetku ali preteku poroda pride sploh od svunajnih nakljuzhb, kakor so: veliko ganenje duhá, vshivanje mozhnih jedi ino pijazh, fosebno toljko fhkodljivo vshivanje shganja, flivovize v' sazhetku poroda, sdravila, ki gorkoto naredijo, alj slo shivot odprejo, velika vrozhina

od pezhi, veliki pretref trupla fkos filno premeta-nje porodnize, alj fkos kak padez, pertisek alj mahlej na trebuh, nesmerno predelavanje popadkov i. t. d. Redkokdaj pa vender tudi premozhne jajzh-ne mrene, ino savoljo samotanja prekratek popkov trak strevo potesavati ino tako prevsgedno odlo-zhenje tiste perpeljati samorejo.

§. 726.

Prevsgodno odlozhenje streve se da le is ker-votoka sposnati, ki med porodom nastopi. Kerva-venje prenehá med popadki, pa spet nastopi, kakor hitro popadek vtihne. Per snotrajnim preiskvanji se najdejo matrne usta nekoliko odperte, in sadi sa tistimi se jajzhne mrene otroka ofhlatajo, streva pa ne.

§. 727.

Per tim lozhenju streve od maternize pred do-konzhanim porodom otroka, ki se ne pergodi savfim na enkrat, je fkerbeti, da se vsrok odpravi, ki je tiga lozhenja kriv, potim pa na velikost kervotoka gledati; is tiga se bo sposnalo, kako je treba ravnati.

§. 728.

Prevsgodno odlozhenje streve od maternize med porodom pride, zhe so v' prvih zhasih poroda popadki mozhni in hudi, zhe porodniza truplo filno premetuje, popadke nesmerno predelava i. t. d. Je kervotok, ki v' sazhetku al v' preteku poroda od nekoljkiga lozhenja streve od maternize pride, le majhin, je porodniza per mozhi, so popadki dobri, tak bo kervotok fkos mirno lego porodnize, in fkos ravnanje, kakor je per prevsgodnih porodih popisano bilo, dosti krat kmalo jenjal, ino porod lhe sama natura frezhno dokonzha.

§. 729

Ko bi s' tim ravnanjom kervotok ne jenjal, tak naj porodna pomozhniza otrozhji mehír umetno ras-kadi, in naj gleda, da bo otrozhja voda odtekla. To bo storilo, da se bo materniza vkup svlekla, in

da bo streva med maternizo ino otrokom tako terdno stiskana, da vezhkrat kri ne bo mogla naprej, ampak bo ostala, in se med porodom ne bo vezh povernila.

§. 730.

Zhe pa po rasgnanji otrozhjiga mehirja ta dober nastopik ne pride, ampak nasprot kervavitev le naprej terpi, tak mora porodna pomozhniza obrazhanje narediti, in otroka na svet spraviti, zhe she porodniga pomozhnika ni. Je she pa glava ali rit otroka v^o matrne ufta ino medenizo tako globoko doli sgnana, da se vezh nasaj istifhati ne da, tak se mora hitro porodniga pomozhnika perzhakvati.

§. 731.

Sna se tudi nakljuzhiti, da glava ali rit, ki je doli sderzhala, kakor je bilo v^o §. 724 rezhenno, matrne ufta sapre, tako, da kri ne more naprej, ampak da se per stanovitni kervavitvi v^o maternizi nabira, to se imenuje snotrajni kervotok, in se sposna is tiga, da trebuh porodnize zhedalje bolj oteka, se mehek ofhlata, da se navadna toplota v^o spodnim shivotu obzhuti, da porodniza s^o vsakim trenljejom bolj bleđa, mersla ino flaba perhaja, da je shile komaj kaj obzhutiti, da porodniza sdi-huje, seha, se merslo poti, da ji je slabo, da zhresmezhe, da ji v^o ufhesah svoni, da jo omed-levze ino potrefki primejo, vun pa malo kervi te-zhe ali zeló nizh. V^o tej veliki sili je treba hitro porod fkos obrazhanje dokonzhati, ali ko bi bila glava ali rit she tako globoko doli perfhla, da bi to ne bilo vezh mogozhe, se ima pa s^o kleshi dodelati, da se bo samogla materniza skoraj zhisto vkup svlezhi, kar bo kervavitev vstanovilo.

Peta Postava.

Od maternizhniga kervotoka po porodu.

§. 732.

Per naturnim porodu se po porodu materniza tako slo vkup potegne, kakor je potrebno, da strevo in jajzhne mrene od sebe lozhi, ino posneje oboje is-shene. Ta godba je vselaj s' odtekanjom kervi sklenjena, ktere je pa vezhi del zelo malo. To odtekanje kervi je po redi, stori, da otrozhja postel dobro pretezhe, in se ne imenuje kervotok.

§. 733.

Zhe se pa po porodu otroka materniza ne svle-zhe prav ino dofti slo skupej, sraven pa tudi svoje stene ino tiste dele satifne ino sapre, ki so she v' njoj nasajdershani, tako bodo po tim, zhe so streva ino jajzhne mrene zhisto ali nekoliko odlozhene, posodve, ki od maternize k' jajzetu grejo, odperte in tak rekozh same sebi prepufshene ostale, in po takim svojo kri s' veliko mozhjo isprasnile, ki bo toliko vezha, vezhe ko so posodve, in bolj urni ko je krogotek kervi. Satoraj so kervotoki is porodnih delov po porodu vselaj filno hudi, in doftikrat s' narvezho smertno navarnostjo tudi po nar frezhnifhim porodu sklenjeni.

§. 734.

Kervotok po porodu je, ali svunajin, zhe kri is maternizhne noshnize tezhe, ali snotrajin, zhe je kri ali savoljo kerzhnatiga sapiranja maternih uft, sterdene kervi, streve ali she eniga otroka sadershana, da ne more odtekati, in se tako v' maternizhni votljini nabira.

§. 735.

Med perve vsroke kervotoka po porodu slifhijo te rezhi: Saostajanje vkup-vlezhjenja maternize, ki pride od prevelike slabosti porodnize, od pre-saraniga, premozhniga ali predolgo terpezhiga tru-

denja per porodu, od prehitriga poroda, od prevelikiga rastegnjenja maternize; dalej ne povsod enako ali kerzhnato vkup-vlezenje maternize, ktera se na enih mestih vkup-vlezhe, na drugih pa rastegnjena ostane. Ta nakljuzhik pride od prenagliga in ne povsod enakiga ribanja maternize, od neprevidniga natesovanja na popkovim traku, od sarafhenja streve na maternizi tam pa tam, od teshkih in le skos svuzhenno pomozh dodelanih porodov i. t. d. Med te vsroke she flifhijo: saostajanje odlozhene streve ali nekterih njenih koszov, kake kervne grude ali kosza jajzhne mreie v' maternizi, kar vse stori, da se materniza prav vkup potegniti ne more, dalej vshitje grejozhnih pijazh ali sdravilov med porodom, velika vrozhina v' hifhi, preobilnost kervi, veliko ganjenje duha i. t. d.

§. 736.

Porodna pomozhniza bo kervotok po porodu istih le snamenjov sposnala:

Porodniza kar na ravnost govori, da ji nenavadno kri odteka, in zhe se prejifhe, se v' resnizi tako najde, vender je od kraja shila she dobra, in obras she ni zhres vezh spremenjen. Kje zhes eno minuto bo she morebiti shila flaba, obras bléd, roke mersle, dihanje sdihajozho; in po nekoljkim kratkim pozhitku bolana dolgi sdihlej sashene, in se pomoja, kakor da bi se hotla is spanja sbrihtati; klizhe, da ji je hudo, in kmalo po tim se ji zhres vsdigne; rasprosti roke, dene odeje od sebe, ino sdi se, da hozhe vfa splafhena luft loviti (hlipati), toshi zhes mersloto, je tudi nepokojna, in profi, jo per miri pufiti; ali tudi leshi slo tak kakor v' omedlevzi, ali ozhi divjo okolj mezhe, in ni sa en trenlje v' pokoju, teshko in pozhas sapo v' sebe vlezhe, in jo spet naglo is sebe sashene.

Nevarnost tiga kervozurka je dosti in sploh snana, in strah, kteriga per prizhejozhnih naredi, vezhkrat zhes silo velik; eden vpije: mertva je; drugi: vmira; eden previja roke, drugi sem ter tje divja, in ifhe, s' zhim bi jo sbrihtal; in treba je porodnizi vezhe terdnosti serza ino previdnosti duha, kakor se sploh per ljudeh najde, da se bo samogla

fhkodljivimu ravnanju splafhenih prizhejozhnih ljudi vftavljati, in rasumno pomozh podeliti. Slabost maternize je vzhasi toljka, in tako splofhna, da se roka, zhe se v' njo vpelja, lahko gori do shelodza fpravi. En drugi krat se zhes fredo kerzhnato vkup potegne, ino strevo, ki zhres leshi, v' febe sadergne, in ta premerik imenujemo savoljo nje-gove podobe dosti prav, urni glash (tudi ribji méh).

§. 737.

Zhe po porodu nenavadno hud kervotok nastopi, tak naj porodna pomozhniza, kakor hitro samore, po sdravnika poshle; naj ofkerbi porodnizi na naglim ravno lego na herbti s' vkup dershanimi bedri, naj imá fkerb, da bo hifha hladna dershana, in naj ji perporozhi nar vezhi pokoj. Pride kervotok od odmerjenja maternize, kar se is tiga sposná, da se ne ofhlata kakor terda krugla nad framnimi kostmi, ampak da je zeli spodni shivot mehek ino rastegnjen, da se materniza per snotrajnim prejisfkanji kakor kak uvel shakel ofhlata, in da obenih sabolezhkov (vkup-vlezhenja) ni. V' tej posledni nakljuzhbi mora porodna pomozhniza vse fkusiti, da fpravi maternizo, kakor hitro bo mogozhe, k' vkup-vlezhenju; sakaj, kakor hitro se bo to sgodilo, bo kervotok sam od feb' nehal, ker se bodo odpertine kervavivnih posodev fkos vkup-vlezhenje maternize saperle.

§. 738.

To dosezhi naj porodna pomozhniza okoljzo materniga dnú s' plafhato roko rible, kjer jo odsgor navspod pertifka, od kraja rahlo, pa zhedalje mozhneje, vméf pa naj kake kaplize shganja, flivovize, melifniga ali metniga shganja na trebuh (lamp) vliiva. Vzhasi she po famih tih perpomozhkih kervotokjenja; se pa to ne sgodi, tak naj porodna pomozhniza majhino driftlo s' merslo vodo napolni, in jo naj prezej s' mozhjo proti tiftimu mestu trebuha vfikne, kjer se materniza snajde. Zhe she tudi sdaj kervotok ne saofstane, tak se bodo mogli pokladki is mersle vode ino ozta zhres zeli spodni shivot nadevati, sraven tiga pa ravno ta mokrota

v' maternizhno votljino driftlati. Vender pa naj ne posabi porodna pomozhniza otrozhnizo hitro otrei (suhó obrifati) ino suhó poloshiti, kakor hitro kervotok nehá. Vsnotraj se ji pa po velikosti kervotoka, ino po velikosti nevarnosti po kafevni shli-zhizi kjé vfako shtertizo ali polovizo ure zimetova omaka dava.

§. 739.

Zhe pa vse to nizh ne vershe, kervotok le naprej terpi, streva she pa ni odsvunaj, tak se kervotok malokdaj drugazhi vstaviti da, kakor da se streva savfim odlozhi, ino odpravi. To storiti, naj napolni porodna pomozhniza driftlo s' merslo vodo, naj spravi zevko tiste v' kervno shilo popkoviga traka, ki pa kar nizh safukan ne smé biti, in skos tisto naj isdriftla toljko mersle vode v' strevo, koljkor je le noter gré. Skos to bo streva bolj rastegnjena ino teshka postala, in se bo ravno sató leshej odlozhila, in skos perpomozh merslote bo tudi bersh kervotok vtolashen.

§. 740.

Bi pa porodna pomozhniza tudi s' tim nizh ne bila opravila, bi kervotok she naprej terpel, sdravnik se pa she ne perkasal, tak mora v' tej veliki fili lozhitvo streve skos svuzhenó umetnoft s' rokó opraviti. Gré pozhasi sa majhino napetim popkovim trakom s' vosko vkup slosheno ino s' mastjó namasano levizo v' maternizo, nastavi palez pravondi, kjér popkov trak v' strevo gré, in gré s' konzi perftov k' robu streve, da bi najfhla, na kterim mestu je she kaj odlozhena. Na najdenim mestu sdaj naj strevo, (pa tako, da se bo jajzhnih mren sogibala) s' rahlim fem ter tje mesenjóm perftov varno od maternize prozh lufhi. Per tim delu veliko pomaga, zhe porodna pomozhniza na dnu maternize defnizo poloshi, da jo bo rahlo dolj tishala ino terdno dershala. Odlufhena streva se potim s' zelo roko oprime, pozhasi isvlezhe, potim pa dobro spregleda, alj nje ni kje kak kofcz saostalo, ino do nastopa porodniga pomozhnikisa-hrani. Najde porodna pomozhniza strevo na po-

famešnih meštih s' shlaftimi nitki fosebno možno s' maternizo sarafheno, tak ne smé na tih meštih kar nizli s' filo pozheti, ampak bi morala tisti del streve s' perftmi stuzhkati, ino vlahne kite v' maternizi puštiti. Vender se vse to ne smé telebasto, ali zeló s' ranjenjom maternize sgoditi. Po odpravi streve sploh kervotok vsahne, ko bi pa ne, tak se morajo perpomozhki v' §. 738 raskasani, ponoviti.

§. 741.

Pride kervotok po porodu od ne povsod enakiga ali kerzhnatiga vkup-vlezhenja maternize, tak se materniza ofhlata terda; robašta, ino roglata, shila slabo bije ino je terda, in spodni shivot je per dotikanju obzhuten. Porodna pomozhniza mora tudi v' tej okolšhini do nastopa poklizaniga sdravnika okoljzo maternizhniga dna rahlo ino povsod enako slo ribati, na spodni shivot pa mlazlnih pokladkov is kamilzhniga téja ino mleka narejenih, naloshiti, ino kamilzhniga teja piti davati. Se potim materniza ne potegne povsod enako fkupej, je kervotok she hud, sdravnik she pa ne prizhejzoh, tak se mora tudi roka bres odlashka v' maternizo spraviti, ino njeno vkup potegnjeno selo rahlo ino varno rastegniti, take, da bo možh' s' rokó v' sgorno votljino kakor urni glash spodobljene maternize priti, in tako splošno in povsod enako vkup-vlezhenje fkos mesenje perftov narediti. Med tim pa, da se to godi, bo dobro, svunaj nad trebulom v' merslo vodo namozhen ino moker pert oshemati, da bo voda na-nj padala. Je streva she sadi, tak jo bo treba lepo varno odlozhiti, in potim, ko se je nekaj zhafa s' roko vred v' spodnim deli maternize pordershaval, bo treba vse skupaj pozhasi vun potegniti ino v' stran spraviti.

§. 742.

Ako kervotok savoljo kervnih grud, strevnih kozov ali jajzhnih mren, ki so saostale, ne vsahne, tak jih naj ishe porodna pomozhniza, zhe bliso leshijo, s' perfti odpraviti, ali pa fkos nekajko brisanje v' maternizo ispeljati. Ko bi bili vezhi kozzi streve saostali, in se terdno dershali, tak naj porodnemu pomozhniku prepusti, da jih odlozhi.

§. 743.

Ko bi pa tudi po odpravljeni strevi ino po rasumnim ravnanji s' perpomozhki, ki so bili v' §. 738 perporozheni, kervotok s'he naprej terpel, tak mora porodna pomozhniza s' eno roko v' maternizhno votljino iti, da jo bo rahlo drashila, s' drugo pa naj od svunaj maternizo rahlo vkup stiska; in zhe obzhuti, da se vkup vlezhe; tak si naj roko v' pest vkup sloshi, in jo naj puhti od maternize vun istiskati.

§. 744.

Med perpomozhke, na ktere se ni toljko sanesti, in ki so s'he vmés shkodljivi, shtejemo:

1) She od starih perporozheni prevesanje sgor-nih ino spodnih udov, da bi ne samogla kri is poverhnih kervnih shilj nasaj tezhi;

2) samashenje matrne noshnize ino eniga dela maternize s' vkup-safukanim, mehkim, poprè s' jefihom napojenim platnom, ali s' vmivavno gobo; alj to lahko naredi, da bi snotrajin kervotok nastopil, ino

3) uvelo maternizo odsvunaj s' obema rokama prav mozhno vkup stiskati, ino tako dolgo na sadno medenizhno steno ino herbtishe tishati, dokler se sazhne vkup vlezhi, kar bi se is bolezhiga obzhutenja v' spodnim shivotu ino is terdobe maternize sposnalo.

§. 745.

Porodna pomozhniza naj s'he tudi po vfahnjenji kervotoka s'kerbno na sheno gleda, ker bi se lahko materniza spet rastegnila, in kervotok ponovila. Mora torej s'kerbeti, da bo shenska s'he nekaj zhafa ravno ino tako, da bo glava nishje, leshala, in se kar nizh mesila; treba je vezhkrat pogledati, kakshin je kaj njenin obras, ino pa vezhkrat spodni shivot otipati, da se bo rozgho sposnalo, ko bi se kjé materniza sazhela rastegovati. Po tim s'he le, kadar otrozhniza na zelim shivotu enako topla postane, in se po zelim shivotu enako toplo poti, se je sanesti, da se bres kakiga

posebniga permérka kervotok ne bo povernil. Potim se spodni shivot s' fhirokim povojom povije, tak da jo bo eno malo tishal.

§. 746.

Po vftanovljenim kervotoku toshi otrozhniza fploh zhres mersloto, porodna pomozhniza se mora slo varvati, da bi jo ne hotla ogreti. Vfelaj je pa gledati, da svoje sgublene mozhi fkos tehtne jedi ino pijazhe, ktere se tudi lahko prekuhajo, kakor mleko, mēfene shupe s' rajshom, kafhizo s' jajzhnim romenjakom i. t. d., fpet nasaj dobi. Posneje se ji tudi perporozhi shivesh od mēfā, kter se lahko prekuha, kakor: mlado kure, telētina, dobre ino tenko sdelane jedi s' moke, in zhe je navajena, tudi nekoljko vina ali ola (piva). Vendar se juhe (shupe) v' prvih dnech po porodu ne smejo vro-zhe, ampak le hladne jesti.

Shefta Postava.

Od porodov, ki so s' boshjastmi, ali ftrefenjom fklenjeni.

§. 747.

Boshjasti ali trefenje porodnize pridejo le med porodom, ali kmalo po porodu, in se perkashejo kakor hudi, fplofni kerzhi, ki savfim fvest ino pozhutek vsamejo, in se fkos to od drugih kerzhov raslozhijo.

§. 748.

Boshjasti ali ftrefenje porodnize pridejo vezhi del v' sazhetku poroda, in so ali take, da kmalo prejdejo, ali pa ftanovitne; in postanejo vezhkrat kar na naglim, vezhkrat jih pa ene ino druge permēre napovedujejo; postavim: nenavadna nesmenljivost (da se sa nizh ne smeni), odgovori vse na robe, hudo terganje po glavi, fofebno v' satilniku, vertenje po glavi, smoteno sagledanje, ifkre pred

ozhmi, dremota, tam pa tam po obrasu potrefavno mesenje. Kadar imá pa sama bolesen nastopiti, se porodniza, ktera je dosdaj kakor spala, kar na enkrat po konzu vsdigne, lomásti (tere) s' rokami pred seboj, odpré shiroko ozhi, vprè ozhi, ino strahno pred sé naprej gleda, in potim se ozhi ino glava na eno stran, vezhi del na levo sashenejo. Obras postane ves sabuhel (napuhnjen), vezhkrat zherno-siv, od kerzhnatiga mesenja slo sapotegnjen ino nesnán, ozhi divjajo povsod okolj, sobje shkriplejo, ufta se terdno vkup tishijo, in vezhkrat mnogo pen vun stopi, ki so vzhafi od rasgrisaniga jesika okervavene. Ves terfh ino vfi udje so od boshjastniga strefenja poprijeti; voda ino blato grefta sama od seb' prozh; shila med tim popadom malo bije, je vkup-potegnjena, in vezhkrat komaj kaj posnati.

§. 749.

Ti popadi ne terpijo zhes pet do deset minut, redkokdaj zhres shtertizo ure, in potim nastopi veliko oflabljenje ino obzhutik, kakor da bi vfi udje bili stolzheni, glavni bol ali dremotnost med hitrim, ne-enakim, hrepozhim sopihanjom ino omedlevza. Tako ostane porodna spet kje shtertizo alj polovizo ure, malokdaj dalej, in potim jo spet boshjast poprime, ki zhes nekaj zhafa spet pozhitek pufti; in to spremenjanje tako dolgo terpi. da ali bolesen neha, ali pa, kar se shalibog vezhkrat pergodi, da smert revzo refhi.

§. 750.

Vsrokov boshjastniga strefenja je toljko, da vfako porodnizo sna prijeti. Vender pa vezhi del le bolj flabe ino slo obzhutljive porodnize na pervim porodu bersh primejo, in pa tiste porodnize, ki na splofni flabosti terpijo ino so she same na sebi bolj kerzhom podvershene. Boshjast pa perpeljajo vezhi del: hude strasti ino ganljivost duhá (jesa, strah, togota i. t. d.), veliki sgubitek kervi, nasprot pa tudi vzhafi preobilnost kervi, preveliko rastegnjenje maternize od premnoge otrozhje vode, od prevelikiga otroka ali dvojzhkov, posileniga rastegnjenja maternih uft ino svunajnih porodnih

delov, prenadevanja shelodza, slo bolezhnih popadkov, prevsgodniga ino prevelikiga vtrudenja per predelavanju popadkov i. t. d.

§. 751.

Boshjafti ne fshkodijo le materi, ampak tudi otroku, in vezhi del otrok vmerje, zhe so zhes filo hude. Pa tudi se pergodi, da to hudo strefenje strevo odlozhi, hude kervotoke napravi, prevsgodne porode perpeljá, ino zeló maternizo preterga. She nevarnisthi so boshjafti, zhe se popadi velikokrat in po kratkim prenehanji ponovijo, in dolgo terpijo; sakaj, zhe se tedaj hitro in rasumno nepomaga, bota mati ino otrok teshko smerti odshlá.

§. 752.

Kakor hitro porodna pomozhniza nastop boshjafti sapasi, ali zhe se ji le vidi, da bi snala priti, se mora hitro po porodnim pomozhniku gledati, do tih mal pa fkerbeti, da se tesne oblazhila ino podvese odprejo ino odveshejo, ino da hifha ne bo pretopla. Porodnizi naj ofkerbí dobro lego v' posteli, in pa tak, da bo s' glavo ino sgornim shivotom nekaj vifhji leshala. Kadar boshjafti nastopijo, naj varje, da porodniza is postele ne pade, ali da se ne bo v' glavo ali v' kak ud sadéla ino vdarila. Slo nevarno je pa, porodnizo terdno der-shati, jo svesati ali ji pavze raskleniti hteti, ker se potim boshjafti fhe le raj pohujfhajo.

§. 753.

Porodna pomozhniza per boshjaftih ne smé snotrajniga preifskanja opustiti, da se bo preprizhala, alj she kjé porod hozhe nastopiti, in zhe boshjafti prevezh ne pertifnejo ino predolgo ne terpijo, se maternizhne ufta zhedalje bolj rastegnejo, in otrok naprej gré, tak se samore po sgorej raskasanim ravnanju porod fhe vselej fkos naturno mozh dokonzhati. Pertifnejo pa boshjafti s' vfo filo, tak mora porodni pomozhnik fkos obrazhanje porod dokonzhati. Zhe je pa glava ali rit otroka she globoko doli v' medenizo isgnana, in se oberiniti ne da, tak nemore nihzher pomagati, ko sam porodni

pomožnik. Vezhi del po porodu otroka boshjaſti vtihnejo, in potim ſhenſka malokdaj vé, da je porodila.

§. 754.

So boshjaſti po porodu otroka ſginile (minole), tak ſe iſgnanje ſtreve naturi prepufiti. Ko bi pa v' petim poroĊnim zhaſu boshjaſti ſpet pertiſnile, ali bi ſe ſhe le po porodu otroka ſazhele, ino kjé zelo naprej terpéle, tak mora poroĊna pomožniza hitro po ſdravnika poſlati, ali pa v' ſili ſama ſtrevo na ſvetlo iſpeljati.

.SEDMI RASDEL.

Od navadnih bolesni noſezhih.

§. 755.

Porodna pomožniza ſizer nikdar ne ſmé v' bolesnih noſezhe ſdraviti, to je opravilo ſdravnikov, in ſe mora njim prepufiti. Vender pa mora bolesni poſnati, v' ktere narvezhkrat noſezhe pa-dejo, da bo vſtani noſezho ali njene ſvojze (domazhe) na nevarnoſt naverniti, in tako tudi na iſkanje ſdravniſhke pomožhi nagniti, ali v' ſili ſama s' tiſtimi ſdravili pomagati, ki ſo ji prepufheni.

Perva Poſtava.

Od premnogiga zhreſmetanja.

§. 756.

Zhreſmetanje je noſezhim ſlo navadno, in ſe ſazhne vezhkrat kmalo po ſpozhetju; vezhi del ſe le ſjutrej ſgodi, in ſizer kmalo po vſtajeſnji, ven-

der pride tudi druge zhafe. Terpi vezhi del tako dolgo, da se otrok sazhne mesiti, potim gré smeraj na manjši, ali zeló sgine, vender pa tudi vzhafi skos zelo nofhenje shensko nadleguje. Nektere nofezhe nikdar zhres ne mezhejo, in jim redkokdaj ali nikolj hudó ne pride, druge so, ki she le po shtertim meszu nekak teshko per shelodzu obzhutijo, she druge oftanejo profte, da jim nikolj teshko ni noter do konza nofhenja, kjer rastegnjenje maternize shelodez poprime (rasdrashi).

Eni terdijo, da je zhresmetanje sdravo: pa vzhafi je le zhres filo, ino prešta novitno, se po vsaki jedi poverne, ali she zeló pride, zhe se nofezha jestvine sdershi, in jo ze le dni, tudi ze le tjedne tak neprenehama dershi, da je nofezha v' nevarnosti, prevsgodaj poroditi. Kar je sa zhuditi, je to, da se pa vender le redko kdaj is te nadlege prevsgodni porod nakljuzhi, defi ravno filno rad nastopi, zhe se drugazhi nofezhi kaj vsdigniti noter da.

§. 757.

Zhe zhresmetanje ni zhes vezh hudo, in ne terpi predolgo, tak ni nofezhi ravno shkodljivo, in ni treba drujiga sa odvrazhanje storiti, kakor smérnost (v' jedi ino pijazhi) nofezhi preporozhiti.

Druga Postava.

Od kervnoshiljnih voslov (gerzh) [otrozhih shilj] na nogah, bedrah ino porodnih delih.

§. 758.

Kervnoshiljne vosle, ali otrozhje shile imenujemo tisto otezhenje kervnih shilj, ki postane, zhe se njihove (shiljne) mre ne naturno rastegnejo; in snajo biti velike kakor grah; pa tudi velikost kokoshjiga jajzeta dofeshejo.

§. 759.

V' pervih meſzih noſhenja ſe napravijo ſploh le malo iſmolezhe, temno-fiſvkaſte maróge (ſhmajnge), poſneje poſtanejo vezhe. Storijo krog in krog ſamejéno, mehko, in ſploh ne bolezhó otekljino, ki ſe iſmolezha ofhlata, ino temno-fiſvkaſta, vezhkrat rudezhkaſto liſhezha vidi, in ki ſe po ſvunajnim pertiſku ſploh vkrene, pa ſpet naſaj ſtopi, kakor pertiſek nehá. Stari kervoshiljni voſli ſo bolj krog in krog ſamejéni, in ſe potim ne dajo vezh zhiſto, vzhaſi zeló nizh ſmanjſhati, in ſe ofhlatajo kakor gerzhe. So potim vzhaſi bolj bolezhí, alj noſezha ſaj obzhuti neko teſhavno ſerbenje, ſklénje ino nategovanje, ſoſebno kadar gré ali ſtoji, ki ſe pa ſgubi ali pomanjſha, zhe ſe noſezha na herbet vléſhe.

§. 760.

Ti kervoshiljni voſli ſe perkashejo ali tam pa tam po ſamim, ali jih je pa na enim ſeli veliko vkup, da jih je ſkoraj viditi kakor vinſki groſd. Navadno pridejo v' ſadnih meſzih noſhenja, ſoſebno per ſhenſkih, ki ſo ſhe vezhkrat noſile, vzhaſi pa tudi ſhe od kraja noſhenja. Po redi poſtanejo ſamo po bedrah ino nogah, vzhaſi pa tudi po porodnih delih, po framnih uſtnizah, in grejo naprej noter v' maternizhno noſhnizo, in zeló do maternizhniga vratu. Vzhaſi ſo ſ' vodeno otekljino ſklenjeni. Sploh ſe ſgubijo po porodu, ſe pa v' kterim prihodnim noſhenji ponovijo, ali ſe pa v' otekljine ſprevershejo.

§. 761.

Vſe, kar ſamore mreſne kervnih ſhilj ſlabeti, ino njih raſtegnjenje perpeljati, ſe ſmé ſa vsrok kervoshiljnih voſlov iméti. Noſezhe ſlabiga, odmekliga trupla ſo raſtegnjenju kervnih ſhilj narbolj podverſhene, dalej take, ki ſo ſhé veliko otrokov porodile, ali ki morajo v' noſhenji veliko ſtati ali hoditi. Dalej ſna tiga krivo biti preterdno preveſavanje (reklanje) ſpodniga ſhivota, mnogo ſedeſenje, nabrano ino vterdeno blato v' ritnim zhreveſu, mnogo delanje, per kterim noſezha ſtoji i. t. d.

§. 762.

Po mestu, kjer se kervoshiljni vosli napravijo, po njihovi velikosti, ino vsrokih, is kterih is-hajajo i. t. d., se tudi njihova nevarnost raslozhi. Narnevarnisthi so bolj veliki kervnoshiljni vosli na framnih uftnizah, ker radi pozhijo, kadar porod nastopi, in lahko tak kervotok naredijo, da je shivljenje v' nevarnosti. Na bedrah ino nogah tudi snajo pozhiti, zhe se prevezh truplo pretegne, ali zhe se ne fkerbno s' perftmi po njih prafka, pa tukej se vender she leshej kervavitev vstrahuje.

§. 763.

Kaj je s' kervoshiljnimi vosli pozheti, je po vsrokih i. t. d. raslozhenó. Je nofezha mlada, dobro rojena ino kervopolna, tak se ji naj perporozhijo pijazhe, ki hladijo, ne toljko tezhna jed, ino shivot se ji naj odpért obdershi. Se pa kervnoshiljni vosli flabotnih nofezhkih lotijo, tak se ji naj shivesh perporozha, ki je bolj tezhén, pa se lahko prekuha, bolj toplo obleko posebno na spodnim shivotu, ovitje nog i. t. d. Takó se naj ravná zhísto po okoljshinah, in dostikrat se bo bolesen prevarvala, ali faj pomanjshala, zhe se pravo ravnanje she ob pravim zhasu vpeljá. Zeló odverniti se kervnoshiljni vosli v' nofhenji malokdaj dajo, in toljko manj, bolj kakor od vsrokov is-hajajo, ki od nofhenja pridejo, kakor postavim, pertisek nofezhe maternize na kervne shile.

§. 764.

Sdravila, ki se odsvunaj napravijo, imajo vse ta namen, pertiskanje kervi vstaviti, ino kervnoshiljne mreene vkup vlezhi ino krepzhati. Perporozhi se sa to mersla voda sa vmiyanje ino okladanje, ali fama na febi, ali pa s' shganjom, ino ne preterdno ovitje udov s' pafom, kake tri perfte shirokim. Ker se pa paf rad premekne, tak je sa nofezhe, ki se mirno sdershati ne morejo, veliko boljshé, zhe se jim nalafh sato is platna tak povoj naredi, ki ravno komaj ud sa poviti obfeshe, in se s' odspod navsgor vpeljanimi traki ne preterdno sategne. Se

snajdejo kervnoshiljni vosli na framnih uftah ino v' materni noshnizi, tak se morajo ti deli v' nofhenji ravno tako s' vodo ino shganjom vmivati; zhe pa en tak vosel pozhi, tak mora porodna pomozhniza hitro po porodniga pomozhnika poslati, do njegoviga dohoda pa kervavijozhə mesto naj s' kosom krefavne gobe pokrije, zhres njo naj platnen, vezhkrat sloshen ovitek poloshi, in ga naj dobro na gobo pertifne, na bedrih ino nogah ga sna pa s' kakim povojom vterditi.

Trétja Postava.

Od vprepada (naprejpada, tróta) maternize v' nofhenji.

§. 765.

Pod vprepadom (trótom) maternize sastopimo njeno globokeje doli padanje, tako, da se, ali snotraj medenizhne votline, globokeje ko po navadi ofhlata, in se nepopolni vprepad imenuje, ali pa is nje vun stopi, in se med svunajnimi porodnimi deli viditi dá, in se popolni vprepad sove.

§. 766.

Vprepad maternize se sna nakljuzhiti v' nenofezhim stanu, dalej v' tréh prvih meszih nofhenja, med porodom ino po porodu. Po tretjim meszu nofhenja se vprepad maternize ne samore vezh nakljuzhiti, ker se savoljo svoje velikosti ne samore vezh skos malo medenizo doli pogresniti.

§. 767.

Ta perméra se lahko sposná, ker se doli vgrosnjena materniza ali she vezhkrat viditi dá, ali pa per snotrajnim prejiskanji, ki se per stojezhi shenski stori, kakor obzhutljiva otekljina na spodnim konzu maternize ofhlata. Porodna pomozhniza pa tudi mora vediti, da se per tih vprepadih matrne ufta

ne sméjo smeraj v' fredí naprej padene otekljine ífkati, ampak da se vzhafi dalezh sadi najdejo, tako, da se tudi tazhaf, zhe maternizhno truplo med framnimi uftnizi vun moli, sadi sa vesmi framnih uft íkrite dershíjo, itako, da se na prvi pogled zela rezh sa zhísto kaj drugiga sposnati, ino sa kako drugazhno otekljino dershati samore.

§. 768.

Vprepad maternize v' nofhenji pride od prostrane ino malo nagnjene medenize, oflabenja maternizhnih vesí, od slabosti porodnih delov po mnogih porodih, velikim kervavenji, dolgo naprej terpezhim belim tóku (belim zvetu), per kashlanju, per vsdigvanji teshkih pés, íkos veliko napinjanje per zhresmetanju, ali isprasnenju blata i. t. d. S' vprepadom maternize se rado sdrushi pogosto terganje po shivotu, stid nad jedjó, zhresmetanje, vstavljano odtékanje szavne vode, sadershanje blata, ino prifad naprej padenih delov, in zhe se ne pomaga, sna she tudi prevsgodni porod is tiga priti.

§. 769.

Desi ravno materniza ne more lehko med nofhenjom naprej pafsti, ker she vprepad, ki se je poprej naredil, v' prvih mészih nofhenja savoljo vsdigovanja maternize sgíne, tak se je she pa vendar tudi narajmalo (namérilo), da je materniza v' nofhenju ino zelo med porodom vprepadla, vender pa ta nefrezha nemore drugazhi priti, kakor po prehudim napinjanji, in zhe je premernik medenize slo velik.

§. 770.

Per vprepadu maternize, ki v' poprefshnih mészih nofhenja, ali she le po porodu pride, se vprepadena materniza mora nasaj spraviti, ino okovariti, da vezh ne bo vprepadla, kar je tukaj lehko íspeljati. Nofezhi naj porodna pomozhniza vkashe, da se s' povikfhano sadnizo (ritjo) ino stegnjenimi bedri v' postel vleshe, in potim naj gleda s' dvema s' mastjó namasanima perítoma vprepad po ravnanju medenizhne ofi lepo rahlo na kvífhko stífhati.

Po nasaj spravljnim vprepadu mora nofezha she nekaj zhasa lepo mirno na herbti v' posteli leshati, ino se savoljo prevarvanja she kakiga ponovlenja tiga vprepada s' kakim sdravnikom posvetovati. Zhe pa porodna pomozhniza vprepadene maternize ne more nasaj spraviti, tak naj nofezhi poprej imenovano herbtno lego v' posteli v'kashe, naj vprepadene dele s' zotizami, ki so bile v' olji napojene, pokrije, ino zelo zhes spolne dele naj mlazhne pokladke is ovarkov (odzedkov) lenoviga semena ino mleka d'eva, in to tako dolgo, dokler poklizan sdravnik pride, ino nofezho sdraviti sazhne.

.Shterta Postava.

Od opognjenja maternize.

§. 771.

Opognjenje maternize je dvojno, namrezh navspred ino navsad; se najde dno maternize navsad proti sveti kósti obernjeno, materne ufta pa navspred proti framnim kóstém, tak imenujemo to nasaj-opognjenje maternize; se opogne pa njeno dno proti framnim kóstém, materne ufta pa proti sveti kósti, tak imenujemo to njeno nasfpred-opognjenje.

§. 772.

Navsad-opognjenje maternize se nar vezhkrat med noshenjom, sosebnó v' drugim, tretjim ino shtertim meszu nakljuzhi, kakor per ne nofezhih, vender se je pa she svunaj noshenja vezhkrat kakor v' noshenji najshlo.

§. 773.

Sa vsroke, kateri nasaj-opognjenje maternize perpravljajo, se dershijo: veliki medenizhni proftor, globoki ftan zhrevja, oflabenje shirokih ino okroglih maternih vesti. Vsroki pa, ki timu opognjenju perloshnosti dati samorejo, so: prenapolnenje fzavniga mehirja, redko ali s' mnogim tish-

njom sklenjeno isprasnjenje blata, stanovitna herbtna lega i. t. d.

§. 774.

Navsad-opognjenje maternize se sposná is naslednih snaminj, ki s' vstavljanim ali zhiſto vstavljanim isprasnjenjom ſzavenize in blata, in pa s' kerzhnatimi spremembi, ki ſe v' vpognjeni maternizi nakljuzhijo, ſklenjeni. Te nakljuzhbe pridejo per nasaj-opognjenu v' noſhenju na naglim, alj vzhafi le pomalim, isprasnjenje blata ino ſzavnize je ſlo vstavljano, vzhafi zhiſto ſaofſtane; naſtopi hudo, vzhafi filno bolezhno tiſhanje, obzhutiti kakor popadki, neka teſha ino polnoſt v' ſpodnim ſhivotu, ki je napihnjen ino bolezh, nagnjenje k' zhreſmetanju, zhreſmetanje, treſhlika, nar vezhi nepokoj, prevsgodni porod ino zelo ſmert, zhe ſe mehír raspózhi, ino otezhenje ino priſad zhrevja v' ſpodnim ſhivotu. Per prejſkanju s' perſtom v' materni noſhnizi ſe najdejo matrne uſta ſa ſramnimi koſtní ali pa nad njimi, ki ſe vzhafi komaj doſezhi dajo, vzhafi pa zelo né, in na ſadni ſteni matrne noſhnize maternizhno dno, ki je proti ſveti koſti doli ſléſilo, kakor terda krugla, ki ſe tudi per prejſkanju ſkos ritno zhrevó ofhlata.

§. 775.

Sdravivno ravnanje per navsad-opognjenju maternize obſtoji v' isprasnjenju ſzavniga mehírja ino ritniga zhreveſa, ino v' popravi na naturno lego maternize.

§. 776.

Vender pa mora porodna pomožhniza per navsad-opognjenju maternize bres odlashka sdravniſhko perpomozh ífkati, in do njegoviga naſtopa noſezho v' mirni legi na poſteli obdershati. Je pa bolezhina ſlo huda, trebuh ſlo napihnjen, in zhe ſe vidi, da sdravnika ſhe kmalo ne bo, tak pa naj gleda, da bo opognjeno maternizo ſpet poravnala. Narpré ſe morata ſzavniza ino blato isprasniti; ſakaj velikokrat ſe je ſhe po ſamim tim isprasnjenju navsad-opognjena materniza ſama v' ſvojo pravo

lego poravnala. Torej nekteri terdijo, da ni obecniga poravnavanja potreba, in da je prenapolnenje szavniga mehirja in pa ritniga zhrevefa sam ino edini vsrok opognjenja maternize.

§. 777.

Je porodna pomozhniza opognjenje maternize sposnala, ter kar hitro po porodniga pomozhnika poslati mora. Dokler poklizan sdravnik ne pride, naj porodna pomozhniza nosezhi pravo lego da, ritno zhrevo in szavni mehir isprasni, da se bol lahko poravnanje sgoditi samore.

§. 778.

Je materniza spet poravnana, tak mora nosezha she dober zhaf v posteli ostati, in porodna pomozhniza mora skos vezh dni dobro na njo gledati, ino jo vezhkrat prejiskati, ko bi se neprava lega ne bila spet povernila. Med tim zhaufom je morda materniza toljko sraftla, da se vezh nasaj-opogniti ne more.

§. 779.

Navspred-opognjenje maternize je bolj redko kakor navsad-opognjenje. Naredi pa vedno tishanje k' isprasnenji vode, bolezhnost v szavnim mehirji, ino per doteknenju spodniga shivota nad framnimi kostmi; nosezhi se sdi, zhe prestopi, kakor da bi ji kaj teshkiga na mehir padlo, in jo spet tishi k' isprasnenju vode, in zhe se na herbet vléshe, se ji sdi, kakor da bi ta teshka rezh bila spet nasaj padla. Spodni shivot je filno velik, ino spredi doli vifi, ino maternizhno dno se odsvunaj bolj sposná, kakor drugazhi. Per prejiskanju s' persti se najde maternizhno dno v' materni noshnizi spredi nad framnimi kostmi, materne ufta proti sveti kosti obernjene, in vzhafi tako vifoko, da jih ni dosezhhi.

§. 780.

Vsroki navspred-opognjene maternize snajo biti: veliko nagnenje medenize, notervpognenje lednih vretenzov, prenapolnenje ritniga zhrevefa,

oflabenje trebuškovih krovov, slabost maternizh-
nih vesi.

§. 781.

Tudi v' tej nakljuzhbi mora porodna pomozh-
niza sdravnishko pomozh iskati, in le tedaj se sme
naravnanja sama lotiti, zhe je sila velika, porodni
pomozhnik pa nij per redi. Nosezhi se perporo-
zhi herbtna lega s' povikshano ritjo, in potim se
ishejo s' dvema v' materno noshnizo spravlenima
perftoma materne ufta doli ispeljati, med tim da se
s' drugo roko nad framnimi kostmi maternizhno dno
nasaj ino kvishko potishati ishe. Nosezha mora
dolgo zhafa v' herbtne legi oftati, in s' pasom, ki
je zhres spodni shivot nad framnimi kostmi naprav-
len, se ishe materniza v' svoji naturni legi vterditi.

OSMI RASDEL.

Od narnavadnishih bolehnost per
otrozhnizah.

§. 782.

Kakor noshenje ino porod, tak ima tudi otrozhja
postela svoje lastivne bolehnosti, ki pridejo ali od
nefrezhniga poroda, ali se she pa posneje v' otrozhji
posteli sazhejo, ino so vezhkrat slo nevarne sa
otrozhnizo. Porodna pomozhniza jih mora posnati,
enkrat sa to, da bo she ob pravim zhafu sdravnika
iskati, in potim pa tudi sa to, da bo v' fili tudi
sama sa en zhaf perpomozh vedla.

Perva Postava.

Od savihnjenja ali obernjenja maternize.

§. 783.

Pod savihnjenjom (obernjenjom) maternize se saftopi doli-islesénje dna maternize v' njeno votljino, ino doli-vgresnjenje dna ino trupla v' materne ufta. v' materno noshnizo ino zeló pred svunajne porodne dele.

§. 784.

Raslozhi se torej tudi nepopolno ino popolno savihnjenje. Per nepopolnim savihnjenji stopi dno maternize vezh alj manj fkos materne ufta, ino napravi otekljino, kakor plat okroglo, ki je od maternih uft obsinjena; per popolnim savihnjenji je pa zela materniza od dna noter do vratu fkos materne ufta vprepadla, in leshi pred svunajnimi porodnimi deli tako, da njeno snotrajno lize svunajno lize stori.

§. 785.

Savihnjenje maternize postane ali na naglim ali fzhafama. Na naglim je le per porodu mogozhe, zhe shenfka po konzi stoji, in tedaj, ki se otrok vlega, prevezh tifhi; zhe je otrok s' zelimi jajzhnimi mrenami naprej gnan, streva pa s' maternizhnim dnom vred doli vlezhená; dalej fkos neprevidno natesavanje popkoviga traka, is tiga naména, da bi se fhe terdno fedezha streva odlozhila, fkos prekratki ali samotani popkov trak, in zeló, zhe je medeniza preprostrana. Szhafama se savihanje napravi fkos mefnate orastke na dnu maternize i. t. d.

§. 786.

Savihnjenje maternize, ki na naglim pride, je sploh s' hudími bolezhinami, kervotokom, prifadom ino otezhenjom vprepadeniga dela, in zhe je popolno savihnjenje, s' zhresmetanjom, omedlevzami, vkup-vlezhjenjom, oflablenimi mozhmi, majhino

komaj obzhutljivo shilo ino s' nevarnostjo vshganja ino smerti sklenjeno.

§. 787.

Popolno savihnjenje maternize se sposná na tim, da se sploh terda, rucezha, gladka, lishezha, obzhutljiva in vezhi del kervavna otekljina pred svunajnimi porodnimi deli sagleda, ktere se she vezhkrat streva terdno dershi, alj na kateri se she mesto, kjer je s' maternizo sklenjena bila, dobro raslozhi; materne ufta se ne dajo ofhlatati. Spodni shivot je nekoliko skup-vpaden, in nad framnimi kostmi se ne ofhlata ta terda krugla, skos katero se drugazhi materniza sposnati da.

Nepopolno savihnjenje maternize je sploh teshje sposnati; tukej se sizer tudi terda krugla nad framnimi kostmi ne najde, alj per snotrajnim prejisfkanji se najde neka gobasta, gladka ino slo kervavivna rezh obsinjena, in ktere se she morda streva dershi.

§. 788.

Naglo savihnjenje maternize je po §. (odstavku) 786 smeraj filno nevarno, in zhe potrebna pomozh kmalo ne pride, kervotok, ki se sploh sraven perdrushi, vftaviti, tudi vezhi del le s' smertjo nehá (henja); alj pa prisad ino vshganje maternize nastopi, kar tudi v' nekterih dneih smert perpeljá. Per vfm tim se je pa per tih nakljuzhbah skasalo, da se je materniza szhafama na to lego tako navadila, da je zeló mesezhno zhifhenje naprej terpélo, in da sdravje ni bilo nizh bolj vftavljano, kakor skos kak drugi navadni maternizhni vpripád.

§. 789.

Pervo vkasilo per savihnjenju maternize je, tisto bersh ko bersh v' njeno poprésfho lego nasaj poravnati, sato ker se prisad ino otekljine rade hitro sraven persadijo, tako je po tim nasajporavnanje teshko ali zeló ne mogozhe. Ker se v' tim nevarnim porodu nikdar prehitro pomagati ne more, da bi she vse po frezhi sefhlo, tak mora porodna pomozhniza kar na enkrat jisfati, maternizo v' njeno

naturno lego nasaj spraviti, in med tim pa sdravnika v' pomozh poklizati pustiti.

§. 790.

Zhe je savihnjenje maternize nepopolno, in se je she le nakljuzhilo, tak bo sadofti, da se, potim ko se je porodna na herbet s' nekoljko bolj povikshano ritjo kakor perftmi vlégla, s' shpizhafto vkup-sloshenimi perftmi defnize ali levize vprepadeno dno maternize rahlo fkos materne ufta na kvifhko istifhati ifhe, in da se porodni sapové, per zelim tim delu, se ne napinjati ino navspod pertifkati, ne slo dihati. Je savihnjenje popolno, in she kake ure ali dni terpi, tak se prime dno maternize s' zelo roko, in med tim, da se tifto rahlo vkup ftifne, se pozhasi po potu medenizhne ofi (peljavne zherte) fkos materne ufta na kvifhko tifhi. V' teshavnih namerih sna vse frezhno is-hoditi, zhe se dva perfta na strani savihnjeniga maternizhniga dna v' materne ufta vpeljata, da se s' shnjima materne ufta rafkrenejo, in potim narpré materniza ob strani bliso maternih uft, ino potim njeno dnó nasaj tifhi. Je materniza fpet v' svojo lego nasaj spravljena, tak femora roka tako dolgo v' njoj pustiti, dokler se vkup ne svlezhe, in ko bi se kmalo vkup ne svlekla, tak je treba s' drugo roko odsvunaj materno dno ribati, s' roko pa, ki se v' maternizi snajde, fkos mesenje perftov maternizhne ftene rahlo drashiti, ino ravno ob tim zhafu pokladke is mersle vode od svunaj na fpodni shivot polagati pusti, da se bo bersh materniza savfim vkup svlekla; in po tim she le, kadar se je svlekla, se roka is porodnih delov is-potegne.

§. 791.

Porodna pomozhniza mora zhres to naravnavanji v' naturno lego savihnjene maternize, kar ftrevo sadene, tako ravnati, da bo, zhe je savihnjenje she zhifto novo, in ftreva she terdno na maternizi fedi, ftrevo s' savihnjeno maternizo vréd ob enim nasaj spravljala; to je nar boljshhe, she vezho ranjenje maternize ino huje kervotoke prozh

dershati. Ako se pa najde, da se je vezhi del streve she odlufhil, kar se veliko vezhkrat naméri, tak je pa smeraj boljše, pred poravnavanjem savihnjene maternize strevo zeló odlozhiti ino is poti fpraviti. Po ftorjeni popravi mora otrozhniza she nekaj zhafa mirno na herbtu leshati, in dalej ko navadno, poleshavati, in se vfiga telefigna vbi-janja (trudenja) sdershati, da se sleg ne poverne.

§. 792.

Ko bi savoljo prifada ino otekljine na savih-njeni maternizi poravnavanje ne bilo mogozhe, ali savoljo pomnoshenja nevarnih nakljuzhb, fofebno vkup-vlezhenja, nevarno, tak porodna pomozhniza v' tih nakljuzhbah ne smé nikak s' filo ravnati, ampak naj pokrije savihnjen del s' tenkimi perti, ki so bili v' toplo mleko ino olje namozheni, naj tudi fkerbi sa isprasnenje fzavniga mehirja ino ritniga zhrevefa, in naj pohlevno zhaka, dokler da porodni pomozhnik nastopi.

Druga Postava.

Od otóka ino prifada na svunajnih porodnih delih.

§. 793.

Otók ino prifad na svunajnih porodnih delih rada nastopita po teshavnih porodih, kjer je glava dober zhaf v' medenizhni votljini tizhala, ali po mnogim ino fhtoraftim prejiskanji, po porodih, ki so se s' sdravnishhkimi zevmi dodelati morali i. t. d.

§. 794.

Porodni pomozhnizi je tukaj nar bolj na to gle-dati, jeli je otekljina bolj vodena ali v' refnizi prifadna. Zhe je vodena, tak je bolj téfhnata, bleada, ino malo obzhutljiva; zhe je pa prifadna, je pa bolezhha, napeta ino slo ruezha. Tudi rada kaka treshlika sraven ftopi, ktero pa babiza, ki porod-

nih delov ne posná, ali níz ne prejškuje, rada kar na ravnost sa mlezho trefhliko obfódi.

§. 795.

Obojno otezhenje se da sploh she v' nekterih dneih s' tim odpraviti, da se otrozhniza slo snashno dersht, in da se ji mlazhni pokladki is vina ali difhezhih sélifhov s' vinom kuhanih zhres otezhenie porodne dele denejo, in da se ji per velikim, smradljivim in savoljo otóka le nepopolno odteka-jozhim zhifhenju otrozhje postele materna noshniza vezhkrat na dan s' mlazhno vodo dobro is-fika. Per prifadnim otoku pa vinski pokladki ne storijo dobro; per tih je boljše, pokladke is aljbeshoviga selifha ino kamilz, ali ovarkov lenoviga semena v' mleko polagati. Ko bi se pa po tej perpomozhi otok she níz ne opravljal, ampak na velikofti ino bolezhnofti she le rafel, se imá pa sdravnifhka pomozh ifkati.

Trétja Postava.

Od preterganja fredniga mesa.

§. 796.

Ena nar neprijetnifhkih nakljuzhb per porodu, ki she tudi potim v' otrozhji posteli veliko naganja (kljubje), in se teshko pufti od nature osdraviti, ali pa zeló ne, smeraj preterganje fredniga mesa oftane, ki, zhe je veliko, t. j. zhe do riti alj pa zeló v' njo féshe, gotovo stori, da vetróvi ali blato sami od seb' prozh grejo, da materna noshniza naprej pade i. t. d. Dofti je vsrokov, ki porodno pomozhnizo filiti morajo, si is vse mozhi persadjati, da bo to preterganje prevarvala, kar se bo pa tudi fkoraj vfelaj dalo, zhe se bo she spredi danih naukov svefto dershala.

§. 797.

Sredno mesó se per porodu lahko preterga, zhe je framna fklad pretelna, zhe medeniza ni

prav nagnjena, zhe je porod prenagel, zhe so otrokova glava, plezha ali rit prevelike, zhe je shenska v' porodu stala, zhe so bili stegni prevezh narasen vlezhjeni ali svunajni porodni deli prevezh rastegovani, ali zhe fredno mesó ni bilo prav podpirano.

§. 798.

Se je fredno mesó v' refnizi pretergalo, tak se ta nefrezha kmalo na snanje dava skos hudo sklenje, kervavitev, otekljino ino pezhenje per ispuhanju szavne vode, skos nemogozhnost, se vřésti, ino skos treshliko od ran.

§. 799.

Je preterganje majhino, t. j. da she ni pretifnilo do polovize fredniga mesá, tak ne napravi ravno toljke nefrezhe, in se da vupati, da se bo rado spet sazélilo. Kar rabo (vrazhitvo) sadéne, tak je tudi tukej nar vezha snaga zhres vse potrebna, ker ravno vedno ogerdenje rane skos otrozhnizhni tok sazelenje nar bolj vřtavlja. Otrozhniza mora torej stanovitno na eni strani, pa ne na herbti leshati, pred porodne dele se ji pa imá mehka goba poloshiti, s' tim se bo prevarvalo, da otrozhnizhni tok ino szavna voda ne bota v' rano vhajala. Bedre (stegni) se ji morajo s' fhirokim pertom rahlo vkup svesati, ino med kolena se ji mora debel ovitek is mehkgiga platna poloshiti. S' lehkim ino redkim shiveshom, in zhe drugazhi ni, tudi s' drifljanjom se ji mora lahko isprasnenje blata ofkerbeti. Rana se ji imá vfaki dan trikrat s' mehko, v' mlazhno vodo namozheno gobo varno ozhediti, in tako samore bres vřiga masanja ino slashtrov i. t. d. ne preveliko preterganje v' kakih 14 — 21 dneh popolnoma sazeliti.

§. 800.

Se je pa fredno mesó noter zhres polovizo, ali zeló noter do riti pretergalo, tak je pa sazelenje veliko teshje, in ni drugazhi mogozhe, kakor da se narasen, pretergani deli spet prav sklenejo, kar nihzher ne ispeljá, kakor sbrihtan sdravnik (ranozelnik), in torej je sa porodno pomozhnizo ojřtra

dolshnoft, hitro po eniga takiga poflati; in hude kafhtige bi se vredna fforila, ko bi fkos sakrivanje rane, ktera fe je snabiti favoljo njene nefkerbnofti naredila, ali fkos dolgo odlaganje, pomozh ifkati, nar boljfi zhaf osdravlenja potratila.

.Shterta Postava.

Od fzavnih teshav po porodu.

§. 801.

Szavne teshave fe mnogokrat permerijo po teshkih, tudi vméf po lehkih porodih, in obftojijo v' tim, da voda faoftaja, alj pa, da fama od feb' odteka.

§. 802.

Vsrok fzavnizhniga sadershavanja je otezhenje shrela fzavne zevke, ki naftopi, zhe otrokova glava predolgo in slo te dele pertifka, in fzavniza drugazhi naprej ne more, kakor le po kaplizah ino pa med velikimi bolezhinami, ali pa, da fe zelo nizh ifprasniti ne da.

§. 803.

Per tim sadershanji vode fe naj s' tiftimi rezhmi pomaga, ki fo bile v' §. 795 proti otezhenji svunajnih porodnih delov perporozhene. V' leshjih nakljuzhbah fe bo s' njimi otekljina v' kratkim zhafu rasdelila, in fzavniza fpet bres sadershka odtekala. Zhe pa sadershana voda velike bolezhine naredi, in fe po legi s' povikfhano ritjo, ino s' pipizo (katetrom) od porodne pomozhnize naftavleno, ifprasniti ne da, tak fe mora kmalo sdravnifhka pomozh ifkati.

§. 804.

Szavniza fama od feb' fpot' gré po teshkim porodu ali pertifku s' sdravnifhkimi zevmi, ker mehijov vrat odreveni ali pa prifaden ino prevertan

poftane, in v' sadni nakljuzhbi fzavniza le fkos materno noshnizo istekati samore. Odrevenenje mehira sna tedaj priti od tiga, zhe je otrokova glava terdo ino dolgo na framnim oboku (obodu) ftala, zhe fe je isprasnenje fzavnize pred porodom samudilo, ali, zhe je fzavni mehir sam na febi flab; in tako sna fzavniza fama od feb' spot' iti, defi ravno mehir zeló nizh ne ranjen. Zhe fzavniza fama od feb' spot' gré, fe mora kmalo sdravnik v' pomozh poklizati; sakaj, zhe fe v' pervih dneih po porodu ne pomaga, tak je posnej fploh vse sftonj, in vboga shenfska bo ravno tak nefrezhna, kakor da bi blato famo od feb' spot' fhlo. Satoraj nikar posabiti, v' pervih dneih po porodu otrozhnizo poprafhovati (pobarati, popitati), ali gré voda, kakor mora biti, ino bres teshave od njé.

Peta Postava.

Od isvinjenja ino poknjenja kukovize.

§. 805.

Kukoviza fe sna sviniti, ali zeló odlomiti per ftarih shenfskah, ki fo na pervim porodu, zhe je medenizhno is-hodifhe pretefno, ali zhe je kukoviza prevezh noter vpognjena, tudi kadar fe kaka velika otrozhja glava fkos ispeljava, ali pa, zhe kaka prenagla, nevedna ino fhtorklafta babiza kukovizo prehudo nasaj tifhi. Ta hudi nakljuzhek fe na snanje dava fkos hudo fklezho bolezhino, ktero otrozhniza v' okoljzi odpertine ritniga zhrevefa obzhuti, ki fhe huje saboli, zhe bedre smesi, k' potrebi gré, sakafhla ali kihne i. t. d.; potim fe pa tudi fposnati da fkos moljavo oftí (fhpize) kukovize, ki fe odsvunaj nenavadno krenljiva ofhlata.

§. 806.

Ko bi fe ne bi pomagalo, bi snali slo nevarni naftopki is tiga priti, ki bi v' prifadu, gnojenji, piávkih (odpertih ranah) i. t. d. obftali. Kakor

hitro porodna pomozhniza to per otrozhnizi sapasi, tak jo naj hitro po strani poloshi, ino po sdravnika poshle.

.Shefta Postava.

Od otrozhnifhke treshlike (merslize).

§. 807.

Otrozhnifhka mersliza (treshlika) je treshlifhka prifadjozha bolesen, ki sadene ne le shenske na pervim porodu, ampak tudi take, ki so she vezhkrat porodile, stare ino mlade, sosebno pa take, ki so na perfih ino drobovini (zhrevji) bolane, tudi takfhne, ki so shaloftnih misli, ali odsvunaj kaj poshkodvane, ki so hude porode prestale, ki same otrokov ne dojijo i. t. d.

§. 808.

Otrozhnifhka treshlika flifhi med narnevarnishe bolesni otrozhnize, ino perpeljá, zhe se hitro ino modro ne pomaga, skos vshganje ali ispotenje mokrot v' trebuho, perfno ali glavno votljino, k' smerti.

§. 809.

Porodna pomozhniza mora torej s' snamenji otrozhnifhke treshlike snana biti, ki se, shalibog! velikokrat od same otrozhnize ino od drugih ljudi sa kaj majhniga dershi, in otrozhnize, ker obene pomozhi nimajo, konez vseti morajo. Toraj je porodne pomozhnize velika dolshnost, na to gledati, da se per pervim snamenji otrozhnifhke treshlike hitro sdravnik v' pomozh poklizhe.

§. 810.

Otrozhnifhka treshlika nastopi sploh perve dni po porodu, vzhasi pa tudi posneje, defeti ali fhtirnajiti dan; in se sazhe s' majhino groso (dregetanjom), ki se pa v' hudo mersloto prevershe, sa ktero pa suha vrozhina, velik nepokoj, zhudna

sheja, in pa bolezhina v' spodnim shivotu nastopi, ki je stanovitna, hudo skli ino réshe, in tako obzhotljiva postane, da otrozhniza nar rahlišhiga dotika ne preneše, in ki je per preobrnjenji, vstannjenji ino kashlan'i zhres vse huda. K' timu se perdrushi hitra sabuhlinost zeliga spodniga shivota, hitriza ali sadelanje, grenek okuf (shmah) in nagnenje k' zhresmetanju. Ob enim tudi vsahne mleko v' siszihi, ino otrozhnifhki tok tezhe bolj po malim ali tudi savsim sgine; obras ali faj lize vzhafi od kraja neka rudezhiza obleti, vezhi del je pa obras bléd, ozhi bres lihha, ino uftnize (zhube, shnabli) ino ozhefni kotizhi beli. Na zelim obrasi se ji plafhnost ino flabost vidi, sadnizh postane filno flaba, sazhne narobe govoriti, po koshi maróge nastopijo, sraven strefenje, tam pa tam dergetanje udov strefenje po zelim shivotu ino smert.

§. 811.

Otrozhnifhka trefhlika nastopi sploh drugi, vzhafi tudi tretji dan po porodu, ali pa tudi, kakor je bilo she popré rezhenó, she le ofmi, defeti ali fhtirnajsti dan. Pré ko nastopi, vezha je nevarnost, ino malo otrozhniz osdravi, zhe trebuh prevzhi otezhe; torej mora porodna pomozhniza, kakor le nekoljke perkasne otrozhnifhke trefhlike sagleda, bres odlashka sdravnika poklizati pustiti, in sa ta zhaf otrozhnizi nar vezhi pokoj na dufhi ino telefí perporozhiti, jo prezej toplo dershati, ji otroka vezhkrat k' siszu djati, ino vshivanje grejozhih rezhi ojstro prepovedati.

§. 812.

Porodne pomozhnize so otrozhnifhko trefhliko she velikokrat sa kako drugo bolesen dershale. Torej je potrebno, da se tiste bolesni ino njih raslozhne snamenja dobro raskashejo, is kterih je ta smota nar vezhkrat perfhla.

1) Otrozhnifhka trefhlika se od kraja vezhkrat sa mlezhno trefhliko dershi, se pa od njé v' tim raslozhi, da per mlezhni trefhliki tiga velikiga oflabenja, hudiga trefenja, sklenja ino te velike obzhotnosti spodniga shivota ni, da se siszi zhedalje

bolj s' mlekom napolnijo, in da otrozhnize neko bodenje ino vlezhenje v' siszih, pod pasduhi, vezhkrat neko preletenje zhres zeli shivot obzhutijo, kterih vfih namér per mlezhni treshliki ni.

2) Tudi s' sabolezhki se otrozhnifhka treshlika pogosto spremenja. Se pa raslozhi od njih v' tim, da per sabolezhkih ni nobene treshlike, in da bolezhina v' trebuhu ne terp v' eno naprej, ampak da prenehava, in da per doteknjenji trebuha ne postane huje; ino

3) se otrozhnifhka treshlika rada s' treshliko od ran spremení. Treshlika od ran se perkashe po ranenji kteriga truploviga dela. Sploh je le ranenje tiftih delov, ki so per porodu nar hujfhi poperjeti, ki nastopik treshlike od ran per otrozhnizah nakljuzhijo, kakor preterganje fredniga mesá, maternizhniga vratu, tuzhkanje maternize ino materne noshnize, preterganje njenih posameshnih delov; toraj pridejo ti slegi skoraj vselaj od fhtorkljaste pomozhi s' roko ali sdravnifhkimi zevmí, od samujeniga ali ne po svúzhenji storjeniga podpiranja fredniga mesá, od fhtorastiga, nevfmileniga prejiskavanja, od prefileniga isvlazhenja fhe ne dosti odlozhene streve i. t. d. Porodna pomozhniza is tiga lahko vidi, da treshlika od ran vezhi del lahko s' tim prevarje, da porodni tek fkerbno ino módro naprej peljá, in da se varje, v' tisto babjo smoto pastí, kakor da bi naturni porod vselej prav hitro moral naprej iti, in da bi se moral naprej gnati, s' zhim se bolj hitro more, kar stori, da s' vse forte neumnimi ino fhkodliivimi perpomozhki ravnarijo, in pred vfm, bersh ko morajo, mehir odprejo. Modra porodna pomozhniza bo pa hitro, kako ranenje porodnih delov sagleda, sdravnifhko pomozh iskala, in dokler je ne dobi, sa lepo snago otrozhnize fkerbela, in gledala, da se shenska ne prehladi, in da je mirnih pokojnih misli.

Sedma Postava.

Od mosolov otrozhnize.

§. 813.

Mosoli (Friesel) otrozhniz se perkashejo v' mnogih majhnih, rudezhnih ispušhkih, kakor da bi s' profom posejal, ki se is koshe molezhi s' perstmi ofhlatajo. Zhres ene ure se na njihovih narvisfhjih moljavah napravijo mehizri, ki od kraja zhisto, posneje pa belo ali rumeno mokroto v' sebi imajo. Zhres ene dni se tam pa tam luskinge naredijo, in odpadejo. Polotijo se narpre vratu, perš ino podpasduhov se ras-shirijo po drugim shivotu ino udi, redkokdaj pa na obras stopijo. Mosolova treshlika se sazhe s' mrasenjom, zhresmetanjom ino oslabenjom, nekaj poprej, ko se mosolzi ispuhnejo, se obzhuti bolana v' bridkostih vneta, in sdi se ji, kakor da bi kako veliko peso na perših imela, je vsa otoshna ino shalostna, in mnogi pót se ji ispušti, ki kifilo dihi; ozhí so ji vezhkrat kalne ino vodene, ali prifadne. Otrozhniški tok je pomanjshan ali zhisto vstavljen, in poprej kakor se ispuški perkashejo, je she kosha hribzhasta kakor gosja kosha.

§. 814.

Ta bolesen prime nar raji takshne otrozhnize, ki so od istrudenja ino isprasnjenja oslabljene; sna tudi od pretople odeje ino obléke, ali pa od prevrozhiga hrana, in tudi od mnogiga vshivanja takshnih pijazh priti, ki pót delajo, ino slo grejejo.

§. 815.

Se mosoli prav ne vrazhijo, tak snajo smertno nevarnost nakljuzhiti; toraj je porodna pomozhniza savesana, kmalo, ko se perkashejo, po sdravnika poslati, sa sdaj pa naj skerbi, da bo hisha prostrana ino ne pre temna, in da po otrozhnizi veter ne vlezhe, in da se ne bo sprehladila. Ji naj spremljenja ob pravim zhafu ino lepo previdno ruhe, ino

pertneno obleko, ino jih naj nekoliko pogreje, popr  kakor jo preoblezhe ali ji po t le, to deno ne, da bi jih zhres vezh pregrela ali prekadila; tudi ne, da bi bolnizo s' blasinami odšla, in sploh je ne smé prevezh toplo dershati, ji zelo obene pijazhe dati, ki slo greje, ofkerbi ji pa naj hladljive pijazhe, kakor limonado, vodo s' malino (malovno), ali vodo s' mlekom; in naj ji bodo tak hne rezhi sado ti, ki otrozhnizo v' majhnim ino lehkim p tu obdershijo.

Ofma Postava.

Od nekterih bolesni sizov v' otrozhji po teli.

 . 816.

Siski so sa otrozhnize filno imenitni deli,  in toraj ni obena fkerb prevelika, jih v' dobrim  tanu ohraniti. Alj kaj? da mnogokrat obene fkerbi sa nj  ni, in da se v' otrozhji po teli ravno tako slab  s' njimi ravná, kakor popr ! kako samogo potim mleko, kakor gr , predelati, in otroku tezhno jed deliti? Od slabiga ravnanja s' njimi tudi njihove mnogotere bolehn sti pridejo, od kterih so otrozhnize toljkrat obj skane.

 . 817.

Opravik siskov p  porodu je, mleko predelati, ino vezh zhafa v'  ebi ohraniti, in toraj siskom filno slab  dene, zhe otrozhniza v' prvih dnéh po porodu prevezh tezhnih jedi vshiva, zbe otroka ne dene kmalo po porodu na perša, ali posneje ne toljkrat gr , in zhe sizov toplo ne dershi; is tiga pride premnogo pert skanje mleka, in da siski ne le samo otezhejo, ampak da se jih tudi pr ad ino ino hudo terganje loti.

§. 818.

Otekljina oteshi dojenje, ker otezhene mlezhne posodve mleko teshko skos ispušhajo. Majhina ru-dezhiza, sabolenje per dotiku, ino otekljina siszov, ki je veliko vezha, kakor, da se drugazli mleko nabere, rasodevajo ta nakljuzhek, ki vezhi del tretji ali štirti dan po porodu nastopi, in kake 4, 6 ali 8 dni terpi, dokler se mlezhne posodve na drashenje mleka ino sisanje navadijo, in mleku spet njegov tok raji dopuštijo.

§. 819.

Zhe otrozhniza per prenapolnjenih siskih ino prifadnim drashenju pridno ino stanovitno otroka ne doji, tak mleko v' posodvih saostane, in is tiga se naredijo ali mlezhne gerzhe (otezhenje nekterih ali mnogih mlezhnih posodvov na eni strani), ali se pa oterdi zel sisek, prifad filno slo rafe, ino napravi gnojenje, ki vzhafi zel sisek, vzhafi pa le eno ali drugo mesto na njem prime. Zhe se prifad in gnojenje le eniga mesta na sisku lotita, tak gré po drugih sdravih delih mlezhna lozhitev sploh svoj naturen pot, tako, da se otrok she smeraj da dojiti; zhe pa zel sisek prime, tak se mora pa dojenje is njega zelo opustiti.

§. 820.

Ko bi mati, is kteriga vsroka she ne samogla fama svojiga otroka dojiti, ali bi bila permorana, ga ob zhasu odstaviti, v' kterim she mleko dobro perteka, tak ji naj porodna pomozhniza vpizhli (redki) ino malo tehtni shivesh perporozhi, naj jo s' vřakdanjim odpiranjem shivota, ino s' suhim toplim pokrivanjem siskov ofkerbi: predivo ali vuna je sa to narbolje, ki pa mora v' kaki tenki ruti savito biti, drugazhi bi siske slo vtrinjalo ino drashilo. Porodna pomozhniza se pa naj slo varje, takřhne masila ali flajřhtre dati ali sveivovati, ki mleko nasaj shenejo, sakaj is tiga bi se snali hudi nastopki sa siske nakljuzhiti.

§. 821.

Slo navadno teshavo naredijo dojezhim otrozh-nizam ranjene berdovize, sato, ker jih med doje-njom slo fklijo. Tensha ko je kosha berdoviz, in mozhneje ko otrok vlezhe, toljko leshje se berdo-vize ranijo. Ker se dofti shenfk bolezhine, ktero ranjena berdoviza per dojenji naredí, prevezh boji, tak vezhkrat s' dojenjom prenehajo, s' tim se pa v' siske otók, prifad ino gnojenje napeljajo, in tak jim ranjene berdovize velikrat isvirk mnogiga ter-plenja postanejo.

§. 822.

Porodna pomozhniza mora ranjene berdovize vezhkrat s' vodo, med ktero je nekaj shganja omo-zhiti, pa jih vender spet hitro s' mlazhno vodo ino mlekom ozhediti ino splahniti, ker bi drugazhi po shganji disfale, in se otroku perstudile. Otrozhniza mora smeraj otroku pridno sisez davati, sdaj eniga sdaj drugiga, defi ravno jo to nadleguje ino teshí, popré pa, da mu ga podá, ranjeno berdovizo s' prahom, ki se is sphane arabfke smole (gumi) ino zukra, vfakiga pol, nare en, potrofiti, kar bo-lezhino veliko smanjsha. Potim, ko se je otrok nasisal, se berdoviza opere, kakor je bilo popré rezhenó, ino se s' berdovifhkim klobuzhkom pokrije, da se ne bo pertenina na-nj perjela. Ta sleg se da vezhkrat prevarvati, zhe se berdoviza v' sad-nih mefzih noshenja vezhkrat s' rudezhim vinom, ali s' vodo ino shganjom opere.

DEVETI RASDEL.

Od narnavadniških boleŝnosti novorojenih otrokov, ki porodni pomozhnizi snane biti morajo, in od njihoviga vrazhenja.

§. 823.

Bolesni novorojenih otrokov lahko porodna pomozhniza prevarje, zhe tim rahlim stvarém lepo ŝteshe, jih ŝkerbno ŝnashi, pred ŝprehladenjom okovari, pa tudi ne pretoplo dershi, zhe ŝkerbi, da je truplize smeraj prav odperto, zhe jim pravizhno mero shivesha podeli, in gleda, da prevezh ne ŝpijo ali budijo. Is sanemarjenja tiga podvuzhenja ŝkoraj vse otrozhje bolesni isvirajo, ki snajo tudi ŝmertne biti, zhe ŝe kmalo ŝkos sdravnishko pomozh ne vŝtavijo. Naj ŝe toraj podvuzhenja, kako je s' novorojenimi otrozi ravnati, sveŝto dershi, da bo njihove boleŝnosti prevarvala, koljkor bo mogozhe. Ko bi per vŝim tim otrok vender le ŝbolel, tak je treba hitro sdravnishko pomozh ishati, ne pa s' tiŝto smoto ŝe tolashiti, ktera jih ŝhe tam pa tam nekaj vnema, kakor da bi ŝe take majhine revze sdraviti ne dale. Le tedaj, kadar sdravnishke pomozhi ni doŝti hitro, ji je perpuŝheno, po naŝlednih podvukih sdravnishka nameŝtniza biti

Perva Postava.

Od dosdevne ŝmerti (ŝheintod) novorojenih otrokov.

§. 824.

Vzhafi ŝe otrok, zhe porod ŝhe tako vse ŝapored pretezhe, v' reŝnizi, ali le kar na vides,

mertev vleshe. Tih dveh nakljuzhb pa porodna pomozhuiza ne more raslozhiti, dokler se trehnoba (perhnenje, gniloba) ne sazhne perkasovati, to je, dokler snamenja trehnobe, fiva ali seleni varba (farba, boja), odlozhenje poverhne koshe in mertvefki dnh i. t. d. sraven ne nastopijo, vfaki mertvi porojeni otrok, od kteriga smerti ni savfim prepri-zhana, le sa na vides mertvo dersfhati, ino je dolshna, na vfakiu otroku. ki obeniga shivlenja ne rasodeva, potrebno oshivlenje dolgo zhafa stanovitno fkufhati.

§. 825.

Raslozhita se dve poglavitne forte dosdévne smerti, namrezh:

1) dosdévna smert is prenapolnenja kervi (fiva dosdévna smert), ino

2) dosdévna smert is slabosti i (bela dosdévna smert).

§. 826.

Dosdévna smert is prenapolnenja kervi pride od preterdniga saderngnjenja popkoviga traka okolj otrokoviga vratu, od sagvosdenja, ali le tndi od dolgiga mudenja otrokove glave v' mali medenizi, od satifsnjenja otrokoviga vratu po fkerzheno vkupvlezhenih uftah, od vtifka buzhe (hubanje), is kteriga velika glavna otekljina is-haja, ali od rastegnjenja herbtoviga mósga, dalej od preobilniga vshivanja slo grejozhih pijazh, ktere fi je porodniza med porodom dovoljila, od samafhenja uft s' shleso, kervjo, ali kofzi jajzhnih mren, od dima, vogloviga fopoha, velike foparze v' hifhi i. t. d.

§. 827.

Dosdévno smert is preobilnjenja s' kervjó je is tih snamenjov fposnati: otrokov obras je slo rudezh, fivkafto rjav, ozhi naprej isgnane, s' eno befedo, obrasu sadavleniga podoben, uftnize fo five, otekle, truplo se ofhlata toplo, je rudezho, imá tam pa tam kako fivo marogo (shmajngo); kosha je napéta, fame snamenja preobilne kervi; popkove posodve fo prenadéte s' kervjó, ino njih shila vezh-

krat bije, da se vidi, ino sam otrok je vezhi del velik, mozhen ino dobro sobrashen.

§. 828.

Dosdévna smert is slabosti pride od poprěfhne bolesni, od skerbi sa preshivitek, stanovitne shalosti, od kervotokov v' noshenji ino ob porodu, od pertiskanja zeliga otroka skos maternizo po odtezheni otrozhji vodi, od naprejpada ino stiskanja popkoviga traka, ali njegoviga prehitriga prevesanja, sprehladenja ali preterganja, od bolesni otroka v' maternim telef, ali od njegove negodnosti.

§. 829.

Dosdévna smert is slabosti se sposná: da na ferzi ino na posodvah popkoviga traka shila ne bije, zelo truplo je blede, uvélo, odmeklo, slabo, ne prav isobrasheno, obras je bled ino vpaden, uftnize so five, spodna zheljufst vifi dol, udje (zhleni) so mersli, kosha uvéla, rit stoji odperta, in ispusha sama od feb' blato.

§. 830.

Per dosdévni smerti is prenapolnenja se tako ravná: nar potrebnifhi ino imemitnifhi perpomozhek je hitro preresanje popkoviga traka bres poprefhniga prevesanja, ino, da se kri istékati pufti, is konza, ki se otroka dershi. Kolko kervi imá istezhi, se sploh ne more rezhi, in to se ravná po okoljshinah; ena ali dve shlize, kakor so per jedi v' navadi, bo pa sploh sadofti, in sa otroka ne majhina mnoga; potim se popkov trak podveshe, ino otrok na zhifti luft bliso odpertiga okna, ali pa v' blishni hram (bisho), ki ni premersel, ino v' kterim luft ni prevrozih ali popazhen. Zhe per tim ravnanji otrok ne oshivi, tak se je toljko skerbnifhi na druge perpomozhke oshivlenja obrniti.

Med te flifhi, da se ufta od vlazhne shlese ozhiftijo, da se gertanez drashi, in se s' tim zhresetanje obuditi ifhe, ki bo gertanez ino gergutez savfim od shlese opralo, ino skos strefenje pluzhe k' potrebni delavnosti spodbodilo; drifflanje s' mlazh-

no vodo ino jesi hom ali soljo, ribanje trupla, so-
sebnost perš s' suknom, rahlo kertazhenje podplatov
ino dlanov, previdno pihanje sapa škos ušta v'
pluzhe, ki se pa naj takó pozhne: poloshijo se ušta
na otrokove ušta, se satifnejo nosnize otrokove od
obeh strani, ino se spušta sapa pozhafi ino po
majhinih prenehlejih v' pluzhe, in potim se stisnejo
perša otroka rahlo od obeh strani vkup, da se tako
šapa spet v' svoj tek perpravi.

Eden nar mozhnejših perpomozhkov je poli-
vanje ino poshkroplenje otroka s' merslo vodo, so-
sebnost pa njegove serzhne jamize (shlizhize); to
se sgodi nar boljshi s' majhino brisglo, ali pa, ker
takshne vselaj per roki ni, s' majhino steklenizo
(šafho), ker se njena odpertina s' predi dershanim
perštom nekoliko satékne, in potim voda v' kapli-
zah kaka dva lakta visoko doli na shelodzhovo
okoljzo ispušta. Otrok se spravi v' mlazhno kopel
is vode, ali pa s' nekajkim pervershkom vinfkiga
jesiha, ino ko je otrok v' kopeli, se ravno imeno-
vano oshivljenje sh' njim naprej peljá, zhres glavo
se mu mersli pokladki naredijo, pa nikar, da bi
se mu kjé slo dufhezhe štvari pred nos dershale.
Da se kopel, zhe se med oshivljenjom ohladi, s'
toplejo vodo prenoviti mora, se tako saštopi.

§. 831.

Per dosdévni smerti is slabosti se pa tako
ravná: tukaj se popkov trak ne smé rozhno pod-
vesati ino prerესati. Le silno dobro je, da je otrok
šhe nekaj zhaša s' štrevo škos popkov trak škle-
njen, in da materna kri šhe dober zhaš po popko-
vim traku k' otroku dotéka. Tukej je treba, da se
otrok pozhafi potrefava, da se mu ušta ino nos s'
tenko rutizo, ki je okolj peršta ovita, ofnashijo,
in da se mu zelo truplize s' ogretim suknom ali pa
šlanelom rible. Se med tim štreva sama od seb'
odlozhi, ino pride na svetlo, tak se spravi s' otro-
kom vréd v' toplo kopel, bres da bi se popkov trak
podvesal, sato, da bi šhe kri enzhaf med otrokom
ino štrevo svoj tek obdershala. Zhe pa shila na
popkovim traku zhifto obštoji, bres da bi se bila
štreva porodila, tak se popkov trak podveshe, pre-

rèshe, otrok pa hitro v' toplo kopel spravi, v' ktero se nekaj vina ali shganja do-djati sna. V' tej kopeli se gloda zelo truplo otroka s' flanelom, se mu saganja vzhaš pa vzhaš mersla voda prezej možno v' obras, se mu is vifokiga mersla voda ali vino na serzhno jamizo kaple, se vsame enekrat is kopele, in se na rokih semtertje gogle (siblje). Tudi se mu mora sapa v' ufta dihati, kakor je bilo poprej rezhenó.

Zhe se, potim, ko se je kratek zhaš zhakalo, obeno snamenje shivlenja ne perkashe, tak se da otroku driftla is topliga kamilzhniga teja, ali pa tudi is tople vode s' jefihom, njegov gertanz se mu drashi s' kofmuli (musli) gofjiga peresa, pred nos se mudershijo slo difhezhe rezhi, kakor jelenovez, salmijakovez, v' sili nashgano perje, ali ftuzhkan zhebul (luk); in da se nizh ne opufti, se mu sna na posledno she nekaj gorezhiga pezhatniga vofka na serzhno jamizo ino na podplate kaniti, ali tiste sela s' rasbeleno nogovizhno iglo (Stridnadef) shgati. Zhe pa porodna pomozhniza najde, da otrok v' pervih minutah po porodu ne oshivi, tak naj po nar blishnisthiga sdravnika poshle. Ravno to je storiti, zhe otrok fizer spet oshivi, pa dolgo slab oftane. In zhe je to posledno, tak se oshivljenje tako dolgo naprej shene, dokler ni vupati, da je otrok is vse nevarnosti. In ko bi she 5 ali 6 ur preteklo ali she vezh, in tudi she tazhaš, ko bi po vřim persadevanji otrok le ne oshivel, se she vender le mora na-nj gledati, se toplo ovije in poloshi na eno mesto, ki ni ne pretoplo, ne premersio, obras mu oftane odkrit, in vezhkrat se pogleda, ko bi se vender kako snamenje povernjeniga shivlenja perkasalo, in ko bi to bilo, tak se oshivljenje spet ponóvi.

§. 832.

Porodna pomozhniza se per oshivlenju ne smé prenaglití, ampak mora pozhaš, premishleno ino poterpeshljivo ravnati. Perpomozhkov, ki so bili ravno raskasani, se naj en dober zhaš stanovitno dershi, in fizer po verřti, kakor so v' tih bukvah eden sa drugim napovedani, in ne vezh ko eniga na enkrat.

Ne smé se prehitro navelizhati, in ko bi she ravno bila per mnogih otrokih saſtonj oshivljenje ſkuſila, tak vender, kadar ſe ſpet taka perloſhnoſt nakljuzhi, naj ravno to ſkerbnoſt rasodeva, kakor vſelaj; ſakaj ko bi ſe ſhe toljkrat ſaſtonj bila trudila, in bi poſlednizh ſhe le eno ſamo zhlovezhjo ſhivljenje ſkos ſvojo kerſhanſko ſkerb bila reſhila, tak je obilno plazhana ſa vſe ſvoje trudenje.

§. 833.

Snamenja pa, ki nam per oshivlenji vupanje dajo, ſo te le: ſiva ali bleſa varba ſe ſpremeni v' rudezho varbo meſá, odmekli udje poſtanejo bolj terdi, glava ne viſi vezh, in ſpodna zheljſt, ki doli viſi, ſe ſpet k' ſgorni zheljſti naſaj vsdiguje, ſhila ſerzá ino popkoviga traka (zhe ſhe od ſtreve ni odlozhen) ſmeraj bolj raslozhno ino možno bije, otrok na enkrat hropezho sdihne, in kjé zhes en zhaſ ſpet, potim meſi trepetavnize (trepavnize) ino uſtnize, ſapoteagne roke ino noge, odpré poſlednizh ozhi, in ſazhne na veſ glaſ vikati (kriſhiti). In ſdaj je treba ſ' oshivlenjom ſhe toljko ſkerbniſhi naprej ravnati, to, da ſmeraj bolj po malim; ſakaj ko bi ſe to na enkrat opuſtilo, tak bi ſnal otrok ſpet v' ſvoj prvi ſtan naſaj paſti. Pride otrok ſpet k' ſebi, tak ſe mu vzhaſ ino vzhaſ nekoljko topliga téja da, ſe rible ſhe nekaj zhafa ſ' toplim ſuknom, in ſe ne ſmé terdno poviti, ampak ſe imá ſ' ogretimi vunatimi odejami ogernjen k' materi v' poſtel poloſhiti.

Druga Poſtava.

Od premaknjenja glave, — glavne otekljine.

§. 834.

Po pozhafnih ino teſhkih porodih ſe vezhkrat najde, da je otrokova glava od pertiſkanja poſhkodvana. In to ſe toljko rajſhi nakljuzhi, manjſhi ko je medeniza matere proti glavi otroka, in dalej, ko je potim takim porod ſaſtajal.

Po premaknjenju glavnih kosti ene zhres drugo, ki se nakljuzhi, zhe glava skos prav tesno medenizo iti mora, postane glava podolgovata, shpi-zhafta, vzhafi na eno stran samaknjena.

Glavna otekljina je otezhenje svunajne glavne koshe, ki od te preftane file pride; vzhafi je bolj na prednim delu glave, ino ni vfelaj enako velika. Ravno tako se vezhkrat na obrasu, ali na riti take otekljine najdejo, zhe so ti deli naprej leshali.

§. 835.

Nasaj poravnanje glavnih kosti je narboljsi, naturi prepustiti, ki savolj notrajniga mesenja moshganov pozhasi ino nar bolj gotovo glavi spet pravo podobo podeli. Navada nekih babiz, s' stiskanjom glavi spet pravo podobo dati, je slo shkodljiva, in lahko stori, da se moshgani vshgejo, da v' zhelusti kerzh stopi, ali se kaka druga nevarna bole-sen nakljuzhi.

§. 836.

Je glavna otekljina majhina, tak se njeno ras-delenje savfim naturi prepusti. Je pa otekljina vezha, tak jo je treba s' lenovimi ovitki obloshiti, ki so bili s' vinom ino vodo, ali s' ovarki dufhezhih selishov, kakor postavim, melise ali babje dufhize napo eni; in kadar suhi postanejo, se morajo spet prenoviti. Vsi ti perpomozhki morajo topli biti, in vliga sprehladenja se je varvati. Tudi mora porodna pomozhniza vediti, da je možno vino ali shganje sa novorojene kakor pokladek premozhno sdravilo, ker jih kmalo vpijani. Se ta otekljina v' dvema dnevoma ne smanjsha, ampak se she le kjé pomnoshi, ino postane na njoj pozhasi kako mehko selo, otrok pa, ali veliko vezh spi, kakor po navadi, alj je pa bolj nepokojni, vedno shalofstno jezhi, in piti no spati nezhe, tak je gotovo, da se je v' otekljini ali kri raslila, alj da se je otekljina vshgala, ki se bo, ne zhres dolgo ras-gnojila. Oboja ta slaba nakljuzhba na glavi, bliso moshganov, je slo nevarna sa otrokovo shivljenje, toraj mora porodna pomozhniza bres vliga odlagaj-nja sdravnika v' pomozh poklizati.

§. 837.

S' glavno otekljina se lahko kervna otekljina na glavi saminja, ki se ravno tako, ali na naprej gredožhim, ali na kakim drugim deli glave, nar rajšhi pa na eni ali drugi temenovi kósti narediti samore, in ki she vzhafi med porodom, vzhafi pa she le po porodu svojo zelo velikost dofeshe.

§. 838.

Kervna otekljina se samore na vsakim feli glave, kjer je glava stiskana, narediti; ker na vsakim takim feli skos pertifek ene ali druga shila pózhiti samore; is pózhene shile se potim kri pod glavno kosho ino glavne kósti istezbe, in tak se kervna otekljina naredi.

§. 839.

Kervna otekljina na glavi se sposná is tiga, da je otekljina bolj ismolézha ino samejéna, kakor glavna otekljina, in da se semtertje premikati da, da se pa per pertifku ne ismanjšha in tudi ne skrije, in da per pertifkanji ne bolezhine pa tudi saspanosti ne obzhuti; tudi imá ta otekljina farbo safedene kervi.

§. 840.

Porodna pomozhniza se imá, zhe je kervná otekljina majhina, pokladkov poflushiti, kakor so bili v' §. (odštavku) 838 raskasani, sakaj oni krepzhajo, ino naturo podpirajo, da bo saftana kri spet is-sisana. Je pa kervna otekljina velika, tak se je bati, da se bo vshgala ino gnojila, ino na spo-dej leshezhih kóstéh trohnoba (gniloba) kósti naredila. V' tej nevarni nakljuzhbi gori imenovani pokladki nemorejo vezh kervne otekljine rasdeliti, ino sdravnishka pomozh se mora bres odlashka ifkati.

Trétja Postava.

Od otezhenja siskov per novorojenih otrokih.

§. 841.

Siski fe per novorojenih otrokih, in ne le per deklizhjih, otekli, ino s' mokroto mleku podobno, ki je vezh ali manj gošta, napolnjeni najdejo. Siski so per tim napéti, terdi, vzhasi prezej prifadni, in in fe is tiga fhe gnojiti snajo.

Ta bolesen pa navadno le tedaj nastopi, zhe babiza po porodu otroku siske is-shmika, da bi mleko is njih spravila; sakaj došti neumnih bab je fhe, ki bedašto menijo, da se morajo otrokovi siski od mleka isprasniti, in per tim deli tako zhudno ravnarijo, da se prifad perdrushiti mora, kar je per deklizhjih fhe toljko bolj fhkodljivo, ker potim nikdar ne bodo vštani otroka dojiti. Porodna pomozhniza mora to nerodnost opustiti, ino siske novorojenih otrokov per miru pufstiti.

§. 842.

Zhe pa per vřim tim siske prifad prime, tak je treba pokladkov, ki omehzhajo, ali naj se obzhutljivi siski s' lenovimi zotizi, ki so s' frovim maslom, lenovim ali lařhkim oljom pomasane, obloshijo, ino s' nekoljko ogreto ruto (zapo) ali s' lařhko vuno pokrijejo. Ko bi prifad hud bil, in bi se otrok fhe sraven flabo pozhutil, tak je potrebno, se s' sdravnikom posvetovati.

Shterta Postava.

Od slatenze novorojenih otrokov.

§. 843.

Ena od bolesni, ki novorojene otroke nar bersh prime, je slateniza, ki tretji, shterti dan, ali do ředmiga dneva, malokdaj pa posneje nastopi.

Nar nevarnisthi vsroki so sprehladenje, ki vezhi del od mokrih pelniz ino postelj, ali pa po simi od hladniga hrana (hishe, fobe) pride, kjer se po nozhi v' pezh ne kuri. Dalej stiskanje jeterne okoljze od terdniga povijanja spodniga shivota, od teshkih jedi, sadelanja zhrev i. t. d.

§. 844.

Bolj rumeno ko je novorojeno dete, bolj ga slateniza sdeluje, ki se is tih snamenjov sposna: rasodéva se na zelim shivotu, na udih, fosebno pa na obrasu fkos rumeno farbo koshe ino belote v' ozhéfi, fkos temno szavnizo, ki pelnize rumeno farba, fkos terdo selenkasto blato. Otrozi se redijo, nizh na truplu ne raftejo, in she berfsh manj-fhi perhajajo, vender pa vezhi del po pravi meri sisajo, dobro spijo, vender pa vezhkrat kar na enkrat sakriknejo, ino tako kak bolezh obzhutik rasodenejo.

§. 845.

Slateniza sploh ni nevarna, in vezhkrat bres vse sdravnishke pomozhi sgine, in se sgubi sploh v' fhtirih, petih ali sedmih dnéh. Porodna pomozhniza pa naj ne misli, da bi vsak otrok moral slatenizo dobiti, ali da bodo otrozi, ki so to bolesen prestali, posneje veliko lepfhi otrozi.

§. 846.

Porodna pomozhniza naj per slatenizi novorojenih fkerbi, da vsroke slatenize odpravi, in da naturno delavnost koshe spet vravna; zhe samore obojo frezhno ispeljati, tak se naj savupljivo sanelse, da bo rumena farba kmalo is otrokove koshe isginila. Da bo kosha spet delavna postala, je treba otroka vfaki dan dvakrat, srutraj ino svezher, v' fami mlazhni vodi iskopati, ino fkerbeti, ne le da bo od koshne shlese v' kopeli popolnoma ozhifhen, ampak da bo tudi kje pol ure po zelim shivotu ino vfih udih smeraj naprej povsod enako toplo der-shan. Rasen mlazhnih kopelj, drifltanje, zhe je otrok sapert, ino tople odeje, ni nobene druge

stvari potreba, slatenizo odpraviti. Ko bi pa porodna pomozhniza vidila, da farba le smeraj bolj rumena perhaja, otrok veliko jezhi, in shivot napihnjen postaja, tak naj sdravnika svetuje.

Peta Postava.

Od zhresmetanja ino sapretja novorojenih otrokov.

§. 847.

Zhresmetanje se per novorojenih otrozih tako navadno permeri, da porodne pomozhnize v refnizi verjejo, da je to sa otroka dobro. Zhresmetanje pa per novorojenih otrokih ref ne obstoji v' tistim teshkim isprasnjenju shelodza, kakor per odraslenih, ki je s' hudim gnusenjom sdrusheno, ampak per njih je bolj riganju podobno, s' kterim se preobilnost is shelodza vershe. Otrok se ne davi per zhresmetanju, kakor odrasleni, tudi ne sgubi skos to veselja do jestvine, kakor odraslen, ampak kmalo na snanje da, da sisati shelí.

§. 848.

Otrokov shelodez se skos to riganje refhi preobilnosti mleka, ktero is sdravh ino polnih siszov smeraj dobiti mora, ker ni mogozhe, da bi perisanji otrok vezh mleka ne dobil, kakor kar mu ga je potreba. Zhe toraj otrozi veliko ino pogosto zhres vershejo, tak se jim ne smé puftiti prevelikokrat ino prenaglo sisati.

§. 849.

Sapertje ino terd shivot se per otrokih velikokrat nakljuzhi, vezhi del pa per takih otrokih, ki se ne preslivijo na persih; satoraj se sna terd ino teshek shivesh, s' katerim take otroke velikokrat prenapolnijo, kakor postavim suhar (zvipak), bel kruh, kashe is móke ali grifa, sa varoke tiga slega dershati.

§. 850.

Proti terdi shivot ino sapertje se obrazhajo vezhi del rezhi, ki shivot odprejo; pa to ni prav. Porodna pomozhniza se mora tukaj rézhi, ktere lakfirajo, varvati, kakor postavim: mane, rabarbare. Vsrok leshi v' slabosti zhreves, ki fkos rezhi, ki lakfirajo, she le vezhe postanejo, veliko vezh naj ima fkerb, da bo otrok boljshi shivesh dobil, naj gleda, da shelodez ne bo prenapolnjen, in da se otroku ne da obeden preterd shivesh, kakor postavim: gošta kasha is shemelj ali moke, in naj ishe s' driftlanjom ritno zhrevo nekoljko isprasniti. Ko bi si otrok od maternih ali dojkinih perš ta sleg nalesil, tak mora mati ali dojka svoj shivesh spremeniti, in otrok, ki je snabiti prenatefno povit, se mora od njegovih pelniz reshiti.

Shefta Postava.

Od sfresenja (mikanja) ino zhelustniga kerzha novorojenih otrokov.

§. 851.

Zhe je porodna pomozhniza sfresenje ino zhelustni kerzh per otroku sposnala, tak mora kmalo sdravnika poklizati, kakor hitro se ti sli (hudobe) perkashejo, med tim pa otroka v' toplo kopel poloshiti, in ga kjé 5 do desetih minut noter pustiti, mu po tim driftlo is kamilzhniga teja dati, tudi fkusiti, mu kamilzhniga teja nekaj v' ufta spraviti, potim ga pa raspovitiga v' ogreto postel poloshiti. Per zhelustnim kerzhu naj porodna pomozhniza otroka slo toplo dershi, sakaj ta sleg vezhi del is sprehladenja pride. Ker pa otrok bres shivesha ne more dolgo shiveti, tak naj ishe, da mu nekaj kravjiga mleka s' bernim tejom, ali pa samiga materniga mleka v' ufta spravi. Kadar kerzh popusti in otrok spet sisati samore, tak se ima otrok k' sisku vseti.

Sedma Postava.

Od prifada (vnčtja) na trepavnizah novo-rojenih otrókov.

§. 852.

Narbolj so otrozi v' prvih shtirih do shestih tjednov po porodu timu vnetju podversheni, in prime sploh le trepavnize, vzhasi pa tudi samo ozhefovo jederze (punzhizo), ino postane tako sa okó filno nevarno.

§. 853.

Trepavnizhniga vnetja so ene ino druge okoljfhine krive. kakor postavim, presvetla luzh, nefnashna, s' perstjó ali drugimi rezhmi navseta kopel, vmivanje otroka s' shajso po obrasu ino okolj ozhi, dim, prah, sosebno prah od blasine, in takshno pokrivanje glave, ki s' svojim robom predalezl zhres zhelo doli pride, ino ozhi drashi. Dalej sprehladenje od vetrove vleke, mokra platnina, mokra postel, in tudi zhe otrokove ozhi niso dosti snashne; zhe imá mati kako gerdo kushno bolesen. ali hudoben beli tek (beli zvjet), in da jo otrok ob porodu od nje dobi. Verh tiga gré ta bolesen od eniga ozhefa k' drugimu, od eniga otroka k' drugimu skos nalesenje, zhe se namrezh odlozhena shlesa od eniga ozhefa k' drugimu prenese, kakor se to vezhkrat sgodi, zhe se ozhefa vsih otrokov s' eno ino tisto gobo ismivajo.

§. 854.

Ta sleg se is tih snamenjov sposná: vnete trepavnize eniga ali obeh ozhefov slo otezhejo, saprejo okó, tako, da ga otrok ne samore odpreti. Satorej leshijo takshni otrozi, dokler otrok terpi, smeraj s' sapertimi ozhmi, in si zeló ne persadevajo, jih odpreti, ampak she le trepavnize bolj vkup stiskajo; in zhe se s' nekoljko filo vsak sebi raftegnejo, tak je njihova snotrajna stran filno ruzdezza, in is njih tezhe veliko gostiga belkastiga-

rumeniga gnojá, in kdor she tiga nikolj ni vidil, bo komaj verjél, da bi toľjko gnoja v' kratkih urah is ozhi samoglo istézhi.

§. 855.

Vfako vnetje ozhéf je per novorojenih otrokih nevarno, ker filno hitro naprej gré, in zhe se pomozh samudi, v' kratkim zhasu ozhi popolnoma pokonzhati samore. Porodna pomozhniza mora tedaj hitro sdravnishko pomozh iskati, do sdravnikoviga dohoda pa naj skufi vfaki dan shtirkrat do ofemkrat, ali she vezhkrat bolane ozhi s' mlazhnim mlekom ali tejom is kumne (kuna, kumna, Feldkümmel) ofnashiti; to snashenje se mora pa vender le s' veliko previdnostjo opravljati, ino trepavnize se zelo nizh ne smejo glodati. Satoraj je kofez vmivavne gobe nar boljšhi sa to. Zhe pa gobe ni, se sna tudi staro mehko platno sa to oberiniti. Nikdar se pa ne smé ta goba ali to platno sa snashenje sdraviga ozhefa oberiniti, ker bi se s' tim vnetje od eniga ozhefa k' drugimu preneslo. Tudi se otrok poloshi s' visokim vs glavjom, se skerbi, da bo shivot dobro odpert, in ko bi drugazhi ne bil, se k' timu s' driftlanjom pomaga.

Ofma Postava.

Od oranjenja.

§. 856.

Oranjenje se per otrokih perkashe narnavadnishi okolj riti ino na framnih delih, in potim takim ondi, kjer od isprasnjenja ritniga zhrevefa ino fzavniga mehirja mokri postanejo, ali pa ondi, kjer je kosha nagerbanzhena, postavim: pod pasduhom, na vratu ino na ushesih.

§. 857.

Narnavadnishi vsroki so: dolgo leshanje na mokrim, nefnaga, terda ino ne dosti poravnana

pertenína, pelnize, ino frajzhke (robazhize) s' noviga debeliga platna, kopel, v' kateri je veliko shajfe, zhe se s' njo kosha slo rible, napzhno preshivenje otroka, prenapolnenje shelodza i. t. d.

§. 858.

Vrazhenje tiga slega obſtoji ſoſebno v' odpravi vsrokov ino vſakdanjim kopanju v' mlahni vodi s' mlekom ali otrobi, ino rahlim ofuſhenji bres gloadanja. Po ſkerbnim ofuſhenji (otrenji) ſe otrokove rane s' rumenim prahom potroſijo, katerim ſe ſherenmeſt (zoperſka bajanska moka) pravi, ali pa s' drobno pſhenizhno moko. Potroſenje s' tim prahom ali s' to moko ſe pa naj opuſti, ko bi bila na ranjenim meſti kosha prejedena. V' tej okoljſhini ſe naj ranjeno ſelo obloſhi s' masilom is jajzhniga rumenjaka ino dobriga laſhkiga ali pa lenoviga olja, vſakiga pol. Drug prah potroſiti, ali druge masila, ſoſebno ſvinzhova beliza (Bleimeiß) ſo ſilno ſhkodljive; ino porodna pomozhniza mora, zhe prej imenovane rezhi nizh ne pomagajo, in oranjenje ſhe pomnoſhijo, otrok pa bolehnati ino bolj ſuh biti ſazhne, kmalo po sdravnika poſlati.

Deveta Poſtava.

Od gobiz novorojenih.

§. 859.

Gobize (uſtna gnijoba) ſo drobni, okrogli, beli mehirzi, ali majhni turi (otekljine), ki ſe v' uſtnih kotizhkih ſnotrajne ſtrani uſtniz, na ſobjim meſu, na nebu ino jeſiku napravijo, in ſe vzhaſi ſkos gerlo, ſhelodez ino zhreve noter do riti ras-ſhirijo.

§. 860.

Vsroki, ki gobize per novorojenih napravijo, ſo: ſpazheno mleko, ki ſna preſtara, premaſtno ino preteſhko ſa otroka biti, pregreſhenje matere ali dojke v' shiveſhu, ali pa veliko ganjenje duha

per njih; nefnashen, spazhen luft, sprehladenje, sanemarjeno sveshenje uft, safpanje otroka per siszu, ker se potim mleku v' uftih skifa (sterdi) dojenje is nefnashnih, gnojnih, ali pa s' mozhno, sherezho mastjo namasanih siszov; dalej, tako imenovani otrozhji foki, s' kterimi v' mestih novorojene otroke pitajo (kermijo), jih potim s' mlekom ino tejom pojijo, ino spet s' suharjom (zvipakom) ino moko v' mleku kuhano, mafhijo, hitro potim sisek podajo, ali zelo dudlizh (dulez) v' ufta vteknejo, in tako bi se zhuditi bilo, da bi se otroku gobize po uftih ne naredile.

§. 861.

Od gobiz otroka skli ino boli, ga vstavlja per sisanji, nezhe sisza, je nepokojni, ino fline se mu zedijo. Zhe bolesen rafe, tak so ufta smeraj bolj unéte (prifadne) vrozhe ino fuhe, otrok dobi vrozhino, bole v' trebuhu, ino kifelo smradlivo, seleno, nafeklano blato ino mnoga fzavniza gré od njega. Od sazhetka se gobize perkashejo bolj bele (kakor plesnoba na kruhu), posnej pa postanejo vmasano bele, in kadar se she lufhiti hozhejo, so pa romenkasto-five. Gobe grejo filno rade naprej, da tudi druge sdrave otroke primejo, zhe jim do uftnih kotizhov pridejo. Narnavadnisthi se pa skos nalesenje shirijo, zhe sdravi otrok s' tiftiga sisza sisa, na kterim tudi gobasti otrok vzhas ter vzhas sisa.

§. 862.

Gobize ne oftanejo bres fhkode sa otrozhjo sdravje, vezhkrat se sraven slo posufhijo. Vezhko se jih napravi, in bolj ko vkup ftekajo, in vezhkrat ko po odlufshenju se v' novizh napravijo, bolj ko fivkaste, ali zhernkaste postanejo, sisanje, dihanje ino poshiranje vstavljajo, v' vezho nevarnost pride otrokovo shivljenje, in vezhkrat so tudi krive, da otrok vmerje.

§. 863.

Porodna pomozhniza samore otroka pred gobizami prevarvati, zhe fkerbí ne le, da so luft obleka ino shivesh fnashni ino bres popake, da

mati ali dojka sisez ino berdovizo fnashno dershi, ampak tudi fnashenje uft per otroku s' zotizo, ki se v' novo sajeto hladno vodo namozhi, vezhkrat na dan prenovi, pa tudi zelo otrokovo truplo pridno fnashi, kolikrat je potrebno, fnashenja per otrokih pa tak ni nikdar preveliko.

Kakor hitro se gobize sazhnejo delati, tak naj bo porodna pomozhniza fkerbna, vsroke, ki to uftno bolesen naredijo, ino dershijo, odpraviti; naj torej otroku vfaki drugi shivesh odvsame, ino mu famo materno ali dojkino mleko prepustí, naj tudi potrebno rejo otroka, kakor vfakdanje kopanje i. t. d. napové, in naj do gobiz take rezhi spravi, ki jih vftanovijo ino k' odlufhenji perpravijo, kar se med 7 ino 9 dni sgodi. Naj torej velikokrat, pa vselj rahlo otrokove ufta s' tejom od shalbeja, babje dufhize ino kumne ismije. Neke babize pa drugazhi delajo, ino otrokove ufta s' roshnim medom opazajo, ino gobize s' kako pertneno zoto, ki je s' zukrom potrofhena, ali pa s' rudezhim vinom ino fhe zelo s' limoninim sokom omokrena, glodajo. Alj s' to sholobardijo (kvarijo, fufhajo), ino otroku velike bolezhine napravijo, tako da reviza vezh ur ni vftani sisati. Varje se naj pametna porodna pomozhniza tiga neumniga mefarjenja, sakaj s' lilo ponovljeno prozhbrifanje ftorí, da se spet nove gobize naredijo, ali pa, da fhe bolj nevarne postanejo; ampak zhe vidi, da se s' ravnanjom gori pokasanih nedolshnih rezhi gobize ne is-manjshajo, ampak fhe bersh mnoshijo, mehirzi bolj temnikasti perhajajo, ino otrok bolj bolehní postaja, tak imá rozhno sdravnishko perpomozh ifkati.

Defeta Postava.

Od perrojenih popak otroka.

§. 864.

Pergodi se tudi, in ne ravno redko, da otrozi vsrafhene popake s' feboj na svét pernesó, ki jih vezh ali manj pazhijo, pa tudi vzhasi k' navadnim

opravkom ino she zelo k' naprejpeljanju shivlenja nesmoshne storiyo. Narnavadnifhe med timi popakami so: rafklana sgorna uftniza, sarafhene ozhi, gerzhe na glavi, neprava softava rok ino nog sarafhenja spolnih delov, tak da se ne posná, ali je otrok fantizh (al je moshkiga al shenfikiga spola) ali deklizh i. t. d. Porodna pomozhniza mora sa ta zhaf vsak perrojen pogreshek otroka materi samolzhati, ozhetu pa ino shlahti na snanje dati, in zhe je pogreshek tak, da je vupati, da se samore s' sdravnifhko pomozhjô odpraviti, tak se je treba bersh ko je mogozhe, sdravnik sa svét (rat) vprafhati.

§. 865.

Per novorojenih so spolni deli vzhasi tako sarafheni, da porodna pomozhniza ne more sa gotovo fkleniti, ali je dete fantizh ali je deklizh; v' takim dvomenji mora sdravnika sa svét vprafhati; sakaj nasprot se je she vezh ko enkrat sgodilo, da je bil otrok sa deklizha kerfhen, posnej se je pa rasodelo, da je fantizh. Se porodna pomozhniza v' fklenitvi spola sarajta, tak ne pride kar ob vse savupanje ino v' safmehovanje, ampak she sna v' toshbe priti.

Ednajsta Postava.

Od perrafhenja jesika.

§. 866.

Ne prav storijena jesikova vés se per otrokih tudi vezhkrat nakljuzhi, zhe ravno ne toljkrat, kakor stare babe ino babize terdijo. Zhe je namrezh jesikova vés fama na sebi prekratka ali pa prefhiroka, tak to stori, da se jesik dofti ne mesi, in da otrok sisati ne more. Ta pogreshek je, ki mu sarafhen jesik pravijo, kteriga odvesati, so babize vse urne ino hitre. Odvesanje jesika se pa vezhkrat stori, ki ga zelo nizh treba ni. Samore otrok sisati, tak ga nikjer treba ni; pa tudi zhe

sisati ne more, se je treba poprej preprizhati, da je perrashen jesik tiga kriv.

§. 867.

Perrashenje jesika se sposná, zhe je jesikov konez navdol potegnjen, globoko doli v' spodni zhelusti leshi, in se nakvisshko vsdigniti ne dá, zhe otrok berdovize ne vsame, ali, ker si sahtonj persadeva, jesik na nebo pertisniti, berdovizo spet ispušti, in da se per vekanji (krizhanji) predalezh naprej srafhena jesikova vés viditi da. Porodni pomozhnizi je odvesanje jesika ojštro prepovedano; sakaj ona ne vé, v' kakshno nevarnost se podá, in kakshno shkodo sna otroku narediti. V' fofeski jesikove vesi leshi véliko shilj, in sna se jih vezh preresati, kar bi hud kervotok naredilo. Dalej je na odvesanji jesika prihodno govorjenje otroka leshezho, in flabo ravnanje per preresanji samore per tim veliko popazhiti; satoraj mora vsako takshno opravilo sdravniku prepustiti.

O d
Porodne pomozhi.

TRETJI DEL.

*Od opravkov, ki so porodni pomozh-
nizi per ispolnovanji njeniga pokliza
potrebni, ino od njenih dolshnost v'
zerkvenih ino sódnih okoljshinah.*

PERVI RASDEL.

Od opravkov, ki so porodni pomozhnizi per ispolnovanji njeniga pokliza potrebni.

Perva Postava.

Od vdrifljanja v' ritno zhrevo.

§. 868.

Pod vdrifljanjom se saftopi vsikanje kake mokrote skos ritno odpertino v' ritno zhrevo, ktero porodna pomozhniza per nosezhnih, porodnizah, otrozhnizah ino novorojenih otrokih is tiga namena pozhne, da ali blato bolj naprej ispravlja, ali porodne dele omehzháva, kerzhe, hitrize ali maternizhne kervotoke vftavlja, ali pa tudi, da truplo preredi, zhe se obeden shivesh skos ufta noter fpraviti ne more.

§. 869.

Sa isprasnenje blata se vsame mlazhna voda, ovarik od pfhenizhnih otrobov ali albeshoviga selifha, in k' tim se dvé shlize, kakor so sa jesti, olja, eno kafetno shlizo pa kuhinfke soli perdéne; zhe je kar sa omehzhati, tak se sol prozh pufti, zhe imá kerzhe vtolashiti, tak se kamilzhni té s' oljom vsáme. Sa hitrizo vftaviti, se drifljanje is redko kuhane fhtérke perpravi, sa maternizhno kervavitev vftaviti, se mersla voda v' ritno zhrevo driftlá, ino sa preshivenje (prerejenje) skos ritno zhrevo

je driftnanje is mesene shupe, jezhmenoviga, ovfeniga foka s' jajzhnim rumenjakom ali mlekom. Vezhkrat pa sdravnik s' posebnih namenov she drugo driftnanje narozhi, ki se potim po njegovim vkasilu napraviti mora. Sa otrozhje driftnanje se tudi mlazhna voda, albeshovi ali ovarki is pshe-nizhnih otrobov s' oljom vsémejo, in zhe bi moralo shivot odpreti, tak se imà namešto folí, ki je sa otrokov shivot premozhna, nekaj beliga zukra perdjati.

§. 870.

Porodna pomozhniza mora per tih opravih fosebno na starost matere ali otroka gledati; tako postavim léta star otrok ne more vezh kakor kofetno fhkodelizo mokrote s' driftnanjom v' sebe vseti, sa take se vsame derfklá, ki ravno toljko dershi, otrok od dveh do shtirih lét pol masliza (Seidel), od shtirih do osmih lét polovizo navadne fredne derfkle, od osmih do petnajstih lét en masliz, in sadnizh polna derfklá, ali en veliki masliz sa odra-she-niga zhloveka.

§. 871.

Sa driftnanje se imà vseti kofitrašta (zinjasta) derfklá. Mehirnate derfkle, kakor jih ne svuzhene babize imajo, so zeló sa nizh, sato ker se s' njimi filno teshko driftna, in potim she s' mokroto veliko sraka (lufta) v' ritno zhrevó pride, tudi se s' meh-irjovo derfkló mokrota ne dá tako visoko vfikati, kakor s' zinašto, in zhres vse to se mehir tudi lahko preterga, in tako bi porodna pomozhniza sama sebe ino postel gerdo obongavila (spomasala). Zinašta derfklá mora biti snotraj lepo gladko isdelana, in mora táko phalo (rameshelj) imeti, ki rado gor in dol gré, pa vender dobro sapira, tako, da mokrota ne more mimo skos. Narboljshe je, zhe phalo ni s' predivom ali s' niti ovito, ampak s' nekterimi oblogami klobuzhine dobro povito, tako sapira bolj gotovo, in rajshi gor in dol derzhi. Predivo ino niti se v' mokroti rade vsmerdiyo, ino to smrad tudi driftni podeliyo, tudi se rade prevezh vsufshiyo, potim spet prevezh napnejo.

§. 872.

Se ovarki od selishov sa drifljanje vsémejo, tak morajo biti popré zhisto prezejeni, da se derfkla ne samafhi, in potim se fhe le olje, sól ali zucker vméf déne. V' fredno toplo ino dobro premeshano mokroto se spodni konez derfskle, na kateri mora phalo (zhapez) noter do kraja stishano biti, namózhi, in potim phalo nasaj potegne, in tak se bo derfkla napolnila. Redkokdaj se pa derfkla na pervo potegnjenje povfod enako napolni, sato, ko je fhe luft v' njoj, satoraj se vpotegnjena mokrota spet v' posodvo nasaj sdriftla, in potim vnovizh vphalo potegne, tak bo derfkla povfod enako rasgreta, ino mokrota bolj rasmeshana.

§. 873.

Je derfkla dobro napolnjena, ino mokrota v' nji ne prevrozha ne premersla, ka se is tiga sposná, da, zhe se k' lizu pertifne, prijeten obzhutek toplote podeli, tak se vkashe shenfski, ktera bo driftlana, da se v' posteli na desno stran vleshe, rit proti kraju postele nastavi, kolena pa k' sebi potegne. Pod rit se ji sa varvanje postele kak stari pert poloshí, zevka derfskle s' oljom ali maslom nekoljko pomashe, potim se s' pavzom ino kasinzom ritno lize narasen raspné, in zevka derfskle rahlo po nagibu svete kosti dva ali tri pavza globoko skos ritno odpertino v' ritno zhrevó vpeljá. Se per nastavi zevke kaj vstavlja, tak se zevka nasaj potegne, in se mora na drugo stran vpeljati skufiti, dokler se rada ino bres file vpeljati da. Napolnjena derfkla se sdaj na zevko vstavi, s' levizo s' zevko vred terdno dershi, s' desnizo se pa phalo pozhasi doli tishí, tak dolgo, da se zela derfkla isprasni. Potim se derfkla s' zevko vréd varno is riti spravi, ino nadriftlana shenfska mora tako dolgo mirno na strani obleshati, da jo k' isprasnjenju blata tishati sazhne. Vediti pa mora porodna pomozhniza, da so ljudje, ki komaj polovizo te mokrote v' sebe sprejeti samorejo, ki jim je namenjena; ne jih siliti, da bi vezh sprejeli, ampak mora se kar od tishanja vphala prehenjati, kakor hitro se potoshijo, da

nemorejo vezh sprejeti. Majhinim otrokom se driftna nar leshej da, zhe na krilu matere ali kake druge shenške leshijo, in ritna odpertina se jim poprě prav dobro s' oljom namashe.

§. 874.

Neporedne babize po driftnanji derfkle vezh nepogledajo, ampak jo v' kak kot vershejo, in jo pustijo tam leshati, dokler je ni spet treba. Is tiga pa ne pride le, da se per prihodnim opravku teshko s' njo ravná, ampak derfkla se tudi popazhi, da se tudi v' veliki fili ne da kmalo vravnati; takshne telesne derfkle so tudi, s' katerim se ritno zhrevo nar leshej rani, ker se vphalo le s' filo gnati samore. Stara nefnashna derfkla je rezh sa gabiti, posebno, zhe se bolnik spomni, da se je vezhkrat per mnogih ljudéh s' njo postreglo; verh tiga se s' njo she lahko nalesljíve bolesni naprej shirijo.

§. 875.

Snashenje derfkle se opravi s' mlazhno vodo, ki se vezhkrat gor potegne in spet isbrisga; potim se vphalo ispotegne, fkerbno ofufhi, derfkla odverti (odshrajfa), in se snotraj ino svunaj dobro obrishe, in vse v' kraj poloshí, tak dolgo, da je vfa popolnoma suha. In kadar se je tudi to sgodilo, tak se verteni (shrajfi) s' oljom pomashejo, derfkla vkup sestavi, in taka na kakvim suhim mestu lepo hrani. Ravno tako je ravnati s' vsako drugo brisgavnizo, kadar je opravik s' njo dodelán.

Druga Postava.

Od ritnih satizhkov.

§. 876.

Ritni satizhki so terdne, pa vender nekaj krenljive rezhi, ki so kakor kegel narejene, in slo tak debele, kakor kak perst na roki, in se sa drashilo v' rit vtaknejo ali spravijo, da se saperti shivot spet odprě.

§. 877.

Saperti shivot odpreti, se satizhki naredejo is shajfe, in fizer tako debeli ino dolgi, kakor je mesinz tiftiga zhloveka, sa kteriga se delajo. Še hozhe ritni satizhek v' zhloveka správiti, tak se more ravno tako vlèzhi, kakor da bi se mu imélo driflati, satizhek se pomashe s' lenovim oljom, ritno lize se s' perftmi levize raskréne, in satizhek se mu kjé en pavez globoko pozhaši v' ritno zhrevó vtifhi, kjer imá tako dolgo tizhati, da ga per isprasnjenu blato ispahne. Vezhkrat je velika v' olji napojena rosina (zivéba), is ktere se jederze islufhi, ali pa suha na robe obernjena fliva (zheshpla) sadofiti dobro namesto vfake druge rezhi, zhe se sheli shivot odpreti.

Trétja Postava.

Od vbrisanja (fikanja) v' shenfke porodne dele.

§. 878.

Vbrisanje v' shenfke porodne dele mora porodna pomozhniza ravno tako umno, varno ino zhedno opravljati, kakor drifljanje; in fosebno tedaj zhres vse previdno ino pohlevno, zhe so slo fklezhe bolesni prizhejozhe, kakor postavim materni rak.

§. 879.

Vbrisanje v' shenfke porodne dele se opravlja is mnogoterih namenov, torej se mokrota tudi is mnogoterih rezhi napravi. Narvezhkrat se brisga sato, da se porodni deli ozhedijo (ozhistijo), in sato je mlazhna voda. Materne kervavitve vftaviti, se bsika mersla voda, ki se po okoljshinah s' jeshiom ali shganjom domésha. Kerzh vkrotiti ali porodne dele omehzhati, se brisga kamilzhni té s' mlekom ali oljom, ovarki is lenoviga semena, ovfov (ovfeni) fok i. t. d. Tudi se sdravila (arzniye), ki is apo-

teke pridejo, ali same na sebi, ali pa oredkane fikajo, kakor sdravnik vkashe; ali pa tudi napové selifha, is kterih porodna pomozhniza po njegovim povelenji, té sa vbrisanje napraviti mora.

§. 880.

Sa vbrisanje v' shenske porodne dele so nalafh sato storjene brisgle, kterim se materna brisgla pravi. Ta brisgla je is kofitra (zinja), in nekaj manj-fha, kakor derfkla sa otroke. Ima zinjasto, slo vpognjeno zevko, nar manj dva perfta dolgo, ki na fvojim prednim konzu podolgovato glavizo imá, ki je okolj in okolj ljuknjata, tako, da se samore mokrota na vse strani istekati; tudi se pa sna na navadno materno brisglo ravna, perft dolga, in mesinz debela zevka is flonove kofiti s' eno ali mnogimi odpertini napraviti, to veliko rajfhi noter sderzhi, kakor fhpizhafsta glaviza krive, zinjaste zevke, ki je veliko predolga, in lahko pregloboko pride. Vender je pa materna brisgla s' dolgo, floko (vosko) zevko veliko bolj-fha; zhe fi hozhe shenska fama postrezhi.

§. 881.

Per brisanji v' shenske porodne dele se tako le ravna: Shenska se vleshè v' posteli ali sofi na herbet s' nekoljko povikfshano ritjo, ino nekoljko narasen rasprostrenimi bedrami (stegni). Srajsa ali oblazhila se ji navsad savihajo, ino pod rit se ji debela podloga is vezhkrat slosheniga perta, ali pa majhina prasna fkleda poddène, da to, kar od brisanja isleti, postel ne vmashe. Tudi se sna pred porodne dele mehka vmivavna goba ravno is tiga naména djati. Potim se brisgla s' zhfsto mokroto zhfsto napolni, s' kasinzom ino frednim perftom defnize se gré v' porodne dele, in potim se zevka matrne brisgle v' materno noshnizo vpelja. Imá mokrota noter do maternize priti, tak se perfti noter do maternih uft spravijo, ino zevkina glaviza nad uftmi v' maternizo istifhi, potim se brisgla isbrisga, in kmalo zevka varno nasaj isvlezhe. Imá mokrota she en zhaf v' materni noshnizi oftati, tak naj shenska she nekaj zhafa

na herbtu oftane; zhe imá pa mokrota, ki je v' materni noshnizi saoftala, istezhi, tak mora shenska vftati, in dershi se ji goba naprej, porodni deli se pa s' tenko rjuho oterejo (obrishejo).

.Shterta Postava.

Od umetniga ispušhanja szavnize s' pipizo (katetrom).

§. 882.

Vzhafi je med pretekom poroda, ki je po redi, szavniza porodnize skos to sadershana, da otrokova glava, ki v' medenizi stoji, szavno zevko, ali vrat szavniga meh rja prevezh stiska. Porodna pomozhniza mora torej med porodnim zhasom dobro na odtekanje szavnize gledati, da ne bo perpuštala, da bi se strafhni sleg sadershane szavnize nakljuzhil. Ko bi vender le bila szavniza sadershana, in bi je porodniza nikak sama od seb' ispušhati ne samogla, tak ji njo mora porodna pomozhniza, zhe porodniga pomozhnika ni, umetno odvseti. Satoraj mora smeraj taka zev [nar perloshnisfhi sa njo je zevka is frebra, kateter (pipiza) imenovan] per sebi imeti, zhe k' kaki porodni v' pomozh gré.

§. 883.

Zhe je treba s' katetrom ravnati, tak se mora porodniza, kateri se szavniza odvseti imá, na herbtu s' stegni narasen leshezha snajti. Porodna pomozhniza se vftavi na defno stran poštele, in dershi v' defnizi pipizo. ki se imá v' toplo vodo namozhiti, da se ogreje, na konzu s' oljom ali mastjó dobro namasati; da . . . naj s' pavzom ino frednim perftom levize dve svunajne framne uftnize porodnize narasen, da si pot v' szavno zevko s' pipizo naredi. Odpertina szavne zevke se pod shegetavzom tikama pred vhodisfhom v' materno noshnizo, raslozhno s' samim ozhesom vidi. V' to odpertino vpeljá pipizo s' shpízo naprej, in ko je kjé

en pavez globoko perfhla, gré s' rozhnikom pipize pozhasi navdol, in jo s'he nekaj naprej potisli, tako dolgo, da jo do treh pavzov globoko spravi. Potim naj potegne svilo (drot), ki se v' pipizi snajde, s' defnizo vun, med tim, da s' levizo pipizo terdno dersli, in szavnizo v' podstavljenó polodvo odtekati pusti. Je szavniza odtekla, tak se pipiza spet ravno tako vun spravi, kakor je bila noter spravljena. Nikdar ne smé porodna pomozhniza pipizo s' silo noter spravljati, ker bi s' tim lahko szavno zevko ino szavni mehir slo ranila. Ko bi se ji pa ne dalo pipizo noter spraviti, tak naj hitro po porodniga pomozhnika poshle; ker vsako sadershanje szavnize med porodom lahko smertno nevarnost perpeljá.

DRUGI RASDEL.

Od dolshnost porodne pomozhnize
v' zirkvenih okoljshinah.

Perva Postava.

Od kersta v' fili.

§. 884.

Porodna pomozhniza je dolshna, ne le kar porodnizi ino otrozhnizi strezhi, ino sa telefno raft novorojeniga otroka fkerbeti, ampak tudi gledati, da otrok, kteriga ob porodu sprejme, ob pravim zhasu sveti kerst prejme. Sosebno naj bo njena fkerb, da, zhe novorojeniga otroka vidi v' slabost ali bolesen pasti, na to starishe opómni, in zhe nevarnost vidi, kerst v' fili svetuje.

§. 885.

Zhe se torej otrok vleshe, ki je na vides mertev, ali le flabečsnamenja shivlenja rasodeva, ali

je tako popazhen, da je v' nevarnosti shivljenja, in se je bati, da bo poprej odmerl, kakor sa podelenje svetiga kersta poklizan duhoven perstopiti samore, tak sapové postava vére ne le per katoljških kristjanih, ampak tudi per Luteranah, otroku kmalo kerst v' fili podeliti. Le per Shidóvih (Judih) je to drugazhi, ker obení kersthanški porodni pomozhnizi ni perpusheno, otroka judovskih staršov, ki niso k' kersthanški véri perstopili, bres njihoviga vedenja ino pervolenja kerstiti; in zhe je porodna pomozhniza, ki kersthanški porodnizi steshe Shidovkinja (Judinja), tak se sveti kerst ne smé od nje podeliti, ampak od eniga prizhijozhiga kerstheniga zhloveka.

§. 886.

Ko bi pa otrokovo shivljenje she med porodom v' nevarnost perfhlo, kakor se per teshkih ino pozhafnih porodih, ino tistih, ki se le skos umetno perpomozh dodelati dajo, vezhkrat pergodi, tak se mora sveti kerst tudi she ne rojenimu otroku podeliti. Ker se pa tudi sveti kerst vselaj na kakim pravim udu ali delu otrokoviga trupla opraviti mora, tak mora porodna pomozhniza, zhe bo treba, otroka she v' maternim telesu kerstiti, po snotrajnim prejškanji dobro sposnati, da je naprej leshezhi del pravi del otrokoviga telesa, ki se kerstiti samore, ne pa popkov trak ali napréleshezha streva; dalej, jeli se snotraj matrne noshnize ali v' maternih uftih snajde, ino ali je otrozhji mehír saref she pozhen, ker se kerst v' fili ne smé na tistih delih podeliti, ki niso udje trupla, ampak ki se le otroka dershijo, ali tishijo.

§. 887.

Je porodna pomozhniza od tiga preprizhana, tak napolni kerstno brisglo s' naturno toplo vodo, ino peljá zevko brisgle v' materno noshnizo, in ravno na naprej leshezhi del otroka, ino med tim, da vodo istifka, ino otroka trikrat sh' njo brisgne, sgovori poboshno te le besede: *Otrok! jas te kerstim po naredbi svele kololjške zirkve v' imenu Boga Osheta, ino Sina, ino svetiga Duha.*

Zhe si pa porodna pomozhniza ni svesta, da she otrok shiví, in bi se tako she kerstiti samogel, tak se mu fveti kerst podeli s' tim perstavkom: *Otrok! ako she shivish, tak te kerstim v' imeni Boga, Ozheta, ino Sina ino fvetiga Duha.*

§. 888.

Zhe je pa en del otroka, postavim: roka ali noga is matrne noshnize naprej isgnana, tak vsame porodna pomozhniza kosarz naturne tople vode, ino oblije trikrat naprej leshezhi porojen del s' perstavkom poprefhnih besed. She tudi sdaj gotovo ne vé, jeli she otrok shiví, tak se mora tudi tukaj perstavik isgovoriti: *Zhe she shivish i. t. d.* In ko bi se moral kerst v' fili per popolnoma porojenim otroku podeliti, tak se njegova glava trikrat med isgovarjanjom poprefhnih besedi oblije. Po takshnim kerstu mora pa porodna pomozhniza duhovnimu raslozhno povedati, tako ino v' takih okoljshinah je otrok kerfhen bil.

Druga Postava.

Od fkerbí porodne pomozhnize, kar prvi pot otrozhnize v' zirkev sadene.

§. 889.

V' mnogih krajih je tudi shlega, da porodna pomozhniza otrozhnizo na prvím potu po porodu v' zirkev spremi, da na njo gleda. Od tiga pota, ki se per mnogih she le v' konzi sheftiga tjedna po porodu stori, se ni lahko kake nevarnosti bati, da se le v' merslim zhasu léta ne pergodi. Vezhkrat pa tudi otrozhnize she deveti, deseti dan po porodu zirkev objishejo, ino to jim sna pa slo shkodljivo biti. Porodna pomozhniza mora gledati, da ta prevsgodna pot v' zirkev otrozhnizam odsvetuje ino vbrani. Nar boljshi zhas sa ta pot je tedaj, zhe she otrozhnishi tokjenja, ino se otrozhniza dobro pozhuti. Per veliki simi je pa she tudi tazhas velike pre-

vidnosti potreba, da se otrozhniza ne premrasi. Potrebno je ali, da se pot v' zirkev na drugi zhas odloshi, ali da se pomuda v' zirkvi skrajsha, ali da se molitve vpeljavanja v' porodnizhni hifhi od duhovniga opravijo. Zhres vse to porodni pomozhnizi ni famo sa dushno isvelizhanje matere fkerbeti. Ko bi tedaj shivljenje matere she ob porodu v' nevarnost perfhlo, tak naj porodna pomozhniza fkerbi, da bo shenska she ob pravim zhasu prevedena.

TRETJI RASDEL.

Od dolshnost porodne pomozhnize
v' sodnih okoljshinah.

Perva Postava.

Od dolshnost porodne pomozhnize v' sodnim prejisfkanji.

§. 890.

Porodna pomozhniza vzhafi dobi povelje od gospodfke, telefni stan kake shenske prejisfkati. Sodnik postavam hozhe vediti, ali je takshna shenska nofezha, ali je she porodila, ali se je porod she ne dolgo sgodil, jeli se na njenih porodnih delih kako ranjenje ali otekljine snajdejo, ali ne i. t. d. Tudi se vzhafi vprasha, jeli je pokasan otrok pred pravim zhasom, ali ob pravim zhasu porojen bil: jeli je she porojen, ali je she nekaj zhafa na svéti, jeli se kako ranjenje ali kako snamenje sforzene file na njem najde i. t. d.

§. 891.

V' vfih takih okoljshinah mora biti porodna pomozhniza svoji gospodfski pokorna, mora pre-

jiskanje s' nar vezho premislenostjo storiti, in per odgovoru le to povedati, kar je v' refnizi najshla. Zhe skos prejiskanje ne sposna dosti stanu, sa kteriga je vprashana, da bi samogla povedati, da je ena shenska nosezha ali ne nosezha, da je, ali da ni porodila, tak mora to tudi gospodski na ravnost ino odkritoserzhno obštati. Ko bi v' eni taki perloshnosti ne govorila refnize, in bi kaj povedala, kar ni tako, tak jo zhaka sanizhavanje, framota ino pokaranje (shtrajfinga), ino zhres vse to she sna shensko v' nesrezho spraviti. Nihzher jo pa ne bo ozhital, zhe odkritoserzhno rezhe: Mojo snanje ne feshe tako dalez, in satoraj nisem vstan' kaj gotoviga rezhi. Je pa porodna pomozhniza zhifto preprihana, kakshna je shenska, tak ne sme gospodski nizh sakriti. ino mora bres vfiga gledanja na perjasnost ali sovrashtvo, plazhilo ali pretenje, vse raslozhno povedati.

§. 892.

Sapasi porodna pomozhniza, da kaka nesa-konska shenska nosezhtvo sakriva, tak mora na tihama gospodski ali domazhimu duhovnimu to povedati, in potim ravnati, kakor se ji vkashe: sakaj zhe taka shenska svoje noshenje sakriva, tak misli gotovo tudi porod ino otroka sakriti; in vezhkrat to drugazhi ne more, kakor da otroka v' kraj spravi; zhe pa vé, da je njeno noshenje she snano, tak ji ne bo napadlo, da bi porod ino otroka sakrivati hotla. Ravno tak mora porodna pomozhniza gospodski na snanje dati, ko bi bila sapasila, da je ktera shenska otroka odgnala (spravila), ali odgnati skushala. Poslednizh mora tudi gospodski na snanje dati, ko bi se ji slo dosdevalo, da je bil kak otrok vmorjen. Porodna pomozhniza mora, kar to sadene, na vse dobro pasiti, ino ne sme obene perloshnosti samuditi, tudi to dolshnost njeniga pokliza svesto dopolniti.

Druga Postava.

Od dolshnosti porodne pomozhnize per nagli smerti nofezhe, porodnize, otrozhnize ali novorojeniga otroka.

§. 893.

Slifha porodna pomozhniza, da je v' njenim okrogu (kotaru, okraju) shenfka she zhres ofem ino dvajset tjednov nofezha, vmerla, tak mora, koljkor se da, hitro po nar blishnifhiga porodniga pomozhnika poslati, da bo skos umetno porodno pomozh, k' zhimu bo vezhi del materniga reska potreba, she kje otrok refhen. Sakaj, kaka grosa, ko bi otrok she v' maternizi shivel, ko bo njegova mati pokopana! Alj she ne strefe zhloveka tudi sam spomin na pozhafno vmiranje otroka v' mertvim maternim telef? Bi bili pa domazhi te rajne (pokojne) nasprot, po porodniga pomozhnika poslati, tak mora porodna pomozhniza gospodski ali duhovnimu hitro to povedati. Do sdravnikoviga nastopa mora mertva v' posteli leshati, ino s' toplo odejo pokrita oftati. Ko bi se pa porodni pomozhnizi vidilo, da je shenfka le na vides mertva, tak mora vse skufiti, jo spet oshiviti. K' timu namenu flushi: rahlo glodanje zeliga shivota, s' fuknom, kertazhenje dlanov ino podplatov, hlidenje zhiftiga lufta, shkroplenje s' merslo vodo, vmivanje s' topnim vinom; pod nos nastavljenje jelenovza ali salmiakovza, driftlanje is mlazhne vode ino jefiha i. t. d.

§ 894.

Vmerje zhres ofem ino dvajseti teden nofezha shenfka med porodom, in poprej, ko je shivi otrok od njé, tak mora porodna pomozhniza na naglim po porodniga pomozhnika poslati, da bo porod dokonzhal; sakaj tudi taka shenfka se nesmé s' otrokom pokopati, ker je she tudi tukaj vupanje, otroka refhiti. Se sdravnik mudí, tak mora porodna pomozhniza, zhe naprej leshezhi del otroka she gibzhen nad medenizhnim vhodifhom stoji, ino shenfka

prezej prostrano medenizo ima, obrazhanje na noge storiti, in tak otroka na svet spraviti. Je pa glava ali rit še globoko v' medenizo stopila, tak se mora nastop porodniga pomožnika dozhakati.

§. 895.

V' tej sadni okoljshini mora porodna pomožniza, dokler porodni pomožnik ne nastopi, ravno tako per mertvi porodnizi ostati, kakor per shivi, in od zhafa do zhafa snotrajno prejškanje storiti; sakaj vzhafi materniza mertve shenske vender še otroka is-shene. Se je še vezh ko enkrat sgodilo, da so se mertve porodnize še s' otrokom v' telefi na voder (nofila, Bahre) poloshile, in da se je potim, ki so bile k' pokopanju vsdignjene, otrok med njihovimi sgornimi bedri leshezhi ino vleshen najshel. Da takshni otrok konza ne vsame, ko bi kjé shiv na svet pershel, tak mora porodna pomožniza tudi na mertvo porodnizo dobro gledati, in jo vzhafi ter vzhafi prejškati. Savoljo tiga se pa tudi porodniza, ki je med porodom vmerla, ne smé hitro po smerti is postele predjati, ampak mora tako dolgo v' njoj ostati, da jo porodni pomožnik od otroka réshi. In sploh se obena nosezha ino otrozhniza ne smé hitro po smerti is postele, v' kateri je vmerla, potegniti, ampak mora se pervih 6 do 8 ur per miru v' posteli puštiti. Mora pa kdo per mertvi ostati, sato, ko bi snala spet preshiveti, in ker bi nevmileno bilo, jo samo puštiti.

§. 896.

Ko bi shenska kmalo po porodu ali v' otrozhji posteli na nagloma na kervotoku, kapu (boshjim shlaku), mikanji, omedlevzi i. t. d. vmerla, tak se, ker so v' tih okoljshinah snamenja prav slo negotove, takshna shenska ne smé rozhno sa mertvo dershati, ampak mora se hitro sdravnik poklizati, in do njegoviga dohoda se jo mora oshiveti skufiti, kakor je bilo v' §. 919 vuzheno. Ko bi kdo porodno pomožnizo dolshil, da je ona smerti otrozhnize kriva, tak pa naj pušti, da se bo k' spri-zhanju njene nedolshnosti truplo rasdjalo (gori djalo).

§. 897.

Zhe kaki novorojeni otrok, ki je per porodu sdrav bil, nanagloma vmerje, ino porodna pomozhniza vsroka smerti ne vé, tak mora spet hitro po sdravnika poslati, ino sa ta zhas vse perpomozhke oshivlenja poskusiti. Otroka mora v' tej nakljuzhbi, fofebno, zhe je od nesakonfske matere, dobro spregledati, in ko bi snamenja posilene smerti na njem najshla, to hitro gospodfski na snanje dati.

ŠTERTI RASDEL.

Od snamenjov nepokasheniga (zéliga) ino sdraviga divishtva, ino popreshniga poroda v' sódnih okoljshinah.

§. 898.

Vezhkrat je potrebno, da mora porodna pomozhniza sodniku povedati, kako je shenfsko najdla, ktera je obdolshena bila, da je noshenje ino porod satajila, ali zeló otroka sapravila i. t. d.; satoraj je filno potrebno porodni pomozhnizi sposnati, ali je kaka shenfska she porodila ali ne.

§. 899.

Popolnoma nepokasheno ino sdravo divishtvo se sposná is she zele ino shive divisfhe mrene (divizhje koshize), is mefnatih, vlazhnih svunajnih framnih uftniz, ki se terdno vkup fklepajo, ino te male rudezhkaste framne uftnize zhisto pokrijejo: is shegetavza, ki je vezhi del od svoje fpredne koshe fkrit, is majhiniga shrela szavne zevke, ki je slo mefnato; is tefnobe vhodishta materne nosh-

nize, ki je tudi fama tefna ino s' mnogimi poprezhnimi gerbanzi previdena; is gladkih uftniz mater-nih uft, ki eno poprezhno fklad med febó imajo, vender fo ob zhafu mefezhniga zhifhenja materne ufta bolj okrogle; in poslednizh se sposná is nepokashene framne vesí ino fredniga mefá. Siski fo vlazhni, berdovize ne stojijo prevezh vun, ino fo s' obftertjom vred rudezhe; spodni shivot je gladek, in nima ne gerbanz ne maróg.

§. 900.

Vender se na té snamenja ni sanefiti, vzhafi eniga ali vezh tih snamenjov ni, ali fo v' drugi redi, bres da bi se smeio fkleniti na telefno pokashenje (pokvarjenje) divifhtva. Perrojene popake, kakor: da se je shenfka bres divifhke mrenize vlegla, bolesni, beli zvet, vnetje ino rane (otekljine), pregreha lafhniga omadeshovanja snajo velike fpremembe v' fpolnih delih narediti, ki fo tim od telefhniga sdrushenja podobne. Le zhe se vse v' poprefhnim §. (odftavku) nakasane snamenja grefhajo, in vmes tudi slab fluv (nedober oglas sadershanja), pufitjo fkleniti, da je divifhtvo narberfh pokasheno (pokvarjeno).

§. 901.

Snamenja gotoviga telefhniga sdrushenja fo vezhi del tém nafprotne, ktere fo bile v' poprefhnih §§. (odftavkih) povedane, kakor: odmekla divizhja koshiza, ki je vzhafi zeló vezh ni, zunjafte, vmasane-farbane, narasen ftojezhe velike ino dalezh dolj vifezhe, rjavkafte male framne uftnize: odpertina fzavne zevke ni ftifnjena, materna noshniza je daljflha ino manj gerbanzhafsta, in materne ufta bolj globoko dolj stojijo. Tudi tukaj, kakor per divifhtvi, se ne dá is famo eniga ali drugiga snamenja na refnizo fkleniti.

§. 902.

Je shenfka enkrat ali she vezhkrat porodila, tak se najdejo siski uveli, odmekli, in zhe je dojila, berdovize vezhe, ino bolj ispotegnjene, mlezhne shile bolj napéte, kakor v' divizhjim ftanu. Tre-

buh oftane sploh bolj debel, kosha na njem je nagerbanzhena ino s' rumenimi, rjavkastimi ali sivkastimi marogi obdana. Na nogah se vezhkrat flédi popréfhnih kervoshiljnih gerzh vidiyo. Velike framne uftnize so bolj uvele, odmekle, kakor v' divishkim stanu, in se vezh terdno ne fklepajo, tak, da se male framne uftnize viditi dajo, bres, da bi bilo treba te vezhe odgerniti. Naprej molezhi del malih framnih uftniz nima vezh prave ruderzhine, ampak vmasano-rjavo farbo. Vés framnih uftniz je raftergana, in vzhafi se she obraftki (shrensi, krafte, Marken) od poprejshniga preterganja na frednim mesu sagledajo. Struga materne noshnize je bolj prostrana, pa krajíha, in gerbanz je manje kakor per divizah. Maternizhni vrat ni vezh hrustanzhaft, terd ino gladek, ampak bolj debel, gobast (vrapav) ino melenast. Med uftnizami maternih uft ni vezh tiste majhine poprézhne skladi, ampak se le ena podolgovato-okroglasta odpertina s' mnogimi brasgotini ofhlata.

§. 903.

Vender se, zhe je she vezh zhafa preteklo, is tih snamenjov na kak poprefhni porod ne da s' popolno gotovostjo fkleniti, ker nektele bolesni, kakor postavim israftki (polipi) v' maternizi, sgnjenje na maternih uftah, nemarna bolesen (franzosi), vodenika maternize, vodenika v' trebuhu i. t. d. porodne dele tak spremeniti samorejo, da so taki, kakor da bi bila shenfka she porodila.

§. 904.

Je bil porod she le pred enimi dnevi, tak je sposnanje lajsho, ker she nekaj snamenjov k' poprefhnim pride, namrezh: v' siskih je she mleko, ki se s' stiskanjom, ali vlezhenjom s' mleshkim glashom nekoljko isprasniti da; trebhova stena je uvela, ino po njoj se semtertje krishama ruderzhe rajde (shtrime) vlezhejo; materniza se she snabiti gor nad framnimi kostmi kakor krugla ofhlata, is porodnih delov she tezhe manj ali vezh ruderzho mesezhno zhifhenje, ino sled od njega se she da v' pertenini is postele ino shivota najti; ma-

terna noshniza je fhe slo ras-shirjena ino uvela, maternizhni vrat stoji globokeje in bolj navsad, kakor sploh, matrne ufta fo fhe odperte, vezhkrat tako, da se perft v' nje vpeljati da, in fo per dotiku bolj obzhutljive kakor sploh, in vezhkrat se fhe ranjene fledi pokashene vesi uftniz ali preterganiga fredniga mela vidijo.

PETI RASDEL.

Od podvuzhenja sa porodne pomozhnize.

§. 905.

Pervizh.

Porodne pomozhnize stojijo na ravnost pod krajfijo, domazho gospodsko ino krajfijfskimi sdravniki.

Drugizh.

Le take porodne pomozhnize, ki fo s' pismom (s' pisano pravizo, diplomom), ki je od eniga zefarsko-kraljeviga vsevuzhelisha (Univerſität, universite), ali od eniga zefarsko-kraljeviga visokofholiftva (lizeuma) podpisan ino podpezhaten, smejo v' zefarsko-kraljevih efsterajfskih deshelah dela porodnih pomozhniz opravljati.

Tretjizh.

Stanovanje porodnih pomozhniz mora s' snamenjom njihoviga pokliza (childom) sasnamvano biti.

Šttertizh.

Porodne pomozhnize se morajo spodobno, poshteno ino tresno sadershati, molzhezhe biti, ino po dne ino po nozhi porodnizam, ki njih pomozh po-

trebujejo, s' narvezho perpravnostjo ino pridnostjo postrezhi.

P e t i z h.

Per teshkih ino nevarnih porodih, ker je pomozh s' sdravnishkim orodjom potrebna, so porodne pomozhnize pod ojstrim sagovorom savesane, she ob pravim zhafu porodniga pomozhnika ali sdravnika poklizati puftiti.

S h e s t i z h.

Je shivljenje otroka v' refnizhni nevarnosti, tak ne smejo nikdar opuftiti, ga v' fili kerftiti.

S e d m i z h.

Per otrozih, na vides mertvih ino godnih, ki so bres ozhitnih snamenjov gnjilosti, bojo s' pridnostjo ino dosti dolgo zhafa vse potrebne perpomozhke poskusile, ga spet oshivéti.

O f m i z h.

Obena porodna pomozhniza ne smé poprej otrozhnize sapuftiti, kakor kadar si je shé popolnama svefta, da se per njoj obeniga kervniga vterganja (kervozurka), ki se lahko pergodi, ni vezh bati.

D e v e t i z h.

Porodnim pomozhnizam je pod shtrajfingo prepovedano, shenfkam ali otrokam kake sdravila, rasen navadnih fokov sa novorojene otroke, davati, ali svetovati, ali otrokom jesik odvesati (podresati), ampak, zhe je posledno potrebno, vselaj sdravnika sa to poklizati.

D e f e t i z h.

Prevelike pregrehe ino praviga (djanfkiga) vmorjenja se tista porodna pomozhniza kriva stori, ki k' odgnanju telefniga sadu svetuje ali perpomore.

E d n a j s t i z h.

Shenfske, ki porodnim pomozhnizam k' timu grosovitnemu namenu kaj natolzujajo (pominjajo), ino od njih perpomozhke sa odgnanje telefniga

fadu hozhejo, se imájo poliziji ali komifiji na snanje dati.

Dvanajstizh.

Bo porodni pomozhnizi od gospodfke ali kakiga fodniga ftola prejiskanje sapovedano, tak bo po svojim nar boljšhim vedenju ino snanju refnizhno ino raslozhno tistim to povedala, kar je skos prejiskanje najfhla.

.SHE,STI RASDEL.

Od persege sa porodne pomozhnize.

§. 906.

Dobro svuzhena ino sbrihtana porodna pomozhniza samore velika dobrotniza zhlovezhstva biti. Ta mifel jo samore v' njenim teshavnim poklizu podpirati, ino sa njo vezho plazhilo biti, kakor dobizhek zhafniga blaga. Ker pa flushba porodne pomozhnize veliko dobriga pernefti, zhe se prav opravlja, pa tudi skos lenóft ino sanemarjenje danih vkasilov nesmerno fhkodo ras-fhiriti samore, tak vfaka modra dershava vladanje) porodne pomozhnize pod ojfiro fkerb gospodfke postavi. Porodna pomozhniza se mora s' nasledno perfego tim dolshnostam savesati.

§. 907.

Jas (imé, perimik) perfeshem ino oblubim Bogu vfigamogozhnimu, da bom svojo dolshnost v' tej meni savupani flushbi kakor poshtena ino bogabojezha kriftjanka vselej ino fkerbno ispolnovala, in da sraven ne bom obeniga spazheniga (hudobniga) namena (zilja in konza) ali kakiga zhloveka fhkode jiskala; oblubim veliko vezh po-

rodnim po vseh straneh (na vsako visho) postrezhi ino pomagati, ino meni dano podvuzhenje, koljkor bom vedila ino snala, po svoji vesti na tenko dopolniti, ker se saveshem, da bom vbogim ravno tako skerbno ino voljno, kakor bogatim v' pomozh stala, in da jih ne bom nikdar sanemarila, samudila ali sapustila.

Tudi se saveshem, s' nar natenzhno véstnostjo ino refnizo, duhovnim, kakor pelavzom rojstvenih bukev (knjig), to, kar mi bo od otrokove matere ali njeniga omoshenja snano, povedati, ino dushnim pastirjom, zhe jim ne bom snana, svojo pisano pravizo (diplom) pokasati. Tako refnizhno, kakor mi naj Bog pomaga, ino njegova sveta beseda — Jesus Kristus, moj Odreshenik. Amen.

§. 908.

Skos ravno imenovano perlego se saveshe porodna pomozhniza pred Bogom ino svetom, svoj pokliz na tenko ino po vesti ispolnovati. Kadar je to skos velizhafstno perlego oblubila, mora tudi skerbeti, da bo svoje dolshnosti prav svesto ino, na tenko ispolnovala. Zhe to pusti, ino eno ali drugo rezh v' svoji flushbi sanemari, tak je k' shkodi tim, ki so se njeni skerbi savupali, poverh pa tudi perlego prelomi; s' tim poslednim si ne nakopā samo kar ojstro shtrajfingo pred Bogom ino pred gospodsko, ampak tudi sploshno sanizhavanje pred svetom. To naj porodna pomozhniza smeraj pred ozhmi imá, naj vselaj premisli, da ne smé ravnati po svoji lastni volji, ampak da je skos perlego savesana.

SEDMI RASDEL.

Softava okoljshin, v' kterih je porodna pomozhniza dolshna, sdravnika v' pomozh poklizati.

§. 909.

Defi ravno so v' vsaki postavi posebej okoljshine raslozhno raskasane, v' kterih porodna pomozhniza sdravnišhko svetovanje ali pomozh potrebuje, tak hozhemo she vender k' priloshnimu spregledu ino leshji spombi te okoljshine she enkrat fofstaviti.

§. 910.

Perpomozh sdravnika ali porodniga pomozhnika v' nofhenji, med porodom ino po porodu potrebna biti, zhe se kak ponaturni nakljuzhek sapasi ali perpeti, kteriga natura ali zelo ne, alj faj bres nevarnosti ne more odpraviti; snanje ino praviza porodne pomozhnize pa tudi tako dalezh ne fesheta, da bi se odpraviti samogel.

§. 911.

V' nofhenji je sdravnika ali porodniga pomozhnika v' pomozh poklizati potrebno:

1) Per vsih popakih na terdih ino mehkih porodnih delih. Te slege samore sdravnik, ali she pred nastopom poroda odpraviti, ali kadar to ni mogozhe, vender velikrat eno ali drugo fforiti, da porod sa mater ino otroka ne bo toljko fhkodljiv ino nevaren.

2) Per vsih kaj imenitnišhkih snotrajnih ino svunajnih bolesnah, kakor tudi per vsakim ranjenju nofezhe. Tukaj je sdravnišhka pomozh toljko potrebnišha, ker ni le kar sdravje ino shivljenje matere, ampak tudi sadu v' nevarnosti, in ker verh

tiga bolesi v' nofhenji mnogokrat tudi hude nafledke sa porod ino otrofško postel puftijo.

3) Per dosdevnim ali ne pravim nofhenji, ker je to smeraj taka bolehota, ki se od sdravnika v' kraj spraviti mora.

4) Per dosdevnim ali najdenim nofhenji svunaj maternize. Otrok v' tej okoljfhini ne more po naturalnim potu na svet priti, in sdravnik mora presoditi, jeli se mu ima umetna pot napraviti ali ne.

5) Per vfih kervotokih med nofhenjom. Vtak kervotok je v' nofhenji slo sa premisliti, zhe drugazhi od mesezhniga zhisjenja ne pride, ki se vzhafi poverne; vtak samore negodni ali prevsgodni porod nakljuzhiti, ino spravi shivljenje sadu ino tudi matere v' nevarnost, fosebno tedaj, zhe je streva nad snotrajnimi maternimi uftmi perrashena. Satoraj se mora v' tim nakljuzhku sdravnika perpomozh nagloma ifkati.

6) Per nagli smerti nosezhe. Zhe se fhe le po ofem ino dvajftim tjednu nofhenja sgodi, tak je fhe mogozhe per nagli pomozhi otroku shivljenje oteti.

§. 912.

Med porodom je pomozhi sdravnika ali porodniga pomozhnika potreba:

1) Per vfih bolesnih porodnize bres isvsetja. Zhe porodniza ni drugazhi sdrava, tak porod ne more ponaturno istezhi, bo velikokrat s' velikimi nevarnostmi sdrushen, in bolesen se bo rada fhe v' otrozhjo postel pretegnila.

2) Per vfaki kaj vezhi otekljini svunajnih porodnih delov, kakor tudi per vtisnjenji ino sarsahenji framne skladi, matrne noshnize ino maternih uft. Porod se bo savoljo tih popak na porodnih delih ali mudil, ali bo zelo sadershan, in zhe porod pride, tak se na tih delih hudo tuzhkanje ali preterganje sna nakljuzhiti.

3) Per vprepadu materne noshnize ali mater-nize med porodom.

4) Per pretesni medenizi ali prevelikim otroku. Zhe so popadki možni, naprej leshezhi otrokov del pa vender savoljo medenizhne tesnobe naprej ne more, tak pride otrok v' veliko nevarnost shivlenja, in mati svoje možhi saftonj sgúblja.

5) Per preflabih popadkih, ali zhe jih zeló ni v' tretjim ino shtertim porodnim zhafu. Ker je tukej otrok she vezhi del v' malo medenizo doli sderzhal, in je hudo stiskan, tak se je spet sa njegovo shivljenje bati.

6) Ako porodniza fizer popadke imá, se pa savoljo velike flabosti ali drugih bolehot, postavim: kervniga pljuvanja, nosniga kervavenja, zhresetanja, kerzha, pozha, velikiga brahórja (krofa), naduhe, debelosti i. t. d. napinjati ne smé. Tukej vezhi del porod drugazhi ne istezhe, da ga porodni pomozhnik umetno ispeljá.

7) Per vsih krivih ino popreznih legah otroka, naj si je she kaki otrokov del v' materne ufta stopil, ali ne. Tukaj se porod vezhi del ne da drugazhi dokonzhati, kakor skos obrazhbo, ktera se pa sploh od porodniga pomozhnika storiti mora.

8) Per vprepadenim popkovim traku. Savoljo velike nevarnosti, v' kateri se otrokovo shivljenje snajde, se mora tukaj porod vezhi del hitro ino umetno skonzhati.

9) Per vsakim nastopnim porodu s' obrasom, ritjo, koleni ino nogami. Porodna pomozhniza ne more nikdar gotovo prevdariti, ali bo sa ishodivshim otrokovim truplom tudi glava dosti hitro skos isderzhati samogla. Ko bi se pa glava uvesnila, in bi obeniga porodniga pomozhnika ne bilo, tak bi ji otrok pred ozhmi vgafnil.

10) Per vsih maternizhnih kervotokih med porodom. Ker je tukaj shivljenje matere ino otroka v' veliki nevarnosti, tak se mora kervotok hitro vftaviti, kar se pa sploh le skos umetno dodelanje poroda sgoditi samore.

11) Per hudi boshjaſti ino mikanju (ſtrefenju) porodnize. Tudi tukaj je ſhivljenje matere ino otroka v' veliki nevarnoſti, ino zhe ſe kerzhi ponovijo, tak mora porod umetno dokonzhan biti.

12) Per nagli ſmerti porodnize. Tudi tukaj ſe ſhe sná vzhafi ſkos hitro ſdravniſhko pomozh otrok per ſhivljenji obdershati.

§. 913.

Po porodu ino v' otrozhji poſteli je pomozh ſdravnika ali porodniga pomozhnika potrebna :

1) Per vſakim ranjenji matere, ki ſe med porodom nakljuzhi; poſtavim per velikim tuzhkanji porodnih delov, per preterganji ſredniga meſá, per ſtuzhkanji ali preterganji ſzavne zevke ino ſzavniga mehirja, per pozhu ino svinjenju kukovize, per vprepadu ali preterganju matrne noſhnize, per vprepadu, ſterganji ino ſavihnjenji maternize i. t. d. Zhe ſe v' tih nakljuzhbah hitro ino prav ne pomaga, tak bo mati lahko ſa vſelaj reva oſtala, ali ſhe vmreti ſna.

2) Per vſakim ranjenji, ki je otroka med porodom ſadelo, kakor poſtavim per velikim tuzhkanji glave, veliki glavni otekljini, per vterganim popku, per pozhu ino svinenju kakiga uda, per kakim drugim ranjenji otroka i. t. d.

3) Per vſih popakih otroka; per takih popakih, ki ſhivlenje otroka v' nevarnoſt devajo, kakor ſo poſtavim: ſklenjene uſta, ſaperti noſ, ſtiſhnjena rit, velike otekljine, raſklano herbtifhe i. t. d.

4) Per vſakim maternizhnim kervotoku, naj ſi je ſtreva ſhe iſpot' perſhla, ali ne. Ne bo tukaj nagle ino módre pomozhi, tak bo otrozhniza po hudim kervotoku kmalo vgafnila.

5) Per nenavadno dolgim mudenji ſtreve v' maternizi, kakor tudi per ſadershanih koſzih ſtreve, naj ſi bo sraven kaka kervavitev, ali ne. Perklizan porodni pomozhnik imá prevdariti, jeli ſhe imá ſtreva dalej ſaoſtati, ali ſe iſpeljati.

6) Per vsaki bolesni otrozahnize bres vfiga isvsetja. Tudi bolesni otrozahnize, ki od kraja nizh nepomenijo, szhafama slo nevarne postanejo, zhe se v' pravim zhafu ne vstavijo. Torej je dolshnost porodne pomozhnize, she hitro od kraja bolnizi sdravnika svetovati. Sosebno nevarne so tiste bolesni, v' kterih mesezhno zhifhenje po redi ne gré naprej.

7) Per vsih bolj imenitnih bolesnih novorojeniga otroka. Bolesni novorojenih otrokov se dajo slo teshko sposnati, in so lahko sa smert, satoraj mora porodna pomozhniza kmalo sdravnika svetovati, kakor se ktera pokashe.

§. 914.

Tudi v' vsih drugih, tukaj ne imenovanih nakljuzhbah, v' kterih porodna pomozhniza na nosezhi, porodnizi, otrozahnizi ali novorojenim otro u kaj bolefniga najde, kar sposnati ne more, je dolshna, se hitro s' sdravnikom posvetovati. Porodna pomozhniza ni nikolj vstani vediti, jeli ni prizhejozha bolehoti nevarna, ali saj nevarna postati samore, ona bi toraj snala mater ino otroka hudo poshkodvati, in si po vsi pravizi shtrajfingo nakopala, ko bi bolj gotove pomozhi ne jiskala.

§. 915.

Zhe je porodna pomozhniza preprizhana, da je savoljo ene ali druge rezhi sdravnisthka perpomozh potrebna, tak ne sme s' poklizanjom odlagati, in s' tim se tolashiti, da she hozhe en zhaf zhakati, da bo vidila, kako se bo kaj ta rezh naredila, sakaj sdravje ino shivljenje vezhkrat sa eno minuto vifita.

§. 916.

Zhloveku, kteriga po sdravnika ali porodniga pomozhnika poshlje, naj porodna pomozhniza prav raslozhno napové, sakaj je porodni pomozhnik potreben, ali sa vrazhenje ene bolesni, sa umetno dodelanje poroda, sa ispeljanje streve, sa vstavla-

nje kervotoka, sa sazelenje ene rane i. t. d., da bo sdravnik vedel, potrebno orodje ali tudi sdravila kar s' sebo vseti.

§. 917.

Kakor hitro sdravnik ali porodni pomožnik nastopi, mu mora porodna pomožnica na ispravljanje vse na tenko povedati, kar se je še dosdaj pergodilo, tudi mu ne samolzhati, kaj sa ene sdravila je še fama sa osdravljenje obrazhala, ali s' katerim so še ljudje sami sdraviti skušhali, da se bo sdravnik v' svojih nastopnih vkasilih ravnati vedel.

§. 918.

Sdravnikove narozhila mora porodna pomožnica na tenko izpolniti, in pa tudi skerbeti, da se bo s' napovedanimi sdravili ravno tako ravnalo, kakor je vkasano. Sploh mora persadevanje sdravnika is vse možhi podpirati ifkati.

OŠMI RASDEL.

Od ravnanja s' perlosheno kalendro nofhenja.

§. 919.

Pazh ne bo lahko mladim shenam, ki so per-vokrat nofezhe, kaj drugiga na ferzu leshalo, kakor pravi zhaš njihoviga poroda vediti; nizhefar jim toljko nepokoja ne dela, in v' obeni rezhi se toljkrat ne lajhajo (vkanijo), kakor ravno v' rajtanji zhafa nofhenja. Rajtanje zhafa se ne godi skoraj per nobeni nofezhi prav po redi, ino marfkaka mlada shena tako vse krishom rajta, da se sad-nizh fama ne své. Porodna pomožnica bo nekaj

is tukaj perdjane Kalendre nofhenja svedila, v' kateri je v' prvi fhrpranji dan spozhetja, ali, zhe ta ni gotovo snan, sadno mefezhno zhifhenje; v' drugi poloviza nofhenja, ali 140. dan; ino v' tretji fhrpranji konez nofhenja, to je: defeti zhas po fhtir tjedne rajtati od sadniga perkashenja mefezhniga zhifhenja, ali dan poroda pokasan.

Lehko se je pa tudi v' tim motiti, ker ne terpi vsako nofhenje po tej rajtingi ravno 10 mészov ali 40 tjednov; in nektare (med njimi vezhi del ino fosebno shenfke perviga poroda) snajo, kakor je snano, poprej, nektare posnej poroditi, bres da bi se bile ravno v' svoji rajtingi mótile.

P o p r a v k i.

Stran	Versta	Namesto	Slitej (béri)
7	9 odspod	fe	fe
14	20 odsgoraj	jo	je
17	21 „	teho	tesho
49	12 „	bol	boli
49	15 „	njeni	njenim
49	4 odspod	pervetri	perve tri
41	2 odsgoraj	ki v' popki	ki fe v' popki
61	12 odspod	dvajstimu	v' dvajstim
76	15 odspod	fi	fe
80	11 „	sdsvunaj	odsvunaj
80	16 „	pomezho	pomozho
112	8 „	samoge	samogó
112	11 „	pomozhnizi	pomozhniza
121	12 „	zke	zhe
141	18 odsgoraj	enakafhne	enakofhne
141	2 odspod	manj	na-nj
142	4 „	fe	je
156		§. 290.	§. 422.
156		§. 263.	§. 423.
229	9 oofpod	mertvo	mertev
234	4 „	fe	fo
240	16 „	po tako	pa tako
245	8 odspod	zloe ne	zelo ne
273	18 „	do maternize	od maternize
292	4 odsgoraj	ki s' vstavljenim	ki fo s' vstavljenim

K' S. 919.

Lilia la. c. 4100 m. near K-60.

Accession no. 244431

Author K8mm:
Bukve od porodne
pomozhi.

Call no. RG950
840K

